

www.MinisterieVanPropaganda.org

De Vergrijzing

Langer leven: weldaad of ramp?

Marxistische Studies

Voorjaar 2005 - nr. 69-70 Driemaandelijks tijdschrift - Bureau van afgifte Brussel X

MS

De Vergrijzing
Langer leven: weldaad of ramp

De Vergrijzing

Langer leven: weldaad of ramp

Omslag: EPO
Opmaak: EPO
Druk: Drukkerij EPO
www.drukkerij-epo.be

Redactieadres

Instituut voor Marxistische Studies, Kazernestraat 68, 1000 Brussel, België
Tel.: + 32 (0)2/50 40 146 Fax: + 32 (0)2/ 513 98 31
E-mail: marx.studies@marx.be
Website: <http://www.marx.be>

Marxistische Studies

is een uitgave van het Instituut voor Marxistische Studies (IMAST vzw)
IMAST vzw is lid van het samenwerkingsverband AanZet vzw,
Kazernestraat 68, 1000 Brussel

© Auteurs en IMAST vzw

Overname en vertaling van bijdragen uit dit tijdschrift is mogelijk
na toestemming van de auteurs.

Verspreiding in België

EPO-distributie, Lange Pastoorstraat 25-27, B-2600 Berchem (Antwerpen)
Tel.: + 32 (0)3/239 68 74
Fax: + 32 (0)3/218 46 04
E-mail: uitgeverij@epo.be

Verspreiding in Nederland

Centraal Boekhuis BV Culemborg

Trefwoorden:

vergrijzing, pensioenen, sociale zekerheid, vermogensbelasting

Verantwoordelijke uitgever:

Renaat Willockx, Kazernestraat 68, 1000 Brussel

Inhoud

Inleiding	7
Herwig Lerouge	
Langer leven: een probleem?	9
Tino Delabie	
De ene pijler zijn dood is de andere zijn brood	33
Jo Cottenier	
Terug werken tot je erbij neervalt?	87
Jo Cottenier	
Vakbonden lopen warm voor een andere financiering van de sociale zekerheid	137
De vermogensbelasting	149
Marco Van Hees	

Inleiding

Wat is vooruitgang? Dat je kan genieten van een verdiende rust na een lange en drukke loopbaan terwijl het vroeger weinigen was gegund? Vijftig jaar geleden lag de gemiddelde leeftijd van een man een paar maanden onder de wettelijke pensioenleeftijd. De helft van hen betaalden hun leven lang voor hun pensioen maar kregen er niets voor terug. Vandaag kunnen ze gemiddeld nog twintig jaar van hun oude dag genieten. Dank zij de sociale strijd voor betere arbeids- en leefomstandigheden, dank zij de vooruitgang van de medische wetenschap.

Toch hoor je vandaag spreken over de vergrijzing als over een natuurramp. Een tsunami-golf van ouderen komt op ons af. Die zal onze welvaart wegspoelen en de pensioenen en de gezondheidszorg onbetaalbaar maken. In België laat men de vrouwen nu al vijf jaar langer werken voor hun pensioen dan tien jaar geleden. In naam van de 'gelijkberechtiging' dan nog. Vandaag heeft in heel Europa de 'langer werken' koorts toegeslagen. In dit land gaf voor twee jaar een 'Open Brief' van twee socialistische ministers het startschot voor het debat. Frank Vandenbroucke, toen nog federaal minister van Arbeid en Pensioenen en Johan Vande Lanotte, minister van Begroting kwamen met de boodschap dat *'veel meer mensen aan het werk moeten gaan en de gemiddelde loopbaan langer zal moeten duren, als we een fatsoenlijke welvaartsstaat willen behouden'*. Ze hadden dat niet zelf bedacht. De Europese top van Lissabon had van de verhoging van de tewerkstellingsgraad in 2000 het hoofdobjectief gemaakt voor de hele Unie. Wil de Europese economie competitiever worden dan die van de VS moet de Europese 'welvaartsstaat' veel minder gaan kosten. En de enorme sommen geld, die nu in de pensioenkassen sluimeren, moeten via privé-pensioenfondsen ter beschikking van de Europese multinationals gesteld worden.

Het gaat om een keiharde botsing tussen twee maatschappijvisies. Kan en moet de maatschappij meer mensen tijdig een menswaardig pensioen of brugpensioen verzekeren. Kan deze maatschappij jongeren aan een baan helpen? Of moeten we met zijn allen langer werken, tevreden zijn met lagere pensioenen terwijl de jongeren werkloos aan de rand van de maatschappij worden geduwd?

Het 'eindeloopbaan debat' dat vandaag op de dagorde staat maakt deel uit van een breder debat: 'eerst de mens of eerst de winst'.

In dit nummer van Marxistische Studies onderzoekt Tino Delabie de omvang van het zogenaamde vergrijzingsprobleem. Daarna gaat Jo Cottenier terug naar de bron van de huidige hervormingen van de sociale zekerheid in het algemeen en de pensioenstelsels in het bijzonder. En hij belandt in ... het Chili van de bloedige dictator Pinochet. Via de Wereldbank, de Europese patroonsorganisatie en de Europese top van Lissabon komt hij bij Frank Vandenbroucke en Verhofstadt terecht. Hij onderzoekt ook hoe in heel Europa dezelfde strategie wordt gevolgd. Maar om gemeenschappelijk verzet te voorkomen mogen de Europese regeringen hun eigen weg naar het gezamenlijke doel uitstippelen.

Ten slotte toont Marco Van Hees aan dat een leefbaar pensioen voor iedereen en ook brugpensioen op 55 jaar wel degelijk betaalbaar zijn. De laatste twintig jaar hebben de rijkste inwoners van dit land zich, met de medewerking van de opeenvolgende regeringen, schaamteloos verrijkt. Ten koste van de sociale zekerheid en de pensioenkassen. Indien er een beweging op gang komt om hen die diefstal te laten terugbetalen via een belasting op de grote fortuinen, is er geen enkel probleem van betaalbaarheid van de vergrijzing.

Elke syndicalist en iedereen die met de eindeloopbaanproblematiek begaan is, zal in dit eerste nummer van 2005 ongetwijfeld heel wat hulp vinden voor het gevecht tegen de grote aanval op een van de essentiële verworvenheden van een eeuw sociale strijd: het recht op rust na een leven van hard werken.

-
- * We bieden onze verontschuldiging aan voor het laattijdige verschijnen van het laatste nummer van 2004. U zal dit binnenkort krijgen. Het wordt een dubbelnummer over de historische ervaring van de strijd tegen het fascisme, een bloemlezing van teksten van de belangrijkste historicus uit de vroegere DDR: Kurt Gossweiler.

Langer leven: een probleem?

Het 'vergrijzingsprobleem'

Tijdens de voorbije eeuw is de levensverwachting van de Belgische bevolking met 30 jaar toegenomen. Sinds de Tweede Wereldoorlog steeg de gemiddelde levensduur met 14 jaar. Een jongen die in 2005 wordt geboren, heeft een gemiddelde levensverwachting van 76 jaar, een meisje van 83 jaar. Tegen 2050 zouden daar nog eens acht jaar bijkomen voor de mannen en zes voor de vrouwen.

Men kan het ook anders bekijken. Van de mannen die in 1927 zijn geboren, is vandaag de helft nog in leven. De helft van de vrouwen, geboren in 1920, leeft nog. Tegen 2050 verwachten we dat de helft van de mannen op hun 86 en de vrouwen op hun 91 nog in leven zullen zijn.

Lang leven is het resultaat van de sociale strijd voor betere arbeidsvoorwaarden, gezondheidszorg, huisvesting, opleiding en van de vooruitgang van wetenschap en technologie, vooral in de geneeskunde.

Toch hoor je vandaag spreken over de vergrijzing als over een natuurramp. Een tsunami-golf van ouderen komt op ons af. Die zal onze huidige welvaart wegspoelen en de pensioenen en de gezondheidszorg onbetaalbaar maken. Tenzij we met zijn allen langer werken, later de arbeidsmarkt verlaten of tevreden zijn met lagere pensioenen. Wie dat niet is, moet maar pensioensparen.

Zorgen over de vergrijzende maatschappij

Aan de basis van wat men de 'vergrijzing' noemt, liggen twee demografische ontwikkelingen van blijvende aard: de gedaalde vruchtbaarheid en de langere levensduur¹. Omdat er minder kinderen worden geboren en de mensen langer leven, wordt de bevolkingspiramide smaller aan

de basis en hoger aan de top. Ze evolueert van een driehoek naar een rechthoek.

Bovendien zet een tijdelijke factor het fenomeen van de veroudering bijzonder sterk in de verf: het groot aantal geboorten tussen 1945 en 1965. De babyboomers van na de Tweede Wereldoorlog gaan op pensioen vanaf 2010 en dat zorgt voor een conjuncturele opstoot van het aantal gepensioneerden (65-plussers) tussen 2010 en 2030, waarna het terug daalt.

Om de bevolking op lange termijn op peil te houden, moet iedere vrouw, statistisch gezien, gemiddeld 2,1 kinderen baren. Dat gemiddeld aantal kinderen per vrouw noemt men het vruchtbaarheidscijfer. Dat is in België gedaald van 3,81 in 1846 tot 2,34 in 1950. Na een tijdelijke stijging na de Tweede Wereldoorlog, met een hoogtepunt van 2,71 in 1964, bereikte het vruchtbaarheidscijfer een dieptepunt van 1,51 in 1985. Sindsdien is er een zeer beperkte stijging (1,61 in 2000) die zich de komende decennia zou doorzetten tot 1,75 kinderen per vrouw in 2050.

Naast de daling van de vruchtbaarheid speelt de sterke stijging van de levensverwachting een belangrijke rol. Die is het resultaat van een sterke daling van de kindersterfte, van de sterfte rond 49-60 jaar als gevolg van een betere behandeling van hart- en vaatziekten en kanker, en van een regelmatige daling op hogere leeftijden. Bij de jongvolwassenen is de daling van de sterfte minder uitgesproken omwille van het hoger aantal ongevallen. Voor de komende decennia verwachten het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) en het Federaal Planbureau (FPB) een verdere verlenging van de levensverwachting, zij het minder snel dan in de voorbije halve eeuw.

Levensverwachting in België					
	1880-1890	1946-1949	1972-1976	2000	2050
op 0 jaar					
mannen	43,59	62,04	68,6	75,08	83,9
vrouwen	46,63	67,26	75,08	81,42	88,88
op 60 jaar					
mannen		15,45	15,5	19,75	26,04
vrouwen		17,45	19,73	24,32	30,03
op 80 jaar					
mannen		5,18	5,53	6,92	9,76
vrouwen		5,79	6,54	8,84	12,07

Ook spelen de migraties een rol in de structuur van de bevolkingspiramide. Op basis van vaststellingen uit de jaren negentig, gaat het NIS er van uit dat ons land per jaar een inwijkingsoverschot zal hebben van ongeveer 17.000 personen. Dat betekent dat er zich 17.000 meer mensen in ons land zullen vestigen dan er zullen uitwijken. Het NIS houdt rekening met de regularisatie van meer dan 40.000 personen in 2000 en 2001. Zo zie je maar hoe sterk een bevolkingsprognose onderhevig is aan politieke en economische factoren. Het volstaat dat een regering een minder actief terugkeerbeleid voert of een nieuwe regularisatie doorvoert opdat de (officiële) bevolking van België op korte tijd met meerdere tienduizenden personen aangroeit.

Onderstaande tabel vat de basishypothesen inzake bevolkingsevolutie samen. De tabel staat in het Jaarlijks Verslag (april 2004) van de Commissie voor de Vergrijzing. Omdat deze Commissie er van uitgaat dat de kostprijs van de vergrijzing vooral vóór 2030 zal voelbaar zijn, beperkt ze haar horizon tot 2030. Het bevolkingscijfer daalt door het lage vruchtbaarheidscijfer maar dat wordt ruim gecompenseerd door de langere levensduur en door het migratiesaldo.

Demografisch scenario		
	2000	2030
Vruchtbaarheidsgraad	1,61	1,7
Levensverwachting bij de geboorte: mannen	75,06	80,96
Levensverwachting bij de geboorte: vrouwen	81,53	86,43
Migratiesaldo	18.445	17.358
Totale bevolking (miljoen)	10,4	10,9

Bron: Verslag Studiecommissie voor de vergrijzing, p. 48, april 2004

De bevolking op actieve leeftijd daalt vanaf 2011

De bevolking, maar vooral de oudere bevolking neemt in aantal toe. De bevolking op 'actieve leeftijd' daarentegen daalt. Met de term 'actieve leeftijd' wordt, volgens de (internationale) normen, de leeftijdsgroep van 15 tot 64-jarigen bedoeld.

De babyboomers van na de Tweede Wereldoorlog zullen binnenkort de pensioengerechtigde leeftijd bereiken en de instromende groepen jongeren worden kleiner. Daardoor zal de bevolking op 'actieve leeftijd' vanaf 2011 beginnen dalen. In Vlaanderen vanaf 2010, in Wallonië iets minder en slechts vanaf 2012. In het Brusselse gewest zou de daling

slechts vanaf 2026 beginnen en ze zou van zeer geringe omvang zijn. Het NIS voorspelt dat de bevolking op 'actieve leeftijd' in België met 8% of 550.000 personen zal dalen tussen 2010 en 2050. In Vlaanderen zou die bevolkingsgroep dalen met 530.000 eenheden, in Wallonië met 60.000, terwijl Brussel een stijging van 30.000 eenheden zou laten optekenen.

De structuur van de bevolking op actieve leeftijd zal in 2010 grotendeels vergelijkbaar zijn in België en in de Europese Unie, al zal de Europese bevolking gemiddeld iets jonger zijn dan de Belgische bevolking. De inkrimping van de bevolking op actieve leeftijd zou in de meeste landen tussen 2010 en 2015 een aanvang nemen. Toch zijn er verschillen. Die bevolkingsgroep is in Italië en Duitsland al vanaf het einde van de jaren negentig aan het dalen en in Griekenland vanaf 2001. In Spanje en Oostenrijk zou de afname nog vóór 2010 beginnen maar in Ierland, Portugal en Luxemburg pas na 2015. België zit ongeveer op het Europees gemiddelde. In 2050 zou de bevolking op actieve leeftijd zowel in België als in de EU nog slechts 58% van de totale bevolking vertegenwoordigen tegenover ongeveer 66% in 2010.

Verloop bevolking in België en in de Europese Unie (15 vroegere lidstaten)								
	EU-15				België			
	2000	2010	2030	2050	2003	2010	2030	2050
Bevolking (miljoenen)								
Totaal	376	383	385	364	10,4	10,5	10,9	11
0-14 jaar	63	60	55	51	1,8	1,7	1,7	1,7
15-64 jaar	252	254	235	211	6,8	7	6,6	6,4
65+	61	69	94	103	1,8	1,8	2,6	2,9
Aandeel in totale bevolking (%)								
0-14 jaar	16,8	15,7	14,3	14	17,4	16,4	15,6	15,1
15-64 jaar	66,9	66,3	61,1	57,8	65,6	66,2	60,5	58,4
65+	16,3	18,1	24,5	28,2	17	17,5	24	26,5
Bronnen: Eurostat, NIS. Zie Verslag Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 30 juni 2004, p. 75								

Totale bevolking van België groeit tot 2045

Door de verlenging van de levensduur zal de daling van het aantal 15- tot 64-jarigen vanaf 2011 (in België) niet onmiddellijk gepaard gaan met een daling van de totale bevolking. In de EU als geheel zal de bevolking, naar verwachting, niet inkrimpen vóór 2030. In België als geheel niet vóór 2045,

maar met verschillen per gewest. In Vlaanderen zou de bevolking beginnen afnemen vanaf 2035, in Wallonië vanaf 2045, terwijl ze in Brussel zou blijven toenemen (minstens tot 2050). In vergelijking met 2010 zou de bevolking in Vlaanderen in 2050 nauwelijks stijgen, terwijl ze in Brussel en Wallonië met ruim 100.000 en 330.000 personen zou aangroeien.

Bevolking België					
	1975	2000	2010	2030	2050
Totaal	9.783.620	10.239.085	10.509.854	10.880.933	10.954.936
Brussel	1.054.364	959.318	996.914	1.060.105	1.104.916
Vlaanderen	5.524.561	5.940.251	6.071.351	6.174.270	6.078.618
Wallonië	3.204.695	3.339.516	3.441.589	3.646.558	3.771.402
0-19 jaar	2.967.402	2.419.964	2.359.194	2.273.001	2.227.840
20-39 jaar	2.620.319	2.899.822	2.689.295	2.615.436	2.541.584
40-59 jaar	2.315.043	2.678.467	2.993.371	2.681.211	2.637.346
60-79 jaar	1.657.451	1.884.334	1.945.186	2.584.515	2.420.796
80+	223.403	356.498	522.808	726.770	1.127.370
Bron: NIS					

De afhankelijkheidsgraad

Terwijl de bevolking op actieve leeftijd daalt, zal de groep 65-plussers aanzienlijk groeien wegens de verlenging van de gemiddelde levensduur. Als gevolg daarvan zou in 2050 26,5% van de Belgische bevolking ouder zijn dan 65 jaar. Dit was 17% in 2003 en zou 24% bedragen in 2030. Vandaag ligt het Belgisch aandeel van de 65-jarigen een beetje boven het Europees gemiddelde, terwijl het er in de (nabije) toekomst iets onder zal liggen.

Deze evolutie zal de zogenaamde afhankelijkheidsgraad van ouderen sterk opdrijven. De afhankelijkheidsgraad van de 65-plussers, dat is de verhouding tussen de bevolking van ouder dan 65 jaar en de bevolking op actieve leeftijd. Het is de bevolking op actieve leeftijd die instaat voor de pensioenen, de ziekteverzekering en de andere sociale voorzieningen voor de 65-plussers. In de toekomst zal een kleiner aantal actieven moeten instaan voor een groter aantal gepensioneerden.

De afhankelijkheidsgraad zal in België tussen 2000 en 2010 onveranderd blijven op zowat 26%. Dat betekent dat je voor één gepensioneer-

de vier actieven hebt. In 2050 zou de afhankelijkheidsgraad 45% bedragen. Dat wil zeggen dat er voor 100 Belgen op actieve leeftijd (15-64-jarigen) 45 Belgen boven de 65 jaar zullen zijn. Je zou nog slechts twee actieven hebben voor één gepensioneerde. De afhankelijkheidsgraad zou in 2050 in Vlaanderen 49% bereiken, 43% in Wallonië en slechts 33% in Brussel. Het Vlaams niveau komt overeen met het niveau dat wordt verwacht voor de Europese Unie (de 15 vroegere lidstaten) als geheel, zodat België als geheel een lagere afhankelijkheidsgraad dan de EU-15 zou hebben. Binnen de EU zouden er grote verschillen optreden. In Griekenland, Spanje en Italië zou de afhankelijkheidsgraad tot meer dan 60% oplopen. In Luxemburg, Denemarken en Ierland zou hij tot 40% beperkt blijven.

Hoe evolueert de beroepsbevolking?

De berekeningen rond de 'afhankelijkheidsgraad' vormen nog geen echte maatstaf om de verhouding te berekenen tussen het aantal werkenden en de rest van de bevolking. Binnen de bevolking op arbeidsactieve leeftijd (de 15- tot 64-jarigen) is niet iedereen aan het werk. Je hebt in die categorie ook de werkzoekenden (werklozen) en de niet-werkzoekenden (bvb. invaliden, huismoeders, studenten). De werkenden en de werkzoekenden samen vormen de beroepsbevolking.

De verhouding tussen de beroepsbevolking en de bevolking op actieve leeftijd (15- tot 64-jarigen) noemt men de activiteitsgraad. Die meet hoeveel procent van die leeftijdscategorie zich op de arbeidsmarkt aandient.

De verhouding tussen het aantal werkenden en de bevolking op actieve leeftijd noemt men de werkgelegenheidsgraad (of tewerkstellingsgraad).

Op economisch vlak betekent de vergrijzing dat (1) een oudere bevolking meer geld kost aan de sociale zekerheid en iemand moet dat betalen; (2) die veroudering van de bevolking samengaat met minder jongeren en dus minder arbeidskrachten in de toekomst. Daardoor dreigen 'spanningen' op de arbeidsmarkt. Dit zijn de twee grote problemen die door het Europese patronaat als een grote dreiging worden gezien.

In Lissabon 2000 beslisten de staatshoofden van de indertijd 15 landen van de Europese Unie om de vergrijzing als eerste prioriteit op de agenda te zetten. De redenering was de volgende: de tewerkstellings-

graad van de bevolking op actieve leeftijd moet drastisch omhoog, zodat er minder moet betaald worden voor werkloosheid, vervroegd pensioen of brugpensioen en zodat de financiering van de sociale zekerheid over een grotere groep van de bevolking wordt gespreid. Daarom legde Lissabon volgende normen vast: tegen 2010 moet de tewerkstellingsgraad naar 70% van de bevolking op actieve leeftijd, naar 60% voor vrouwen en naar 50% voor de 55-plussers.

Het is intussen genoegzaam bekend dat de tewerkstellingsgraad in ons land volgens de Lissabon-normen te laag ligt.

Werkgelegenheidsgraad België en EU (in 2002)								
	België	EU-15	Duits-land	Frankrijk	Neder-land	VK	Italië	Spanje
15 tot 24 jaar	28,6	40,5	45,4	29,9	70,5	55,7	25,7	33,1
25 tot 54 jaar	76,6	77,2	78,8	79,4	82,9	80,6	69,9	70,2
55 tot 64 jaar	25,7	39,8	38,4	33,7	42,0	53,3	28,6	39,8
Totaal (15 tot 64 jaar)	59,6	64,2	65,4	62,9	74,5	71,5	55,4	58,4
Totaal (15 tot 64 jaar) in voltijdse equivalenten	55,4	58,9	58,1	60,4	58,1	62,1	53,6	56,2
werkgelegenheidsgraad = verhouding (in %) van aantal werkenden tot aantal personen op arbeidsleeftijd								
Bron: Verslag 2004 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (30 juni 2004), diverse tabellen (p. 16-27), gebaseerd op Europese cijfers (EC, Eurostat, JER 2004)								

Sindsdien steken ministers en patroonsorganisaties onophoudelijk een beschuldigende vinger op naar de vroeggepensioneerden, de bruggepensioneerden, de oudere werklozen met een toeslag of de 50-plussers die loopbaanonderbreking of tijdskrediet 'misbruiken'. Uit de officiële cijfers blijkt nochtans dat het aantal 50-plussers met een uitkering van de Rijksdienst voor Arbeid (RVA) kleiner is dan het aantal 'echte' werklozen (volgens de meest beperkende definitie van de RVA) beneden de 50.

Het aantal 'echte' werklozen (volgens de RVA-normen) onder de 50 bedraagt in onderstaande tabel 409.788. In het totaal van 741.389 werklozen zitten ook loopbaanonderbrekers, tijdskrediet, PWA-ers, ACTIVA, tijdelijk werklozen, deeltijds werklozen. Tegenover die 409.788 werklozen staan slechts 402.196 vijftigplussers met een uitkering. De tewerkstellingsgraad kan dus perfect omhoog door de werkloze bevolking beneden de 50 jaar aan een vaste job te helpen. De culpabilisering van

Pensioenen, RVA-uitkeringen en invaliditeitsuitkeringen (2003)							
	< 50 j	50-54 jaar	55-59 jaar	60-64 jaar	> 65 j	Totaal	50-64 jaar
<i>Gepensioneerde werknemers</i>	3.867	2.294	2.329	151.256	1.205.781	1.365.527	155.879
<i>Gepensioneerde zelfstandigen</i>	0	0	0	35.129	387.183	422.312	35.129
<i>Gepensioneerde ambtenaren</i>	5.846	7.380	16.843	54.266	163.682	248.017	78.489
Totaal pensioenen	9.713	9.674	19.172	240.651	1.756.646	2.035.856	269.497
<i>Conventioneel brugpensioen</i>	0	6.453	41.284	60.178	0	107.915	107.915
<i>Statuut oudere werklozen</i>	0	41.132	71.899	33.386	0	146.417	146.417
<i>Volledig vergoede werkzoekende werklozen</i>	409.788	32.917	16.579	3.292	0	462.576	52.788
<i>Volledige loopbaanonderbreking of tijdskrediet</i>							5.629
<i>Deeltijdse loopbaanonderbreking of tijdskrediet</i>							56.971
<i>Halftijds brugpensioen</i>							1.073
<i>Door RVA ondersteunde werklozen</i>							31.403
Totaal aantal personen met RVA-uitkering	741.389					1.143.585	402.196
Invaliditeitsuitkering	91.576	42.148	49.046	34.278	465	217.513	125.472

Bron: Verslag 2004 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (30 juni 2004), diverse tabellen.

de niet-werkende 50-plussers is politiek gewild en niet ingegeven door een demografische noodzaak.

Dat geldt ook voor de toekomst. Tussen 2010 en 2030 zal de bevolking op actieve leeftijd met ongeveer 400.000 personen dalen (na eerst nog tot 2010 te zijn toegenomen). Dit lijkt een enorm verlies, maar daartegenover staan nog altijd 400.000 'echte' werklozen onder de 50 jaar, die o zo graag dat 'gat' willen opvullen.

De kostprijs van de vergrijzing

Volgens de Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV)² zal de sociale zekerheid in 2030 als gevolg van de vergrijzing, 3,4% punten van het BBP meer moeten uitgeven. Het Bruto Binnenlands Product is de totale som van geproduceerde goederen en diensten gedurende één jaar. Indien de sociale zekerheid (alle stelsels samen) vandaag 23,4% van het BBP opslorpt, dan zal dat tegen 2030 oplopen tot 26,7%. Deze stijging met 3,4% tegen 2030 komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse stijging van 0,12% van het BBP. De vergrijzing is dus niet de tsunami die het sociale zekerheidsstelsel dreigt weg te spoelen. Het is een langzaam stijgende kost, die pas na 27 jaar een hoogtepunt bereikt en daarna geleidelijk terug daalt. De Studiecommissie beperkt dan ook haar ramingen tot 2030.

Onderschatte kosten

Bij het berekenen van de kost van de vergrijzing voor het staatsbudget voor de komende decennia gaat de Studiecommissie voor de Vergrijzing uit van een reeks veronderstellingen. De meest optimistische is dat ons land in de komende decennia geen grote schokken zal kennen: geen oorlog, geen crisis en geen grote politieke of sociaal-economische schokken. De kapitalistische economie ontwikkelt zich min of meer als in de afgelopen decennia. Op basis van die fundamentele veronderstelling hanteert de SCvV een aantal hypothesen.

De *demografische* hypothesen. Men gaat er vanuit dat de totale bevolking tussen 2003 en 2030 met 600.000 personen toeneemt en de bevolking tussen 15 en 64 jaar met 200.000 personen afneemt.

De macro-economische omgeving.

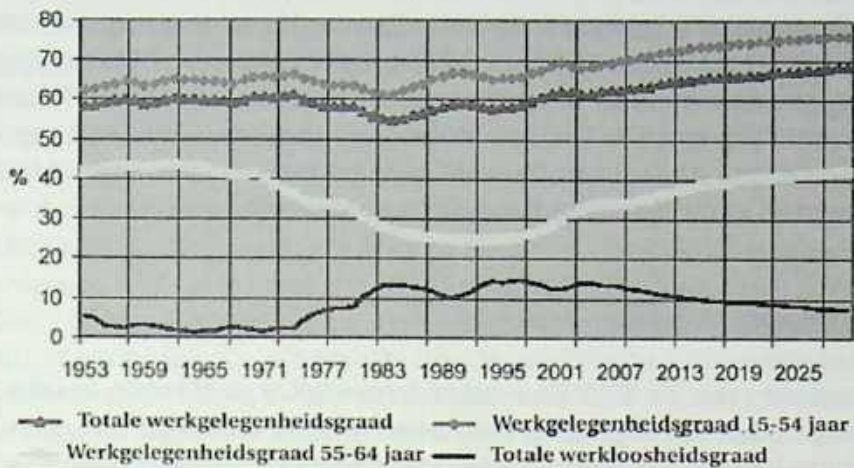
Men gaat er vanuit dat de productiviteit (de productie per arbeidskracht gedurende een bepaalde tijd) gemiddeld met 1,75% per jaar zal toenemen. Dit is meer dan het gemiddelde van de voorbije periode 1980-2002, waar de stijging slechts 1,55% bedroeg. Het is lager dan het gemiddelde tijdens de voorbije eeuw waar ze 1,91% bedroeg.

De SCvV gaat ervan uit dat de structurele langetermijn werkloosheidsgraad van 14,2% vandaag naar 7,5% zal dalen. De werkloosheidsgraad of de verhouding tussen het aantal werklozen en de beroepsbevolking wordt op vele manieren gedefinieerd omdat op vele manieren wordt omgesprongen met het begrip werkloze. Het gevolg is dat men in documenten van Belgische of internationale overheidsinstellingen soms sterk uiteenlopende cijfers vindt. We laten hier in het midden hoe de SCvV de 'structurele werkloosheidsgraad' definieert, het belangrijkste is dat zij dezelfde definitie gebruikt voor het verleden en de toekomst. 7,5% is een terugkeer naar de werkloosheidsgraad van 1977, bij het begin van de economische ineenstorting van 1974. Een gewaagde voorspelling, die er op rekt dat de conjunctuur ferm zal herpakken en dat het aanbod op de arbeidsmarkt zal afnemen. De SCvV weet dat het een gok is: 'De keuze is vrij arbitrair en kan eerder voluntaristisch lijken (...). (Maar) men mag niet uit het oog verliezen dat de huidige werkloosheidsgraad voor een deel conjunctureel bepaald is. Bovendien mag verwacht worden dat de werkloosheidsgraad structureel zal afnemen in een periode waarin de beroepsbevolking continu daalt met een mogelijke schaarste op de arbeidsmarkt tot gevolg. Maar een actief werkgelegenheidsbeleid zal eveneens nodig zijn'³

Voor de tewerkstellingsgraad (het aantal werkenden in verhouding tot de bevolking tussen 15 en 64 jaar) voorziet de SCvV een verhoging van de huidige 60% naar 68,2% tegen 2030. Van de ouderen (boven 55 jaar) moet 42,4% aan het werk in plaats van de huidige 25,8%. De Studiecommissie komt tot deze cijfers vanuit haar hypothese betreffende de structurele werkloosheidsgraad (zie hierboven) en de langetermijnprojectie van bepaalde trends: de toename van de vrouwelijke activiteitsgraad, een iets neerwaartse trend van de toetredingskans op brugpensioen bij mannen en wijzigingen in de wetgeving die bepaalde toekomstige gedragingen beïnvloeden zoals de invloed van de pensioenhervorming op het gedrag bij vrouwen⁴. Met deze cijfers blijft België achter op de Europese objectieven die tegen 2010 een tewerkstellingsgraad van 70% globaal en van 50% voor de ouderen (55+) voorstellen.

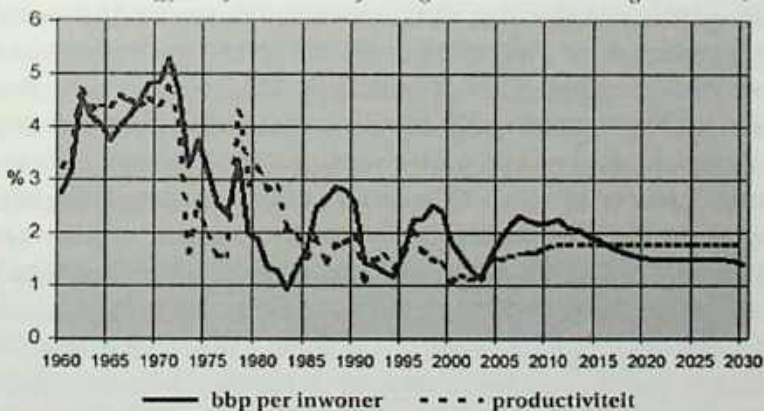
De gemiddelde effectieve uitstapleeftijd uit de actieve carrière zou stijgen van ongeveer 58 naar 60 jaar, voornamelijk omwille van de hogere vrouwelijke arbeidsparticipatie en de gewijzigde pensioenwetgeving voor vrouwen (pensioen op 65 jaar en na 45 activiteitsjaren vanaf 2009).

Figuur 1- Evolutie van de werkloosheidsgraad (in % van de beroepsbevolking) en van de werkgelegenheidsgraden (in % van de overeenkomstige bevolking)

Op basis van de voorgaande hypothesen schat de SCvV het BBP per inwoner. Dit is afhankelijk vier factoren: de evolutie van de bevolking, de actieve bevolking, de tewerkstellingsgraad en de productiviteit. Figuur 2 beschrijft de geschatte economische groei tot 2030 in termen van BBP per inwoner samen met zijn historische evolutie sedert 1960. De productiviteitstoename wordt eveneens in die figuur getoond.

Figuur 2- Evolutie van het bbp per inwoner en de productiviteit (vijfjaarlijks voortschrijdend gemiddelde - in reële groeivoeten)

De eerste jaren komt de BBP-groei per inwoner (1,9% in 2008) vooral van de stijgende tewerkstellingsgraad en de toename van de productiviteit. Rond 2015 kan de stijging van de tewerkstellingsgraad het sterk dalend aandeel van de bevolking op actieve leeftijd niet meer compenseren. De groei van het BBP per inwoner duikt onder de productiviteitstoename. In 2030 bedraagt de BBP-groei per inwoner 1,4%, terwijl de productiviteitstoename 1,75% bedraagt.

Per inwoner stijgt het BBP de eerstvolgende 10 jaar met ongeveer 2% per jaar. De volgende 15 jaar is dat nog slechts ongeveer 1,5% per jaar. Dat betekent een groei van het BBP per inwoner van meer dan 50% tussen vandaag en 2030. Indien elke inwoner gemiddeld 50% rijker zou worden, zou de kost van de vergrijzing perfect draagbaar zijn. Maar dan moet er wel een juiste herverdeling van de rijkdom komen.

Sociaal onaanvaardbare hypothesen

Tenslotte schat de SCvV de evolutie in van het *sociaal beleid*. In welke mate zullen de vervangingsinkomens worden verhoogd om gelijke tred te houden met de welvaart? Met hoeveel procent per jaar zullen de pensioenen, werkloosheidsuitkeringen, ziekte- en invaliditeitsuitkeringen stijgen? Hoe evolueren de loongrenzen - de grenzen die in aanmerking worden genomen bij de berekening van het rustpensioen in de werknemersregeling of voor de berekening van de maximale werkloosheids- of invaliditeitsuitkering?

De Commissie gaat er vanuit dat de lonen de productiviteit zullen volgen en dus jaarlijks met gemiddeld 1,75% zullen stijgen. In de periode 1956-2002 stegen de lonen gemiddeld met 2,9%, maar de gemiddelde welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen bedroeg slechts 1,1% per jaar, dus 1,75% minder. Als dat zo blijft, zou de gemiddelde welvaartsaanpassing dus nul bedragen. Dit scenario acht de Commissie weinig waarschijnlijk in een samenleving met een stijgende levensverwachting en een groter electoraal gewicht van de bejaarden. Daarom opteert ze voor een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 0,5% voor de sociale uitkeringen. De forfaitaire toelagen - uitkeringen die niet in verhouding tot het vroeger loon worden berekend, zoals het minimumpensioen of de minimumuitkering voor invaliden - zouden een gemiddelde jaarlijkse welvaartsbinding van 1% kennen. Voor de loongrens voorziet de Studiecommissie een jaarlijkse aanpassing van 1,25%, dus minder dan de voorziene loonstijging van 1,75%.

Een stijging van de sociale uitkeringen van 0,5% of 1% (voor de minima) is sociaal onaanvaardbaar. Dat zou de kloof tussen de sociale uitkeringen en de lonen de komende 25 jaar nog groter maken. De voorbije 25 jaar zijn de sociale uitkeringen steeds meer achtergebleven op de lonen omdat de welvaartskoppeling niet of slechts gedeeltelijk werd doorgevoerd.

De 'jaarlijkse' welvaartsaanpassing voor de werknemerspensioenen werd na 1975 enkel doorgevoerd in 1981, 1990 en 1991. In 1999 kregen de gepensioneerden een premie van 0,5% (niet opgenomen in het basisbedrag). Verhofstadt I gaf enkel de oudste gepensioneerden een verhoging van 2% en het ziet er naar uit dat deze operatie wordt herhaald onder Verhofstadt II. Bovendien werd de loongrens tussen 1982 en 1998 niet en daarna slechts gedeeltelijk aangepast aan de stijging van de lonen. Dat betekent dat voor steeds meer bedienden en arbeiders het wettelijk pensioen niet meer berekend wordt als 60% (individueel pensioen) of 75% (gezinspensioen) van hun brutoloon maar van een begreemd loon dat er onder ligt. Op die manier zijn de gemiddelde werknemerspensioenen sinds 1980 geëvolueerd van 34% naar 32% van het gemiddeld brutoloon. Deze neerwaartse trend werd dan nog afgeremd door het feit dat de gemiddelde loopbaan van de vrouwen is verlengd.

Voor de andere vervangingsinkomens zien we dezelfde neerwaartse trend. De vakbonden hebben de voorbije jaren meermaals betoogd voor een inhaaloperatie en voor de welvaartsaanpassing (of koppeling aan de lonen) van alle sociale uitkeringen. Tijdens de top van Oostende, in maart 2004, beloofde de regering om met de sociale partners te onderhandelen over een mechanisme van tweejaarlijkse welvaartsaanpassingen voor de sociale uitkeringen vanaf 2007. Maar er is geen enkele garantie over de omvang van die aanpassing. De Studiecommissie voor de Vergrijzing gaat er vanuit dat de in het vooruitzicht gestelde welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen zal overeenstemmen met haar prognose, namelijk gemiddeld 0,5% per jaar.

De kloof wordt groter...

De Studiecommissie voor de Vergrijzing heeft voor de periode van 2002 en 2012 het verschil in groei berekend van het pensioen van een 'basistypegeval' en het gemiddeld loon. Het 'basistypegeval' is hier een vijfenzestigjarige alleenstaande man die in 2002 op pensioen gaat en die gedurende 40 jaar voltijds gewerkt heeft

aan het gemiddeld werknemersloon. Bij een jaarlijkse reële groei van de lonen van 1,8%, is het gemiddeld brutoloon na 10 jaar met 19,5% gestegen. De Commissie gaat uit van de automatische aanpassing van het wettelijk pensioen aan de inflatie en een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 0,3% (dit is lager dan de door haar vooropgestelde 0,5%). Ze betreft in haar berekening ook de tweede pensioenpijler (het bedrijfspensioen). Ze gaat er vanuit dat de man, via zijn bedrijf, sinds 1992 jaarlijks 4,25% van zijn brutoloon in een pensioenfonds stortte en dat het gespaarde kapitaal vanaf 2002 wordt uitbetaald in jaarlijkse bedragen die niet gekoppeld zijn aan de inflatie. Dit betekent dat het pensioengedeelte van de tweede pijler jaar na jaar afneemt in koopkracht. De geringe welvaartsaanpassing van het wettelijk pensioen en het koopkrachtverlies van het pensioen uit het privé-pensioenfonds maken dat het brutopensioen van het 'basistypegeval' tussen 2002 en 2012 slechts met 1,1% per jaar toeneemt. Dat is een groot verschil met de 1,8% reële stijging van het brutoloon. De kloof wordt een beetje gedempt omdat het pensioen lager wordt belast dan het inkomen uit arbeid. In het bestudeerde 'typegeval' stijgt het nettopensioen tussen 2002 en 2012 met 4,3%, terwijl het nettoloon groeit met 20,3%⁵.

Vandaag leeft een kwart van de 65-plussers onder de armoedegrens. Dat is dubbel zo veel als bij de bevolking in het algemeen (13%). Naarmate de gepensioneerden langer leven, zal een te beperkte welvaartsaanpassing meer ouderen in absolute of relatieve armoede storten. Relatieve armoede betekent dat hun pensioen steeds kleiner wordt in verhouding tot de lonen of het gemiddeld inkomen van de bevolking.

Het volstaat ook niet - in naam van de armoedebestrijding - selectieve welvaartsaanpassingen door te voeren, door enkel de minimumpensioenen of de oudste pensioenen te verhogen. Naast solidariteit vormt verzekering immers het basisprincipe van de Sociale Zekerheid. Dit betekent dat de pensioenen (en de andere vervangingsinkomens) in verhouding moeten staan tot de afgedragen premies, dus tot de sociale bijdragen die van het loon zijn afgehouden. Zoniet dreigt het wettelijk pensioen te verworden tot een basisuitkering die ver onder het vroegere loon ligt. Omdat de loongrens voor het wettelijk pensioen gedurende twintig jaar onvoldoende is aangepast, zijn veel bedienden naar de tweede pensioenpijler (pensioenfonds of groepsverzekeringen op bedrijfsniveau) geduwd. De werknemers met de hoogste lonen zien nog weinig voordeel in het wettelijk pensioenstelsel en dreigen er zich uit terug te trekken. Zo kan het stelsel ineenstorten.

Om de principes van solidariteit en verzekering in de Sociale Zekerheid te redden is zowel een inhaaloperatie nodig als een algemene en

automatische koppeling van de pensioenen (en de andere vervangingsinkomens) aan de stijging van de lonen. De Studiecommissie heeft berekend dat zonder welvaartsaanpassing, de vergrijzing het staatsbudget tussen 2003 en 2030 0,6% punt van het BBP minder kost dan met een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 0,5%. Men kan dus vermoeden dat een jaarlijkse welvaartsaanpassing van 1,75%, het niveau van de vooropgestelde loonstijging, zou neerkomen op een meerkost - ten opzichte van het basisscenario - van 1,5% van het BBP tussen 2003 en 2030.

En de gezondheidszorg?

De uitgavenstijging in de gezondheidszorg is de belangrijkste en de minst voorspelbare factor in de meerkost van de vergrijzing. Volgens het federaal regeerakkoord van 2003 mogen de uitgaven van de Sociale Zekerheid voor gezondheidszorg tot 2007 groeien met 4,5% per jaar buiten inflatie. In 2004 besloot de regering ook om de 'kleine risico's' in de ziekteverzekering van de zelfstandigen vanaf 1 juli 2006 beter te dekken. De Studiecommissie houdt rekening met deze maatregelen, maar ze gaat er vanuit dat de groeionorm vanaf 2008 terug zal zakken naar 2,8%. Voor de lange termijn baseert de Studiecommissie haar prognose op de groei van de gezondheidsuitgaven de voorbije 50 jaar. Ze brengt wel de evolutie van het bevolkingsaantal en het groter aandeel van ouderen binnen de bevolking in rekening. De Studiecommissie wijst er zelf op dat haar prognoses vol onzekerheden zitten. 'De toekomstige uitgaven voor gezondheidszorg zijn afhankelijk van heel wat factoren, zoals de toekomstige technologische ontwikkelingen, de nieuwe pathologieën en de bijhorende behandelingen. Die ontwikkelingen kunnen moeilijk voorspeld worden.'⁶

Als de huidige groeionorm (4,5% reële jaarlijkse groei) voor de gezondheidsuitgaven zou worden aangehouden tot 2030, zou de kostprijs van de vergrijzing 3,3% van het BBP hoger liggen dan in het basis-scenario (6,7% in plaats van 3,4% van het BBP).

Maar de stijging van de uitgaven voor de gezondheidszorg hangt niet alleen af van de vergrijzing en de evolutie van de geneeskunde maar ook van de organisatie van de sector. Deze politieke dimensie ontbreekt grotendeels in de officiële prognoses. Gaat men er van uit dat de winsten van de farmaceutische industrie en het hele medisch-industrieel complex recht evenredig met de objectieve toename aan medische verzorging blijven stijgen? Of kunnen die privé-belangen aan banden worden gelegd? Het huidige debat over het 'kiwi-model', het voorstel van dokter

Dirk Van Duppen om de geneesmiddelen, zoals in Nieuw-Zeeland, via een openbare aanbesteding bij de goedkoopste leverancier aan te schaffen, maakt de inzet duidelijk. De toepassing van dit voorstel zou toelaten 1,5 miljard euro te besparen op geneesmiddelen. Er kunnen ongetwijfeld ook belangrijke sommen worden bespaard bij de aankoop van dure uitrusting in de ziekenhuizen. Een andere organisatie van de medische diensten, waarbij huisdokters, specialisten en ziekenhuizen meer samenwerken en dubbel werk vermijden, waarbij geneesheren een uurloon ontvangen in plaats van een ereloon per prestatie, kan de stijging van de uitgaven zeker afremmen zonder de patiënten te benadelen.

De totale kostprijs

De Studiecommissie voor de Vergrijzing hanteert een ruime definitie van het begrip *budgettaire kost van de vergrijzing*. Ze omvat niet enkel de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg, maar ook alle andere uitgaven die door de demografische verschuivingen worden beïnvloed, zoals kinderbijslag, werkloosheid, arbeidsongeschiktheid. Op die manier wordt het geheel van de uitgaven van de sociale zekerheid, naast de andere sociale overheidsuitgaven, in deze notie opgenomen. Als maatstaf van de budgettaire kost van de vergrijzing hanteert de Commissie de *toename van de sociale uitgaven tussen twee tijdstippen in procent van het BBP*.

Tussen 2000 en 2010 decennium *daalt* de totale budgettaire kost van de vergrijzing. De aanzienlijke toename van de uitgaven voor

De budgettaire kost van de vergrijzing				
in % van het BBP volgens het basisscenario van de Studiecommissie voor de vergrijzing				
	2003	2010	2030	Verschil 2003-2030
Pensioenen	9,2	8,8	12,0	2,8
Gezondheidszorg (overheidsuitgaven)	6,9	7,8	9,3	2,4
Arbeidsongeschiktheid	1,3	1,3	1,3	0,0
Werkloosheid	2,3	1,8	1,1	-1,2
Brugpensioen	0,4	0,4	0,4	-0,1
Kinderbijslag	1,7	1,4	1,2	-0,5
Andere sociale uitgaven (arbeidsongevallen, beroepsziekten, bestaanszekerheid, zorgverzekering)	1,5	1,5	1,4	-0,1
Totaal	23,4	23,1	26,7	3,4

gezondheidszorg, wordt nog gecompenseerd door de daling in de uitgaven voor pensioenen, in de werkloosheid en in de andere sociale zekerheidsuitgaven. Na 2010 begint de budgettaire kost van de vergrijzing aan een klim als gevolg van de verdere toename van de uitgaven voor gezondheidszorg en de sterke stijging van de pensioenlast. De totale stijging tussen 2003 en 2030 zou 3,4% van het BBP bedragen. De uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg zouden met 5,2% van het BBP toenemen maar andere takken van de sociale zekerheid zouden dalen met 1,8% van het BBP, voornamelijk de takken werkloosheid en kinderbijslag.⁷

Deze prognose is dus gebaseerd op onaanvaardbare uitgangspunten inzake de welvaartsvastheid van de vervangingsinkomens en op een onderschatting van de uitgavenstijging van de gezondheidszorg. Als we voor de welvaartsvastheid 1,5% en voor de gezondheidsuitgaven 1,1% extra van het BBP voorzien, zou de meerkost van de vergrijzing niet 3,4 maar ongeveer 6% van het BBP bedragen in 2030.

Wie zal de vergrijzing betalen?

Is de vergrijzing betaalbaar en wie zal de meerkost betalen?

Laat ons even omrekenen wat de kostprijs van de vergrijzing betekent op jaarbasis. Een verhoging met 3,4% van het BBP tussen 2003 en 2030 komt rekenkundig neer op een jaarlijkse verhoging met 0,12%. Een meerkost van 6% van het BBP betekent een jaarlijkse verhoging met 0,22%. We nemen gemakshalve aan dat het BBP 10.000 miljard frank bedroeg in 2003. Het basisscenario van de commissie leidt dan tot de conclusie dat er in 2003 ongeveer 12 miljard frank extra nodig is om de vergrijzing te betalen, in 2004 iets meer dan 12 miljard frank (0,12% van een BBP dat intussen gegroeid is), en zo 27 jaar lang. Is een jaarlijkse budgettaire inspanning in de orde van grootte van 300 miljoen euro (twaalf miljard frank) vandaag ondraaglijk? Als we uitgaan van ons duurder, maar socialer scenario (6% van het BBP tegen 2030), dan ligt de jaarlijkse inspanning in de buurt van 550 miljoen euro (22 miljard frank). Onmogelijk te dragen? De jaarlijkse nettowinst van de Belgische bedrijven bedraagt 30 à 35 miljard euro. De jaarlijkse inkomens van de particulieren uit roerend vermogen schommelen tussen 20 en 25 miljard euro. We bespreken dit verder.

Wie gaat de meerkost van de vergrijzing betalen? Daarover gaat natuurlijk het debat. Of, beter gezegd, daarover is er veel te weinig debat.

Patroonsorganisaties, regering, grote partijen: ze zitten allemaal op dezelfde golflengte.

Het VBO ziet het niet zitten

De patroonsorganisaties hebben hun 'oplossing' voor de vergrijzing. Het VBO stelt het probleem als volgt: 'Bij ongewijzigd beleid brengt de vergrijzing op middellange termijn (2030) een bijkomende kost mee van minimaal (en vermoedelijk onderschat) 3,4% van het BBP (8,4 miljard euro), zowel in gezondheidszorgen als pensioenen ten gevolge van de toegenomen leeftijdsverwachting. Indien dit in bijdragen op de loonmassa wordt vertaald, betekent dit een bijdrageverhoging met ongeveer 13% bovenop de reeds bestaande concurrentiehandicap van ongeveer 10%! Een verhoging van de activiteitsgraad bij ouderen, met name langer werken, langere periodes waarin bijdragen moeten worden betaald en uitkeringen die minder vroeg moeten worden uitbetaald, is een van de noodzakelijke oplossingen om deze onhoudbare stijging te milderen.'⁸

De eisen gaan van de afschaffing van brugpensioenen en andere uitstapmogelijkheden vóór de wettelijke pensioenleeftijd van 65 tegen 2010 over de verlaging van de lonen voor oudere werknemers tot de volledige beschikbaarheid van oudere werklozen. Met de forcing rond een 'actiever loopbaaneinde' wil het patronaat zowel op het indirect loon (de bijdragen voor de sociale zekerheid) als op het direct loon drukken. Langer werken betekent geen brugpensioenen meer en minder lang pensioenen betalen. Langer werken betekent een hoger aanbod op de arbeidsmarkt en het vermijden van loonspanningen. De Beleidsverklaring van de federale regering van oktober 2004 klinkt als een echo van dit patronale plan.

Opnieuw de broeksriem aanhalen?

Bij de politieke partijen bestaat er een grote eensgezindheid over de aanpak van de vergrijzing. In september 2004 schaarde de Commissie voor de Sociale Zaken van de Kamer zich unaniem achter een tekst: '*Vaststellingen en aanbevelingen inzake het vergrijzingsvraagstuk in België*'. Die aanbevelingen komen overeen met de vier sporen die de ministers Frank Vandenbroucke en Johan Vande Lanotte begin 2004 in hun open brief⁹ hadden gelanceerd

Die vier sporen zijn het budgettaire spoor, het werkgelegenheidsspoor, de beheersing van de gezondheidsuitgaven en de ontwikkeling van de tweede pensioenpijler.

Het budgettaire spoor betekent dat er begrotingsoverschotten worden gerealiseerd om de overheidsschuld te verminderen. Hierdoor dalen de jaarlijkse rentelasten op de schuld en ontstaat er ruimte om (ondermeer) de stijgende uitgaven van de pensioenen en de gezondheidszorg te betalen. In de aanbevelingen die de Kamer unaniem goedkeurde, wordt dit als volgt geformuleerd: 'De afname van de schuld-BBP-verhouding via jarenlange begrotingen in evenwicht blijkt volgens de Hoge Raad van Financiën onvoldoende te zijn om tijdig de demografische schok in de sociale zekerheid op te vangen. Er is dus meer nodig, meer bepaald door het realiseren van echte overschotten op de begroting van de gezamenlijke overheid. Op deze wijze vermindert de schuld en daalt de schuld-BBP-verhouding in versneld tempo. Bovendien kunnen deze overschotten effectief aangesproken worden om de tekorten in de sociale zekerheid te financieren. Ten overstaan van de budgettaire situatie van vandaag, betekent deze strategie voor de eerstvolgende jaren een zeer strak begrotingsbeleid.'¹⁰ Met een 'zeer strak begrotingsbeleid' bedoelt de Kamer dat er tegen 2011 een begrotingsoverschot van 1,5% van het BBP moet worden opgebouwd dat dan minstens acht jaar wordt volgehouden. De jongste twintig jaren is de begroting van de gezamenlijke overheid (federale regering, sociale zekerheid, deelregeringen, gemeenten) geëvolueerd van grote tekorten naar een evenwicht (sinds 2000). Die evolutie kwam er op de eerste plaats door grote structurele bezuinigingen in de sociale sector tijdens de opeenvolgende regeringen Martens, Dehaene en Verhofstadt. Maar ook andere factoren speelden een rol. Op de internationale financiële markten daalden de rentevoeten tot een historisch dieptepunt. Voor een land als België met een grote overheidsschuld was dit een belangrijke meevaller. Als de internationale rentevoeten, zoals verwacht, in de komende jaren opnieuw gaan stijgen, komt de Belgische begroting, met haar nog altijd hoge overheidsschuld, automatisch weer onder hogere druk te staan. De opeenvolgende regeringen hebben ook inkomsten geboekt door de verkoop van overheidsactiva (de privatisering van winstgevendende overheidsbedrijven, de verkoop van overheidsgebouwen, de verkoop van goudreserves ...). Dit zijn eenmalige inkomsten die op korte termijn een positief effect hebben op de begroting maar op lange termijn (door het derven van jaarlijkse winsten of het betalen van huur) eerder negatief uitvallen. Soms was er sprake van puur boerenbedrog. Zo heeft minister van Begroting Vande Lanotte bij de overname van het pensioen-

fonds van Belgacom de publieke opinie voorgelogen dat hij die vijf miljard euro kon gebruiken, om zijn begroting in evenwicht te houden, om de overheidsschuld met 5 miljard af te bouwen, én om een reservefonds (het Zilverfonds) voor de toekomstige pensioenen te spijzen, terwijl dat geld natuurlijk moet dienen om de pensioenverplichtingen ten aanzien van het statutair personeel van Belgacom in de komende jaren na te komen.

Begrotingsoverschotten opbouwen in de komende jaren is dus niet evident en vereist ongetwijfeld nieuwe bezuinigingen in de sociale sectoren. Het is nochtans noodzakelijk de overheidsschuld versneld af te bouwen zodat de interestlasten op de schuld voldoende dalen om budgettaire ruimte voor de vergrijzing te scheppen. De meest efficiënte en meest rechtvaardige manier om de overheidsschuld te verminderen is een belasting op de grote vermogens. Het zijn de rijksten die het meest geprofiteerd hebben van de staatsschuld en van de meerwaarden op onroerend en roerend vermogen. Een vermogensbelasting is ook de beste bijdrage om de grote ongelijkheid binnen de groep van ouderen te verminderen. Een ongelijkheid die zeer groot is en toeneemt, zeker wanneer rekening wordt gehouden met vermogensinkomsten.

De jongeren aan werk helpen?

Het werkgelegenheidsspoor of het verhogen van de het aantal werkenden is een evident spoor om de kost van de vergrijzing te financieren. Daardoor stijgen de sociale zekerheidsbijdragen en dalen de werkloosheidsuitkeringen. Maar patronaat, ministers en parlementairen linken de verhoging van de tewerkstellingsgraad vooral aan het langer werken van de oudere werknemers aan lagere lonen. Dit scheidt geen nieuw werk en houdt jongeren in de werkloosheid. Ze verzetten zich met alle kracht tegen een algemene arbeidsduurvermindering met verplichte evenredige aanwervingen en tegen de herinvoering van de vervangingsplicht bij brugpensioen en tijdskrediet. Die maatregelen zouden nochtans de honderdduizenden werkzoekenden van minder dan 50 jaar werk verschaffen.

De tewerkstellingsgraad bij de werknemers van boven de 50 of 55 jaar ligt in België lager dan in veel andere landen. Maar in weinig landen liggen de productiviteit, de werkdruk en de flexibiliteit zo hoog als in België. Omdat ze die druk niet meer aan kunnen, snakken veel oudere arbeiders naar brugpensioen. De resolutie, die door de Kamer unaniem werd

goedgekeurd, zet de zaken op hun kop. Daar luidt het: 'Vanwege de erg lage activiteitsgraden in de middelbare leeftijdsgroep is ook een nefaste concentratie opgetreden van de arbeid in de jongere levensfase. Hierdoor is een veel te grote druk ontstaan op gezinnen met opgroeiende kinderen' Het is juist dat veel werknemers gebukt gaan onder de stress en werk en gezin moeilijk kunnen combineren. De reden echter is niet het hoge aantal bruggepensioneerden, maar het te hoge arbeidsritme.

Minder voor gezondheid

Het derde spoor waarover in de Kamer unanimiteit bestaat is de beheersing van de gezondheidsuitgaven, met een groeiritme *ver beneden het actuele*.

'De groei in de gezondheidszorg wordt vooral veroorzaakt door prijsstijgingen, inzonderheid door de loonlasten voor het verzorgend personeel (parallel stijgend met de lonen in de andere sectoren) en door het ter beschikking komen van steeds duurdere geneesmiddelen, diagnostische en curatieve technieken. Deze kostenstijgingen zijn derhalve in belangrijke mate onontwijkbaar. Indien niet gedekt in het wettelijk regime zullen zij afgewenteld worden naar de private sector. Vanwege het ontbreken van solidariteitselementen in deze sector zal zich dat onvermijdelijk vertalen in een gezondheidszorg met twee snelheden.' Als de loonstijgingen van het verzorgend personeel alleen maar gelijke tred houden met de stijging in andere sectoren kan het niet de 'witte woede' zijn die verantwoordelijk is voor de ontsporing van de kosten in de gezondheidszorg. Blijkbaar had de Kamer in september 2004 nog nooit gehoord over de voorstellen van dokter Dirk Van Duppen om, via een openbare aanbesteding, de prijs van de geneesmiddelen drastisch te verlagen.

Privé-pensioenen

Het vierde spoor is de ontwikkeling van de tweede pensioenpijler: de bedrijfspensioenfondsen. 'De tweede pijler van de aanvullende pensioenen is een belangrijk, zij het bijkomend, hulpmiddel om de gevolgen te ondervangen van de afremming van de bovenminimale pensioenen in de eerste pijler', schrijft de Kamer in haar aanbevelingen.

Door het ontbreken van de welvaartsvastheid, geraken de pensioenen steeds meer achter op de ontwikkeling van de lonen. Bovendien

ligt het aanvangspensioen voor werknemers, bij ons, in vergelijking met veel West-Europese landen, aan de lage kant. Bij ons wordt het pensioen berekend op het gemiddelde loon over de hele loopbaan. In veel andere landen neemt men de beste jaren als basis. Een tweede reden is dat België voorop loopt met pensioenhervormingen die het aanvangspensioen verlagen. In 1991 werd beslist om vervroegd pensioen (op 60 jaar) slechts mogelijk te maken na 35 in plaats van na 20 gewerkte jaren. In 1996 werden de vereiste loopbaan voor een volledig pensioen en de pensioenleeftijd voor vrouwen met vijf jaren opgetrokken (45 jaar vanaf 2009 in plaats van 40 jaar tot 1997; 65 jaar in plaats van 60 jaar). Deze voorlopersrol wordt trouwens door het VBO erkend: 'In het pensioendossier heeft België een relatief verantwoordelijke regeling, gebaseerd op een dubbele vereiste van minimum leeftijd en loopbaan (60 jaar en 35 jaar loopbaan) en met een pensioenberekening die, via de telling in 45sten, van de meest vooruitstrevende is in Europa.'¹¹

De Kamer stelt dus vast dat de wettelijke pensioenen te kort schieten. Ze zou kunnen voorstellen om dat wettelijk pensioenstelsel te verbeteren, door de principes van verzekering en solidariteit te versterken. Dit kan door een hogere staatstoelage en door de kapitalen die nu in de privé-pensioenfondsen worden gestoken, te integreren in dat wettelijk stelsel. Maar de Kamer stelt voor die lacunes gedeeltelijk te compenseren bdoor edrijfspensioenfondsen. Maar die bevatten per definitie niet de elementen van solidariteit van het wettelijk pensioen (bvb. het gelijkstellen van periodes van ziekte en werkloosheid met gewerkte periodes voor de berekening van de loopbaan, de afgeleide rechten op basis van de loopbaan van de echtgenoot, het bestaan van een minimumpensioen. Dat kan dus alleen maar uitmonden in een grotere ongelijkheid tussen de gepensioneerden. Het patronaat steunt de ontwikkeling van de tweede pijler. Die laat toe de patronale bijdragen voor de wettelijke pensioenen te verlagen en pensioenfondsen kunnen ingezet worden als risicokapitaal in de internationale concurrentiestrijd.

1. Voor België zijn de demografische voorspellingen gebaseerd op het gezamenlijk werk van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) en het Federaal Planbureau (FPB). De bevolkingscijfers zijn afkomstig van het NIS.
2. Met de wet van 5 september 2001 ter oprichting van het Zilverfonds werd ook de 'Studiecommissie voor de vergrijzing' (SCvV) in het leven geroepen, in de schoot van de Hoge Raad voor Financiën. Deze SCvV moet jaarlijks een rapport over de kostprijs van de vergrijzing opstellen. Het meest recente verslag van de SCvV- beschikbaar bij het schrijven van dit dossier – dateert van april 2004.
3. Verslag van de SCvV, april 2004, p. 15
4. Verslag van de SCvV, april 2004, p. 17

5. Verslag van de SCvV, april 2004, p.152
6. Verslag van de SCvV, april 2004, p. 28
7. Verslag van de SCcV, april 2004, tabel 1, p. 21
8. 'VBO-masterplan voor een actiever loopbaaneinde'. 7 juli 2004
9. 'Het scharnierjaar 2004. De vergrijzing, en hoe ze in te kleuren', verschenen in De Standaard en Le Soir van 3 januari 2004.
10. Kamer, doc 51 1325/002, 3 september 2004, p. 5
11. VBO-masterplan voor een actiever loopbaaneinde, 7 juli 2004

*Maar er kwam een einde aan je leven
Dit afscheid doet ons pijn
Zonder jou zal het nooit meer hetzelfde zijn*

Met pijn in het hart melden wij u het schielijk heengaan van

UW ONBEZORGD PENSIOEN

Dit melden u in diepe droefheid

De overheid: Zij beseffen dat er door de opkomende vergrijzing ingrijpende maatregelen nodig zijn. Het huidige pensioenstelsel is aan grondige hervormingen toe.

Uw kinderen: Die minder zullen erven omdat er ook gewoon minder te erven valt. Waarschijnlijk zullen zij u later moeten onderhouden. Of in het ergste geval: u in huis nemen.

Uw vrienden: Die met hetzelfde probleem zitten.

De kapitein: Omdat hij vreest u nooit op zijn cruiseschip te mogen ontvangen.

Zij vragen bloemen noch kransen, maar verzoeken u met enige aandrang om pensioensparen bij Mercator te overwegen...

Mercator Verzekeringen

Publiciteit over twee pagina's in verschillende kranten, 18 november 2004

'Mercator' is zonder problemen te vervangen door Dexia, Fortis AG, KBC-verzekeringen of andere...

Jo COTTENIER

De ene pijler zijn dood is de andere zijn brood

Van wettelijk pensioen naar armenbijstand?

Pensioensparen, een noodzaak?

“Met pijn in het hart” meldt Mercator Verzekeringen het overlijden van uw onbezorgd pensioen. Voor de verzekeringssector is het pensioenstelsel al dood verklaard. De lijkbedders staan klaar om het kadaver ten grave te dragen en de erfenis te verdelen.

Gelukkig hebben ze een alternatief dat jouw oude dag zal opfleuren: “Doe aan privé-sparen”. De kapitein zal je toch op zijn cruiseschip mogen begroeten. Jouw kinderen zullen - oef - niet moeten instaan voor de opvang.

Volgens de agressieve publiciteitscampagnes van de verzekeringsmaatschappijen is er geen ontkomen aan. Wil je een degelijk pensioen, stort dan op een privé-pensioenrekening.

De Sociale Zekerheid bestaat zestig jaar. Maar die verjaardag werd, in december 2004, in mineur gevierd. Want wie viert nu een stervende? Het huidige stelsel zou de vergrijzing niet overleven omdat het functioneert volgens een principe van directe herverdeling. Nochtans is dat stelsel niet zomaar uit de lucht gevallen...

Uit schrik voor het socialisme

Bij het begin van de industriële revolutie in, de 19^e eeuw, bezaten de arbeiders zo goed als geen sociale bescherming. Wie het geluk had een leven van hard labeur te overleven, was aangewezen op familiale hulp. De gemiddelde levensverwachting in 1900 bedroeg amper 47 jaar, dus

konden hoe dan ook weinig arbeiders van een oude dag genieten. De eerste organisatievormen van de arbeidersklasse waren dikwijls pensioen- en ziekenkassen. Ze werden gespijsd met vrijwillige bijdragen en boden een zekere solidaire bescherming tegen ongeval, ziekte of verlies van inkomen door ouderdom of dood.

Het eerste echte centrale pensioenstelsel werd opgezet door de Duitse kanselier Otto von Bismarck in 1889. Om het opkomende socialisme de pas af te snijden richtte hij een nationale pensioenkas op, voor het eerst gevuld met vastgestelde bijdragen op het loon. Een deel van het individuele loon werd aldus 'gesolidariseerd'. De generatie die werkte betaalde het pensioen van de ouderen. Het gekende *omslagstelsel of repartitiestelsel* was geboren. Het pensioen stond ook in zekere mate in verhouding tot het vroegere loon, waardoor ook een verzekeringsaspect was ingebouwd.

In heel Europa was de socialistische beweging in opgang. In België had de staking van 1886 de verschrikkelijke leef- en werkomstandigheden van de arbeidersklasse aan het licht gebracht. Rond de eeuwwisseling was er overal een stuwning om dit Duits systeem te veralgemenen. Maar de burgerij gaf de voorkeur aan een alternatief van "de minste last": een basispensioenuitkering als aanvulling op de armoedewetten. Dat werd alleen toegekend na een vermogens- en inkomenstest. Dit systeem kostte minder, werd niet met bijdragen gefinancierd maar rechtstreeks door de Staat betaald, met belastingsinkomsten. Het werd voor het eerst in 1891 door Denemarken in praktijk gebracht en vervolgens ook toegepast in Australië, IJsland, Ierland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Zweden.

De keuze was dus: belastingen voor een minimumpensioen of bijdragen voor een pensioen dat enigszins in verhouding is tot het loon. Het tweede concept kreeg stilaan de overhand. Maar binnen de groep van met bijdragen gefinancierde pensioenstelsels ontstonden varianten: soms komen de bijdragen of een deel daarvan niet in een "omslagpensioenkas" maar in een spaarkas die werkt volgens het principe van *kapitalisatie*. Die gelden worden niet direct uitgekeerd, maar belegd. Dit is een tweede belangrijk onderscheid dat de systemen doorkruist: omslag of kapitalisatie.

Tenslotte zijn er naast de systemen die beheerd worden door de Staat heel dikwijls verzorgskassen van afzonderlijke bedrijven of groepen van bedrijven.

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog kenden we pensioenstelsels op basis van bijdragen op het loon in Oostenrijk, België, Bulgarije,

Frankrijk, Griekenland, Italië, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal, Roemenië, Spanje, Tsjecho-Slowakije, Zweden en de Verenigde Staten.

Jawel, ook de Verenigde Staten. Na de beurscrash van 1929 kenden de Verenigde Staten de meest intense periode van klassenstrijd uit hun geschiedenis. Tijdens de diepste kapitalistische crisis ooit en te midden van grote klassenconflicten kwam de 'New Deal' van president Roosevelt tot stand, een Keynesiaans anticrisisplan met een pensioenstelsel op basis van bijdragen op het loon. Het is dit omslagstelsel ('social security' genoemd) dat vandaag door president Bush op de helling wordt gezet.

De voorlopers van de huidige omslagstelsels waren bescheiden in omvang: het pensioen bedroeg dikwijls niet meer dan 15 tot 20% van het gemiddeld loon. De meeste werkers konden maar een paar jaar van hun pensioen genieten. Het verschil tussen een 'minimumpensioen' en een pensioen in verhouding tot het loon kon dus nooit hoog oplopen. In alle stelsels was het objectief: een zekere bescherming bieden tegen armoede. Dat veranderde grondig na de Tweede Wereldoorlog.

In 1942 werd in Engeland het Beveridge Rapport gepubliceerd. Daarin werd gepleit voor een belangrijker aandeel van de openbare sector in het pensioenstelsel. De publieke stelsels met pensioenfondsen op basis van kapitalisatie hadden geen krediet meer na de spectaculaire beurscrash en de financiële catastrofes van de jaren dertig. Beveridge pleitte voor een veralgemening en een uitbreiding van het "Deens model", een algemene minimumuitkering bedoeld als armoedebestrijding.

Maar dit is niet de weg die de sociale zekerheid insloeg na de Tweede Wereldoorlog. Bijna alle Europese landen veralgemeenden en versterkten het omslagstelsel op basis van bijdragen op het loon. De uitkeringen bedroegen een zeker percentage van het vroegere loon. De refe-

1 ^e Pijler pensioenen	Bismarck + na WO II	Deens + Beveridge
Karakter stelsel	Sociale verzekering	Sociale bijstand
Mechanisme	Omslag (verdeling)	
Financiering	Bijdragen + Staatsbegroting	Staatsbegroting - Belastingen
Uitkering	Pensioen in verhouding tot	Minimumpensioen
Doel	Levensniveau waarborgen	Armoede bestrijden
Voorwaarden	Pensioenrecht	Vermogenstest

rentieperiode waarop het pensioen werd berekend kon korter of langer zijn.

De naoorlogse 'sociale pacten' waarvoor de sociaal-democratie zich garant stelde ruilden wettelijke sociale bescherming in voor sociale vrede. Daarom is het onjuist om Beveridge als de Europese 'vader' van de sociale zekerheid na de Tweede Wereldoorlog te beschouwen, net zoals ook Achiel Van Acker niet de 'vader' is van de Belgische sociale zekerheid. De verovering van de sociale zekerheid is op rekening te schrijven van de revolutionaire situatie in de meeste landen van West-Europa en de ruk naar het socialisme in Oost-Europa. Een algemeen stelsel van sociale zekerheid was de afkoopsom die de burgerij betaalde voor haar overleven. Robert Vandeputte, tijdens de Tweede Wereldoorlog voorzitter van de Emissiebank, een beetje de Nationale Bank onder de bezetting, geeft dat grif toe. Het naoorlogs sociaal pact heeft een goede reden, zegt hij: 'In 1944 waren de bedrijfsleiders ongerust over de revolutionaire tendensen. Het communisme genoot een aanzienlijk prestige. De bedrijfsleiders vreesden onteigeningen en nationalisaties, en niet zonder reden.'¹

De sociale zekerheid zoals we die in de meeste landen van Europa kennen is een erfenis van de klassenstrijd, van het gevecht voor sociale bescherming tegen de willekeur en de risico's van het kapitalisme. Het is een oorlogsbuit in de strijd tegen de kapitalistische uitbuiting, die de prijs van de arbeidskracht zo laag mogelijk wil houden om zoveel mogelijk meerwaarde binnen te rijven. De grootste doorbraken kwamen er altijd wanneer de burgerij haar macht bedreigd voelde. Dat was zo met de eerste sociale wetgeving op het eind van de 19^e eeuw, dat was zo na de Eerste Wereldoorlog voor de achturedag, in de bewogen jaren dertig met de strijd voor het betaald verlof en dat was zeker zo na de Tweede Wereldoorlog voor wat de sociale zekerheid betreft.

Door die ommezwaai kwamen de uitkeringen gevoelig hoger te liggen en sloten ze nauwer aan bij het vroegere loon. In 1980 bedroeg de gemiddelde vervangingsratio 45%. Australië en Nieuw-Zeeland zijn de enige industrielanden die de pensioenen niet koppelen aan de vroegere lonen.

Voor de patroons is dit een erg kostelijk stelsel en de pogingen om het terug te draaien naar alternatieve, minder veeleisende formules, zijn

Vervangingsratio van een gemiddeld pensioen in procenten van het gemiddeld loon in sommige OESO-landen, 1939 and 1980

<i>Land</i>	<i>1939</i>	<i>1980</i>
Australië	19	
België	14	34
Canada	17	34
Denemarken	22	29
Duitsland	19	49
Italië	15	69
Nederland	13	44
Noorwegen	8	
Zweden	10	68
Zwitserland	-	37
Verenigd Koninkrijk	13	31
Verenigde Staten	21	44
Gemiddelde	15.4	45.0

nooit weg geweest. Een aantal landen hebben een afwijkend pensioenstelsel behouden of ontwikkeld, zoals Nederland, Denemarken en Groot-Brittannië. Zij garanderen een vlakke minimumuitkering voor iedereen (eerste pijler), aangevuld met privé-pensioenen (de tweede en de derde pijler). Alle Europese pensioenstelsels evolueren vandaag in die richting. De hervormingen in Europa verlopen volgens twee grote oriëntaties: van verzekering naar armoedebestrijding en van uitkering in verhouding van het loon naar uitkering in verhouding tot de eigen bijdrage die men geleverd heeft. Daarbij worden overal de tweede en derde pijler uitgebouwd.

Van solidariteit naar 'zelfredzaamheid'

De sociale zekerheid in het geheel en het pensioenstelsel in het bijzonder werken als een *omslag- of repartitiestelsel*. Er worden bijdragen geheven op het loon van diegenen die vandaag aan het werk zijn en die worden herverdeeld aan diegenen die vandaag op pensioen zijn. Er wordt geen geld opgepot of belegd, het wordt direct uitgegeven. In het Amerikaans heeft dit stelsel een mooiere naam gekregen: *pay-as-you-go (stelsel van inhouding aan de bron)*.

Dit stelsel steunt op twee basisprincipes: solidariteit en verzekering.

Solidariteit betekent dat de inkomsten in een collectieve kas komen waaruit wordt geput volgens de noden. Sommigen zullen minder terugtrekken dan ze bijgedragen hebben, anderen meer. Daardoor ontstaat een eerste vorm van solidariteit: de collectieve zorg voor diegenen die door ziekte, ongeval, werkloosheid of leeftijd de grootste behoefte hebben aan steun en inkomen. De tweede vorm van solidariteit is die tussen de generaties. Een deel van het loon (de sociale zekerheidsbijdragen) van diegenen die nu werken wordt niet uitbetaald maar werd uitgekeerd als pensioen voor de oudere generatie. En tenslotte is er ook een verticale solidariteit. Men draagt niet bij in verhouding tot het risico dat men loopt maar in verhouding tot de hoogte van het loon. Bovendien wordt het stelsel niet alleen gefinancierd met bijdragen op het loon maar ook met een tussenkomst van de Staat. De idee hierachter is een herverdeling van rijk naar arm, vermits het belastingsstelsel in principe progressief is en hogere lasten op de breedste schouders.

Langs de kant van de uitkeringen geldt het *verzekeringsprincipe*. Wie recht heeft op een uitkering krijgt een inkomen dat in verhouding staat met het loon dat hij moet ontberen. Op die manier wordt het behoud van het levensniveau enigszins gegarandeerd. De verhouding tussen die uitkering en zijn vroegere loon noemt men de *vervangingsratio*.

Om de vergrijzing te bekampen wil de burgerij een heel andere weg opgaan. Niet die van de herfinanciering van de sociale zekerheid maar die van de privé-pensioenfondsen. Niet die van de solidariteit, maar van de individualisering.

Ze wil overstappen van het omslagstelsel naar het *kapitalisatiestelsel*.

Bij een kapitalisatiestelsel gaat de bijdrage niet in een collectieve pot maar ze komt op een privé-spaarrekening. Iedereen spaart voor zijn eigen pensioen. Dat spaargeld is een *kapitaal* dat belegd wordt in obligaties en aandelen. Het kan meevallen als de beurs meewil maar het kan ook zwaar tegenvallen of er kan een crash komen. Daarom heeft men twee varianten bedacht: kapitalisatie met *vastgelegde bijdragen (defined contribution)* of met *vastgelegde opbrengst (defined benefit)*.

In het eerste geval weet je hoeveel je bijdraagt maar niet hoeveel je zal trekken. Dat hangt af van het rendement van de belegging. Sommige fondsen in de VS laten de spaarder zelf kiezen hoe zijn geld belegd wordt,

met alle risico's vandien. In het systeem van vastgelegde opbrengst verzekert de wet een bepaald rendement van het spaargeld. Het risico is in dat geval voor de maatschappij die de fondsen beheert. En voor de Staat die mag bijspringen als de fondsen hun verplichtingen niet meer kunnen nakomen. Denk aan de recente schandalen van Enron in de VS en Maxwell in Groot-Brittannië, of de paniekgolf in Nederland toen de beurs in 2002 neerwaarts dook en de pensioenfondsen meesleurde.

Stelsel	Omslag (ook wel herverdelings- of repartitiestelsel genoemd)	Kapitalisatie
Financiering	Indirect loon onder vorm van bijdragen op het loon (patronale en werknemersbijdrage) - Staatstussenkomst (belastingen)	Individuele of collectieve storting (bedrijfs- of sectorvlak) in een fonds
Beheer	Verdeling door sociale zekerheidskas	Spaar of verzekeringsfonds
Uitkering	Aan de huidige generatie gepensioneerden	Aan zichzelf bij pensioenleeftijd. Uitkering als kapitaal of als rente.

Niemand wil een volledige ommezwaai van omslagstelsel naar kapitalisatiestelsel. Er wordt gewed op een drie-pijler-stelsel.

Het drie-pijler-stelsel

1^e pijler: het wettelijk of openbaar pensioenstelsel, gefinancierd door bijdragen op het loon en door de Staat. Het is een 'omslag-' of 'verdelingsstelsel'. De huidige generatie actieven betaalt voor het pensioen van de bevolking op rust. Het drukt de solidariteit uit tussen de generaties.

2e pijler: de pijler van de groepsverzekeringen of pensioenkassen, een collectieve vorm van privé-sparen voor het pensioen. Op bedrijfs- of sectorvlak stort de patroon in een fonds dat beheerd wordt door een financiële maatschappij of door het bedrijf zelf.

Het is een *kapitalisatiestelsel*: je krijgt je eigen geld terug wanneer je op pensioen gaat. Hoeveel hangt af van het gekozen systeem, het *Defined Contribution* systeem (DC - vaste bijdrage) of het *Defined Benefit* systeem (DB - vaste prestatie). In het DC-systeem is de pensioenuitkering afhankelijk van het rendement van de belegging. In het DB-systeem wordt een vast minimumpercentage gegarandeerd.

3^e pijler: de individuele verzekering. Men kan zelf sparen voor zijn eigen pensioen. Het is eveneens een *kapitalisatiestelsel*.

Zijn de toekomstige actieven te beklagen?

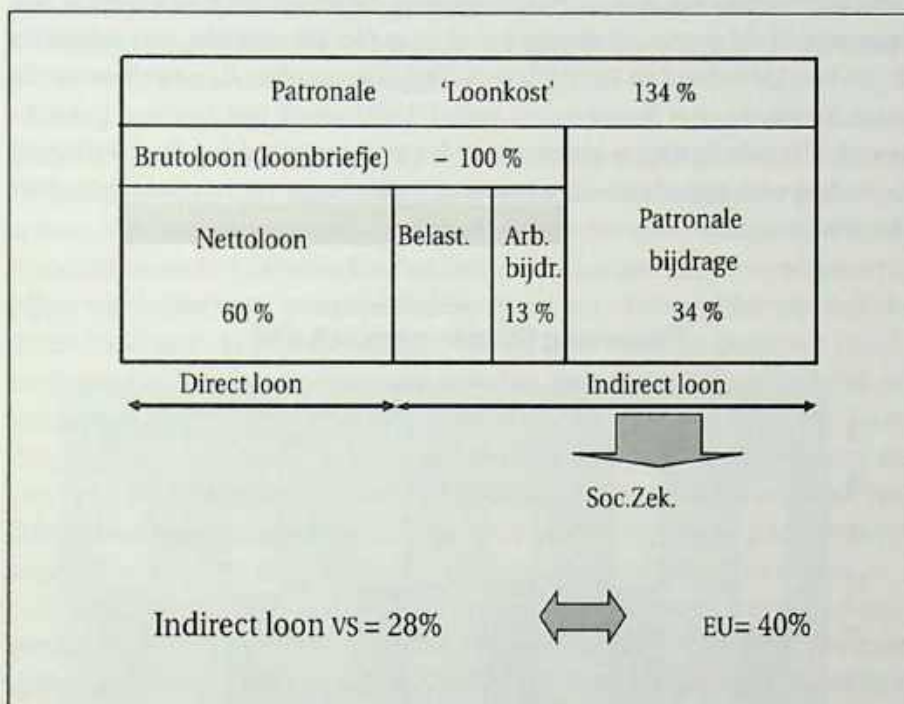
Je leest en hoort het overal: vergrijzing betekent dat er hoe langer hoe minder actieven zijn die zullen moeten betalen voor steeds meer gepensioneerden. Het omslagstelsel zou goed zijn voor een periode van hoge groei, veel tewerkstelling en veel jongeren. In zo'n periode is een stelsel van herverdeling tussen actieven en gepensioneerden een haalbare zaak. Maar de vergrijzing maakt dat de toenemende pensioenlast niet langer kan gedragen worden door de actieve bevolking. Dus moet er een radicale hervorming komen van het pensioenstelsel.

Klopt dit? Niet helemaal. Ja, er komen minder jongeren en meer ouderen. Maar nee, het zijn niet de *actieven* die betalen. Het zullen niet *jouw* kinderen zijn die de ondraaglijke last van een leger gepensioneerden zullen moeten torsen. Het wordt vaak verdoezeld maar de huidige sociale zekerheid wordt nog altijd in de eerste plaats betaald door de *patroons* en in tweede orde door de *Staat*. Dit verschil is essentieel voor ons betoog. De patroons willen de indruk wekken dat vermindering van de bijdragen ook in het voordeel is van de werkers. De sociale bijdragen zijn voor de arbeiders of bediende een indirect loon. De bijdragen aan de sociale zekerheid maken integraal deel uit van het loon dat de arbeidersbeweging door strijd heeft afgedwongen van de patroons. Een deel van je loon krijg je direct als nettoloon, een ander deel wordt gesolidariseerd en krijg je onder vorm van uitkeringen voor pensioen, werkloosheid, kindergeld, ziekte of invaliditeit. Ja, je moet veel afdragen als indirect loon, maar daar krijg je ook wat voor als je het nodig hebt. Zonder sociale zekerheid zou 40% van de gezinnen onder de armoededrempel leven.

Wie de veroudering te lijf wil gaan vanuit het huidige stelsel van de sociale zekerheid en minstens de huidige uitkeringsbedragen en -mechanismen behouden, kan twee dingen doen: ofwel de patronale bijdragen verhogen, ofwel de staatstussenkomst.

De patroons hebben al lang uitgerekend hoeveel de vergrijzing hen supplementair kan kosten: 'Om de bijkomende kosten die worden veroorzaakt door de vergrijzing van de bevolking te betalen, zal men ofwel de uitgaven moeten verminderen, ofwel de ontvangsten moeten verhogen. Verhogen van de inkomsten komt neer op een verhoging van de bijdragen met bijna 15%.¹² Volgens Assuralia, de organisatie van de

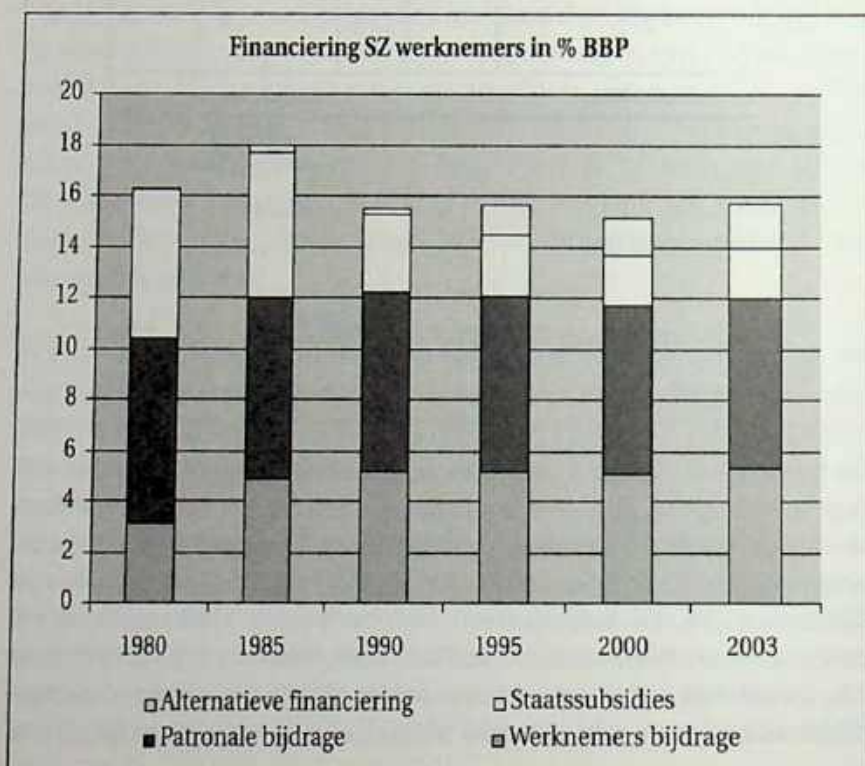
verzekeraars zou de pensioenbijdrage moeten stijgen van 20% in 1997 naar 33% in 2027³. Het Planbureau is bescheidener en houdt het op een totale stijging van 18% in 1995 naar 23% in 2050⁴. Dat is ondenkbaar voor onze concurrentiepositie zeggen de patroons. Voor hen moet het zelfs de andere richting uit: ze willen van die indirecte loonkost af. De voorbije jaren kregen de patroons trouwens ferm hun zin. De teller staat op 5 miljard euro: elk jaar betalen de bedrijven 5 miljard euro of 200 miljard frank te weinig aan de sociale zekerheid. Die wordt nu bijgepast met inkomsten uit de BTW, uit ieders zak. Maar de patroons blijven eisen: ze willen nog eens 11 miljard euro vermindering van hun bijdrage tegen 2010. Dit zou betekenen dat ze nog slechts de helft van hun wettelijk vastgelegde bijdragen zouden betalen.

En hoe zit het met de Staat? Ook daar is sinds twintig jaar een snoei-rage aan de gang. Er moest bespaard worden om het begrotingstekort en de staatsschuld naar beneden te krijgen. Resultaat: in de financiering van de sociale zekerheid is het aandeel van de Staat gedaald van 30% naar 12%. De staatstussenkomst bedroeg in 1980 nog bijna 6% van het Bruto Binnenlands Product (BBP)⁵. Vandaag is ze gezakt naar 2%. Het is een cijfer om bij stil te staan. Als die tussenkomst op hetzelfde niveau was gebleven dan was er nu in de kassen van de sociale

zekerheid een overschot van 4% van het BBP. Dat is meer dan de totale meerkost die de vergrijzing op het hoogtepunt van 2030 zal meebrengen (3,4%)!

Er werden twee brutale methodes gebruikt om de staatsbijdrage te kelderen: Tien jaar lang werd ze geblokkeerd op iets minder dan 5 miljard euro (192 miljard BEF). De schotten tussen de verschillende onderdelen van de sociale zekerheid werden weggehaald. De bijdragen die van het loon worden afgehouden hadden oorspronkelijk een precieze bestemming: zoveel voor ziekte, zoveel voor kinderbijslag, pensioen, arbeidsongeval, werkloosheid. De organieke wetten van 1963 en de wet D'Hoore van 1981 verplichtten ook de staatstussenkost bepaalde regels te respecteren. Zo ontstonden overschotten in sommige sectoren. Maar in de loop van de jaren '80 werd beslist dat reserves in de pensioensector konden gebruikt worden om tekorten in de werkloosheid te financieren. Tegelijk werden de regels voor de staatstussenkost herzien en vanaf 1990 werd het bedrag geblokkeerd. Die aderlating is voornamelijk opgevangen door besparingen, door het verhogen van de werknemersbijdrage en het verlagen van de uitkeringen.

Stel je voor. Als de financiering van de Sociale Zekerheid niet was ondermijnd en de reserves van de pensioenen niet waren gebruikt om andere putten te vullen dan was er vandaag geen vuiltje aan de lucht.

Zelfs indien de kwijtschuldigen patronale bijdragen niet worden teruggeëist maar op het huidige niveau worden geblokkeerd is er een financieel scenario mogelijk waarbij de staats tussenkomst terug wordt opgevoerd. Staatsfondsen verdelen aan de patroons en de rijksten is voor de regering nooit een probleem. Recent voerde de regering een belastingvermindering door van 4,17 miljard euro of bijna 2% van het BBP. Daarvan gaat één vierde naar de 10% rijkste bevolkingslagen. De regeringspolitiek van de laatste 25 jaar heeft 10% van het Nationaal Inkomen overgeheveld van inkomen uit arbeid (de loontrekkenden) naar inkomen uit kapitaal (de patroons en de rijkste bevolkingslagen). Een vermogensbelasting voor de allerrijksten zou alleen betekenen dat ze aan de sociale zekerheid teruggeven wat ze haar ontnomen hebben.

Dat is niet de piste die de Belgische regering en de patroons kiezen. Ze hebben een alternatief voor het pensioenstelsel: een drie-pijler-systeem. Het wettelijke pensioenstelsel (de eerste pijler) wordt serieus afgeslankt zodat het minder kost en het wordt aangevuld met een tweede pijler (de collectieve pensioenfondsen) en een derde pijler (de individuele fondsen). Die twee laatste worden dan beheerd door het privékapitaal. Zo betalen de patroons minder voor de sociale zekerheid en kunnen ze beslag leggen op het kapitaal van de pensioenfondsen. Naar de publieke opinie toe hebben ze het daar niet over maar wel over de vermeende voordelen: de pensioenlast wordt financieel draagbaar, het risico wordt gespreid over verschillende systemen en het pensioen zal hoger zijn. Wat die argumenten waard zijn onderzoeken we verder.

Ze zweren bij hoog en bij laag dat ze niet het hele stelsel willen privatiseren. We moeten de verschillende pijlers niet tegenover mekaar stellen, beweren ze. Ze willen inderdaad de eerste pijler wel afschaffen, maar dat de uitbouw van de privé-pijlers niet ten koste gaat van het wettelijke stelsel is een grove leugen. Het gaat over twee logica's en twee opvattingen en de ene gaat ten koste van de andere. Het pensioendebat maakt deel uit van een maatschappelijke keuze: kapitalistische liberalisering of collectieve aanpak, de kostprijs drukken voor het kapitaal of vertrekken vanuit de noden van de bevolking, het individualisme stimuleren of de solidariteit organiseren, eerst de mensen of eerst de winst. Die keuze willen we hier naderbij bekijken en daarvoor moeten we een tijdje terug in de geschiedenis.

Het Pinochet model

Na het verdwijnen van de Sovjet-Unie en de socialistische landen werd de klok van de sociale verworvenheden erg snel teruggedraaid. De Gentse professor en filosoof Fernand Vandamme vatte de situatie goed samen: 'We moesten een breed systeem van sociale zekerheid installeren, zoniet waren we misschien communist geworden. Nu deze druk weggevallen is kan het voor sommigen aantrekkelijk lijken om overal een systeem op zijn Amerikaans in te voeren.'⁶ Dit is inderdaad de kern van de zaak.

De aanval tegen de sociale zekerheid begon al voor de val van de socialistische landen. Diegene die echt het vuur aan de lont stak was niemand minder dan dictator Pinochet. Een zo goed als ongekend verhaal dat naar de 'roots' gaat van de huidige hervormingsplannen en de 'on-schuldige' tweede pijler in een ander daglicht stelt.

Bezit, keuze en persoonlijke verantwoordelijkheid

We schrijven 1981. Het is de tijd van de heropstanding van het liberale credo. Weg met de staatsinmenging. De markt en niets dan de markt. Margaret Thatcher is sinds 1979 aan het bewind in Groot-Brittannië, Ronald Reagan sinds 1980 in de VS. Hun inspiratie halen ze bij de "Chicago boys" van Milton Friedman, de goeroe van het liberalisme en van de absolute dictatuur van de markt. De meest fervente aanhanger van dat maatschappijmodel is ongetwijfeld de Chileense dictator Augusto Pinochet, op 11 september 1973 aan de macht gekomen dankzij een VS-gesteunde staatsgreep. Hij neemt Milton Friedman himself als economische raadgever. Acht jaar later maakt hij korte metten met het Chileense pensioenstelsel dat sinds 1924 bestaat en - alle verhoudingen in acht genomen - vergelijkbaar is met het onze. Hij vervangt het door een radicaal meer-pijler-systeem waarin privé-kapitalisatie de overwegende rol krijgt.

De eerste pensioenpijler, verzorgd door de Staat, moet het inkomen optrekken tot de armoededrempel. Diegenen die onder de drempel vallen krijgen een gegarandeerd minimumpensioen op voorwaarde dat ze 20 jaar gewerkt hebben. Ouderen die toch in de armoede terecht komen omdat ze niet voldoen aan dat criterium kunnen terugvallen op een programma van openbare bijstand - met onderzoek van bestaansmiddelen.

De tweede pijler wordt de eigenlijke pensioenpijler en steunt op verplichte bijdragen aan privé-beheerde kapitalisatiefondsen. Wat men vroeger als bijdragen kreeg in de sociale zekerheidskas en uitgekeerd volgens het principe van herverdeling, komt voortaan op individuele rekeningen beheerd door privé-instellingen.

De derde pijler is volledig vrijwillig en privé.

Iedereen die al werkte kreeg de keuze om in het systeem te stappen. Zijn oude bijdragen werden omgezet in obligaties. Nieuwe werkkrachten moesten verplicht in het nieuwe systeem stappen. Vandaag neemt 95% van de werkende bevolking deel aan de tweede pijler pensioensparen. Tien procent van het brutoloon wordt verplicht afgedragen en elke werker kan kiezen om nog eens maximum 10% bij te leggen.

De architect van deze hervorming is José Piñera, in die tijd Chileens regeringssecretaris van Arbeid en Sociale Zekerheid vandaag voorzitter van het *International Center for Pension Reform* en co-chef van het *Cato Institute Project on Social Security Choice* in de Verenigde Staten. Het Cato-Instituut is één van de extreem rechtse denktanks achter president Bush. Piñera: 'Sinds 24 jaar propageer ik het Chileens pensioensysteem, dat gebaseerd is op bezit, keuze en persoonlijke verantwoordelijkheid.'⁷

'Bezit, keuze en persoonlijke verantwoordelijkheid' zijn inderdaad de kernideeën van de hervorming. Het wezen van de sociale zekerheid, de solidariteit, de overdracht tussen generaties, wordt vervangen door een individuele spaarrekening. Een sociaal recht wordt vervangen door individuele plicht. De kern van de hervorming is de directe band tussen eigen bijdrage en eigen uitkering. Het is geen solidair fonds meer dat individuele noden opvangt. Iedereen schept zijn persoonlijk patrimonium. Het is ieders vrije keuze en eigen verantwoordelijkheid.

De hervorming huldigt het liberaal devies: zorg voor jezelf. Die slogan kent vandaag overal in Europa opgang. In Nederland was 'zelfwerkzaamheid' het grote devies van het Balkenende-plan waartegen 250.000 mensen op 2 oktober 2004 betoogden. In Duitsland voerde Schröder zijn Hartz-plannen voor hervorming van de arbeidsmarkt door onder het motto van 'Eigenverantwortung'. Ook hij botste op een maandenlang protest van honderdduizenden betogers.

In Chili gebeurde dit niet, want elk georganiseerd verzet werd sinds jaren bloedig onderdrukt. Piñera heeft daar natuurlijk een andere kijk op. Volgens hem is de grootste verdienste van het systeem dat de klas-

sen verdwenen zijn: 'Over de hele wereld wordt de liberalisering van de handel beschouwd als een gevecht tussen kapitalisten en werkers, tussen 'globale elites' en de 'gewone man'. Maar in Chili betekenen de marktgerichte pensioenfondsen dat elke werker een kapitalist is en een zichtbaar deel bezit van een internationaal competitieve economie. In Chili betekent antiglobalist zijn dat je zowel tegen het kapitalisme als tegen de arbeiders bent. Een grote meerderheid van Chilenen profiteert van de vrijhandel, niet alleen als consument, maar ook als bezitter van het productief kapitaal langs hun pensioenrekening.⁸ De mystiek van de klassenloze maatschappij, bewerkstelligd door een fascistische sterke hand. Dat de werkers ook maar enige greep of controle hebben verworven over het raderwerk van de economie, laat staan een hand hebben in het productief kapitaal is een mythe. Hun sobere pensioenspaarpot wordt daarenboven gretig aangewend om de eigenaars van bedrijven goedkope werkingsfondsen te verschaffen. Maar het zo geprezen Chileens model heeft ondertussen ook zijn donkere kant getoond, die Piñera niet vermeldt. Ten eerste kostte de overgang van het ene naar het andere stelsel grote sommen geld. Chili betaalde dit met drastische besparingen in de openbare uitgaven, hogere belastingen, lagere uitkeringen, de privatisering van staatsondernemingen en een verhoging van de staatsschuld. De fondsen leverden dikwijls een rendement op van 10 tot 15%, maar de gepensioneerden zagen daar meestal nauwelijks 3% van. De rest verdween in de zakken van de fondsbeheerders. Vooral de laagste lonen en de vrouwen waren de dupe van de hervorming. Wie een onderbroken loopbaan had, voelde het zwaar in zijn pensioen en lagere lonen konden niet langer rekenen op solidariteit. Ten slotte dreigde het systeem bij beursmoeilijkheden al verschillende keren in te storten.

Thatcher in de leer bij Pinochet

Margaret Thatcher was de eerste die Pinochet vervoegde. Na haar gevecht tegen de mijnwerkersvakbond van Arthur Scargill in 1984-85, was haar eerste zorg de privatisering van het pensioenstelsel. Tot dan had de sociale zekerheid in Groot-Brittannië een dubbele eerste pensioenpijler. Die bestond uit een minimumpensioen (*BSP: Basic State Pension*) dat momenteel ongeveer 110 euro per week bedraagt voor een volle loopbaan (alleenstaande). Dat minimumpensioen werd, sinds 1961, aangevuld met een omslagstelsel op basis van bijdragen op het loon (*SERPS: State Earnings Related Pension System*, sindsdien *State Se-*

cond Pension genoemd). Het SERPS-pensioen kwam neer op ongeveer 25% van het vroegere loon. Wie helemaal uit de boot viel had recht op een gegarandeerd pensioen van ongeveer 150 euro per week.

Die dubbele eerste pijler bestaat nog. Maar vanaf het begin van SERPS was het mogelijk om uit het systeem te stappen ten voordele van een kapitalisatieplan op bedrijfsniveau (tweede pijler). In 1986 wilde Thatcher Pinochet achterna. Haar hervorming van 1988 moedigde op grote schaal de overstap aan van de eerste (SERPS) naar de tweede en van de tweede naar een derde pijler: het individueel pensioensparen. Het was het fameuze *Appropriate Personal Pension (APP)* plan. De grote nieuwigheid was de 'opt-out' formule: men kan individueel beslissen om van een collectief naar een privé-systeem over te schakelen. Dat principe wordt nu in GB ook op andere terreinen veelvuldig toegepast. Men kan vrijwillig uit conventies stappen en individueel beslissen om langer te werken of meer overuren te doen. Ook de Europese Unie promoot vandaag dit principe.

De Wereldbank (WB): het Chileense model als antwoord op de vergrijzing

In 1994 publiceerde de WB een lijvige studie over de dreigende pensioencrisis in de wereld⁹. De WB was de eerste om de alarmklok van de vergrijzing te luiden: de collectieve pensioenstelsels zouden bezwijken onder het gewicht van de ouder wordende bevolking. Het publieke pensioenstelsel was zélf te oud geworden, zei de WB. Het was niet meer in staat om de ouderen te beschermen en het remde de economische groei. Daarom: privatisering.

Het rapport riep de rijke landen op om van de publieke staatsgerunde pensioenstelsels over te stappen naar het drie-pijler-systeem. Tegelijk was het meer dan een waarschuwing aan de arme landen, het was een gebod, opgelegd met financiële chantage op de schuldenlast: gooi de verouderde collectieve systemen buiten, laat de financiële gieren binnen.

De drie pijlers van de Wereldbank

Het alternatief van de WB vertrekt van drie basisprincipes: het systeem moet herverdelend zijn (solidariteit), het moet een verzekeringskarakter hebben én het moet het sparen aanmoedigen. Goed gevonden, maar helemaal doorzichtig, heeft de WB er een derde aan toegevoegd:

sparen. Dat wordt de woekerplant die de solidariteit helemaal verstikt. Waarvoor het criterium 'sparen' dient wordt helemaal duidelijk wanneer de WB het publieke pensioensysteem begint af te kraken:

1. Het is een kostelijk systeem, zeker als de oudere bevolking toeneemt. 'De mensen begrijpen niet dat ze zoveel moeten betalen om zo weinig terug te krijgen.'
2. Hoge bijdragen leiden tot ontduiking en misbruiken. 'Het bevordert zwart werk.'
3. Hoge bijdragen zetten de werkgevers aan om te ontslaan.
4. Oudere werknemers met hoog pensioen neigen tot vervroegd uit-treden om van hun pensioen te genieten.

Je kan dat allemaal vermijden, zegt de WB, als je de spaarfunctie losmaakt van de herverdelingstaak. Dan krijg je een systeem met drie pijlers: 'Dit rapport beveelt aan om de spaarfunctie te scheiden van de herverdelingsfunctie en beide onder verschillende financiële en beheersinstellingen te plaatsen met twee verschillende bijdragesystemen – één publiek beheerd en met belastingen betaald, een ander privaat beheerd en volledig gekapitaliseerd – aangevuld met een vrijwillige pijler voor hen die meer willen.'¹⁰

In het model van de WB is het essentieel dat de wettelijke pijler (ons huidige stelsel van sociale zekerheid) wordt herleid tot een minimum en een beperkte taak krijgt, zoals in Chili: de armoede bij ouderen bekampen. Er zijn verschillende varianten mogelijk. De openbare pijler kan de vorm aannemen van een vast gegarandeerde basisuitkering voor alle gepensioneerden of van een uitkering die slechts wordt toegekend na een inkomenstest. In dat geval is het alleen nog sociale bijstand. In deze ultieme vorm beperkt de verdelingsfunctie zich tot het verdelen van inkomsten aan ouderen die onder een bepaalde drempel vallen.

Het zwaartepunt ligt bij de WB op de kapitalisatiepijlers. De eerste pijler is alleen een soort ultieme verzekering tegen rampspoed en tegenslag, een vangnet tegen een onverwacht lage opbrengst van de andere pijlers. Zo kunnen de bijdragen op het loon en het beslag op staatsgelden laag gehouden worden. De WB ziet in die lage bijdragen alleen maar voordelen voor 'iedereen'. Het is positief voor de groei van de economie, er komt minder zwart werk en er kan meer staatsgeld vloeien naar economisch nuttige bestedingen. Tegelijk worden 'perverse transfers' tussen de jongere en oudere generaties en binnen de oudere generatie zelf bestreden, aldus nog altijd de WB.

De tweede en derde pijler werken volledig op basis van een kapitaal-fonds dat door privé-instellingen wordt beheerd. Bij de bedrijfspensioenfondsen moet er door de Staat of op bedrijfsvlak een vast geregelde minimumbijdrage gestort worden. Men kan die individueel en vrijwillig verhogen. De uitkering hangt af van de hoogte van de bijdrage die men afgedragen heeft en van de opbrengst van het belegde geld. De fondsen komen gedurende tientallen jaren in de economie terecht. Hoe succesvoller de tweede pijler, hoe minder vraag naar de eerste pijler voegt de WB eraan toe.

De WB beseft dat zo'n radicale omwenteling niet ineens kan. Er moet in elk land een aangepaste weg met tussenvormen gevonden worden, maar, begin eraan! De WB heeft zelfs een scenario klaar om de bestaande systemen om te vormen tot de ideale drie-pijler-mix. Dat scenario is vandaag in bijna alle kapitalistische landen met verschillende snelheid in uitvoering.

- '1. Hervorm om te beginnen de wettelijke pijler: verhoog de pensioenleeftijd, schaf de beloning voor vervroegd uittreden en de bestraf-fing voor late pensionering af, verlaag het niveau van de uitkeringen (te beginnen met de talrijke gevallen waarin ze overgenereus zijn) en maak de structuur van de uitkeringen vlakker (om de functie van armoedebestrijding te beklemtonen), maak de belastingsvoet lager en de belastingsbasis breder.
2. Lanceer de tweede pijler. Pas de bijdragen aan en zet beheerstructu-ren op. De overgang kan gemaakt worden door:
 - (1) Stapsgewijs de openbare pijler af te bouwen en de bijdragen over te hevelen naar een tweede verplichte pijler ofwel
 - (2) Door de uitkeringen van de openbare pijler relatief constant te houden (wanneer die al laag zijn) maar de bijdragevoet te verho-gen en die verlagingen voor te bestemmen voor de tweede pijler, ofwel
 - (3) Door de toegenomen rechten onder het oude systeem te erken-nen en de verplichtingen volledig na te komen terwijl daarnaast een volledig nieuw systeem wordt opgestart. Dit houdt in dat een nieuw systeem wordt ontworpen, dat de uitstaande schuld aan het oud systeem wordt berekend en dat wordt onderzocht hoe die kan afgelost worden op een manier die zowel politiek als financieel aanvaardbaar is.'

De 'voordelen' van het Wereldbankmodel

De WB ziet zes voordelen in het drie-pijler-model. We onderzoeken ze aan de hand van het voorbeeld van Groot-Brittannië waar het Chileens voorbeeld het verst is toegepast en tijd had om te ontwikkelen.

1. De nieuwe functie van de openbare pijler wordt armoedebestrijding.

De uitkeringen moeten selectief gericht worden op de armste groep en die krijgen een minimumpensioen. De WB: 'De openbare, met verplichte bijdragen gefinancierde pijler, laat toe om selectief te bepalen welke groepen winnen en welke verliezen door de overdracht. Dit beperkt de perverse of willekeurige uitkeringen en het vermindert de armoede.'

We beschreven hierboven de dubbele eerste pijler van het pensioenstelsel in Groot-Brittannië. Eerst is er het minimumpensioen van ongeveer 110 euro per week voor iedereen met een volle loopbaan. Het tweede luik van de eerste pijler (gebaseerd op bijdragen) werd systematisch afgebouwd. Het inkomen hieruit zal in 2009 nog 20% van het vroegere loon bedragen. De uitkeringen zijn immers alleen gekoppeld aan de index en niet aan de lonen (welvaartsvastheid) en de berekeningsbasis schuift sinds 1988 op van de 20 beste jaren naar de hele loopbaan. Door de Thatcher-hervorming (opt-out, zie supra) is nu al drie vierden van de werkende bevolking tussen 20 en 59 jaar uit het omslagstelsel (Second State Pension) naar het kapitalisatiestelsel van de tweede of derde pijler overgestapt. Ze werden gelokt met luchtspiegelingen over de formidabele pensioenen die door de privé-pensioenfondsen zouden betaald worden. Maar voor die hoge uitkeringen moet je eerst voldoende kunnen afdragen. Men schat dat vandaag meer dan 12 miljoen werkende Britten niet voldoende bijsparen om een leefbaar pensioen te hebben. Voor hen is er nog een opvangnet binnen de eerste pijler: een systeem van *Pension Credit*. Wie de inkomens- en vermogenstest doorstaat heeft recht op een gegarandeerd basispensioen van ongeveer 150 euro per week. Ondanks de vernederende test doet ongeveer de helft van de gepensioneerden er beroep op¹¹. Britse economen voorspellen dat 33% van de ouderen in armoede zullen leven in 2050¹².

2. De WB: 'De privé-pensioenen laten een vrije keuze toe. Dat leidt tot een groter rendement en een hoger pensioen.'

Voor de bijkomende pensioenen wordt altijd de verwachting gewekt dat jouw geld meer zal opbrengen dan je ooit als wettelijk pensioen kan krijgen. Dat steunt op de belofte dat het belegde geld veel sneller zal aangroeien dan de globale economie. En dat de opbrengst dus veel groter zal zijn dan het omslagstelsel kan bieden. Daarom moet het belegd worden.

Laat ons veronderstellen dat die belofte uitkomt. Wie zal dat dan betalen, tenzij de werkende klasse zelf. Want hoger rendement voor belegd geld kan alleen gehaald worden als de uitbuiting in de productie stijgt.

De ervaring wijst uit dat vele pensioenfondsen grote risico's aangaan om het rendement op te drijven en aantrekkelijker voorwaarden aan te bieden dan de concurrenten. Maar bij elke beurscrash is er crisis in de privé-pensioensector. Zo werden vele Nederlanders in paniek wakker na de beursduik van 2002. Veertig procent van het kapitaal van de pensioenfondsen was in aandelen belegd. Daardoor zaten driehonderd van de duizend bedrijfspensioenfondsen toen met een dreigend dekkingstekort van zo'n 23 miljard euro. De premies bij de grootste fondsen werden fors opgetrokken, ten koste van het nettoinkomen.

De situatie van de Britse bedrijfspensioenfondsen is nog dramatischer. De aandelen waarin overvloedig is belegd staan nu gemiddeld één derde beneden hun waarde van vijf jaar geleden. Er zou tussen de 50 en de 100 miljard Britse pond tekort zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen. Het fabeltje dat het privé-sparen beter beschermt tegen de vergrijzing wordt daarmee gekelderd. Want welke 'oplossing' voorziet de Britse pensioencommissie om de toestand te saneren? De Britten laten werken tot 70 jaar!

3. Het privé-stelsel schakelt de solidariteit uit en herstelt een strikte band tussen eigen bijdragen en eigen pensioen.

De patroons worden ontlast van de kost van de solidariteit die, volgens de WB, de arbeidsmarkt scheef trekt (lees: oorzaak is van zwart werk). De WB: 'In de verplichte private pijler bestaat een sterke relatie tussen groeiende bijdragen en het uitgekeerde pensioen. Daardoor kan de aanslagvoet dalen en de scheeftrekking op de arbeidsmarkt.'

Dit argument toont dat de achter de discussie over de pensioenstelsels veel meer schuil gaat dan de groeiende kost van de vergrijzing. Het gaat over collectiviteit versus individu. Het is een botsing tussen een collectieve sociale zekerheid en een privé-verzekering. De moraal van de WB is de terugkeer naar het 'red jezelf'-principe. De collectieve bescherming wordt afgebroken en gereduceerd tot bijstand in geval van absolute nood. De Staat heeft nog een rol te spelen als verdeler van aalmoezen. Natuurlijk kan dit de patronale aanslagvoet doen dalen omdat de solidariteit wordt gereduceerd tot openbare bijstand. De ontduiking van de sociale bijdragen wordt opgelost door de sociale bijdragen tot een minimum te reduceren.

4. De WB: 'Het risico wordt beperkt door een mengsel van publiek en privé-beheer.'

Brengen privé-pensioenen stabiliteit en zekerheid? Dat werd hierboven al uitvoerig tegengesproken. Britse bedrijfsfondsen werkten soms gedeeltelijk met een gegarandeerde opbrengst (defined benefit), waarbij een vast percentage van het laatste loon wordt beloofd. In zekere zin vergelijkbaar dus met een normaal wettelijk pensioenstelsel. Maar de financiële moeilijkheden waarin de meeste pensioenfondsen hierdoor geraakten heeft al de helft van de 100 grootste bedrijven doen besluiten om dit inkomengegarandeerd pensioenluik af te grendelen voor nieuwe werkers. Die zijn verplicht aangewezen op de meest risicovolle branche (defined contribution).

De geschiedenis van de privé-pensioenfondsen in GB is er één van schandalen en drama's. Tien jaar na de privatisering titelde de beurskrant *Wall Street Journal*, niet bepaald de meest linkse spreekbuis: 'De Britse ommezwaai in de sociale zekerheid is een catastrofe'¹³. Het artikel doet het verhaal van twee miljoen pensioenspaarders die geld verloren door verkeerde adviezen (het Misselling schandaal). Het meest geruchtmakende schandaal was dat van *Maxwell*, een mediatycoon die lustig honderden miljoenen pond uit het pensioenfonds van zijn werknemers grabbelde om de schijn op te houden van een uitstekend rendement. *Maxwell* verdween in 1991 in een 'yachtongeval' en met hem zonk het pensioenfonds naar de dieperik. In 2004 raakte bekend dat *Equitable Life* (de oudste Britse verzekeringsmaatschappij), haar pensioenfondsen gebruikte om zichzelf van het failliet te redden en daarbij 800.000 verzekerden en gepensioneerden in de kou zette. Bij

Enron, in de VS, zagen 20.000 tewerkgestelden ongeveer één miljard dollar pensioenrechten in rook opgaan als gevolg van het failliet.

Het enige risico waaraan de openbare pensioenen blootstaan is de systematische afbraak door de overheid.

5. De WB: 'Het systeem wordt beschermd tegen politieke druk die zowel onefficiënt als onrechtvaardig is.'

De efficiëntie van het privaat beheer tegenover de zogenaamde 'bureaucratische staatsadministratie' is een veel gebruikt argument. In Groot-Brittannië bleek dat door de privatisering niet de efficiëntie toenam, maar vooral de beheerskosten. De beheerskosten van een omslagstelsel zijn relatief beperkt wat helemaal niet het geval is voor een kapitalisatiestelsel. De totale beheerskost in GB werd berekend op 2,5% van de pensioenstorting. Dikwijls zijn er ook kosten bij overstap naar een ander bedrijf. De waarde van een pensioenrekening over een hele carrière vermindert met 25% door dergelijke lasten¹⁴.

Dat een publiek systeem bloot staat aan politieke druk is een feit, maar dan vooral politieke druk om het af te bouwen en te privatiseren. De pensioencommissie die door Blair werd aangesteld om het systeem nog verder te "moderniseren" wordt geleid door Adair Turner, vicevoorzitter van *Merrill Lynch Europe* en directeur van *United Business Media plc*. Hij werkte voor *British Petroleum* en de *Chase Manhattan Bank* en ging dan bij het adviesbureau *McKinsey* aan de slag. Van 1995 tot 1999 was hij *Algemeen Directeur van het Verbond van de Britse Industrie*.

6. De WB: 'Een groei het lange termijn sparen en een verbreding van de kapitaalmarkt.'

Dit argument is onaanvechtbaar. De toestroom van belegbaar kapitaal is een zegen voor de Europese multinationals in het algemeen en voor de financiële sector in het bijzonder. In dat kader is het volgende citaat van de Europese Commissie veelbetekenend: 'Als bron van gemakkelijk op lange termijn beschikbaar kapitaal kunnen de pensioenfondsen helpen om de stroom van kapitaal naar privé-investeringen te verhogen. Dat zal de werkgelegenheid ten goede komen door de niet-loonkost van de arbeidskracht te verlagen en de groeiende last veroorzaakt door de demografische evolutie verlichten.' (Commissie, 31 mei 2000)

Wat betreft pensioenfondsen is de Europese Unie een achterblijver in vergelijking met de VS die meer dan dubbel zoveel kapitaal verga- ren.

De Europese Unie wil dezelfde weg op als de VS. De totale som van de pensioenfondsen bedraagt nu ongeveer 3.500 miljard euro in geheel Europa, waarvan ongeveer de helft in het Verenigd Koninkrijk en Ier- land. In verhouding met het BBP hebben Nederland en Zwitserland de hoogste reserve van privé-pensioenen. Dat blijkt uit volgende tabel¹⁵.

	Fondsen in miljard Euro	% jaarlijkse groei 1995-99
VS	7755,4	16,1
Europese Unie	2719,2	9,8
Verenigd Koninkrijk	1367,7	12,3
Nederland	434,4	7,8
Duitsland	128,7	2,3
Zweden	96,5	4,5
Denemarken	80,5	9,8
Frankrijk	72,4	2,6
Italië	56,3	-0,2
Ierland	48,3	16,9
België	16,1	11,1

Een botsing tussen twee maatschappijopvattingen

Onder het kapitalisme wordt de geproduceerde rijkdom toegeëigend door de kapitalistenklasse, de bourgeoisie. Zij bezitten de productie- middelen, zij beschikken over de opbrengst. Werkers krijgen alleen een deel omdat de kapitalisten de diensten en de arbeidskracht van de ar- beiders nodig hebben, want zonder arbeidersklasse geen rijkdom voor de kapitalist. De arbeider moet kunnen overleven, moet een opleiding krijgen, moet een kroost grootbrengen. Daarvoor dient in de eerste plaats het loon. Het moet voldoende zijn opdat de arbeider gezond zou blijven, zijn arbeidskracht kan onderhouden en zich kan reproduce- ren. Van dat loon staat de patroon een deel af aan de staat, aan de kas- sen voor sociale zekerheid. Dit zijn de bijdragen voor sociale zekerheid die op het brutoloon worden berekend. Die bedragen zijn een vorm van 'sociaal of solidair loon', dat collectief veroverd werd om tegemoet te komen aan ziekte, invaliditeit, werkloosheid en ouderdom. Kortom, om de onvoorziene lasten en de onzekerheid die het kapitalisme mee-

brengt te vergoeden. Het directe en het 'sociale loon' of indirecte loon vormen samen de loonkost.

Een oud gezegde beweert dat men een maatschappij kan beoordelen aan de manier waarop ze haar ouderen behandelt. De veroudering van de bevolking is een vooruitgang, een overwinning op de natuur. Maar onder het kapitalisme wordt het een last. Niets ergert een kapitalist meer dan geld zien verdwijnen dat niet dienstig is voor de uitbuiting van diegenen die wél nog actief zijn. Want uit die uitbuiting halen de patroons hun meerwaarde, hun winst. De kapitalist ziet een pensioen enkel als een stuk nationaal inkomen dat wordt toegekend aan mensen die niet meer productief zijn. En naargelang de vergrijzing toeneemt zal dat veel groter worden. Elke cent die uitgegeven wordt aan pensioenen, aan sociale behoeften, scholen, gezondheidszorg of betaald wordt als loon, betekent een vermindering van het deel van het nationaal inkomen dat naar de bourgeoisie gaat onder vorm van winst. Hier draait het grote debat rond. Loont het de moeite om 3 tot 4% van het Bruto Binnenlands Product meer te besteden aan niet productieve uitgaven?

Het antwoord van de werkers is 'ja', de bourgeoisie zegt: 'neen'.

Daarom is ouderdom in de kapitalistische landen bron van armoede, terwijl het eigenlijk omgekeerd zou moeten zijn. Wie zich zijn hele leven heeft afgesloofd als loontrekkende om rijkdom te produceren of te laten produceren mag iets terugkrijgen van de maatschappij. Een zorgeloze oude dag, een verdiende rust. Uiteindelijk draait het om die ene vraag: stelt men de rijkdommen van de maatschappij in functie van de behoeften of wordt alles onderworpen aan de grenzeloze winstjacht.

Dit debat heeft een concrete inzet rond de pensioenen. De twee elementen van de sociale zekerheid zijn essentieel: solidariteit en verzekering. Diegenen die werken betalen voor diegenen die niet meer kunnen werken. Hun beurt komt ook. Het derde element, het sparen, beantwoordt aan de behoeften van de patroons. Dat je voor je pensioen moet sparen klopt niet. De meeste werkers hebben geen overschot om te sparen. Bovendien is sparen voor zichzelf een ramp voor de solidariteit.

De bourgeoisie vecht zonder ophouden om het geld dat zij aan het directe en indirecte loon besteedt zoveel mogelijk te beperken. Ze wil zo weinig mogelijk betalen aan belastingsgeld en zoveel mogelijk terugkrijgen van de Staat.

De Staat int belastingen, in de eerste plaats om zijn monopolie van geweld in stand te houden: ordehandhaving, politie, leger, justitie. Ten tweede om zijn administratief en regeringsapparaat te financieren, waarbij de ambtenaren ook een loon en een pensioenrecht verwerven. Ten derde om de kapitalisten te helpen met subsidies en geld voor onderzoek. En ten vierde voor het financieren van sectoren als onderwijs en deels ook de sociale zekerheid.

Het pensioen is dus een deel van het "sociale loon". Als er meer ouderen komen, als de pensioenuitgaven toenemen, zijn er maar drie keuzen. Ofwel wordt er meer sociaal loon betaald (verhoging van de bijdragen op het loon van de actieve arbeiders, wat de loonkost verhoogt voor de patroons), ofwel wordt de pensioenkost afgewenteld op de arbeiders (lager pensioen, langer werken, zelf moeten sparen), ofwel wordt het aandeel van de Staat verhoogd. In dat laatste geval is de vraag ten koste van wie.

Hoe gebrekkig de systemen van sociale zekerheid ook zijn, de privatisering is geen alternatief, omdat hierbij niet de noden van de werkende bevolking centraal staan. Het moet een andere richting uit: het collectief stelsel kan perfect de bijkomende kosten van de vergrijzing dragen. Op voorwaarde dat een inlevering wordt opgelegd aan de 10% rijksten. Met andere woorden dat de rijkdom wordt herverdeeld.

De socialistische landen van Oost-Europa hadden veel minder rijkdommen maar hun pensioenstelsel was op een veel socialere basis georganiseerd. Nadat ze een provisie voor productie, vernieuwing en uitbreiding hadden aangelegd, verdeelden ze de rijkdom volgens de grootste behoeften: sociale infrastructuur, lonen, pensioen, gezondheidszorg. Gratis onderwijs, ziekenzorg en een leefbaar pensioen waren daarvan gegarandeerde bestanddelen. Het recht op pensioen was niet gelinkt aan 'individueel sparen' of 'uitgesteld loon'. De maatschappij droeg zorg voor haar bevolking en maakte daarvoor zoveel mogelijk geld vrij, dat niet nodig was voor de productie.

In alle landen van Oost-Europa zijn de sociale verworvenheden van het socialisme afgebroken. Overal is, op bevel van de WB, een driepijler-stelsel voor pensioenen ingevoerd. De sociale catastrofe is er het scherpst voelbaar onder de ouderen. De armoede is terug, de sociale ongelijkheid steekt de ogen uit. Zodanig zelfs dat de gemiddelde levensduur is gedaald. Gedurende de laatste tien jaar is de levensverwachting er zo drastisch gedaald dat wie vandaag in Rusland geboren wordt gemiddeld een leven verwachting heeft van 58 jaar. Dat is

minder dan in Bangladesh. Geen enkel industrieland heeft ook zo'n catastrofale groei gekend van de sterftegraad. Wie in Rusland wel de pensioenleeftijd bereikt wordt het slachtoffer van afbraak na afbraak. Onlangs ontnam de regering de gepensioneerden alle voorrechten in natura die ze onder het socialisme hadden, zoals gratis transport. Dit leidde in januari 2005 tot een ware 'grijze revolte'.

Werelbank, IMF en OESO inspireren de Europese Unie

De ode van de WB aan Pinochet viel midden de jaren negentig in vruchtbare aarde. En dat heeft alles te maken met de contrarevolutie in Oost-Europa. Eens de Sovjet-Unie was weggeveegd, was er geen belemmering meer om de ultraliberale dromen van de 'Chicago-boys' waar te maken. Het kapitalisme had gewonnen en de 'vrije markt' moest eindelijk bevrijd worden van alle beperkingen uit het tijdperk van de staatstussenkomst.

Eind jaren negentig blikte de WB met tevredenheid terug op de 'vooruitgang' van de achteruitgang. Er waren belangrijke stappen gezet in Argentinië, Bolivia, Colombia, Hongarije, Kazakstan, Letland, Peru, Polen, Zweden en Uruguay. Maar de echte doorbraak moest, nog komen in het hartland van de sociale zekerheid: Europa. Want hoe groter de erfenis van de klassenstrijd en de communistische beweging, hoe beter de sociale zekerheid en hoe groter de weerstand tegen de afbraak ervan.

Privatiseren en langer werken

Twee andere tenoren van het ultraliberale triumviraat, het Internationaal Munt Fonds en de OESO, zijn toen mee de vergrijzingklok begonnen luiden. Ook zij voorspelden rampen als er niet werd geprivatiseerd. Camdessus, de patron van het IMF, wil de fundamentele rol van de Staat niet weggooien, maar eist wel dringend hervormingen 'die de welvaartsstaat eerder zouden versterken dan vernietigen, die zijn rol zouden versterken als garant van een zekere basis of minimum standaard. Tezeldertijd zouden die hervormingen de verantwoordelijkheid van het individu benadrukken. Of om het in naakte economische termen te zeggen, de hervormingen zouden aanmoedigingen gebruiken, bijdragen tot efficiëntie, en uiteindelijk tot een groei van de individuele en collectieve welvaart, dank zij een hogere opbrengst.'¹⁶

Voor de pensioensector ziet hij vooral heil in het verhogen van de pensioenleeftijd, het bekampen van vervroegde uitredingen, het verlagen van de uitkeringen door minder vrijgeveige indexsystemen. De overheid moet de aanvulling van het minimumpensioen van de Staat met individueel privé-sparen aanmoedigen.

De OESO kon niet achterblijven. In 1996 publiceerde deze denktank van de rijkste landen een studie over een ander aspect van de vergrijzing: de dreigende daling van het levensniveau per inwoner¹⁷. Minder actieven produceren relatief minder rijkdom en die moet verdeeld worden over een grotere bevolking. Het probleem stelt zich het scherpst in Japan en Europa, het minst in de Verenigde Staten.

De remedies van de OESO hebben vooral betrekking op de hervorming van de arbeidsmarkt: er moet vijf jaar langer gewerkt worden, de vroegtijdige uitstap moet bekampt worden en de participatiegraad moet gestimuleerd worden.

Zo krijgen we stilaan een volledig beeld van het magische antwoord van de internationale bourgeoisie op de vergrijzing: privatiseren en langer werken.

De Europese politieke kringen hebben het signaal begrepen. Het Comité voor Economische Politiek richtte al in 1997 een 'Opinie'¹⁸ aan de Europese Raad en de Commissie, met de volgende adviezen:

1. Om de leefbaarheid van het omslagpensioenstelsel te garanderen is snoeien in de uitkeringen het meest aangewezen. Om de daaropvolgende daling van de levensstandaard van ouderen te beperken, moet men ernaar streven om de pensionering uit te stellen.
2. De ademruimte die er nog is moet in de komende jaren benut worden om de pensionering van de babyboomgeneratie op een gezondere financiële grondslag te organiseren. De daling van de staatschuld kan de hervorming van de pensioenpolitiek vergemakkelijken.
3. De band tussen sociale bijdragen en uitkeringen moet op individueel vlak versterkt worden zodat de negatieve effecten van bijdragen en uitkeringen op de arbeidsmarkt en de tewerkstelling beperkt worden.
4. De rol van pensioenfondsen moet stapsgewijs vergroot worden. De staatspolitiek moet deze ontwikkeling ondersteunen door een leegal en fiscaal kader te scheppen.

De tien geboden van de European Round Table

De European Round Table, de machtigste Europese patronale lobby, kon die buitenkans niet laten liggen. Begin 2000 publiceerde het selecte clubje een speciaal pensioenrapport.¹⁹ De eerste paragraaf van de inleiding is meteen raak: 'De ERT gelooft vast dat het langetermijn economisch vooruitzicht van Europa en haar capaciteit om jobs te scheppen gehinderd worden door de buitensporige belasting op arbeid. Ze gelooft ook dat de privé-sector een rol moet spelen in het leveren van sociale diensten aan Europese burgers: de visie van de ERT op de welvaartsystemen van de toekomst is er een van sociale welvaartmaatschappijen, eerder dan van welvaartsstaten.' Directer naar de kern van de zaak kan niet: de patronale bijdragen ('loonbelasting') moeten naar omlaag en de privé-sector moet meespelen in de pensioenen.

De Europese patroons willen niet opdraaien voor de kosten van de vergrijzing: 'De competitiviteit van de Europese industrieën en de groei van de Europese economie zijn in gevaar indien de bedrijven en de werkers geconfronteerd worden met hogere arbeidskosten omwille van de last van de pensioenen.' De uitbouw van een tweede pijler moet het basissysteem ontlasten dat gefinancierd wordt met bijdragen op het loon. De tweede pijler moet ook een nieuwe kapitaalmarkt scheppen waarover de bedrijven kunnen beschikken. Maar om dat te bereiken moeten ook de uitkeringen van de collectieve sociale zekerheid dalen want 'daar waar de Staat pensioenen heeft bezorgd op een voldoende hoog niveau, zelfs voor diegenen die twee tot drie keer het gemiddeld inkomen hebben, is er geen plaats voor een privé sector.' Van een ont-hutsende eerlijkheid is dat: als de sociale zekerheid goed werkt is er geen plaats voor de privé-pensioenen.

De ERT daalt de berg af met Stenen Tafelen waarin tien geboden staan gegrift die ze de Europese regeringen aanbieden:

1. Stel als prioriteit aan de publieke pensioenen (1e pijler) om te doen wat de privé-sector niet kan, bijvoorbeeld, een minimale levensstandaard garanderen aan de ouderen.
2. Streef een juist evenwicht na tussen publieke en privé pensioenvoorzieningen met een belangrijke beleggingscomponent.
3. Verhoog de normale pensioenleeftijd en voorzie aanmoedigingen om oudere werkers na de normale pensioenleeftijd aan het werk te houden indien ze dat wensen.

4. Hou op met de pensioenkost op te drijven (promoot noch de automatische binding van de uitkeringen aan de nominale lonen noch vervroegde uittreding).
5. Open een markt voor privé-pensioenen en stimuleer meer concurrentie tussen de aanbieders ervan.
6. Verwijder alle hinderpalen om te investeren in beurswaarden. Het is bewezen dat aandelen een essentieel onderdeel zijn van pensioenfondsen en een garantie voor een goede opbrengst van pensioenplannen.
7. Promoot samenwerking tussen werknemers en werkgevers in het verstrekken van een pensioeninkomen.
8. Moedig individuen aan om zelf verantwoordelijkheid op te nemen voor het sparen voor hun pensioen.
9. Geef belastingvoordelen op werknemersbijdragen voor bedrijfspensioenfondsen.
10. Neem de fiscale barrières weg die investeren in privé-pensioenen in de weg staan.

De Lissabon agenda

Op de Europese top van Lissabon van maart 2000 werd door de 15 Europese staatshoofden een plan gelanceerd dat naadloos aansluit bij deze aanbevelingen. Tien jaar lang was er bespaard op de staatsbegrotingen in naam van de Maastricht-normen en de totstandkoming van Monetaire Unie. Daarbij werd het mes vooral in de sociale zekerheid gezet. In maart 2000 wordt een nieuwe strategische uitdaging gelanceerd: 'Een nieuw strategisch doel voor het komende decennium: de meest competitieve en dynamische kenniseconomie ter wereld te worden die in staat is om een duurzame economische groei te combineren met meer en betere jobs en een grotere sociale cohesie. Dit doel realiseren vereist een globale strategie die ernaar streeft om (...) het Europees sociaal model te moderniseren, te investeren in mensen en de sociale uitsluiting te bekampen.'²⁰

De uitdaging wordt: tegen 2010 de Verenigde Staten voorbij steken. Want bekeken door een patroonsbril hebben de Verenigde Staten een aantal kwalitatieve stappen voorsprong.

Ze bekleden een overheersende positie in de hoogtechnologische sectoren zoals informatica, elektronica en communicatie. Ze beschikken over een veel flexibelere arbeidsmarkt, met een lage loonsector, langere werkweken en minder vakantie. Hun collectief sociaal systeem

is veel minder uitgebouwd en kost dus veel minder voor de patroons. De indirecte loonkost bedraagt gemiddeld 28% in de Verenigde Staten en 40% in de Europese Unie. Tenslotte hebben de VS een grotere kapitaalvoorraad, door het bestaan van privé-pensioenfondsen.

Ook de Amerikaanse neo-cons zijn bezorgd over de Europese sociale zekerheid

Het Amerikaanse CATO-instituut herbergt de grootste verzameling fanatieke voorstanders van de privatisering van de sociale sector. We hadden het al over José Piñera, covoorzitter van het *Project on Social Security Choice* van het Instituut en architect van de privatisering van de pensioenen onder Pinochet, in Chili.

Het CATO-instituut maakt zich ook zorgen over de last die Europese bedrijven moeten dragen om de sociale zekerheid te bekostigen.

'In de Verenigde Staten was de gecombineerde sociale zekerheidsbijdrage (voor pensioen) van werkgevers en werknemers in 1950 drie procent op een begrensd loon van 3000 dollar. Toen waren er zestien actieven tegenover één uitkerings-trekker. Vandaag, met slechts 3,3 actieven per trekker, is het 12,4% op \$87.000. De maximum bijdrage is verhoogd van \$90 tot \$10.788. Maar naar Europese normen is dit laag. De bijdrage op loon in Frankrijk is 49,3%, in Duitsland 40,9%, in Italië en Spanje respectievelijk 42,5 en 37,8%. En in tegenstelling met de Verenigde Staten wordt die bijdrage in veel gevallen geheven op alle inkomens." Shipman, William G., *Old Europe and Getting Older*, 14 mei 2003. William G. Shipman is de andere covoorzitter van het Cato Institute's Project on Social Security Choice.

De Lissabon-agenda vertrekt van een dubbele uitdaging: een achterstand inhalen op de meest gevorderde kapitalistische grootmacht en dit terwijl de omstandigheden, omwille van een vergrijzende maatschappij, veel ongunstiger zijn dan in de VS. De uitbouw van de meest competitieve economie ter wereld wordt daarom onherroepelijk verbonden met de 'modernisering' van het Europese sociale model: 'De modernisering van de sociale bescherming. Het Europese sociale model, met zijn ontwikkelde systemen van sociale bescherming, moet de omvorming naar een kenniseconomie ondersteunen. Maar deze systemen moeten evenwel aangepast worden als onderdeel van een actieve welvaartstaat, om te verzekeren dat werken iets opbrengt, om hun lange termijn houdbaarheid veilig te stellen met het oog op de ouder wordende bevolking...' §31

Voor de pensioensystemen betekent de 'modernisering' hoofdzakelijk het wegwerken van twee handicaps tegenover de Verenigde Staten: de socialezekerheidshandicap en de kapitaalhandicap. Voor beide is de privatisering van het pensioenstelsel een cruciale opdracht.

Lissabon gaf de opdracht om een werkgroep op hoog niveau te starten om de pensioenproblematiek uit te werken. De groep moest tegen december 2000 een rapport voorleggen.

De inkt van Lissabon was amper droog of er verscheen een rapport van de Europese Commissie over de financiële markten waarin de kapitaalhandicap met de Verenigde Staten heel precies werd gemeten. Europese bedrijven zijn voor hun financiering veel te afhankelijk van bankleningen en de Europese beurzen zijn te klein: 'In het Europa van de Elf heeft de bankfinanciering 212% van het Bruto Binnenlands Product bereikt tegen 47,9% voor de financiering met eigen kapitaal. Dit is praktisch het omgekeerde van de Verenigde Staten, waar het eerste 62,5% van het BBP vertegenwoordigt, tegen 160% voor het tweede.'²¹

De promotie van privé-pensioenfondsen moet het tij keren: 'Als bron van gemakkelijk beschikbare kapitalen op lange termijn, kunnen pensioenfondsen (...) helpen om de stroom van kapitaal naar privé-investeringen te versterken. Dit zal het scheppen van werk stimuleren door de niet-loonkost van de arbeidskracht te verminderen en het zal de groeiende last verlichten die de financiering van de pensioenen meebrengt tengevolge van de demografische evolutie. De activa van de pensioenfondsen zouden kunnen groeien van ongeveer 2.000 miljard euro (of de helft van de bankdeposito's in de Europese Unie) naar 3.000 miljard euro tegen het einde van het jaar 2005. Indien de pensioenfondsen van alle lidstaten proportioneel over evenveel activa zouden beschikken als Nederland, dan zou men 3 à 5.000 miljard euro bijkomend kunnen tellen.' (Europese Commissie, 31 mei 2000, p.5-6)

Op 11 oktober 2000, nog voor de 'werkgroep op hoog niveau' haar rapport klaar kreeg, lag er al een voorstel van directie van Frits Bolkestein, Commissaris Binnenlandse Markt, op tafel, om tot meer coördinatie te komen van de privé-pensioenstelsels op Europees vlak. Bolkestein voerde gewoon uit wat de grote Europese patroons reeds begin 2000 in hun rapport van de Europese Ronde Tafel als wensen hadden neergeschreven. Er moet een grote centralisatie komen van kapitaal op Europees vlak waarvoor de opheffing van de grenzen tussen de pensioenfondsen noodzakelijk is.

Het rapport²² dat wordt afgeleverd door de Werkgroep Vergrijzing (AWG - Ageing Work Group) is bijzonder interessant omdat het niet alleen een grondig overzicht geeft van de situatie in Europa wat betreft pensioensystemen maar ook van de kostprijs van de vergrijzing en de scenario's van hervorming voorstelt. Het zijn de scenario's die voortaan in alle nationale hervormingsplannen over de hele Europese Unie terugkomen: beperking van de uitkeringen, langer werken, uitbouw van de privé-pensioenfondsen, afbouw van de staatsschuld en hogere tewerkstellingsgraad.²³

Na 10 jaar Maastricht, 10 jaar Lissabon?

De socialezekerheidsstelsels staan in alle landen van de Europese Unie al meer dan twintig jaar onder druk. Overal zien we hetzelfde patroon van hervormingen.

Aanvankelijk stond het besparingsobjectief centraal. Door de crisis stegen de uitgaven van de sociale zekerheid en die werden onder Europese dwang stevig aangepakt.

1. De Maastrichtnormen (1991) dwongen tot besparingen op de staatsbegroting. De staatstussenkomst in de sociale zekerheid werd teruggeschroefd.
2. Het Witboek van commissievoorzitter Delors (1993) gaf nieuwe richtlijnen voor de arbeidsmarkt en de competitiviteit. Als grote oriëntatie gold de verlaging van de patronale loonkost door het terugschroeven van de socialezekerheidsbijdragen.

Deze dubbele ondergraving van de financiering werd opgevangen door te snoeien in de uitgaven en de verlaging van de vervangingsratio van de uitkeringen. Soms werd ook voorzien in alternatieve financiering die niet geheven wordt op het loon. Frankrijk voerde een Algemene Sociale Bijdrage in en België financierde het tekort met inkomsten uit de BTW. Globaal bleven de uitgaven voor de sociale zekerheid in bijna alle landen van de Europese Unie vrij stabiel in procent van het Bruto Binnenlands Product. En dit ondanks een enorme stijging van de behoeften (werkloosheid, ziekte...).

Vanaf de tweede helft van de jaren negentig daagt het vergrijzingspook op. De normen van Lissabon en het objectief 2010 nemen de plaats in van de Maastrichtnormen. Centraal hierbij staan de tewerkstellingsgraad en de uitbouw van de tweede pijler.

1. In Lissabon, maart 2000, worden de eerste normen voor de tewerkstellingsgraad vastgelegd: tegen 2010 moet de globale tewerkstellingsgraad 70% bedragen en 60% voor de vrouwen.

2. In Stockholm-Göteborg, voorjaar 2001, wordt de norm voor 55-plussers vastgelegd op 50%. Er wordt een open coördinatiemethode opgestart waarbij elk jaar, in de lente, de vooruitgang van de verschillende landen wordt getoetst.
3. In Laken, december 2001, worden de criteria vastgelegd waarop de open coördinatie zal oordelen: drie brede objectieven, 10 doelstellingen.
4. In Barcelona, maart 2002, wordt de doelstelling om de effectieve loopbaan met vijf jaar te verlengen vastgelegd. De veralgemening van de aanvullende pensioenen wordt als dringende noodzaak bestempeld.

De eerste pijler: gelijkshakeling naar beneden of naar boven?

De belangrijkste Europese pensioenhervormingen wijzen allemaal in dezelfde richting: afbouw van de eerste pijler en uitbouw van de tweede en derde.

De afbouw van de wettelijke pensioensystemen verloopt via vier wegen:

1. De wettelijke pensioenleeftijd. De tendens is naar 65 jaar, maar er zijn ook al voorstellen om die grens te doorbreken, namelijk in Duitsland (67) en Groot-Brittannië (70). De pensioenleeftijd voor vrouwen wordt opgetrokken (België, Duitsland, Italië, Oostenrijk) naar het niveau van de mannen in naam van de Europese directieve tegen discriminatie. Deze maatregel heeft een dubbele invloed op de kosten: men draagt langer bij voor zijn pensioen en de sociale zekerheid betaalt minder lang pensioen.
2. Optrekken van het aantal bijdragejaren vereist voor een volledige loopbaan, en dus een volledig pensioen. Het aantal onvolledige loopbanen stijgt, met lager pensioen als gevolg.
3. Verlenging van de referentieperiode voor de berekening van de pensioenhoogte. Vermits de laatste jaren de hoogste lonen leveren, brengt dit een daling mee van het gemiddeld loon dat als basis dient voor de berekening van het pensioen. Zo daalt ook het pensioen.
4. In de meeste landen worden de pensioenen wél aangepast aan de levensduurte maar niet meer aan de evolutie van de lonen en dus aan de sociale vooruitgang. Daardoor groeit de kloof tussen het laatste loon en het eerste pensioen (de vervangings-

ratio). Dat is één van de meest doortastende methodes om de uitkeringen af te remmen.

5. De systemen van vervroegde uittreding staan overal onder druk.

De aanpassingen in de eerste pijler zijn overwegend verschuivingen in de richting van langer werken en het minder aantrekkelijk maken van de pensioenuitkeringen. In die zin duwen ze in de richting van een basispensioen, zoals dat al bestaat in Nederland, Denemarken en Groot-Brittannië, waar de tweede pijler een overwegende rol speelt. De absolute en relatieve daling van het pensioen is op zich een aansporing om zijn hoop te stellen op de aanvullende pensioenen.

Tot hertoe hebben alleen Italië en Zweden een radicale pensioenhervorming doorgevoerd, in de zin dat ook een echte ommekeer is gemaakt in het concept zelf van het pensioensysteem.

I ^e pijler privé-sector	België	Frankrijk	Duitsland	Oostenrijk	Italië*
Pensioenher- vormingen	1991 en 1997	1993, (1995), 2003	1992, 1997, 1999, 2001	2003	2002-2004
Pensioenleef- tijd	(60v-65m) - 65 (2009)	60	(60v/65m) - 65	(60v/65m) - 65 (2028)	(60v/65m) - 57 tot 65 (variabel)
Volledige loop- baan	45	(37,5) - 40 - 41 (2013)- 42 (2020)	Loopbaan	45	40*
Beste jaren	45	(10) 25	Loopbaan	(15) - 40 (2028)	5*
Minimum jaren bijgedragen	35		35	(35) - 37,5	35
Vervroegd pensioen	60 - 35 jaar		63m - 35 jaar 60v - 15 jaar	61,5m 56,5v	57 - 35 jaar
Indexering	Ja	Ja	Ja	Ja - netto- loon	Neen
Welvaartsvast	(Neen) - ge- deeltelijk	Neen	Neen	Neen	Neen
Minimumpen- sioen alleen- staande	771 €	525,58 €	-	631 €	425 €

Tussen () de vroegere norm. v = vrouwen; m = mannen

* Het is een DC-systeem (defined contribution): de uitkering is in verhouding tot de bijdragen.

Algemene oriëntatie naar tweede en derde pijler

De onlangs overleden Jean-Jacques Gollier, Professor emeritus aan de UCL-IAG, was in België één van de grote promotoren van de privé-pensioenstelsels. Niet te verwonderen als je weet dat hij ook bestuurder was bij AON Consulting Belgium, het belangrijkste adviesbureau voor privé-pensioenen. In een toespraak op een colloquium van het Planbureau in 1997 gaf hij een overzicht van de meest extreme experimenten waarbij de tweede en derde pijler de eerste uiteindelijk verdringen:

'De analyse van de evolutie van de verschillende nationale systemen laat toe om verschillende vormen van overgang van de ene pijler naar de andere te onderscheiden.

1. De tweede pijler neemt gedeeltelijk de plaats in van de eerste. Het wettelijk pensioen van deze laatste wordt eerst samengesteld uit een forfaitair (minimum)bedrag met daarnaast een bedrag dat proportioneel is aan het loon. Wanneer de tweede pijler aan bepaalde criteria voldoet, kunnen werkgever en werknemer ontlast worden van het betalen van bijdragen op het loon en kan de tweede pijler overnemen. Dit noemt men het 'contracting-out' dat bijvoorbeeld bestaat in het Verenigd Koninkrijk en in Japan.
2. De derde pijler kan in sommige gevallen de tweede pijler verdringen. Dat is het geval in het Verenigd Koninkrijk waar de werkers de aansluiting bij het pensioenfonds van hun werkgever kunnen weigeren en de voorkeur geven aan een Appropriate Pension Plan (APP). Het gebeurt ook in de Verenigde Staten onder de vorm van plannen voor vrijwillige loonsvermindering (de '401k plannen').
3. De derde pijler kan ook volledig de plaats innemen van de eerste pijler. Dan worden individuen verplicht om bij te dragen voor verzekeringscontracten of individuele spaarrekeningen bij pensioenfondsen. Dat gebeurde bijvoorbeeld in Chili met enorme beheerskosten als gevolg.'

Algemeen overzicht van de pensioensystemen in de Europese Unie van 15 landen

De vorm en uitbouw van de eerste en tweede pijlers van het pensioensysteem is van land tot land verschillend. Volgende tabel geeft een summier overzicht van het lappendeken. De 15 oudere lidstaten van de Europese Unie hebben allen een wettelijke eerste pensioenpijler waarin globaal drie patronen te onderkennen zijn.

	B	DK	D	GR	Esp	F	IRL	I	L	NL	OS	P	FI	S	UK
Eerste pijler															
Universeel	N	J	N	N	J	N	N	J	N	J†	N	J	J	J	J
Middelentoets	-	J	-	J	J	N	J	-	-	N	J**	J	J	J	J
Op basis van bijdragen	J	N	J	J	J	J	J	J	J	J	N	J	J	J	J
<i>Private sector</i>															
Verplicht	J	J	J	J	J	J	J	J	J	J	-	J	J	J	J
BIJD/KF/SB*	BIJD/ SB	SB	BIJD /SB	BIJD /SB	BIJD /SB	BIJD /SB	BIJD /SB	BIJD SB	BIJD SB	BIJD /SB	-	BIJD/ SB	BIJD/ SB	BIJD/ KF	BIJD KF/SB
<i>Publieke sector</i>															
Verplicht	J	J	J	J	J	J	J	J	J	J	-	J	J	J	J
BIJD/KF/SB*	SB	SB	SB	SB	BIJD /SB	BIJD /SB	BIJD /SB	BIJD SB	BIJD/ SB	BIJD/ SB	-	BIJD/ SB	BIJD/ SB	BIJD/ KF	BIJD KF/SB
Tweede pijler															
<i>Private sector</i>															
Verplicht	N	N#	N	N	N	J+	N	N	N	J†	N	N	N	N	N
<i>Publieke sector</i>															
Verplicht	N	N#	J	N	N	N	J	N	N	J	N	N	N	N	N

Noten:

- (Niet van toepassing)
- * BIJD (Bijdragen op loon); SB (Staatsbijdrage uit belastingen); KF (Kapitalisatie fonds)
- ** Gedetailleerd
- # Verplicht voor het individu, maar vrijwillig in de zin dat de bijdragen worden onderhandeld tussen patronen en vakbonden.
- † Toetreding tot het systeem hangt af van het aantal jaren residentie in Nederland tussen 15 en 65 jaar. Daarom is een opdeling per sector niet relevant.
- + Voor een gedeelte van de privé-sector.
- ‡ Een grote meerderheid van tewerkgestelden (meer dan 90%) neemt deel aan collectieve pensioenschema's.

1. In de meeste landen is de eerste pijler een omslagsysteem. Alleen Denemarken en Nederland maken hierop een uitzondering. In drie Scandinavische lidstaten, Denemarken, Zweden en Finland, gaan de bijdragen gedeeltelijk naar fondsen op basis van kapitalisatie.
2. Negen van de lidstaten (Denemarken, Spanje, Frankrijk, Ierland, Nederland, Portugal, Finland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk) geven een universeel basispensioen. Dit wil zeggen dat het niet alleen wordt toegekend op basis van een loopbaan. Meestal (uitgenomen in Nederland en Frankrijk) worden die universele basispensioenen toegekend na een inkomenstest.
3. Alleen in Denemarken, Nederland en het Verenigd Koninkrijk is de tweede pijler sterk ontwikkeld. In Nederland is de tweede pijler een verplicht stelsel op basis van kapitalisatie; hij omvat 95% van de loontrekkenden.

En de WB zag dat het goed was...

In 2003 maakte de WB, de belangrijkste promotor van privé-pensioenstelsels, de balans op van de Europese hervormingen en noteert een belangrijke positieve evolutie.²⁴ Er is Europa voor 1990 en Europa na 1990, stelt de WB vast. De datum is niet toevallig. Tot de val van de Sovjetunie in 1989 zat het concept van de pensioenstelsels in Europa muurvast. Het bestaan zelf van de Sovjet-Unie was een dam tegen afbraak, een referentie waar vakbonden tijdens onderhandelingen naar verwezen. De WB noemt die sociale stelsels 'vermolmde, overleefde, corporatistische structuren' die zichzelf in stand hielden. Voor de hoeders van de kapitalistische wereldorde waren dat 'bureaucratische netwerken waarbij vakbonden, mutualiteiten en gespecialiseerd personeel onder mekaar afspraakjes maakten en het beslissingsproces ver weg van de democratische wegen hielden'. Zij hadden het monopolie van de statistische kennis en konden door niemand tegengesproken worden. Hoe kon het anders, zegt de WB, alle aanpassingen van het stelsel bleven marginale randbemerkingen.

Vandaag is de hemel opgeklaard. Het uitzicht van Europa is totaal veranderd: 'Niet alleen hebben de regeringen beslissende besparingen doorgevoerd op de pensioenuitkeringen, maar bijna alle landen hebben oplossingen gezocht buiten het bestaande omslagstelsel met gegarandeerde uitkeringen. De voorgangers in dit proces zijn Polen, Italië, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen geweest. De Poolse pen-

sioenhervorming van 1997 heeft effectief een einde gemaakt aan het pensioensysteem van het Bismarck-type.'

Die doorbraak is te danken aan 'nieuwe medespelers' in de pensioenproblematiek. Dank zij hen is het debat losgebarsten en is de oude manier van denken doorbroken. Wie zijn ze? Je raadt het nooit: 'De meest prominente nieuwe belangengroepen die de Europese pensioenpolitiek zijn binnengetreten zijn de bank- en verzekeringsindustrie.'

Maar ook de media krijgen een pluim: 'In de loop van het laatste decennium, is er in alle landen een verandering qua frequentie als qua inhoud van de artikelen over de kwestie van de pensioenhervorming. De media belichten de problematiek vooral vanuit de dreigende financiële crisis. De nadruk ligt op de ongelijke verdeling van de last over de generaties. Metaforen zoals "de vloedgolf van de hoge leeftijd" (Noorwegen), "het gevecht tussen generaties" (Duitsland) en de "demografische tijdbom" (overal) onderlijnen de dringende nood aan politieke actie. Over het algemeen zijn de media geneigd om de politieke wereld te kritiseren voor zijn besluiteloosheid.'

De WB juicht het feit toe dat de nieuwe politieke voorhoede met nieuwe ideeën is gekomen en ook haar eigen, concurrerende kenniscentra heeft ontwikkeld. 'Daardoor is het eenheidsdenken over pensioenen' doorbroken. 'Dit is échte democratie', besluit de WB, 'want nu zijn er drie "verhalen" in plaats van één'.

1. Het eerste verhaal is dat van de WB zélf. Het spreekt over de financiële crisis en de uitzichtloze situatie van de bestaande omslagpensioenstelsels. Het vraagt politici om hervormingen door te voeren die de kostprijs van de sociale verzekering verlagen. Ze kunnen de pensioenleeftijd verhogen, vervroegde uittreding tegengaan, de vervangingsratio verkleinen, in de herverdelende elementen snoeien. Maar ze moeten vooral alternatieven uitbouwen voor het omslagstelsel. Er moeten onderscheiden pijlers komen die verschillende functies vervullen: armoedebestrijding, langetermijnsparen, verzekering. De eerste functie is een openbare taak, de tweede moet door de privé sector worden opgenomen. De derde wordt dan over de twee gespreid.
2. Het tweede verhaal is dat van de status-quo, dat van de belanghebbende bureaucraten die nog altijd de netwerken bevolken. Hun antwoord is: de problemen negeren. Er mogen alleen kleine aanpassingen gebeuren.
3. Het derde verhaal is dat van de wereldverbeteraars. 'De coalitie van pleitbezorgers van sociale rechtvaardigheid en gelijkheid verdedigen een visie die de pensioensystemen wil uitbreiden, omdat

ze deel uitmaken van een socio-economisch systeem dat over het algemeen hoogst onrechtvaardig is. De demografische veroudering en de globalisering zullen die bestaande sociale problemen van ongelijkheid waarschijnlijk verscherpen. De pensioenhervormingen moeten daarom deel uitmaken van een algemene agenda van maatschappijhervorming.'

Dit 'pluralistisch debat' tussen de drie stromingen heeft een nieuwe dynamiek geschapen, zegt de WB. En die heeft alle hervormingen in Europa heel duidelijk in dezelfde richting gestuurd:

- '- De hervormingen hebben de publieke pensioensystemen gestroomlijnd door de uitkeringen veel nauwer te laten aansluiten bij de bijdragen.
- De hervormingen hebben ruimte geschapen voor de ontwikkeling van privé-vormen van inkomensverstrekking aan ouderen.
- De Europese Staten hebben zich in toenemende mate onttrokken aan verplichtingen van pensioenverstrekking. Aanbieders uit de private sector hebben enthousiast aanvaard om te helpen bij het opnemen van verantwoordelijkheid voor inkomen van ouderen. Op een echt ingrijpende wijze creëren pensioenhervormingen een leefbare rol voor pensioenvoorzieningen in de privé-sector door de verwachtingen over het niveau van pensioenuitkeringen in de publieke sector te verlagen.'

Dit is inderdaad een goede samenvatting van de Europese 'moderniseringswals'.

Het Belgische pad der vergrijzing

Een dam vol barsten

Sinds de terugkeer van de socialistische partijen in de regering (1988) is het ministerie van Pensioenen terug waar het altijd heeft thuisgehoord: bij een socialistisch minister. Freddy Willockx onder Wilfried Martens (1988-1994), Marcel Colla onder Jean-Luc Dehaene (1994-1999) en Frank Vandenbroucke onder Guy Verhofstadt (1999-2004) hebben aan het roer gestaan. Vandaag is Bruno Tobback verantwoordelijk voor de pensioenen en Freya Van den Bossche voor de bruggpensioenen.

De socialistische leiders hebben hun politiek altijd voorgesteld als de 'dam' tegen diegenen die de sociale zekerheid in de dieperik wil-

len sleuren. Niemand deed dit met meer succes dan Louis Tobback in mei 1995. Toen wist hij, na het Agusta-schandaal, een dreigende verkiezingsnederlaag om te zetten in een klinkende overwinning. Hij voerde campagne op het thema 'Uw sociale zekerheid'. Verhofstadt was op dat moment nog de neoliberale beeldenstormer, die zijn plannen iets te voortvarend had tentoon gespreid in zijn Burgermanifesten. In het tweede manifest van 1992 bracht hij het gekende verhaal: de sociale zekerheid moet de armoede bestrijden en alleen dat. De rest moet toevertrouwd aan privé-fondsen. Let wel, er is dan nog geen sprake van het vergrijzingsprobleem: 'Onze bevolking besteedt elk jaar niet minder dan 1300 miljard aan sociale prestaties, maar nog steeds leven tienduizenden mensen in menonwaardige omstandigheden, in verkrotte woningen, met schamele bestaansminima, zonder scholing, zonder opleiding. In godsnaam, hoe kan zoiets? Hoe kan het dat wij ieder jaar meer dan duizend miljard aan sociale zekerheid besteden, zonder dat zij die het meest hulpbehoevend zijn daadwerkelijk geholpen worden? (...) In feite is ons sociaal zekerheidssysteem één grote grabbelton waar vooral de midden- en hogere inkomensgroepen hun (verplichte) bijdrage ingooien, maar ze er achteraf weer vlot kunnen uithalen. Dat is het zogenaamde Mattheus-effect, dat meebrengt dat er uiteindelijk veel te weinig overblijft om de echte behoeftigen, de zogenaamde vierde wereld, daadwerkelijk ter hulp te komen. (...) Een grotere concrete solidariteit met de zwakkeren en het opleggen van een grotere persoonlijke verantwoordelijkheid aan de sterkste medeburgers: ziedaar de twee radicale ingrepen die de armoede definitief uit onze samenleving moeten bannen. Aan de zwakkeren moet, in plaats van een aalmoes zoals nu het geval is, een volwaardig inkomen ter hand worden gesteld. Anderzijds moeten diegenen die over een voldoende inkomen en vermogen beschikken zelf meer hun verantwoordelijkheid opnemen. Aan hen moet gevraagd worden zelf in te staan voor hun pensioen of ziekteverzekering door rechtstreeks een polis af te sluiten met een pensioenfonds, een gemeenschappelijke verzekeringskas of een mutualiteit.' ²⁵

In 1994 wijdde de VLD een congres aan deze 'radicaal nieuwe sociale zekerheid'. Tobback liet de kans niet liggen. Hij nam de bal in de vlucht en keilde die keihard in het open VLD-doel: 'Uw sociale zekerheid wordt bedreigd door de plannen van Verhofstadt' – 'Verhofstadt wil de sociale zekerheid privatiseren'. Zelfs met 400.000 voorkeursstemmen beet Verhofstadt in het zand. Hij trok op retraite in Toscane en Jean-Luc Dehaene vormde zijn tweede regering met de socialisten.

Eerste minister Dehaene, zelf oud-minister van Sociale Voorzorg, zag als eerste de vergrijzing onder ogen. Hij had ook de boodschap van de WB gelezen. In 1995 schreef hij: 'Er moet geijverd worden voor het op gang brengen van een systeem van kapitalisatie voor de pensioenen. (...) Deze missie moet worden toevertrouwd aan de tweede en derde pijler.' Voor hem is het een 'alternatief voor loonsverhogingen' en het toekomstig lid van talrijke beheerraden onderstreept: 'Die systemen vervullen een essentiële functie in de economie. Ze zijn bron van verse kapitalen voor de ondernemingen en de markt van aandelen.'²⁶

Dehaene zette de besnoeiingen van Martens in de sociale zekerheid verder. Hij is de man die de poten onder de eerste pijler doorzaagde. De patroons hebben toen al 2 miljard euro vermindering van sociale bijdragen gekregen. Dehaene pleitte voor 'de volledige afschaffing'.

Die plannen zal hij aan zijn opvolger moeten overlaten. Verhofstadt zag het nog veel ambitieuzer. In *De Belgische ziekte* droomde hij van een grootse hervorming op zijn Chileens. Pardon, op zijn Brits, Iers, Deens, Nederlands. Dat zijn de Europese landen die op dat ogenblik het 'Rijnlandmodel' van sociale zekerheid overboord hebben gegooid: 'Ontegensprekelijk de meest ingrijpende verandering die in de noordelijke lidstaten van de Europese Unie wordt doorgevoerd is het herdenken van de sociale bescherming. Hier raken we het hart van het Rijnlandmodel. Wat ons van Noord-Amerika of Zuidoost-Azië onderscheidt, is de omvang en de intensiteit van de sociale bescherming. De kostprijs van die bescherming weegt stilaan echter dermate zwaar dat in plaats van problemen op te lossen, de sociale bescherming sociale problemen creëert. Wat moeten we doen? Het Rijnlandmodel opgeven? Het Rijnlandmodel aanpassen? Onze cultuur, ons karakter en onze geschiedenis neigen vanzelfsprekend naar dat laatste. Maar hoe aanpassen? Grosso modo zijn er drie mogelijke wegen. De eerste weg, die in de meeste zuidelijke landen van Europa en ook tot op vandaag in ons land gevolgd wordt, is het vrijmaken van meer middelen voor die sociale bescherming. De tweede weg, die Duitsland sinds enige tijd lijkt te volgen, is het drastisch verminderen van de sociale uitgaven door op lineaire wijze te snoeien in allerlei uitkeringen. Aan het systeem wordt daarbij weinig of niet geraakt. Het gevaar is dat de bevolking in opstand komt zoals onlangs in Frankrijk, waar het plan Juppé voor massaal protest zorgde. De derde weg is diegene die in een aantal noordelijke lidstaten wordt gevolgd. Door het stelsel anders te organiseren moet de sociale bescherming veilig worden gesteld. In plaats

van de sociale uitgaven te verminderen door op een brutale manier in de uitkeringen te snoeien, moet de sociale bescherming zo worden georganiseerd dat sociale uitgaven worden vermeden. Dus niet verminderen, maar vermijden van sociale uitgaven staat in deze aanpak centraal. (...)

Pensioenen en vergrijzing dreigen de kosten van het socialezekerheidssysteem, die al loodzwaar wegen op de economie, nog verder te doen exploderen. Landen zoals Zwitserland en Nederland, die kort na de Tweede Wereldoorlog in het beheer van de pensioenen zogenaamde kapitalisatietechnieken hebben ingevoerd, zijn vandaag beter gewapend tegen deze fenomenen dan andere landen die uitsluitend op het repartitiebeginsel hebben vertrouwd. Kapitalisatie, gekoppeld aan repartitie maakt het mogelijk om reserves op te bouwen die toelaten een latere tijdelijke toename van de pensioenlasten op te vangen. In België werd in 1992 een rondetafelconferentie over de toekomst van het pensioenstelsel gehouden. Vijf jaar later moet nog de eerste letter van een grondige hervorming op papier worden gezet. Labourleider Tony Blair wil in elk geval niet zo lang wachten. In plaats van een gemengd systeem repartitiekapitalisatie stelt hij voor om in de toekomst de pensioenen volledig te kapitaliseren. Pensioenfondsen die met mekaar in concurrentie treden, zullen de pensioengerechtigden verschillende spaarvolumes aanbieden.

Het zijn vandaag Denemarken, Nederland en in de toekomst wellicht meer en meer Groot-Brittannië die ons de weg zullen wijzen naar de 21^e eeuw.' (p.30-38)²⁷

Terwijl CVP en VLD-kopmannen de richting aangaven, timmerden de socialisten ijverig aan de weg. Op een colloquium van het Planbureau, eind 1997²⁸, gaf minister van Pensioenen Marcel Colla tekst en uitleg bij de hervorming die hij zopas had doorgevoerd. Colla is voor de aanpak van de kleine stapjes, die waarvan de publieke opinie of de pers zegt: 'Is het dat maar'. Hij spreekt over het 'milderen van de groei van de pensioenen', het aanleggen van reserves voor de vergrijzing en hij heeft 'geen probleem met de aanvullende pensioenen' als die tenminste in de breedte worden uitgebouwd zodat 'zoveel mogelijk mensen er kunnen van genieten'. De Staat zal het systeem fiscaal aanmoedigen door belastingsvrijstelling: 'Globaal genomen denk ik niet dat er veel landen zijn die fiscaal gesproken ook een beter stelsel hebben ter aanmoediging van de aanvullende stelsels, dan wij.' Maar de tijd is niet gunstig, beweert Colla, want er is geen ruimte binnen de loonnorm om veel te

investeren in de tweede pijler: 'Ik heb er geen problemen mee dat er in de toekomst - wanneer de kaarten economisch en sociaal gunstiger liggen - een discussie ontstaat rond een effectieve aanvulling op de wettelijke pensioenen, via een interprofessioneel akkoord en met ondersteuning van de overheid. Men kan een deel van wat men aan de werknemers geeft, als een uitgesteld loon gaan beschouwen en opsparen voor een aanvullend pensioen, boven op het wettelijk pensioen. Op dit ogenblik kan dit echter niet.'

De tijd was wél rijp voor het optrekken van de pensioenleeftijd voor vrouwen naar 65 jaar. Colla verkoopt deze uiterst ingrijpende maatregel voor vrouwen als een strijd tegen discriminatie. In de realiteit is het een verlenging van de loopbaan *avant-la-lettre*. Daarmee kwam België op kop van de landen met de minst gunstige pensioenvoorwaarden. Colla kijkt met opluchting terug: 'De hervorming is doorgevoerd zonder dat een sociale revolutie ontstaan is. Ik herinner mij nog zeer goed dat men dacht dat dit tot opstandjes zou aanleiding geven, de tv-beelden van Italië en Frankrijk in het achterhoofd als men over pensioenhervormingen sprak. Het is een bewijs voor mij dat we er in gelukt zijn om de hervormingen door te voeren op een sociaal aanvaardbare wijze en met perspectief.' Het is vooral een bewijs dat Colla het goed heeft ingepakt en hij kon daarbij rekenen op de bereidwillige medewerking van de vakbondstop. Hierbij liet Mia De Vits zich opmerken als 'staatsvrouw'. Zij loodste de hervorming geruisloos rond de klippen van het verzet. Dat weet zelfs Paul Soete, algemeen directeur van de patronale federatie Agoria (metaal) tot op vandaag nog naar waarde te schatten: 'Vaak wordt beweerd dat je nooit kunt terugkomen op bepaalde rechten. Maar Mia De Vits heeft in het verleden op een heel handige manier de pensioenleeftijd van vrouwen opgetrokken tot 65 jaar.' Colla zal niet tevreden zijn.

Op het geciteerde colloquium van 1997 droegen de aasgieren-verzekeraars een simpele suggestie aan om het loonnormprobleem van Colla op te lossen: 'Breng de tweede pijler buiten de loonnorm!' Michel Baecker, gedelegeerd bestuurder van de BVVO, de Beroepsvereniging van de Verzekeringen: 'Het is toch niet normaal dat aan winstgevende ondernemingen die in goede staat zijn (en er zijn er meer dan men zou denken) en die op het moment van de loonblokkering geen systeem van aanvullende pensioenen hadden, verboden wordt aanvullende pensioenenreglementeringen door te voeren.'²⁹ De echte stem van de democratie heeft gesproken, zou de WB zeggen en die kan de politiek toch niet aan zich voorbij laten gaan.

Met de 'actieve welvaartstaat' van Paars gaat het wél

Verhofstadt nam uiteindelijk toch het roer over in juli 1999. De christen-democratie belandde voor het eerst sinds mensenheugenis in de oppositie. Op dat moment had het Lissabon-orakel nog niet gesproken, maar de regeringsverklaring was duidelijk: 'De regering ziet in de pensioenfondsen belangrijke instrumenten om de financiële structuur van onze economie te verstevigen.' En 'de regering zal de in het kader van de sectoriële CAO's opgerichte pensioenfondsen in de tweede pijler aanmoedigen door ze ook buiten de loonnorm toe te laten.' (hoofdstuk 6, De actieve welvaartstaat).

Frank Vandembroucke (SP.a) is de man die het allemaal op de rails zal zetten. Niet schoorvoetend zoals zijn voorgangers Willockx en Colla, maar zonder scrupules, met overtuiging. Hij is een overtuigd aanhanger van de nieuwe sociaal-democratische filosofie van de 'actieve welvaartstaat'. Weg met het oude dogma van de alleenzaligmakende Staat. 'We hebben de weldaden van de markt onderschat', schrijven de Britse premier Tony Blair en de Duitse kanselier Gerhard Schroeder in hun nieuw ideologisch manifest³⁰. Waarom dan niet de privé-sector binnenlaten in de pensioensector? Geen rechten meer zonder plichten, is het nieuwe devies. 'We hebben te dikwijls rechten boven verantwoordelijkheid geplaatst', aldus Blair en Schroeder. Iedereen moet zelf meer verantwoordelijk zijn om zijn pensioen te verdienen; er moet een veel nauwere band zijn tussen bijdrage en uitkering. Gedaan ook met de verouderde schema van links en rechts. 'We moeten ondernemers even populair maken als voetbalsterren', luidt het bij Blair en Schroeder. 'We moeten dat ideologisch debat over repartitie en kapitalisatie achter ons laten, alleen de efficiëntie telt', zegt Frank Vandembroucke.

De sociaal-democratische partijen hebben al langer hun socialistische ziel aan de markteconomie verkocht maar het nieuwe is dat ze er zich niet meer voor schamen en hun nieuwe credo actief gaan propagieren. Zij gaan voor een winnend kapitalisme, voor een intense samenwerking tussen staat en ondernemers. Het is dan ook geen verrassing dat twaalf van de vijftien regeringsleiders in Lissabon 2000 sociaal-democraten zijn.

Het aanvullend pensioen rukt op

De regeringsverklaring over de tweede pijler werd op 30 juni 2000 in een beleidsnota gegoten en resulteerde op 28 april 2003 in de Wet over

de Aanvullende Pensioenen (WAP) die op 1 januari 2004 van toepassing werd.

De WAP is één van de pronkstukken op het palmares van Frank Vandebroucke. Hij schept het kader om de tweede pensioenpijler uit te bouwen, de pijler van de bedrijfspensioenen.

Vandebroucke wil geen paniek zaaien zoals het overlijdensbericht à la Mercator wel doet. Volgens hem kan het wettelijk pensioenstelsel, mits wat voorzichtigheid en voorzienigheid, de papyboom goed doorstaan. Maar, vraagt de bezorgde minister, is dat voldoende?

'Hebben we de uitdaging van de vergrijzing succesvol aangepakt wanneer we de gepensioneerden van morgen het pensioen van vandaag aanbieden? Ik ben van oordeel dat dit niet het geval is. De reden daarvoor is gelegen in het veranderende verwachtingspatroon van de gepensioneerden ten aanzien van wat een volwaardig pensioenstelsel zou moeten bieden. De toegenomen levensverwachting heeft de perceptie van de periode van pensionering drastisch gewijzigd. Toen het Belgische pensioenstelsel zijn definitieve gestalte kreeg lag de gemiddelde levensverwachting lager dan de normale pensioengerechtigde leeftijd. Het pensioen vormde een periode van welverdiende rust voor diegenen die het geluk hadden de pensioengerechtigde leeftijd te bereiken. De aspiraties van wie vandaag op pensioen gaat liggen heel wat hoger dan de aspiraties van de vorige generaties gepensioneerden. Voor de actieve senioren van vandaag betekent de pensionering de voortzetting of zelfs het begin van heel wat activiteiten, waarvoor voldoende koopkracht nodig is, terwijl de gepensioneerde van 30 jaar geleden inzake activiteiten en persoonlijke projecten vermoedelijk een veel bescheidener aspiratie had. (...) Het is dan ook op dit punt dat de aanvullende pensioenen een nuttige sociale rol kunnen spelen. Als complement bij het wettelijk pensioen zullen zij de gepensioneerde beter in staat stellen om zijn toegenomen inkomensbehoefte te bevredigen. De discussie omtrent wettelijke en aanvullende pensioenen, die al te vaak werd gevoerd in termen van of-of, dient mijns inziens dan ook te worden gevoerd in termen van en-en.'³¹

Frank Vandebroucke heeft maar één doel voor ogen: 'De tweede pijler democratiseren'. De geneugten van een zorgeloze oude dag mogen niet het voorrecht blijven van diegenen die dikke levensverzekeringen kunnen afsluiten en pensioenreserves aanleggen (de derde pijler), noch van kaders die speciale premies krijgen voor bewezen diensten onder vorm van pensioensparen, of van managers die zichzelf buitensporige

lonen maar ook pensioenen toekennen. De WAP brengt het aanvullend pensioen op ieders bord: De volledige actieve bevolking moet er gebruik van kunnen maken. Dat is het einddoel. Worden de aanvullende pensioenen beschouwd als een wezenlijk deel van de sociale bescherming van de werknemers dan kan niet worden aanvaard dat alleen kaderleden en bedienden, die zijn tewerkgesteld in grote ondernemingen

De Wet op de Aanvullende Pensioenen

Frank Vandenbroucke heeft zich gewapend tegen kritiek door vier "sociale" doelstellingen in te bouwen in de WAP:

- 1) 'Democratisering' van de tweede pensioenpijler door het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten op sectoraal vlak.
- 2) Werklozen, zieken en andere uitkeringsgerechtigden krijgen ook een stukje van de koek dank zij het concept van de 'sociale pensioentoezegging'. Bij een dergelijk type pensioenplan wordt niet alleen voorzien in de financiering van een luik pensioen, maar wordt tevens een luik 'solidariteit' aan het pensioenstelsel gekoppeld. Daardoor wordt ook gestort voor de pensioenopbouw van diegene die ziek is, invalide, werkloos of op tijdskrediet.
- 3) Voor nieuwe pensioenstelsels zal de uitbetaling voortaan ten vroegste plaatsvinden vanaf de leeftijd van 60 jaar of op het ogenblik van de wettelijke pensionering. Dit om een einde te maken aan het oneigenlijk gebruik van de aanvullende pensioenen (als supplement bij prepensioen). De wet voorziet ook het recht om het pensioenkapitaal om te zetten in een rente, zonder dat dit nadelige fiscale gevolgen heeft. Tot op vandaag wordt de grote meerderheid van de aanvullende pensioenen uitbetaald onder de vorm van een eenmalig kapitaal. Als het aanvullend pensioen wordt uitgekeerd als rente, dan wordt het risico om 'lang te leven' immers gesolidariseerd. Bij kapitaalsuitkeringen daarentegen wordt dit risico doorgeschoven naar het individu. Wie het 'ongeluk' heeft lang te leven is daarbij aangewezen op eigen middelen.
- 4) Het garanderen van 'zekere' aanvullende pensioenen. Recente ontwikkelingen op het gebied van de aanvullende pensioenen hebben er toe geleid dat het financiële risico meer en meer werd doorgeschoven naar de aangeslotenen. Om de financiële risico's voor de aangeslotenen te beperken heeft de wet op de aanvullende pensioenen een 'rendementsgarantie' ingevoerd voor de pensioenplannen van het type 'vaste bijdragen'. De rendementsgarantie garandeert de aangeslotene bij zijn uittreding of pensionering minimale pensioenrechten, ongeacht de evolutie van de beurswaarde van zijn pensioenportefeuille. Op die manier wordt het financiële risico niet langer ten laste van de individuele aangeslotene gelegd.

worden aangesloten, terwijl arbeiders en werknemers van KMO's in de kou blijven staan.' (id.) Daarom kiest de WAP voor sectorakkoorden, waarbij alle patroons van de sector verplicht worden te storten. Een weldaad dus voor de gewone man.

Aanvullend of concurrerend?

Frank Vandenbroucke stelt het aanvullend pensioen zo onschuldig mogelijk voor: een simpele 'aanvulling', die op geen enkele manier afbreuk doet aan het huidige pensioenstelsel. Nieuwe noden? Aanvullende financiering! Vandenbroucke heeft gelijk met zijn bewering dat de veroudering nieuwe behoeften schept en bijhorende kosten. Maar is dat een reden om te privatiseren? Kan je ook niet de bestaande pensioenen verhogen?

Waarom kan de aanvullende financiering niet gebruikt worden om het basisstelsel te versterken? Waarom werkt een socialistisch minister geen voorstel uit om de bijdragen die de patroons aan de bijkomende pijler zullen storten, te gebruiken voor de uitbreiding van het collectieve stelsel? De verzekeringen hebben berekend dat in 2001 ongeveer de helft van de werkende bevolking zal aangesloten zijn bij een groepsverzekering of een pensioenfonds. 'In 2000 werd binnen de tweede pijler in totaal 3.366 miljoen euro bijgedragen, ofwel 1,4% van het BBP. Hiervan betreft 87% bijdragen voor een groepsverzekering en 13% bijdragen aan een pensioenfonds. Tussen 1988 en 1998 steeg het incasso van groepsverzekeringen en pensioenfondsen van 1,0% naar 1,5% van het BBP.'³² Dat is dus voordat de WAP in werking trad. Als de aanvullende pensioenakkoorden de vlucht nemen waarop de minister rekent verdubbelen heel binnenkort de bijdragen voor het pensioensparen tot minstens 3% van het BBP. Dat is op zich al voldoende om de hele meerkost te dekken die de vergrijzing op haar hoogtepunt van 2030 voor het wettelijk pensioenstelsel zal meebrengen (2,8 % BBP).

Overigens zo onschuldig is die tweede pensioenpijler ook niet. Hij heeft al een zekere vlucht genomen omdat de patroons er maar al te goed de voordelen van kennen. Het is een zeer goedkope manier om loonsverhoging toe te kennen want je moet er geen sociale bijdragen op betalen. Vermits de bijdragen voor het pensioenfonds niet als echt loon worden gerekend vallen ze ook buiten de loonnorm. Op die manier wordt de sociale zekerheid dubbel ondergraven. Geld dat normaal

zou moeten bestemd zijn voor de eerste pensioenpijler wordt naar de tweede privé-pijler gedraineerd en wordt niet als loonsverhoging gerekend zodat er geen sociale zekerheidsbijdragen op betaald worden. De cijfers wijzen uit dat de bijdragen voor de bijkomende verzekering sneller stijgen dan de sociale zekerheidsbijdragen. 'Waar in 1988 voor elke 100 euro wettelijk pensioen 20 euro werd besteed aan de vorming van een groepsverzekering of pensioenfonds is deze besteding in 1998 opgelopen tot 30 euro.'

Vandenbroucke draagt op die manier bij tot de campagne die de privatisering van het pensioenstelsel als onvermijdelijk voorstelt. Verzekeraars zoals Mercator spelen in op de angst om de mensen naar een aanvullend pensioenstelsel te lokken. Vandenbroucke geeft eigenlijk dezelfde boodschap: het basispensioen zal hoe dan ook onvoldoende zijn om de behoeften te dekken. Er moet een gemengd systeem komen dat zowel gebaseerd is op verdeling als op kapitalisatie: 'Als de tweede pijler inderdaad gedemocratiseerd wordt, dan zal het toekomstige pensioenlandschap in België een mix omvatten van een (dominerend) omslagstelsel en (aanvullend) kapitaaldekking.'³³

Die boodschap is niet anders dan diegene die sinds jaar en dag uitgedragen wordt door de absolute kampioenen van de vrije markt, van de neoliberale globalisering en van het kapitalistische eenheidsdenken. Het begon met de WB in 1994. Daarop volgden het IMF, de OESO en de Europese Unie.

Dan toch niet om de nieuwe behoeften te dekken?

Met de WAP is, voor de financiële wereld, het hek eindelijk van de dam. De Belgische Vereniging voor Pensioenfondsden meldt in haar jaarverslag 2000: 'De BVPF was actief betrokken bij de voorbereiding van de wetteksten en kan terugblikken op een positieve en constructieve dialoog met de overheid.'

En er zijn grote mogelijkheden tot uitbreiding. Op de Europese schaal van de tweede pensioenpijlers hinkt België ver achterop. De globale reserves van de pensioenfondsden en de groepsverzekeringen bedragen nu 40 miljard euro of ongeveer 16 % van het BBP. In Groot-Brittannië is dat 80%, in Nederland 110% en in Zwitserland zelfs 122 % van het BBP. In Nederland is het grootste fonds dat van de ambtenaren. Eind 2002 beschikte dit fonds over 135,5 miljard euro.

Samen met enkele fondsen van onderwijzers in de VS is het één van de grootste ter wereld.

Bij ons is het stelsel tot hier toe alleen doorgedrongen bij bedienden en kaders. Slechts 8% van de arbeiders zijn aangesloten bij een pensioenfonds of een groepsverzekering, terwijl bijna driekwart van de bedienden en kaders bijdragen betalen. Voor de invoering van de WAP waren er twaalf paritaire comités waar een sectoraal pensioenplan werd opgestart, waarvan de voornaamste de metaal-, de petroleum-, de gas- en elektriciteit- en de bouwsector. De wet Vandenbroucke wil dit zo snel mogelijk veralgemenen naar alle sectoren.

België moet een achterstand ophalen. In het kader van de Lissabonstrategie, werd op de top van Laken in december 2001, de methode van de open coördinatie voor de pensioenstrategie in Europa gepreciseerd. Elk land maakt een 'strategisch plan' met de grote oriëntaties. Het Belgisch Strategisch Plan (september 2002) vat bondig samen waar de Belgische regering werk zal van maken:

'De Belgische regering streeft naar het garanderen van betaalbare en toereikende pensioenen voor de hele bevolking. Vanuit deze optiek worden momenteel een aantal dynamische hervormingen van het pensioenstelsel doorgevoerd. De volgende drie wetgevende initiatieven zijn van fundamenteel belang voor het uitzicht van het Belgisch pensioenlandschap:

- de oprichting van het zogenaamd 'Zilverfonds' (en de verdere afbouw van de overheidsschuld) om de financiering van de op repartitie gebaseerde eerste pensioenpijler veilig te stellen;
- de democratisering van de tweede pijler en de uitbouw ervan tot een aanvullende sociale bescherming;
- de grondige modernisering van het financieel opvangnet ten gunste van ouderen (de Inkomensgarantie voor Ouderen, IGO).

Daarnaast zijn volgende beleidslijnen van belang:

- Beperkte, selectieve welvaartsaanpassingen van de oudste pensioenen en herwaardering van het minimumpensioen;
- het verhogen van de activiteitsgraad voor oudere werknemers.'

Dat zijn grosso-modo ook de aanbevelingen die de 'Kamercommissie voor de Vergrijzing' heeft aangenomen. Eensgezind vonden de partijen van deze Commissie: 'De tweede pijler van de aanvullende pensioenen is een belangrijk, zij het bijkomend, hulpmiddel om de gevolgen te ondervangen van de afremming van de pensioenen in de eerste pij-

ler'.³⁴ Tiens, had Vandenbroucke niet bij hoog en bij laag beweerd dat de tweede pijler maar een 'aanvulling' was voor de nieuwe behoeften? Neen, zegt de Kamer, de aanvullende pensioenen zijn er om de afremming van de pensioenen op te vangen. Dan kan men beter de wettelijke pensioenen optrekken, zegt Greta D'hondt (CD&V), want het zal lang duren voordat de tweede pijler een deftig resultaat oplevert. Helemaal niet, repliceert specialiste en raadgeefster van de regering Mevrouw Bea Cantillon (ook CD&V): 'In de aanvullende pensioenen werd voorzien om het probleem te ondervangen van de vermindering van de bovenminimale pensioenen van de eerste pijler. De idee die achter de aanvullende pensioenen schuilt is niet de gepensioneerden meer te bieden.'

Met andere woorden, wat erbij komt via de tweede pijler gaat eraf bij het wettelijke stelsel. De mythe van het lonkende supplementair pensioen klopt niet. Dat is ook de conclusie van de professoren Jos Berghman, Veerle Van Gestel en Hans Peeters die een studie publiceerden over de 'onzichtbare pensioenen'³⁵: 'De opkomst van de aanvullende pensioenen heeft alles te maken met het tekortschieten van het wettelijk pensioen. In de jaren tachtig was de kloof tussen je laatste loon en je pensioen niet zo groot. Nu is die kloof gegroeid: met hun pensioen kunnen mensen nog overleven, maar steeds minder hun levensstandaard behouden. De pensioenen zijn niet genoeg meegestegen met de lonen. Een pensioen wordt steeds meer een basisinkomen om te overleven. Een rusthuis kun je daar in de meeste gevallen niet mee betalen.'

De auteurs wijzen er zeer terecht op dat de aanvullende pensioenen nieuwe grote ongelijkheden creëren: 'Aanvullende pensioenen zijn erg ongelijk verdeeld onder de bevolking. Het is niet zo dat vooral de laagste lonen een extraatje hebben, integendeel. Het zijn vooral de hogere lonen die iets extra krijgen van het bedrijf. Wie in een klein bedrijf werkt, heeft ook minder kans op een aanvullend pensioen. En een manager krijgt meer dan een arbeider. Eigenlijk is het ongelijkheid op drie vlakken: tussen de rijke en arme sectoren, tussen grote en kleine ondernemingen en tussen hoge en lage functies. Die ongelijkheid zie je ook als je het hoogste aanvullend pensioen en het laagste met elkaar vergelijkt. De bovenste 5% krijgt 350.000 euro als gouden handdruk van hun bedrijf, de onderste 10% krijgt amper 1.250 euro, zo blijkt uit onze steekproef. Om het cru te zeggen: de topmanager krijgt een monsterpensioen, de arbeider een aalmoes van zijn bedrijf.'

Dat is één van de redenen om het stelsel te 'democratiseren' zal Vandenbroucke antwoorden. Vergeet het, zeggen de professoren: 'Als de

regering echt iets wil doen voor de laagste pensioenen dan moet ze gewoon de wettelijke pensioenen verhogen. Dat zou de beste en sociaalste oplossing zijn.'

De vakbondstop mee in de boot?

Deze uitspraak van de professoren is gesneden koek voor de vakbonden, zou je zo denken. Maar toch wist Frank Vandenbroucke de vakbondstop zover te krijgen dat zij mee het Protocol van 12 juli 2001 ondertekenden. Daarin beloven ze mee te werken om de tweede pensioenpijler uit te bouwen in de bedrijven! Een prestatie waar Vandenbroucke natuurlijk prat op gaat: 'Ik breng graag het engagement van de sociale partners in herinnering. In een gemeenschappelijke verklaring van 12 juli 2001 hebben zij zich achter het concept van sectorpensioenen en de sociale pensioenplannen geschaard.'³⁶

Op het ACV-congres van eind 2002 werd beslist om de uitbouw van een tweede pensioenpijler van 'sociale' aanvullende pensioenen te steunen omdat daardoor de vermogensongelijkheid zou dalen! (Krachtlijn 20) Nochtans weet Gilbert De Swert, hoofd van de ACV-studiedienst: 'Wij evalueren naar een soort basissociale zekerheid. Op Europees vlak is er een harmonisering tussen het Brits model en het Bismarckmodel (het model zoals wij tot nu kenden in België met een sterk uitgebouwde solidariteit, nvdr). Het Brits model is duidelijk aan de winnende hand. 'Brits model' betekent: geen regels. Met Blair is het iets minder uitgesproken dan met Thatcher, maar de kern blijft hetzelfde. Er is een basis sociale zekerheid voor heel de bevolking en die mag wel wat beter zijn dan in de VS want we moeten toch over iets kunnen stoefen. Maar voor de rest zit men helemaal op die lijn.'³⁷

En in het ACW-tijdschrift *De Gids op Maatschappelijk Gebied* luidt het als volgt: 'De paarsgroene regering heeft deze evolutie naar minder Sociale Zekerheid en meer aanvullende verzekering versneld. Ze heeft de erosie van de sociale zekerheid niet gestopt, integendeel, ze heeft van een lijviger tweede pijler haar verklaarde politiek gemaakt. (...) De tweede pijler wordt gedemocratiseerd, zegt de regering. Meer werknemers zullen er baat bij hebben. Ja, maar lang niet iedereen zoals in de eerste pijler. Niet in een aantal sectoren, niet in een hele hoop KMO's, en uiteraard niet voor (tijdelijk) werkenden: invaliden, slachtoffers arbeidsongeval of beroepsziekte, werklozen. Een tweede pijler is, hoe democratisch je die ook draait of keert, nooit voor iedereen, altijd een versmalling van

de solidariteit. (...) Eindvaststelling. Paarsgroen heeft de verbijstandsing en vertweedepijlering van de Sociale Zekerheid georganiseerd.³⁸

Drie mythes ontmanteld

De Vandenbroucke-mythe van de onschuldige tweede pijler, als simpele aanvulling bij de eerste pijler, als zogenaamd 'supplement', voor de opgelopen pensioenverwachting van de nieuwe generaties, houdt geen steek. De essentie van het WB-plan is in alle hervormingen van pensioensystemen, en van de sociale zekerheid in het algemeen, over de hele wereld terug te vinden, ook in de Belgische. De eerste pijler krimpt ineen in de richting van een basisuitkering, waarbij de band tussen vroeger loon en pensioen stap voor stap wordt weggeveegd. De eerste fase is het vervlakken van de structuur van de uitkeringen. Die is sinds jaren aan de gang via twee mechanismen: de niet welvaartvastheid van de uitkeringen waardoor de pensioenen geen gelijke trek meer houden met de lonen en de niet-indexering van het loonplafond dat geldt voor de berekening van de pensioenen. Zo groeit stelselmatig de kloof tussen het laatste loon en de eerste pensioenuitkering (de vervangingsratio). Langs de inkomstenkant gaat dit gepaard met het ondermijnen van de financieringsmechanismen van de eerste pijler, die berusten op bijdragen op het loon en/of staatsgelden. De staatstussenkomst werd geblokkeerd, de reserves van de pensioensector werden opgegeten door andere sectoren en de patronale bijdragen werden en worden systematisch afgebouwd.

De WB noemt de privé-stelsels een 'grote vooruitgang voor de economie' en alle patroons van de wereld, alle financiers zijn het daar mee eens. Maar sociaal is het een grote stap terug in de geschiedenis.

De hervorming bestrijdt de solidariteit als basisgedachte van de sociale zekerheid. De risico's worden niet door de collectiviteit en de solidariteit opgevangen maar door individueel sparen. Er wordt niets ondernomen om de financiering van het collectieve stelsel te verstevigen. Integendeel, het wordt stelselmatig ondergraven. Samen met een mediacampagne over dreigende catastrofes in de pensioensector, drijft deze evolutie iedereen in de richting van het aanvullend pensioen. Het hele verhaal is een 'self-fulfilling-prophecy', een voorspelling die zichzelf waarmaakt.

Een tweede mythe wil dat het 'bij ons anders is', omdat de regering al veel heeft gedaan voor de laagste pensioenen. Elke regeringspartij

pronkt met de verhoging van het minimumpensioen, met aanpassingen van de laagste pensioenen en met de belofte om vanaf eind 2006 over een tweejaarlijkse welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen te onderhandelen. Dat was een besluit van het conclaaf van Oostende (maart 2004). Maar ook dit past perfect in het plaatje van de WB: de eerste pijler moet als basisfunctie hebben de strijd tegen de armoede. Aalmoezen voor de armste was de basisfilosofie voor de stelsels van sociale zekerheid bestonden. De WB wijst er terecht op dat bij de helft van de wereldbevolking de ouderen nog altijd aangewezen zijn op hulp van het gezin. Maar het kan toch niet dat de rijkste landen van de wereld hun collectieve stelsels van sociale zekerheid afbouwen tot veredelde vormen van openbare bijstand. Alleen enkele principevaste vakbondsstemmen gaan krachtig in tegen dit gezichtsbedrog. In de LBC-brochure over sociale zekerheid luidt het: 'Er moet definitief komaf gemaakt worden met het idee dat de sociale zekerheid tot doel heeft armoede te bestrijden: het gaat om een politieke valstrik waarmee de tegenstanders van de sociale zekerheid de mensen naar hun kamp willen overhalen, door een beroep te doen op nobele gevoelens als vrijgevigheid en liefdadigheid. De armen helpen is de voorouderlijke rol van soepbedelingen, godsdienstige initiatieven, openbare bijstand of hun moderne versies zoals gaarkeukens en het OCMW. Onze keuze is radicaal anders: door meer mensen goed betaald werk te verschaffen en door de continuïteit te waarborgen van de inkomens van wie geen werk heeft of met pensioen is, zorgen wij voor een algemene verhoging van de levensstandaard.'³⁹

De derde mythe is dat het bij ons nooit tot een volledige ontmanteling kan komen. De WB zelf benadrukt dat er tientallen tussenvormen bestaan. Elk land heeft zijn eigen geschiedenis en moet zijn eigen weg gaan. Maar er is één constante: in alle kapitalistische landen van de wereld evolueren de pensioenstelsels in dezelfde richting. Als men de adviezen van de WB goed leest dan ziet men: het doel is dat de tweede pijler de hoofdpijler wordt en de eerste pijler nog slechts een 'aanvullende' zekerheid biedt. Natuurlijk is dit nog niet het geval wanneer men vertrekt van een uitgebouwde wettelijke sociale zekerheid, waarbij de tweede pijler nog moet van start gaan. Het is niet omdat België volgens internationale normen nog altijd één van de beste systemen van sociale zekerheid heeft van de kapitalistische wereld, dat we niet mee opschuiven. En sinds de Europese top van Lissabon wordt dit proces van afbraak op de voet gevolgd en begeleid door de Europese Unie.

De enige manier om de aftakeling te verhinderen is elke stap, hoe klein ook, te bekampen. Maar het is even onontbeerlijk om een eigen visie te ontwikkelen op het behoud en de versterking van het wettelijk pensioenstelsel. Wij verdedigen hier een strijdplan met vier bestanddelen:

1. De afbouw van de patronale bijdragen moet stopgezet worden.
2. De uitkeringen van de sociale zekerheid moeten verhoogd en volledig welvaartsvast gemaakt worden. De uitkeringen moeten in procent van het loon berekend worden en niet op forfaitaire basis.
3. De sociale zekerheid moet geherfinancierd worden door de tussenkomst van de Staat terug op het peil van 1980 te brengen. Dit kan door een vermogensbelasting. (zie apart deel)
4. De tweede pijler moet afgebouwd worden door integratie van de bijdragen in het wettelijke stelsel.

1. Trends, 14 oktober 1993, p.172
2. Uiteenzetting van de heer Arnout De Koster, directeur van het sociaal departement van het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) in de Kamercommissie vergrijzing, p.306.
3. René Dhondt van Assuralia in de Kamercommissie vergrijzing, p.232
4. Planbureau, Planning paper 83, Verkenning van de financiële evolutie van de Sociale Zekerheid tot 2050, november 1997.
5. Het *BBP* is de totale som van de geproduceerde goederen en de aangeboden diensten op de markt in de periode van één jaar. De waarde daarvan gaat als inkomen naar de Staat, de bedrijven, de lonen. De verdeling van dat inkomen is de beste graadmeter om vergelijkingen over langere periodes te maken.
6. De Morgen, 4 september 1993.
7. José Piñera, Retiring in Chile, New York Times, December 1, 2004.
8. José Piñera, Free Trade and Social Security choice, June 15, 2003
9. Averting the old age crisis, Policy to protect the old and to promote growth, 1994
10. idem
11. National Strategy Report on the future of Pension Systems, United Kingdom, september 2002.
12. The Guardian, 8/14/99
13. Wall Street Journal, 8/10/98
14. Peter R. Orzag, "Administrative Costs in Individual Accounts in the United Kingdom.
15. Pension funds and European financial markets, Philip Davis, London, 2003
16. Worldwide Crisis in the Welfare State: What next in the Context of Globalization? Michel Camdessus, Managing Director of the International Monetary Fund, address at a seminar organized by Observatoire Chrétien des Réalités Economiques, Paris, France, October 15, 1998

17. Le vieillissement dans les pays de l'OCDE, Un défi fondamental pour la politique, *Etudes de politique sociale* n° 20, 23 Oct. 1996
18. Economic Policy Committee, The reform of European pension systems: Opinion Addressed to the Council and Commission II/220/97-EN final, 6 October 1997.
19. European Round Table of Industrialists, European Pensions. An Appeal for Reform. Pension Schemes that Europe Can Really Afford, ERT, Brussels, 2000
20. Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23 And 24 March 2000
21. Commission des communautés européennes, Services financiers : évolution et progrès réalisés, deuxième rapport, 31 mai 2000.
22. Progress report to the Ecofin Council on the Impact of ageing population on public pension systems, PC/ECFIN/581/00-EN – Final Brussels, 26 October, 2000
23. De verhouding tussen het aantal effectief tewerkgestelden en de bevolking op actieve leeftijd.
24. Worldbank: Pension Reform in Europe: process and progress, 2003
The Rediscovery of Politics: Democracy and Structural Pension Reform in Continental Europe
25. Guy Verhofstadt, De weg naar politieke vernieuwing, Het tweede Burgermanifest, Hadewijch, 1992, p.55-58.
26. Jean-Luc Dehaene, La société de l'information. Clé pour une ère nouvelle, éd. Luc Pire, 1995.
27. Guy Verhofstadt, De Belgische Ziekte, Diagnose en remedies, Hadewijch, 1997.
28. Handelingen van het door het Federaal Planbureau georganiseerde Colloquium, Brussel, 2 en 3 december 1997. Planbureau, Planning paper 86, Vergrijzing en financiering van de sociale zekerheid: een haalbare uitdaging? p.143-151
29. Michel Baecker, Welke aanvullende rol kunnen de verzekeraars binnen de nieuwe context van de loonmatiging nog spelen? Op.cit. p.159-163
30. The Third Way, Das Neue Mitte, Tony Blair, British Labour Party Prime Minister, and Gerhard Schroeder, German Social Democrats Prime Minister, June 8, 1999
31. Frank Vandenbroucke, De tweede pensioenpijler in het toekomstige pensioenlandschap, Toespraak Tijd-Academie: conferentie pensioenen, Brussel 16 december 2003.
32. Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid, Onzichtbare pensioenen in België. Over de aard, omvang en verdeling van de tweede en derde pensioenpijler, 4e trimester 2003
33. Frank Vandenbroucke, Vergrijzing en het Belgische regeringsbeleid : terugblik en vooruitblik. Leven in een ouder wordende samenleving: generatiebewust vooruitzien in de 21e eeuw, 2003
34. De vergrijzing van de samenleving. Vaststellingen en aanbevelingen inzake het vergrijzingsvraagstuk in België. 3 september 2004.
35. De Morgen 22/01/2004 naar aanleiding van verschijnen « Onzichtbare pensioenen in België », Academia Press, 2004, Berghman, Van Gestel, Peeters en Van Bugenhout zijn prof. Sociologie aan de KUL.
36. Toespraak Tijd-Academie, 16 december 2003.
37. Interview Indymedia.
38. De Gids op Maatschappelijk Gebied, april 2003, p.22
39. LBC-CNE, Onze keuze! Campagne Sociale Zekerheid 2004-2005, p.16

Terug werken tot je erbij neervalt? Langer werken terwijl ... jongeren werkloos zijn?

Wat vroeger weinigen gegeven was, zou het 'normale' scenario moeten worden: genieten van een verdiende rust na een lange en drukke loopbaan. *'Vijftig jaar geleden lag de levensverwachting van de mannen enkele maanden onder de gemiddelde pensioenleeftijd. Volgens de transversale maatstaf ligt ze vandaag 19 jaar hoger. Een analyse per geboortecohorte laat zien dat de mannen die op 55 jaar definitief de arbeidsmarkt verlaten, nog gemiddeld dertig jaar blijven leven.'* Zo staat het in een enquête van de Vrije Universiteit van Brussel (VUB).¹

Voor velen is op pensioen gaan een bevrijding: men heeft zich vrijgekocht na 35, 40 tot 45 jaar dienst. Eindelijk tijd voor familie, hobby en vrienden. Zo redeneren negen van de tien mensen blijkt uit een enquête over pensioenverwachtingen bij 5.457 Belgen tussen 45 en 65 jaar: 'Voor de kwaliteit, maar ook de beleving van het werk bepalen hoe lang mensen aan de slag willen blijven. Wie tot op zekere hoogte zijn eigen baas is, zijn werk naar eigen inzicht kan organiseren, niet gebonden is aan strakke en opgelegde tijden, maar tot op zekere hoogte soeverein over de organisatie van de werktijd kan beslissen, het gevoel heeft zijn werk aan te kunnen en aldus niet lijdt aan storende stress, op het werk geen last heeft van lawaai, geurhinder en gevaar, wil langer blijven werken. De mensen die aan die beschrijving beantwoorden vormen echter een kleine minderheid. Het gaat om tien tot vijftien percent van de mensen die tussen 45 en 65 nog werken. Voor de overgrote meerderheid van de mensen houdt het werk na 45 geen uitdagingen meer in, weinig bindt hen nog aan het werk. De aspiraties van de werkende 45- tot 65-jarigen hebben nog maar in heel geringe, bijna verwaarloosbare mate betrekking op het werk. Ook materiële doelstellingen zijn voor nog maar weinig mensen van die leeftijds-

groep belangrijk. Voor de overgrote meerderheid (60, 70 soms 80% van de werkenden) hebben de belangrijke verzuchtingen, dromen en plannen betrekking op vrije tijd: meer tijd voor de partner, voor de kinderen, voor de familie en de vrienden, voor het huis en de tuin en de hobby, meer tijd om rustiger te leven, meer tijd voor het lichaam, voor reizen, verre reizen, om naar de cinema en het theater te gaan, om boeken te lezen, om iets bij te studeren... Voor die mensen lijkt het pensioen een paradijspoort, de sleutel tot tijd en levensgenot.^{1 2}

Langer leven verlengt de periode waarin je van je pensioen kan genieten. Maar patroons en regering keren het om: vermits je langer leeft, kan je langer werken. In heel Europa heeft de 'langer werken' koorts toegeslagen. Het gaat om een keiharde botsing tussen twee maatschappijvisies. Kan en moet de maatschappij meer mensen tijdig een menswaardig pensioen of brugpensioen verzekeren? Het 'eindeloopbaandebat' maakt deel uit van een breder debat: 'Eerst de mens of eerst de winst?' Dat debat werd bij ons op gang gebracht door een 'Open Brief' van twee socialistische ministers: Frank Vandenbroucke, toen nog federaal minister van Arbeid en Pensioenen, en Johan Vande Lanotte, minister van Begroting. De twee ministers kondigden een jaar van bezinning aan over de volgende boodschap: 'Veel meer mensen moeten aan het werk gaan en de gemiddelde loopbaan zal langer moeten duren, als we een fatsoenlijke welvaartsstaat willen behouden.' Ze wilden de publieke opinie voorbereiden op een radicale koerswijziging. Een koerswijziging die gestuurd wordt vanuit de Europese instellingen.

Lissabon: ouderen een blok aan het been

De Europese top van Lissabon van maart 2000 gaf de Europese Unie de ambitie mee om tegen 2010 de meest competitieve economie ter wereld te worden. De meest competitieve economie worden betekent in elk geval de VS voorbijsteken. Competitiviteit betekent zo laag mogelijke productiekosten, in de eerste plaats loonkosten. Nu reeds vinden de Europese multinationals dat de loonkost in Europa veel te hoog is, vooral de indirecte loonkost. Met indirecte loonkost bedoelt men alle belastingen en sociale bijdragen die op de lonen worden betaald. Uit bijgevoegde tabel³ blijkt dat de indirecte loonkost in de Europese Unie van de vijftien gemiddeld 37% van de totale loonkost bedraagt en in België zelfs 43,8%, terwijl dit in de VS niet meer dan 25% is.

Fiscale en parafiscale druk op arbeid (Procenten van de loonkost, 2001)				
	Totale impliciete heffing	Opsplitsing van het impliciete tarief		
		Directe belastingen	Werkgeversbijdragen	Werknemersbijdragen
SE	49,1	24,6	19,5	5,0
FI	44,2	20,6	18,9	4,7
BE	43,8	18,9	16,4	8,6
FR	43,3	14,2	21,4	7,8
IT	41,6	16,7	19,4	5,4
DK	41,5	36,9	0,5	4,0
AT	40,2	15,9	12,9	11,4
DE	39,9	13,2	13,9	12,8
UE	37,0	14,6	14,4	8,0
GR	36,5	7,0	16,1	13,4
PT	34,1	9,6	16,6	7,9
NL	31,7	9,5	8,9	13,2
ES	29,4	7,7	17,7	4,0
IE	27,3	16,8	6,8	3,7
GB	25,8	14,8	6,4	4,6

Komt daarbij dat de veroudering grotere kosten meebrengt voor pensioenen en ziekteverzorging. Bij gelijkblijvende reglementering zal de kostprijs van de totale sociale zekerheid in de Europese Unie met gemiddeld 3 tot 5% van het BNP stijgen. Wat de Europese patroons het meeste schrik inboezemt, is dat hierdoor de indirecte loonkost gaat stijgen vermits de meeste systemen van sociale zekerheid in Europa hoofdzakelijk gefinancierd worden met sociale bijdragen op het loon en met staatstussenkomst (belastingen).

Vergrijzing: een streep door de Lissabonrekening

Oplopende kosten om een groeiende bevolkingslaag te financieren die niet meer productief is, dat druist natuurlijk in tegen de ambitie om de concurrentieoorlog met de VS te winnen. Het belangrijkste uitgangspunt van het Lissabondebat is dan ook de groeiende kostprijs van de sociale zekerheid.

De Lissabonverklaring stelt dat er maatregelen moeten komen om 'de belastingen op arbeid, vooral ten aanzien van de relatief laag op-

geleiden en laagbetaalden, te verlichten en het stimulerend effect van belasting- en uitkeringsstelsels op werkgelegenheid en opleiding te verbeteren.' (punt 23)

De cijfers over de indirecte loonkost vragen om enig commentaar. Spreken over de indirecte loonkost als een 'last op de arbeid' hoort thuis in de ideologische oorlogsvoering. Het is in de eerste plaats een 'last op de patroons'. Hogere bijdragen en belastingen op het loon komen de bevolking ten goede: ze leiden meestal tot meer en betere collectieve voorzieningen. Zweden staat bovenaan de ladder wat betreft indirecte 'loonlast', maar het kan ook prat gaan op de beste sociale uitrusting. Wie de indirecte loonlast wil afbouwen, moet er de afbouw van de sociale verworvenheden bijnemen, zoals in Zweden trouwens volop gebeurt. Het Zweedse voorbeeld toont ook dat de tewerkstellingsgraad niet hoeft te lijden onder hoge indirecte loonlasten vermits precies de sociale sector de grootste werkverschaffer is.

Er stelt zich nog een tweede probleem voor de patroons. Het fenomeen van de vergrijzing is niet alleen het 'ouder worden', het is evenzeer een tekort aan aanvoer van jong volk (zie Deel I). Tussen 2000 en 2010 zou die actieve bevolking in de Europese Unie nog met 2 miljoen toenemen, maar tussen 2010 en 2050 met 43 miljoen (of 17%) dalen. Bijgevolg gaat de verhouding tussen actieven en niet-actieven achteruit: het aantal ouderen boven de 65 in verhouding met de bevolking op actieve leeftijd⁴ gaat van één op vier naar één op twee. De Europese Unie heeft dit probleem gedefinieerd als de toenemende *afhankelijkheidsgraad van ouderen*.

Europa - 15 ⁵	2000	2010	2030	2050
Totale bevolking (miljoen)	376	383	385	364
Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) – (miljoen)	252	254	235	211
Procent op arbeidsleeftijd	66,9%	66,3%	61,1%	57,8%
Ouderen boven 65 jaar (miljoen)	61	69	94,5	103
Afhankelijkheidsgraad ouderen (+65 jaar)	24,3%	27,3%	40,2%	48,8%

Minder jongeren en meer ouderen legt een viervoudige hypotheek op de concurrentiepositie.

- De dreigende pensioenlast zal toch door iemand moeten betaald worden. Niet door ons, zeggen de patroons, wij willen zelfs het concurrentienadeel van de indirecte loonlast helemaal kwijt. Privatisering van het pensioenstelsel, of iedereen zoveel mogelijk voor zijn eigen pensioen laten instaan, is de prioritaire weg die de Europese Unie op-

- wil. Maar ook langer laten werken is een simpele remedie. Hoe langer de loopbaan, hoe minder pensioenjaren moeten betaald worden en hoe langer er wordt bijgedragen of gespaard voor het pensioen.
- Dezelfde logica geldt voor de gezondheidszorg, die misschien nog meer de gevolgen van de veroudering zal voelen. Hier staat de privatisering nog niet openlijk op de agenda, maar ze is wel sluipend bezig.
 - In de toekomst dreigt er schaarste op de arbeidsmarkt. Geen nood, denkt een normaal mens, er zijn toch 15 miljoen Europeanen zonder werk? Maar zo denkt een patroon niet. Het kapitalisme heeft, zoals Marx reeds aantoonde, een permanent reserveleger van werklozen nodig omdat de prijs van de arbeidskracht onderhevig is aan vraag en aanbod. Schaarste betekent opwaartse druk op de lonen en dat past niet in de concurrentierace. Het aanbod voldoende hoog houden is dus de boodschap.
 - Een daling van de actieve bevolking heeft onvermijdelijk een weerslag op de groeicijfers van de economie. Dat is belangrijk voor een continent dat de eerste plaats wil veroveren op het wereldtoneel want het groeipotentieel op lange termijn van een economie bepaalt het toenemend of slinkend gewicht op internationaal vlak. De groei wordt bepaald door vier factoren en hun evolutie: 1. het aantal beschikbare arbeidskrachten; 2. hoeveel daarvan werken er effectief (of de tewerkstellingsgraad van die arbeidskrachten); 3. hoelang werken ze (of de arbeidsduur) en 4. hoeveel produceren ze (of de productiviteit per uur). Voor Europa betekent de 'vergrijzing' een afname van het aantal beschikbare arbeidskrachten en dus een grotere kans op vertraging van de groei en op achteruitgang. Toch staat in het Lissabon scenario een gemiddelde jaarlijkse groei van 3% ingeschreven terwijl men ervan uitgaat dat de groei in de VS lager zal zijn. En dat terwijl het bevolkingscijfer van mensen op arbeidsleeftijd zal dalen in Europa en stijgen in de VS. Dus wordt er gewed op compensatie door de drie andere factoren: de tewerkstellingsgraad, de arbeidsduur en de productiviteit per uur. Bijkomende immigratie op grote schaal zou ook een oplossing zijn maar dat wordt om politieke redenen uitgesloten. Alleen selectieve invoer wordt overwogen.

De amerikanisering van de arbeidsmarkt

De top van Lissabon van maart 2000 verklaart de oorlog aan de 'vergrijzing'. De last van de vergrijzing afwentelen van de patroons naar

de werkende mensen maakt deel uit van de concurrentieoorlog tussen de Europese Unie en de VS. De uitbouw van het driepijlerstelsel moet de wettelijke pensioenstelsels ontlasten, zodat de patronale bijdragen verder kunnen dalen. De uitbouw van de privé-pensioenfondsen volgens het principe van kapitalisatie moet de Europese kapitaalmarkt versterken, naar het voorbeeld van de VS.

Ook het verhogen van het aanbod van arbeidskrachten en van de tewerkstellingsgraad wordt prioritair.

De tewerkstellingsgraad verhogen, wie kan daar iets tegen hebben? Zeker de vijf miljoen Duitse, de drie miljoen Franse of de 650.000 Belgische werklozen niet. Maar hoe wil de Europese Unie de tewerkstellingsgraad opkrikken als ze tegelijk alle openbare diensten opengooit voor de vrije markt en ze onderwerpt aan de wetten van het rendement? Hoe moet dat wanneer in de hele Europese Unie afdankingen, delokalisaties en herstruktureringen mekaar opvolgen? Het zijn allemaal beslissingen in het kader van de Lissabonstrategie en ze zijn in geen geval bevorderlijk voor de tewerkstellingsgraad.

Maar de staatshoofden van de Europese Unie hebben het in Lissabon allemaal overwogen en ze hebben een oplossing: doe zoals je grootste concurrent, maak het aanbod van arbeidskrachten zo groot mogelijk, maak ze goedkoop en flexibel, verleng de arbeidsduur en de loopbaan, bouw alle verworven rechten af. Kortom, versla de Amerikaanse patroons op hun eigen terrein.

De tewerkstellingsnormen van de Lissabonstrategie houden twee fundamentele oriëntaties in voor de 'amerikanisering' van de Europese arbeidsmarkt:

1. Door hervorming van de arbeidsmarkt, door meer mobiliteit en flexibiliteit wil men de tewerkstellingsgraad van 61 op 70% gemiddeld brengen tegen 2010. Die van de vrouwen moet van 51 op 60% komen. Flexibel beheer van de arbeidstijd, goedkope jobs in de dienstensector, interimjobs en tijdelijke contracten moeten het aanbod van jobs vergroten, ondermeer door meer werkgelegenheid in de dienstensector, met inbegrip van de persoonlijke dienstverlening. Soepeler aanwerven en afdanken, 'job rotation', moet in de plaats komen van een job voor het leven. Deze doelstellingen liggen perfect in het verlengde van de Europese Werkgelegenheidsstrategie die door de top van Luxemburg (1997) werd opgesteld (het Luxemburgproces) en die al centraal stond in het Witboek van Delors (1993). Als gevolg van deze politiek bestond de aangroei van arbeidsplaatsen in Europa de laatste jaren voor het overgrote deel uit tijdelijke of half-

tijdse jobs. Volgens de Europese statistieken is er een netto aangroei van 11 miljoen banen tussen 1991 en 2002 en 80% daarvan zijn deeltijdse banen. Twee derde van die netto aangroei heeft een tijdelijk karakter.

2. Door hervorming van de eindeloopbaan moet de tewerkstellingsgraad van de 55 plussers op 50% gebracht worden (Stockholm 2001). De reële pensioenleeftijd moet met vijf jaar verhoogd worden (Barcelona 2002).

De slotverklaring van Lissabon doopt dit amerikaniseringsproces om tot 'moderniseren' van het Europese sociale model en van het onderwijs, tot het afstemmen op de 'kenniseconomie'. Concurrentievermogen en sociale samenhang kunnen samengaan, heet het: 'Vandaag heeft de Unie zichzelf voor het komende decennium een nieuw strategisch doel gesteld: de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te worden die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang.'

Voor het realiseren van deze doelstellingen wordt een 'open coördinatie methode' opgezet waarbij op elke Europese lentetop een beoordeling wordt gemaakt van de vooruitgang van de lidstaten. Daarvoor werden op de top van Laken in december 2001 een aantal meer precieze criteria opgesteld. De Raad formuleerde 3 algemene objectieven en 10 richtsnoeren om de tewerkstellingspolitiek van de lidstaten te beoordelen.

De 3 algemene objectieven waren: de volledige tewerkstelling (de 70, 60 en 50% norm), de verbetering van de kwaliteit en de productiviteit van de arbeid en de versterking van de sociale samenhang en integratie.

De 10 richtsnoeren waren:

- 1° Activeren van de werklozen en inactieven. Hulp bieden bij het zoeken naar werk met een op maat gesneden stappenplan. Een nieuwe start aan alle werklozen garanderen vooraleer zij zes maanden werkloos zijn voor jongeren, en twaalf maanden voor volwassenen.
- 2° Scheppen van een gunstig ondernemingsklimaat.
- 3° Bevorderen van het aanpassingsvermogen en de mobiliteit op de arbeidsmarkt. Meer flexibiliteit en mobiliteit inbrengen door het wegruimen van belemmerende arbeidswetgeving, ook inzake arbeidstijd.
- 4° Bevorderen van het levenslang leren.

- 5° Bevorderen van het 'actief ouder worden'. Stijging met vijf jaar van de leeftijd waarop wordt gestopt (nu gemiddeld 59,9 jaar) tegen 2010 door de prikkels voor vroegtijdige uittreding weg te ruimen, door de regeling voor vervroegde uittreding te hervormen en ervoor te zorgen dat het lonend is actief te blijven.
- 6° Gendergelijkheid instellen om de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt te bevorderen.
- 7° Bestrijding van de discriminatie op de arbeidsmarkt van schoolverlaters, laaggeschoolden, gehandicapten, immigranten en etnische minderheden.
- 8° Werk aantrekkelijker maken door de vervangingsratio's en de duur van de uitkeringen te herzien naar beneden.
- 9° Omzetten van zwart werk in reguliere arbeid door het verschaffen van de nodige prikkels in de belastings- en uitkeringsstelsels.
- 10° Regionale werkgelegenheidsverschillen aanpakken.

In de teksten van de Europese Unie zal nooit ontbreken dat de sociale vooruitgang moet gerealiseerd worden, dat het Europese sociale model moet gered worden, dat de sociale samenhang moet versterkt worden. Dat laat de sociaal-democratische partijen toe hun goedkeuring van deze plannen te verantwoorden want '(nog) niet alles is gerealiseerd'. Het laat hen ook toe regelmatig hun onvrede te uiten over de liberale koers van de Europese Unie.

Maar de economische dwang achter de Lissabonagenda leidt tot een spiraal van sociale afbraak. Uiteindelijk wordt de groei bepaald door de overwinning in de concurrentieoorlog, in de strijd om afzetmarkten. En die overwinning is slechts haalbaar door een hogere uitbuitingsgraad van de werkende klasse. De uitbuitingsgraad moet verhogen om een zo groot mogelijke winstvoet te realiseren (de verhouding tussen winst en geïnvesteerd kapitaal). Dit kan door meer flexibiliteit, minder patronale bijdragen voor de sociale zekerheid, hogere productiviteit of andere methodes die de loon- en productiekost verlagen. Maar het gaat altijd gepaard met sociale afbraak. De tewerkstellingsgraad kan omhoog, maar alleen als het patronaat hierdoor globaal kan besparen op de productiekost. Want de drijfveer van het kapitalisme is nooit het scheppen van werkplaatsen. Arbeidskrachten aanwerven of afdanken staat in dienst van het enige motief: de winstvoet verhogen. Daardoor wordt kapitaal opgestapeld waarmee de concurrentieoorlog met nog grotere middelen kan gevoerd worden. En dat betekent meestal nieuwe rationalisaties en sluiting van de minst rendabele bedrijven. Wie deze

logica van de concurrentieoorlog met de VS aanvaardt, organiseert mee de spiraal naar beneden.

De amerikanisering van de economie kan tijdelijk jobs scheppen: lage lonenjobs. Gedurende de jaren '80 en '90 nam in de VS dat soort jobs dramatisch toe. Zowat de helft van het aantal nieuw gecreëerde werkplaatsen bevond zich amper boven het minimumloon. En ongeveer 80% van de nieuwe jobs waren deeltijds of/en aan een armoedeloon. Dit betekent dat nu één op vier Amerikanen tewerkgesteld is in deze marginale sectoren, waar minder verdiend wordt dan \$ 15.000 per jaar. Volgens het Departement Arbeid hebben vandaag in de VS 7,7 miljoen mensen meer dan één job nodig om de eindjes aan mekaar te knopen. Iemand die het minimumloon verdient moet 55 uur per week werken om boven de armoededrempel uit te komen.

Dat is de weg die de Europese Unie dicteert. Maar het is geen weg die leidt naar crisisvrije groei, integendeel. Uiteindelijk leidt de relatieve en absolute verarming van de bevolking naar nieuwe acute crisissen van overproductie. De kostprijs is een toename van de tegenstelling tussen rijk en arm, een toename van de armoede en een schaamteloze groei van winst en fortuin van de bezittende klasse.

De Belgische versie van Lissabon

De Belgische rapporten buigen zich over dezelfde problemen.

Actief ouder worden, het vijfde richtsnoer van de tewerkstellingspolitiek van de Europese Unie, staat op dit ogenblik centraal in de politiek van de Belgische regering. Als 'doorslaggevend' argument wordt aangevoerd dat ons land de laagste tewerkstellingsgraad heeft van de Europese Unie van de vijftien voor de bevolkingsgroep boven de 55 jaar. Met iets meer dan één op vier nog aan het werk (28%) lijkt het inderdaad alsof hier een grote reserve aan arbeidskracht kan aangesproken worden. Uitgaande van de Europese norm van 50% tewerkstelling tegen 2010, moeten er tweemaal zoveel mensen uit die leeftijdsgroep aan het werk. Het vijfde richtsnoer luidt: de actieve levensfase verlengen: 'Verzekeren dat, naast de arbeidsmarkt en economische politiek, alle relevante sectoren van de sociale bescherming, met name de pensioenstelsels, doeltreffende stimulansen bieden voor de participatie van oudere werknemers; dat werknemers niet aangemoedigd worden vervroegd met pensioen te

gaan en niet gestraft worden als ze ook na de normale pensioengerechtigde leeftijd nog op de arbeidsmarkt blijven; en dat de pensioenstelsels de keuze voor geleidelijke pensionering mogelijk maken.⁶

In het Nationale Actieplan voor Tewerkstelling 2004, dat de Belgische regering ter goedkeuring heeft voorgelegd aan de Europese instellingen, luidt het dan: 'Vanaf 2010 zal de toenemende vergrijzing van de bevolking zich sterk laten voelen. Hoewel de vergrijzing op zich onmiskenbaar een positief gevolg is van de verbeterde leef- en werkomstandigheden, vormt de daling van de bevolking op arbeidsleeftijd een bedreiging voor de economische groei en de betaalbaarheid van de sociale zekerheid. Om de groei op het niveau van 2% - het gemiddelde niveau van de voorbije periode - te kunnen behouden, dient tegen 2030 de werkzaamheidsgraad tot 69% te stijgen. De lage arbeidsmarktparticipatie van ouderen blijft daarvoor een prioritaire bekommernis voor het Belgische beleid. België staat voor de keuze: samen veranderen of samen armer worden.'⁷

Het probleem van de afhankelijkheidsgraad

Volgens de voorspellingen van het Nationaal Instituut voor de Statistiek en het Federaal Planbureau zal het aandeel van de 55- tot 64-jarigen, traditioneel minder actief in België, stijgen van 16% in 2003 tot 19% in 2010, terwijl het aandeel van de groep 25- tot 54-jarigen zal afnemen van 65% naar 63%.

De bevolking tussen 15 en 64 jaar telt vandaag nog 6.800.000 personen, maar ze zal tegen 2030 dalen tot 6.600.000 personen. De totale bevolking zal daarentegen blijven toenemen (van 10,5 miljoen tot bijna 10,9 miljoen). Zo zal het aandeel van de 15- tot 64-jarigen dalen van de huidige 66% van de totale bevolking tot nog slechts 61% in 2030. De afhankelijkheidsgraad van de ouderen, dat is de verhouding tussen de 65-plussers en de groep potentiële actieven, zal bijgevolg stijgen van 26% in 2003 tot bijna 40% in 2030.

België ⁸	2003	2010	2030	2050
Totale bevolking (miljoen)	10,3	10,5	10,9	11,0
Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) - (miljoen)	6,8	7,0	6,6	6,4
Procent op arbeidsleeftijd	66%	66,6%	61%	58,1%
Ouderen boven 65 jaar (miljoen)	1,77	1,85	2,6	2,9
Afhankelijkheidsgraad ouderen (+65 jaar)	26%	26,4%	39,6%	45,3%

De studie van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid concentreert zich hoofdzakelijk op de 'dramatische gevolgen' indien de tewerkstellingsgraad van de 55-plussers niet omhooggaat. De redenering volgt drie stappen⁹.

1. De tewerkstellingsgraad van deze categorie is de laagste van Europa: 'In België is de tewerkstellingsgraad van 55-plussers de zwakste van de EU: in 2003 werkte in ons land nog nauwelijks 28% van de personen van die leeftijd, tegenover 41,5% in de Unie. In ons land is de gemiddelde leeftijd om de arbeidsmarkt te verlaten, ook de laagste (59 jaar in België in 2002, tegen 61 jaar in de Unie). Dit specifiek kenmerk zou op termijn zeer schadelijke gevolgen kunnen hebben. Als de arbeidsparticipatie, terwijl al de rest gelijk blijft, niet substantieel toeneemt, zal het aantal werkenden immers aanzienlijk dalen, wat de groei en het inkomen per inwoner zal drukken.'
2. De globale verhoging van de tewerkstellingsgraad moet vooral van deze categorie komen: 'Indien van deze laatste groep een slechts even groot aandeel zou blijven werken als nu (iets meer dan één op vier), zou het aantal werkenden tegen 2010 met 30.000 en tegen 2030 met 300.000 afnemen. Een sterke verhoging van hun tewerkstellingsgraad is dan ook onontbeerlijk om het arbeidsaanbod op peil te houden.'
3. Het droomscenario is dat alle toekomstige 55-plussers tot hun 65 aan het werk blijven. Dan zijn alle problemen van de baan: 'Als de tewerkstellingsgraad van de ouderen tegen 2010 stijgt tot 50% (overeenkomstig de Europese doelstelling van Stockholm, die op zich al een uiterst ambitieuze doelstelling is voor België), kunnen in 2010 270.000 extra personen een baan vinden, maar zal er op termijn een werkgelegenheidsdeficit blijven bestaan. Louter bij wijze van verkenning wilde de Raad de impact meten indien de momenteel tussen 50 en 54 jaar oude werkenden tot hun vijfenzestigste aan het werk worden gehouden. In dat geval zou gerekend mogen worden op 500.000 extra werkenden in 2010 en op 250.000 extra banen in 2030.'

De Achillespees van het hele verhaal

Elk procent meer tewerkstelling verlaagt de kostprijs van de vergrijzing met 0,3% van het BBP, zo werd berekend. Het lijkt eenvoudig. Het optrekken van de tewerkstellingsgraad van de werknemers boven de 55

jaar combineert minder uitgaven met meer ontvangsten. Minder uitgaven voor bruggpensioenen, werkloosheid, invaliditeit en pensioen en meer sociale bijdragen en belastingen. In de Kamercommissie is nog een stapje verder gedroomd. 'Mevrouw Bea Cantillon maakt uit de uiteenzetting van de heer Van der Hallen op dat de werkzaamheidsgraad in 2050 73,5% zou moeten bedragen opdat de verhouding tussen de beroepsactieve en -inactieve bevolking op dat ogenblik dezelfde zou zijn als die van 2001, waardoor het vergrijzingsvraagstuk zou kunnen opgelost worden.'¹⁰

Natuurlijk is de meest voor de hand liggende en de beste aanpak van de vergrijzingskost het optrekken van de tewerkstellingsgraad. En het is niet verboden te dromen. Maar daarmee is een reusachtig vraagstuk niet opgelost: uit welke hemel zullen die werkplaatsen vallen? Het verhogen van het aanbod aan arbeidskrachten volstaat niet om werkplaatsen te scheppen. In 2002 waren er gemiddeld 420.000 werkzoekenden voor 41.000 vacatures, of 10 werklozen per werkaanbod. In Wallonië loopt dit op tot 30 per vacature. De hoge werkloosheid is trouwens onaanvaardbaar, ongeacht de vergrijzing. Het is de grootste bron van armoede, uitsluiting, sociale en maatschappelijke drama's. De Commissie voor de vergrijzing gaat er in haar prognoses van uit dat het officiële cijfer van de werkloosheid tegen 2030 zal dalen van 14,2% vandaag naar 7,5%. Dit zou het resultaat zijn van een kleiner aanbod van arbeidskrachten enerzijds en de toegenomen tewerkstellingsgraad anderzijds. Maar deze halvering is los uit de lucht geplukt, als het langetermijngemiddelde van de laatste vijftig jaar (1953-2002).

De regering Verhofstadt zou beter moeten weten. Bij haar aantreden beloofde ze 200.000 nieuwe werkplaatsen. Als deze doelstelling gerealiseerd wordt, klimt de tewerkstellingsgraad naar 65%. Dat is nog maar halfweg de norm van Lissabon. Voor die 200.000 jobs rekent de regering op twee elementen: een gunstige conjunctuur en het verlagen van de loonkost voor het patronaat. De conjunctuur is echter een onberekenbare bondgenoot omdat de vraag naar producten nooit groter kan zijn dan de koopkracht van de massa. Hoe kan die stevig groeien als de lonen geblokkeerd worden en de sociale uitkeringen nog verder afkalven? Bovendien moet bij een productiviteitsstijging van 2%, de groei al meer dan 2% toenemen om enig effect te hebben op het aantal werkplaatsen.

Minder lasten betekent niet meer jobs

Laat het dan maar geschenken regenen aan het patronaat. Op dit ogenblik krijgen de patroons een jaarlijkse vermindering van patronale bijdragen op het loon van 5 miljard euro.¹¹ Maar die brachten niet de verhoopte werkplaatsen.

(in duizenden euro)	2002	2003	2004	2005	2006
Structurele lastenverminderingen	2771280	2954820	3392212	3736807	3849427
Lastenvermindering doelgroepen	226390	228260	277286	300812	303380
<i>waarvan oudere werknemers</i>			71270	90340	90384
<i>waarvan ondernemingen in herstruct.</i>			18750	50000	50000
Specifieke verminderingen	229290	233560	218670	215233	219969
<i>waarvan Wet. Onderzoek en Onderwijs</i>	38500	60580	62740	64180	65592
<i>waarvan directe jobcreatie</i>	116490	110500	113500	116108	118664
Vermindering werkgeversbijdrage	3226960	3416640	3888168	4252852	4372776
Vermindering socio-cult. sector	265524	369861	413790	491290	491290
Vermindering werknemersbijdrage	100670	144340	162230	222526	621580
Totale lastenvermindering	3593154	3930841	4464188	4966668	5485646
Bijdragevermind. in % van bijdragen	11,26%	12,11%	13,35%	14,56%	15,83%

De zogenaamde 'structurele lastenverminderingen' worden zonder enige voorwaarde toegepast op alle lonen of op de lonen van bepaalde doelgroepen. Alles wijst erop dat hiermee alleen de bedrijfsresultaten worden opgepept. De specifieke verminderingen zijn van toepassing bij aanwerving van langdurig werklozen, startbanen en andere Rosetta-plannen. Maar de patroons maken er vooral gebruik van om vaste en dure arbeidsplaatsen om te wisselen voor tijdelijke en goedkope. Of om aanwervingen die hoe dan ook nodig waren, te verzilveren. Dat is 'het substitutie-effect'.

Zelfs Verhofstadt geeft in zijn laatste regeringsverklaring toe dat ondanks alle cadeaus aan het patronaat, het netto-resultaat negatief is. 'Na een verlies van 12.400 banen in 2002 en 15.200 in 2003, is de verwachting dat er dit jaar opnieuw 12.500 nieuwe jobs zullen geschapen worden.' Na drie jaar cadeaus in naam van de werkgelegenheid zitten we op 15.000 jobs onder nul! Toch blijft Verhofstadt positief: 'Voor 2005 wordt gehoopt op 39.000 nieuwe banen.' Die hoop is alleen gebaseerd op een verbetering van de conjunctuur. Terwijl de olieprijs historische records evenaren, terwijl alle grote bedrijven crisisberichten de wereld insturen en afdanken, is Verhofstadt rotsvast overtuigd dat de arbeidsplaatsen spontaan in zijn korf zullen vallen.

Zelfs de meest optimistische schattingen van het Planbureau geven toe dat, met de huidige strategie van lastenverlagingen, de kostprijs van een nieuwe werkplaats bijzonder hoog ligt. Volgens het Planbureau hebben de opeenvolgende maatregelen in de periode 1995-2000 geleid tot minimaal 12.000 en maximaal 38.000 werkplaatsen. Elke bijkomende baan zou met andere woorden tussen 67.000 en 73.000 euro aan overheidsgeld hebben gekost.

De verminderde patronale bijdragen in de sociale zekerheid worden door de regering bijgepast met een alternatieve financiering, met BTW-opbrengsten. Dit geld zou veel nuttiger en efficiënter besteed kunnen worden aan het scheppen van werkplaatsen in overheidsbeheer. Het ontbreekt niet aan noden. Alle statistieken, maar ook de dagelijkse realiteit wijzen uit dat een groot potentieel werkplaatsen kan opgevuld worden in de zorgsectoren. Zowel in de ziekenzorg, de ouderenzorg, de gehandicaptenzorg als de kinderopvang zijn er grote noden. De gebrekkige aan infrastructuur, de onderbezetting en de onhoudbare werkdruk leiden tot wraakroepende toestanden. Maar wat zegt de regering als het non-profitpersoneel zijn eis voor 25.000 nieuwe werkplaatsen op de tafel legt? Geen geld! Op datzelfde ogenblik is er wel geld om 500 miljoen euro zomaar cadeau te doen aan de patroons, via een onwaarschijnlijke belastingvermindering op fictief geleend geld! Eigen kapitaalbreng in een bedrijf zal voortaan beschouwd worden als een lening waarop 3,66% intrest is betaald en die fictieve intrest kan in rekening gebracht worden voor de vennootschapsbelasting.

Het Deense model, ma non troppo

Alle studies over de vergrijzing verwijzen naar over de tewerkstellingsgraad in de Scandinavische landen maar ze moeten terloops wel vermelden dat daar veel meer staatsgeld in de zorgsector wordt geïnvesteerd. 'Uit een vergelijking van de werkgelegenheid per bedrijfstak tussen de Europese landen blijkt dat het aandeel van de bedrijfstak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening meer ontwikkeld is in de Scandinavische landen. Het aandeel van die branche ligt hoger dan 18% van het totaal in Zweden en Denemarken en hoger dan 14% in Finland, terwijl die bedrijfstak in België goed is voor 12% van de arbeidsplaatsen en in de EU gemiddeld 10% van de arbeidsplaatsen vertegenwoordigt.'¹²

Vooral Denemarken wordt als model van een actief tewerkstellingbeleid vernoemd maar: 'De overheidsuitgaven voor onderwijs vertegenwoordigen in Denemarken meer dan 8% van het BBP, veel hoger dan het Europese gemiddelde van 5%. Dankzij deze inspanning kon de toegenomen vraag naar hoger geschoolde arbeidskrachten, als gevolg van de technologische vooruitgang en de mondialisering van de economieën, beantwoord worden met een vergelijkbare stijging van de aangeboden competenties aan de kant van de arbeidsreserve.'¹³ Leraars, scholieren en studenten vechten sinds 1996 tegen afslanking en onderbezetting in het onderwijs. Vruchteloos vragen ze de terugkeer naar 7% BBP-uitgaven voor de sector.

De veel beter uitgebouwde zorgsector is een van de redenen waarom zowel vrouwen met kinderen als oudere vrouwen actiever zijn in de Scandinavische landen. De regering, die de tewerkstelling van vrouwen wil aanmoedigen en het geboortecijfer wil verhogen, kan ook daarvoor misschien inspiratie zoeken in Denemarken: 'Tot slot dragen bepaalde sociale uitgaven, die in Denemarken bijzonder hoog zijn, bij tot de verhoging van het arbeidsaanbod, onder meer de gesubsidieerde werkgelegenheid op het gebied van de verzorging van kinderen, ouderen en zieken. De meeste lokale overheden stellen kinderopvang ter beschikking voor kinderen die nog niet naar school gaan. Het aanbod voor de naschoolse opvang van oudere kinderen is erg ruim en hetzelfde geldt voor de verzorging van bejaarden.'

Als dit de weg was die de paarse regering volgt, zou zij enthousiast zijn ingegaan op de tewerkstellingseisen van de zorgsector. Ze zou tienduizenden banen kunnen scheppen en een sterke dienstverlenende overheidssector kunnen uitbouwen met vaste en volwaardige jobs. Ook Jan Smets, directeur van de Nationale Bank en ondervoorzitter van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, bevestigt dit: 'Een ander terrein waar, bij goede afstemming tussen vraag en aanbod, nog kansen liggen voor meer banen, is dat van de diensten aan personen. Doorheen een aantal maatschappelijke ontwikkelingen zoals de ruimere participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt en de vergrijzing van de bevolking, zijn inderdaad de behoeften aan persoonlijke dienstverlening toegenomen, zonder dat zij allemaal door de markt worden opgevangen.'¹⁴

Maar dit is niet de keuze die gemaakt wordt. De regering mikt niet op het versterken van de collectieve diensten en infrastructuur maar wil meer en meer de thuiszorg aanmoedigen door middel van de 'dienstencheque'. In plaats van 25.000 volwaardige jobs in de non-profit heeft gewezen federaal minister Frank Vandenbroucke het plan

opgevat om 25.000 werkplaatsen toe te vertrouwen aan de interimbureaus die zich op de 'markt' van de thuiszorg willen storten. Die bedankten hem met de voor het eerst uitgereikte prijs van de federatie van uitzendbureaus Ferdergon. Beide plannen geven elkaar de hand: geen geld voor openbare jobs in ziekenhuizen en rusthuizen, wél geld voor marginale jobs en privé-firma's. Die krijgen daarvoor royale steun van de overheid: aan elk uur dat ze een werkloze aan het werk zetten, houden ze minimum 6 euro over. Op een jaarloon voor 25.000 werkplaatsen betekent dit een geschenk van 250 miljoen euro. Als gevolg van deze politiek verdwijnen goede jobs in de non-profit sector ten voordele van marginale jobs. Dit heet amerikanisering van de arbeidsmarkt. In de VS draaien heel veel actieven levenslang rond in dat circuit. Ze moeten dikwijls twee of drie jobs combineren om boven de armoededrempel uit te geraken. Ze hebben er een naam: *working poor*, werkende armen.

Waarom kan de overheid niet zelf het initiatief nemen om werkplaatsen te scheppen? Omdat dit niet past in de filosofie die de opeenvolgende regeringen aanhangen. Sinds jaren worden overheidsbedrijven en openbare diensten aan de markt en de privé-sector overgeleverd. Dat heeft tienduizenden banen gekost bij de post, aan het spoor, bij Belgacom en Sabena. Dat bracht een verlies aan kwaliteit van de dienstverlening mee, want niet rendabele onderdelen worden genadeloos afgeschaft. Als de regering de tewerkstellingsgraad wil opdrijven heeft ze kans te over door de openbare dienstverlening te herstellen.

In hun Open Brief van januari 2004 wijten Vandenbroucke en Vande Lanotte de lage Belgische tewerkstellingsgraad aan 'een te rigide arbeidsmarkt waarin bedrijven aanwervingen zo lang mogelijk vermijden, onvoldoende mobiliteit van werkzoekenden, onvoldoende begeleiding en opvolging van mensen die werkloos zijn, waardoor sommigen het gevoel krijgen dat de werkloosheidsuitkering een recht is waartegenover geen plicht staat'. Zij pleiten dus voor soepeler aanwerven en vooral afdanken (dit kan ook door tijdelijke contracten en interimarbeid) en voor meer opvolging en controle op de werklozen. Twee weken na de brief werd op het regeringsconclaf van Gembloux (13-14 januari 2004) het zogenaamde activeringsplan voor de werklozen goedgekeurd. Werklozen worden systematisch gedagvaard om hun werkbereidheid te toetsen. De vakbondsorganisaties wezen er toen op dat het tot niets dient de jongeren te controleren en te sanctioneren als

er 10 werklozen zijn voor één vacature. Misschien komen er twee keer meer mensen op de arbeidsmarkt, maar waar blijft de werkgelegenheid? Dat is de Achillespees van de regeringspolitiek.

Tewerkstellingsgraad of verdringingsgraad?

De regering kiest dan maar voor de gemakkelijkste oplossing om de tewerkstellingsgraad op te drijven: ze wil de vervroegde uittreding van 55-plussers te lijf gaan. Maar gezien het schaarse aantal werkplaatsen heeft deze politiek vreemde gevolgen die doen denken aan stoeltjesdans.

Er ontstaat een verschuivingseffect. Inactieven zonder perspectief op werk, die uit hun statuut worden gejaagd, zoeken hun heil in een ander statuut. Twee voorbeelden.

- De regering trok de wettelijke pensioenleeftijd van de vrouwen op van 60 naar 65 jaar (tegen 2009). Door deze ingrijpende hervorming komen nog slechts weinig vrouwen aan een volledige loopbaan. Maar als gevolg van deze maatregel kwamen talrijke vrouwen in een ander statuut terecht. De Rijksdienst voor Pensioenen berekende dat door die maatregel 43.000 vrouwen minder op pensioen zijn, een besparing van 244 miljoen euro voor de pensioenkassen. Maar nu zitten er wel 8.000 vrouwen tussen 60 en 63 jaar in de invaliditeit (een kostprijs van 62,5 miljoen euro) en 22.000 vallen ten laste van de RVA via brugpensioen (7.655) of via werkloosheidsuitkeringen (13.102). Kostenplaatje: 265 miljoen euro.
- In de jaren negentig werd de brugpensioenleeftijd al geleidelijk opgetrokken tot 58 jaar. Het aantal bruggepensioneerden daalde dan ook van 137.350 in 1992 naar 121.000 in 1998. Maar tegelijkertijd verdubbelde het aantal 'oudere werklozen' van 64.750 naar 123.600 waarbij vooral de 'Canada Dry-regeling' een hoge vlucht nam (een statuut oudere werkloze met de financiële voordelen van het brugpensioen). Nochtans is de brugpensioenregeling, zoals Jef Maes van het ABVV aantoonde, de meest voordelige voor de sociale zekerheid. Een bruggepensioneerde kost de sociale zekerheid 28,43 euro per dag of 8.926 euro per jaar, een werkloze 31,55 euro of 9.906,7 euro per jaar en een langdurig zieke 36,04 euro of 11.313 euro per jaar.

Een tweede fenomeen is het verdringingseffect. Ouderen die aan het werk blijven, nemen de plaats in van anderen en ontnemen jongeren de kans om werk te vinden.

Er bestaat een hele batterij maatregelen, speciale statuten en voor- delen voor aanwerving om de tewerkstellingsgraad van ouderen op te vijzelen. Er zijn Activa-plannen, landingsbanen (Vlaanderen), tandem-plannen (Wallonië), recht op outplacement, tijdskrediet en arbeidsduurvermindering in de non-profit. Maar er komt amper be- weging in de tewerkstellingscijfers. Daarenboven nam de regering de ene maatregel na de andere om vervroegd uitreden onaantrekkelijk te maken. Het statuut 'oudere werkloze' werd tussen juni 2002 en juni 2004 trapsgewijze verhoogd van 50 naar 58 jaar, waardoor een grotere groep werklozen beschikbaar moet blijven voor de arbeidsmarkt. Een tweede bruggpensioen in het gezin werd fiscaal ontmoedigd. Gezien de pensioenen allesbehalve welvaartsvast zijn, is de kloof tussen het ge- middelde pensioen en het gemiddelde loon steeds groter geworden. In 1980 bedroeg het pensioen gemiddeld nog 38% van het gemiddelde loon. Vandaag is dat maar 28% meer. Dat is op zich al een aanmoedi- ging om langer te werken en een volledig loopbaan na te streven.

In de regeringsverklaring van 12 oktober 2004 worden 28 bijkomen- de pistes voorgesteld om langer werken aan te moedigen of vroeger uitreden te ontmoedigen. Ze zijn zo overgeschreven uit het 'Master- plan' van het Verbond van Belgische Ondernemingen, de overkoepelende patroonsorganisatie. (Zie de vergelijkende tabel aan het eind van dit hoofdstuk.) Als de regering erin slaagt een pak van die maatregelen door het eindloopbaanoverleg met patroons en vakbonden te sluizen zal de tewerkstellingsgraad van de 55-plussers ongetwijfeld stijgen. Maar 'ten koste van wie?'

Langer werken om de sociale zekerheid overeind te houden, heet het. Maar wat wint de sociale zekerheid als ouderen zich kapot moeten blijven werken terwijl de staat aan zovele jongeren uitkeringen moet geven? Want zonder radicale maatregelen om werk te scheppen, zal er een verdringingseffect optreden in plaats van een werkgelegenheidsef- fect. Ouderen die langer aan het werk blijven, nemen de plaatsen in die werkloze jongeren aan een stabiele job zouden kunnen helpen. Dit lijkt de logica zelve. Toch niet, zegt SPa voorzitter Stevaert: *'Het is onzin te stellen dat die mensen anderen hun job afpakken. Dat is een oud-linkse gedachte'*. Deze erg onconfortabele oud-linkse gedachte heeft Stevaert dan ook snel uit zijn geheugen verbannen. Hoe maak je het anders aan de jonge werklozen wijs dat je liever de ouderen tot hun 65 ziet wer-

ken? Dat je oudere werklozen beschikbaar wil houden en zelfs goedkoper wil maken, zodat ze in de feiten voorrang krijgen op jongeren? Het brugpensioenstelsel had oorspronkelijk de bedoeling dat ouderen hun plaats zouden laten aan jongeren. Het werd door de patroons omgevormd tot een afdankingsstelsel, zonder vervanging. Voor elke bruggepensioneerde een jongere aan het werk: zou een eerherstel voor de oud-linkse gedachte niet meer opleveren voor de tewerkstellingsgraad?

De regering valt niet alleen het brugpensioenstelsel aan, ze wil liefst dat veel mensen ook na hun vijftenzestigste blijven werken. Ze wil dat bereiken door 'het aanmoedigen van wie na de wettelijke pensioenleeftijd, zonder een pensioen te genieten, zijn professionele activiteit wenst verder te zetten met de bedoeling om hogere pensioenrechten op te bouwen en (door) de invoering van een bonussysteem dat eerder een lange loopbaan dan het werken op hoge leeftijd stimuleert'. Het bonussysteem kan erin bestaan dat de jaren voor en na 65 zwaarder meetellen in de berekening van het pensioenbedrag. De regering rekt zonder twijfel op het communicatietalent van Stevaert om uit te leggen hoe het verlengen van de loopbaan en het laten werken van 65-plussers jongeren aan werk kan helpen.

In dezelfde logica heeft onze regering nu ook beslist de afbouw van arbeidsplaatsen te financieren. Hoe kan je anders het aanmoedigen van overuren noemen? Na de Portugezen en de Spanjaarden presteren de Belgen nu al het hoogste percentage overuren. En Vlaanderen spant de kroon. De regering heeft nu beslist de overuren 'fiscaal of sociaal nog aantrekkelijker te maken'. Na de afwijzing van het interprofessioneel akkoord 2005-2006 door het ABVV heeft de ploeg Verhofstadt beslist de sociale bijdrage te verlagen op het overloon, het 50% supplement dat op overuren betaald wordt. Zo zal de arbeider meer in het loonzakje krijgen en de patroon zal minder sociale bijdrage moeten betalen. Bovendien mag het maximum toegelaten aantal overuren verdubbeld worden van 65 uur per jaar naar 130 uur. De eerste 65 uur mogen ofwel gerecupereerd worden ofwel uitbetaald. Over de tweede schijf kan onderhandeld worden. Voor wie werk heeft, worden overuren nog meer dan vroeger een aantrekkelijk middel om de dalende koopkracht te compenseren. Maar hoe je met dat soort geschenken de tewerkstellingsgraad verhoogt of de werkloosheid bekampt zal wel eeuwig een mysterie blijven. Volgens de Labour Force Survey van de Europese Unie

werden in 2001 wekelijks 4.432.000 overuren gepresteerd door 462.000 personen. Dat is 13,5% van alle loontrekkenden. Dit komt neer op iets minder dan 10 uur per week per overwerker en staat gelijk met 117.000 voltijdse jobs. Van een regering die 200.000 werkplaatsen belooft zou je verwachten dat ze alles in het werk zal stellen om het aantal overuren te beperken. Want het omzetten van die overuren in jobs is goed voor een stijging van de tewerkstellingsgraad met 1,7%. Maar niet zo met Verhofstadt: de verdubbeling van het maximum toegelaten aantal overuren en het vrij laten uitbetalen van die uren in plaats van een verplichte recuperatie brengt minstens 117.000 bijkomende werkplaatsen in gevaar! Natuurlijk, voor de patroon is het tweemaal kassa: hij krijgt toelating meer overuren op te leggen op piekmomenten en hij krijgt een lastenverlaging. Niet om jobs te scheppen, maar om jobs te laten verdwijnen.

Tussen de schone beloftes over werk en de realiteit staan de wetten van het kapitaal. Dat kent maar één prioriteit: rendement, winst. Sinds de zomer van 2004 sturen de grote Duitse patroons aan op een verlenging van de arbeidsduur van 36 naar 38 uur en van 38 naar 40 uur, zonder loonsverhoging. De Belgische patroons zagen het meer zitten in flexibiliteit en soepeler overuren. Op die manier krijgen ze een veertig-urenweek of zelfs een vijfenveertig-urenweek op het ogenblik dat ze die nodig hebben. Ze worden op hun wenken bediend door de regering, ten koste van de tewerkstelling. Voor het eerst dient een vermindering van de patronale bijdrage zelfs niet in woorden voor de verhoging van de tewerkstelling maar voor de afbraak ervan.

Krapte op de arbeidsmarkt?

De Lissabonagenda voert de 'volledige tewerkstelling' in haar blazoën. De Socialistische Partij kon dan ook trots verklaren: 'De Europese samenwerking van de sociaal-democratische partijen en hun regeringen in dertien van de vijftien lidstaten heeft voor een doorbraak gezorgd: werkgelegenheid staat op de Europese agenda'.

Wat op de agenda van Lissabon staat is vooral 'van Europa de meest competitieve economie ter wereld maken'. Dat objectief is totaal in strijd met een volledige tewerkstelling. Men geeft er zich rekenschap van als men de Europese patroons hardop hoort klagen over de 'dreigende krapte op de arbeidsmarkt' en over de veroudering van de bevolking. 'Wat is het probleem met de krapte, er zijn toch genoeg werk-

lozen?' zullen de 15 miljoen Europeanen antwoorden die wanhopig op zoek zijn naar werk. Of zoals acv-man Gilbert De Swert in zijn boek schamper opmerkt: 'Ach, het ontstaan van een algehele schaarste aan menskracht zou zowat het beste zijn wat ons kan overkomen. Het zou de patroons dwingen veel voorzichtiger om te springen met het potentieel aan arbeidskracht.'¹⁵ Maar dat bekijkt de kapitalistenklasse helemaal anders: krapte op de arbeidsmarkt doet de lonen stijgen en dat is een bedreiging voor de concurrentiepositie.

'Op relatief korte termijn zullen spanningen op de arbeidsmarkt ontstaan ten gevolge van een dalende instroom van jongeren, met als gevolg inflatoire loontendensen en wagedrift' zegt het vbo¹⁶. In mensentaal: als er minder werklozen zijn, zullen de patroons meer moeten betalen voor hun arbeidskracht.

Het vbo sluit hier aan bij twee basisstellingen van het marxisme. Ten eerste: onder het kapitalisme is arbeidskracht een koopwaar die gekocht wordt op markt. De prijs van elke koopwaar schommelt rond de waarde ervan en die waarde wordt bepaald door de maatschappelijk noodzakelijke arbeidstijd die nodig is om dat product te maken. Voor arbeidskracht is dat de som van de levensmiddelen, de sociale behoeften en de reproductie van arbeidskracht voor de volgende generatie. Wat de arbeidskracht meer aan waarde voortbrengt tijdens het arbeidsproces dan wat hij krijgt, is de bron van meerwaarde en winst. Maar, net als elke waar, is het loon, of de prijs van de arbeidskracht ook onderhevig aan de wetten van vraag en aanbod. Schaarste doet de prijs stijgen en de winst dalen.

Ten tweede wees Marx erop dat het kapitaal om die reden nood heeft aan een reserveleger van arbeidskrachten opdat er een voortdurende en voldoende neerwaartse druk op de lonen zou ontstaan. Vergrijzing betekent verminderde aanvoer van verse arbeidskrachten en daling van de bevolking op actieve leeftijd. Schaarste dus. Om die tegen te gaan willen de patroons een verlenging van de loopbaan en een grotere mobilisatie van werklozen. Zo blijft het reserveleger op peil. Het vbo: 'Over drie tot vier jaar reeds zal de arbeidsmarkt er ten gevolge van de demografie totaal anders uitzien; een forse daling in de groep van 45-jarigen en een zeer grote toename van de groep ouderen zijn de markante feiten. Een ongewijzigd beleid inzake uittreding zal bijgevolg aanzienlijke kwalitatieve en kwantitatieve spanningen op de arbeidsmarkt doen ontstaan. De actuele opstoot in de jeugdwerkloosheid, die conjunctureel is, mag ons niet blind maken voor deze trend. Trouwens, het is een mythe dat de arbeidsmarkt een communicerend vat is waar-

bij een lage activiteitsgraad voor ouderen het mogelijk maakt een hoge jongerentewerkstelling te handhaven: België is de eu-lidstaat met de laagste activiteitsgraad zowel bij jongeren als bij ouderen. Volhouden dat aan de bruggensioenen niet mag worden geraakt om aan jongeren nog kansen te kunnen geven, is dus geenszins correct.' ¹⁷ Het vbo heeft een paar voorbeelden uit het buitenland bijeengeraapt om te bewijzen dat hoge tewerkstelling van ouderen niet noodzakelijk samengaat met lage tewerkstelling van jongeren. Maar dat bewijst helemaal niet dat meer ouderen aan het werk ook automatisch betekent meer jongeren aan het werk. De bedoeling is wel degelijk om zowel ouderen als jongeren beschikbaar te houden en aldus de krapte op de arbeidsmarkt op te vangen.

Die stelling wordt volledig onderschreven door het Rapport 2004 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid: 'Het voorhanden zijn van bekwame en voldoende arbeidskrachten is een vereiste om loonspanningen te vermijden die, door hun weerslag op de arbeidskosten, de concurrentiepositie van de in België opererende ondernemingen zouden verzwakken en delokaliseringen zouden teweegbrengen. In dat opzicht is het overigens belangrijk dat de toegenomen participatie zich vertaalt in een groter aantal daadwerkelijk beschikbare arbeidskrachten.' ¹⁸

De staat moet er dus voor zorgen dat er meer mensen op de arbeidsmarkt komen. Een oplossing voor dat probleem van het kapitaal kwam enkele jaren geleden uit de hoek van de socialistische partijen. Toen kwam Tony Blair naar voor met zijn 'actieve welvaartsstaat'. Die werd ondertussen het symbool van het moderne 'socialisme'. Volgens de aanhangers van de actieve welvaartsstaat wordt er teveel 'passief' geleefd op kosten van de staat. De werklozen moeten beseffen dat ze niet alleen rechten hebben maar ook plichten. De ouderen moeten beseffen dat langer leven ook wil zeggen langer werken. Het is een plicht, van jongeren en ouderen, beschikbaar te zijn voor de arbeidsmarkt. Zo blijft er een permanent aanbod van goedkope arbeidskrachten. Misschien verdienen de patroons er dan genoeg aan zodat de tewerkstellingsgraad op peil blijft. Waarom zou het hier niet werken als het in de Verenigde Staten en in Groot-Brittannië heeft gewerkt? Het heeft inderdaad gewerkt in die landen. De werkloosheid is er lager omdat er een constant aanbod is van goedkope, supermobiele en flexibele arbeidskrachten. Maar het gaat wel samen met een ander fenomeen, de 'working poor', de werkende armen.

De 'actieve welvaartsstaat' is wreder kapitalisme op Amerikaanse leest

Voor de jongeren betekent de 'actieve welvaartsstaat': gedaan met een job voor het leven. In de regeringsverklaring van 12 oktober 2004 luidt dat: 'Mobiliteit op de arbeidsmarkt is een realiteit die steeds belangrijker wordt. Eénzelfde job voor de ganse duur van de carrière is niet meer van deze tijd.' De toename van interimarbeid en van tijdelijke contracten is de toename van de inzetbaarheid, van jobs beneden de kwalificatie, mobiel, flexibel en goedkoop. 'Beroep op contracten van tijdelijke duur neemt duidelijk toe, van goed 5% van de werkgelegenheid in 1995 tot bijna 8% in 2002. Uit de sociale balansen blijkt dat bijna de helft van de vertrekkende ondernemingen die in 2001 werden geregistreerd, plaatsvonden via de niet-verlenging van een tijdelijk contract. Ook het interimwerk, dat ondernemingen kennelijk beschouwen als een van de voornaamste instrumenten om het arbeidsvolume aan te passen, is in België uitgegroeid tot een belangrijker segment dan in de rest van Europa.'¹⁹ Ook de overheid heeft met de invoering van de 'dienstencheque' voor thuiswerk en zorgverlening gezorgd voor een nieuwe doorbraak op de weg van de amerikanisering van de arbeidsmarkt. De controle op de werklozen en de aanwerving van 120 'facilitatoren' voor begeleiding moet vanaf nu de jongeren systematisch in deze arbeidscircuits duwen, op straf van verlies van uitkering.

Voor de ouderen betekent de 'actieve welvaartsstaat': beschikbaar blijven voor de arbeidsmarkt tot men erbij neervalt. Afgedankten, oudere werklozen, bruggepensioneerden en gepensioneerden, de tewerkstellingsgraad roept u. En plots wordt overal de lof gezongen van de onmisbare ervaring, de expertise en de wijsheid van de oudere werknemer.

Het globale resultaat van dit alles is niet nieuwe jobs, maar een verhoging van het aanbod en een verscherpte concurrentie voor dezelfde jobs. Ook het vbo moet dat toegeven: 'Wanneer de arbeidsvraag te gering is, heerst er een zware concurrentie tussen de ontslagen werknemers die op zoek zijn naar een job. Een studie van het IRES toont aan dat in Wallonië 76% van de banen die normaal bestemd zijn voor werklozen met een diploma van het hoger secundair onderwijs, worden ingevuld door werklozen met een diploma van het hoger onderwijs.'²⁰

Het vbo bespeelt de wet van vraag en aanbod nog op een tweede manier. Tot hiertoe was het: wij willen meer aanbod, dus goedkopere ar-

beidskrachten. Naar de regering toe keren de patroons het om: als de tewerkstellingsgraad van de oudere arbeidskrachten omhoog moet, dan moeten ze ook goedkoper. Met andere woorden: goedkopere arbeidskrachten, anders geen vraag. De loonspanning tussen jongere en oudere arbeidskrachten is te groot, zo luidt het, dit leidt tot uitstoot van oudere, te dure werkkrachten. En dus tot brugpensioenen. De lofzang op de oudere arbeidskrachten slaat om in een klaagzang: ze zijn niet meer productief en flexibel genoeg, dus moet hun loonkost naar beneden. De regering kan daar het grootste begrip voor opbrengen: 'De nieuwe maatregelen moeten de stelsels van vervroegde uittreding beperken door werkgevers te stimuleren om ouderen langer in dienst te houden of aan te werven, dit kan onder meer door het verminderen van de loonspanning tussen jongeren en ouderen door het gradueel integreren van criteria, andere dan leeftijd en anciënniteit, in loonbarena's en door het afbouwen van het gewicht van de factor leeftijd in het verloningsbeleid.'²¹

De patroons hebben hun voorstellen neergeschreven in een 'Masterplan voor de eindeloopbaan'. Na lectuur van dit plan kunnen we alleen besluiten:

1. Er dreigt een ramp voor de sociale wetgeving en de solidariteit.

Vandaag is het uitgesloten dat patroons overgaan tot eenzijdige wijziging van de arbeidsovereenkomst. In naam van het in dienst houden van oudere werkers, vraagt het Masterplan dat verbod op te heffen en toe te laten dat individuele contracten de collectieve overeenkomsten kunnen opzijschuiven. In Groot-Brittannië is dat een wijdverspreide praktijk. Bij het vbo luidt het: 'De arbeidsrechterlijke bescherming vormt in een aantal gevallen een hinderpaal om ouderen in dienst te houden en/of te muteren naar andere functies'. De hinderpaal is de arbeidswetgeving die eenzijdige wijziging van de arbeidsovereenkomst onmogelijk maakt, tenzij naar boven of om 'dringende redenen'. Het vbo wil daar verandering in brengen: 'Deze arbeidsrechterlijke bescherming moet dan ook, met garanties tegen misbruiken, worden gemodificeerd: a) een groter *ius variandi* (een groter recht tot eenzijdige wijziging) tijdens de eindeloopbaan waarbij mutatie naar een andere functie niet automatisch wordt beschouwd als een eenzijdige wijziging van de arbeidsovereenkomst; b) werknemer en werkgever toelaten in afwijking op hogere rechtsbronnen eigen keuzes te maken inzake arbeidsvoorwaarden en verloningsbeleid (cafetariaplannen); c) meer

mogelijkheden en soepeler regels op terbeschikkingstelling en pooling van werknemers.'

De 'rigiditeit' van de arbeidsmarkt is een van de stokpaardjes van het patronaat. Sociale wetgeving vervangen door een individuele mix is alle verworven rechten op de helling zetten. Het betekent dat iedereen zijn 'aangepaste' arbeidsplaats, met aangepast loon en aangepaste loopbaan, krijgt (dit noemt men cafetariaplannen). Op die manier kan iedereen gedwongen worden op eenzijdig verzoek van de patroon uit de algemene beschermende regeling te stappen ('opt-out'). De veralgemening van dit 'opt-out' principe is een van de punten die in een nieuwe Europese directieve over de arbeidstijd wordt voorbereid. Door de individualisering van de sociale betrekkingen willen de patroons iedereen een minimumcontract aansmeren. Zoals ze ook met 'soepeler regels op terbeschikkingstelling en pooling' terug de controle willen verwerven over afdankingen, zonder vakbondsinspraak. Ze willen zelf hun selectie maken van af te danken werkers volgens criteria van toewijding en rendement. Dit werd al uitgetest in Forges de Clabecq, Ford en Volkswagen.

2. Er dreigt een ontwaarding van de arbeidskracht van oudere werkers.

Het patronaat wil 'andere criteria' dan leeftijd en anciënniteit gebruiken om de lonen te bepalen. Het belangrijkste criterium moet de productiviteit zijn: 'Daarnaast moet de loonkost aangepast worden aan de wijzigingen in productiviteit via maatregelen tot afbouw van leeftijdsbarema's en loonkostverlaging voor nieuw aangeworven vijftig-plusers (geen brugpensioenrechten ten aanzien van aanwervende werkgever).'

De patroons willen wel opnieuw de beschikking over de ervaring en expertise van de oudere werkkrachten maar dan aan 'normale marktprijs': 'Ten gevolge van de cultuur van vervroegde uittrede en de belangrijke inkomenssubstitutie (noot: versta te hoge brugpensioenen) wordt ervaring en knowhow snel verloren, is er een gebrek aan demografische balans in het personeel en wordt daarnaast de prijs voor het behoud van ouderen met ervaring artificieel opgedreven (bijkomende concessies zijn nodig om ouderen aan het werk te houden en bijkomende vormingskost voor jongeren).'

Om de 'vergrijzing' te lijf te gaan wil de regering de tewerkstellingsgraad opdrijven, vooral van jongeren onder de 24 en van ouderen boven 55 jaar. De tewerkstellingsgraad zal wellicht verhogen maar de uit-

buitingsgraad nog veel meer. De 'vergrijzing' wordt misbruikt om meer arbeidskrachten in concurrentie te brengen met bestaande arbeidsplaatsen waaraan heel wat verworven rechten verbonden zijn.

De gezegende of de gedoodverfde leeftijd

In het eindeloopbaanoverleg worden vooral de bruggepensioneerden en oudere werklozen geïsoleerd. Daarbij wordt de indruk gewekt dat het over een groot percentage van deze bevolkingsgroep gaat. De cijfers spreken dat tegen: 'In 2003 waren er gemiddeld respectievelijk ongeveer 6.000, 41.000 en 60.000 voltijds bruggepensioneerden in de leeftijdsklassen van 50-54, 55-59 en 60-64 jaar. Het statuut van oudere werkloze had in 2003 gemiddeld betrekking op respectievelijk zowat 41.000, 72.000 en 33.000 50-54-, 55-59- en 60-64-jarigen. Het statuut van 'oudere niet-werkzoekende werkloze' is sinds 1 juli 2004 toegankelijk vanaf 58 jaar; tot midden 2002 lag die minimumleeftijd nog op 50 jaar. In totaal maken zowat 254.000 50- tot 64-jarigen gebruik van een van beide stelsels, dit is 13,9% van de desbetreffende leeftijdsgroep.'²²

	Brugpensioenen (voltijds)	Oudere werklozen
van 50 tot 54 jaar	6.000	41.000
van 55 tot 59 jaar	41.000	72.000
van 60 tot 64 jaar	60.000	33.000
Totaal	107.000	146.000

Een overzicht van de bevolkingsgroep tussen 50 en 64 jaar

Om de tewerkstellingsgraad van deze categorie op te drijven worden de bruggepensioneerden en de oudere werklozen het meest onder schot genomen.

In opdracht van het ministerie van Arbeid en Tewerkstelling is een sociologisch onderzoek verricht naar het profiel van de bevolking tussen 50 en 64 jaar. Het is verschenen in het *Rapport over de federale tewerkstellingspolitiek* van 2002. Daaruit blijkt dat de lage tewerkstellingsgraad bij de oudere personen in België kan verklaard worden door verschillende institutionele en sociale mechanismen. Beter dan gelijk welke andere redenering tonen de gegevens van dit onderzoek aan dat er grenzen zijn aan de politiek om de niet-actieve 50 tot 64-jarigen terug 'aan de arbeid te zetten'.

- Er zijn nog 39,5% van de werknemers uit deze categorie aan het werk (en nog slechts 28% voor dezen tussen 55 en 64 jaar), waaronder een vierde actief is als zelfstandige.

- Het aantal voltijdse bruggepensioneerden bedraagt slechts 6,5% van het totaal van de 50 tot 64-jarigen. Dat wil zeggen dat, zelfs al zouden alle bruggepensioneerden terug aan het werk worden gezet, de tewerkstellingsgraad van België nog altijd niet het objectief zou halen dat door Lissabon voor deze leeftijdscategorie vooropgesteld wordt. Deze vaststelling is een duidelijke weerlegging van de bewering als zouden het de bruggepensioneerden zijn die de zwakke tewerkstellingsgraad onder de oudere werknemers veroorzaken.
- Het totaal aantal werklozen in deze groep bedraagt 10,5% waarvan 8,7% met een statuut van oudere werkloze.
- Het aantal gepensioneerden in deze leeftijdscategorie bedraagt 18,9% (dus meer dan het totaal aantal bruggepensioneerden en niet werkzoekende oudere werklozen). Dit hoge percentage is enerzijds te wijten aan het feit dat spoorwegarbeiders, rijkswachters, brandweelrui, leerkrachten en militairen een statuut hebben dat hen, onder verschillende bepalingen, de mogelijkheid biedt om veel vroeger op pensioen te gaan dan op 65 jaar. Zij wegen voor een groot deel in de 18,9% van deze leeftijdscategorie. Anderzijds zijn waarschijnlijk ook een aantal niet actieve personen – vooral vrouwen, die leven van het pensioen van hun overleden echtgenoot – bij deze 18,9% gepensioneerden meegerekend.
- Het aantal loontrekkenden met een halftijds brugpensioen (een maatregel die bedoeld was om een geleidelijk vertrek aan te moedigen) is te verwaarlozen: slechts 3,9% loontrekkenden hebben voor een deeltijdse loopbaanonderbreking of een halftijds brugpensioen gekozen.
- Het aantal werkonbekwame werknemers bedraagt 6,7%. Dat is bijna evenveel als het aantal bruggepensioneerden. Voor de meesten onder hen is er geen sprake van terug aan het werk te gaan.
- Het aantal personen onder de 50 jaar (of nog minder) dat geen contact heeft met de arbeidsmarkt of er zelfs nooit in contact is mee geweest ligt zeer hoog. Het betreft hier veelal vrouwen die slechts korte tijd hebben gewerkt en zich nadien volledig aan hun gezin hebben gewijd. 18% van de personen tussen 50 en 60 jaar zijn in dit geval en ze genieten van geen enkele vorm van sociale uitkeringen. Deze categorie vermindert in aantal en ze zal in de komende jaren nog verder afnemen. Het aantal vrouwen van 40 jaar die nog aan de slag zijn, ligt vandaag al hoger dan voorheen en het ziet ernaaruit dat hun beroepsleven niet zal stoppen als ze de 50 jaar zullen bereiken. De ondernemingen zijn natuurlijk helemaal niet geïnteresseerd in de 18% van de totale bevolking die al sedert 2002 niet meer in de wereld van arbeid staat of er nooit ingestaan heeft.

België heeft het laagste werkgelegenheidscijfer van de Europese Unie bij de meer dan 55-jarigen. Daar zijn twee oorzaken voor.

1. Het gebruik van het brugpensioen als afdankingsmachine door het patronaat en door de overheid bij het afslanken van de openbare diensten. Het oorspronkelijke opzet van het brugpensioen jongeren een kans te geven, is snel verworden tot een goedkope methode om sociale strijd tegen afdankingen te vermijden. Uit de cijfers hierboven blijkt dat ongeveer 20 à 25% van de bevolking tussen de 50 en 64 jaar vervroegd is uitgetreden onder vorm van brugpensioen of pensioen. De enquête van de vwb bij 5.457 Belgen tussen de 45 en 65 jaar wijst uit dat 40% van diegenen die vroegtijdig het arbeidscircuit verlaten, dat niet vrijwillig doen: 'Van de vroeggepensioneerden en bruggepensioneerden verklaart meer dan 40% dat zij verplicht werden met pensioen te gaan. Op verschillende punten in de analyse is trouwens gebleken dat mensen vanaf 50 à 55 blootstaan aan druk. Hen wordt duidelijk gemaakt dat zij maar beter kunnen ophoepe-len, 'plaats maken voor jongeren' zoals dat heet. Van de 60-jarigen ondervindt 1 op 4 dergelijke druk.'²³

En eens in de werkloosheid beland is het zeer moeilijk nog aan de bak te komen. Werknemers van meer dan 45 jaar die hun werk verliezen, vinden nog zeer moeilijk een vaste job. Volgens de enquête over arbeidskrachten 2002 van het Nationaal Instituut van de Statistiek zijn twee derde van de loontrekkenden boven 45 jaar die in 2002 werk hebben gevonden, aangeworven met een tijdelijk contract. Volgens de federatie van interimbedrijven (Federgon) vertegenwoordigden de werkers boven 45 jaar in 2003 7,8% van het gehele bestand interimwerkers (of een totaal van 24.374 personen). En 65% van die oudere interimairs zijn op zoek naar een vaste job. Die groep willen de patroons nu in de weegschaal gooien om de loonkost te kunnen drukken: 'We willen ze houden of terugnemen als ze ons minder kosten'.

2. Een tweede oorzaak van de lage tewerkstellingsgraad is te vinden in de hoge productiviteitscijfers. Die worden meestal behaald ten koste van onhoudbare toestanden in de bedrijven en leiden tot vrijwillige uitstap. De aangehaalde enquête wijst uit dat 60% van de vervroegde uittreding op vrijwillige basis gebeurt. En dat heeft zeker veel, zoniet alles te maken met de werkomstandigheden. Productiviteit is het handelsmerk van de nv België: 'De hoge productiviteit (die meer dan

20% punten hoger ligt dan het Europese gemiddelde) maakt immers dat bedrijven zich tot ons land aangetrokken voelen en ondersteunt de economische groei.²⁴ Uit een studie van de Internationale Arbeidsorganisatie blijkt dat België na de vs de hoogste productie per werknemer heeft van de hele wereld. De vs danken hun koppositie aan het hoge aantal gewerkte uren per jaar (1.825 u) in vergelijking met de rest van de wereld (1.559 u voor België). In productie per uur is Noorwegen koploper (38 dollar per uur) gevolgd door Frankrijk (35 dollar) en België (34 dollar).²⁵

De hoge productiviteit wordt bekomen door een combinatie van onderbezetting en afjakkering. Nergens is er volk te veel in de ateliers, kantoren, hospitalen, scholen of instellingen. De getuigenissen over onderbezetting, fysieke en psychische stress, onhoudbaar ritme en overbelasting zijn niet te tellen. Voor bandwerkers en shiftwerkers, voor mensen die nachtwerk doen of in ongezonde omstandigheden werken, voor zware beroepen stelt dit zich nog veel scherper. Fons Cuyx werkte 31 jaar bij Ford in Genk. Hij was er tijdens de jaren 1990 hoofddelegee van het acv. Begin dit jaar ging hij op 51-jarige leeftijd met brugpensioen. Fons zegt: 'Iedereen die ooit bandwerk deed zal het beamen: je bent op als je 50 jaar bent, vaak zelfs eerder. Niet alleen het bandwerk, maar ook de shiften maken je kapot. De ene begint dat te voelen op 52 jaar, anderen al op 48, sommigen nog eerder. Er wordt nooit gesproken over de klachten die je dan krijgt: de ene zit met reuma, de andere met een slechte rug en nog een andere heeft last van spierpijnen. En niet alleen je fysiek gaat eraan, ook in je kop gaat het niet meer. Als je dat bandwerk jaar in jaar uit moet doen, verslijt je echt heel fel.'

Aan de politici die brugpensioen alleen nog willen toelaten ingeval van herstructurering, zegt Fons: 'Het is toch straf. Voor arbeiders die zich kapotwerkten en het brugpensioen nodig hebben, mag het niet meer; voor kaderleden van multinationals die op brugpensioen willen, mag het nog wel...'

Die toestand is gekend in de cenakels die voorstellen vijf jaar langer te werken. Hun enquêtes en statistieken bevestigen de realiteit: 'Meer dan 4 op 10 mannelijke werknemers bevinden zich gedurende meer dan de helft van de tijd in een moeilijke werkomgeving, en meer dan 6 van de 10 verrichten zwaar werk tijdens meer dan de helft van hun werktijd. Die cijfers zijn iets lager voor de vrouwen. Bovendien zijn 8 van de 10 werknemers (dit percentage ligt zelfs iets hoger voor vrouwen dan voor mannen)

verplicht ten minste eenmaal per maand 's nachts, op zondag, in ploegen of volgens onregelmatige uurroosters te werken. Bijna 5% van de mannen van 25 tot 54 jaar en 3,4% van de vrouwen zijn afwezig wegens gezondheidsproblemen die verband houden met het werk. Hoewel de Belgische situatie niet fundamenteel verschilt van de gemiddelde toestand in de Europese Unie, moet worden beklemtoond dat voor oudere mannen het aantal afwezigheden wegens met het werk verband houdende gezondheidsproblemen driemaal hoger is dan het Europese gemiddelde.²⁶

De Europese Stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden – een officiële instantie van de Europese Unie – heeft een studie gepubliceerd over *Tien jaar arbeidsomstandigheden*. Daaruit blijkt: 'De meest voorkomende arbeidsgerelateerde gezondheidsproblemen zijn: rugpijn (genoemd door 33% van de ondervraagden); stress (28%); spierpijn in nek en schouders (23%); algehele vermoeidheid (23%). Er bestaat een direct verband tussen slechte gezondheidsscores en ongunstige arbeidsomstandigheden, met name wanneer er sprake is van hoge werkdruk en repeterende werkzaamheden. Blootstelling aan fysieke risicofactoren (lawaaï, trillingen, gevaarlijke stoffen, hoge of lage temperaturen) en slecht ontwerp van werkplekken (het tillen van zware lasten en pijnlijke houdingen) komen nog steeds veel voor. Het werk wordt steeds intensiever: ruim 50% van de werkenden werkt gedurende ten minste een kwart van hun werktijd in hoog tempo en met strakke deadlines.'²⁷

De studie concludeert dat het niet verwonderlijk is dat een groot aantal werkers lijden aan stress en uitputting en dat vele ouderen vroegtijdig hun activiteit willen stoppen.

Die situatie doet zich niet alleen in de fabrieken voor, maar evengoed in de kantoren, ziekenhuizen en scholen. In de dienstensector en de openbare diensten gelden meer en meer het ritme en de normen van de industrie. Alles kan rapper en met minder mensen. Eind vorig jaar ontstond een bitsig conflict bij de Brusselse Vervoermaatschappij, *mivb* tegen de gesplitste uurroosters en de onderbezetting. Al had dit conflict niets te maken met de eindeloopbaan, toch verklaarde een van de delegees voor de televisie: 'Iemand die hier 30 jaar heeft gewerkt kan niet meer, die is op, die heeft recht op brugpensioen.'

Het afgelopen jaar steeg het aantal arbeiders en bedienden dat ziek thuisblijft in ons land met een derde. Belangrijkste oorzaak: hoge werkdruk en stress. Eén op de drie werknemers heeft tijdens het weekend meer dan een dag nodig om te recupereren. Verwondert het dan nog dat het brugpensioen overal zo populair is?

De ontspannen (?) welvaarts(?)staat...

In die omstandigheden beginnen regering en patronaat hun kruistocht om vijf jaar langer te laten werken. Ze weten zeer goed hoe gevoelig de kwestie ligt. Daarom beloven ze degenen die aan het werk blijven, lichtere werkomstandigheden. Gewezen federaal minister Frank Vandenbroucke heeft er zelfs een fonds voor opgericht: het 'Ervaringsfonds'. Het fonds steunt sectoren en bedrijven om aanpassingen te doen of studies uit te voeren om de arbeidsomstandigheden van oudere werknemers te verbeteren. Op die manier kunnen 55-plussers langer aan de slag blijven. De toelage kan variëren van 4.000 euro tot 20.000 euro, afhankelijk van de aard van de aanpassing en/of studie en afhankelijk van de grootte van het bedrijf (hoe kleiner het bedrijf, hoe hoger de toelage). 'Zo zijn werknemers tenminste houdbaar tot einde loopbaan' pronkt de promotiefolder. Vandenbroucke noemt het de start van de 'ontspannen' actieve welvaartsstaat. Het zijn opnieuw cadeaus.

Maar de hele kapitalistische economie heeft de laatste jaren het aangepaste werk voor oudere werknemers afgeschaft. Vroeger konden oudere werkers terecht in een onderhoudsjob of in allerlei toezichtstaken. Vandaag zijn die jobs in alle grote bedrijven uitbesteed aan onderaannemers. Zullen de patroons de weg teruggaan? Geen sprake van. Wat zal gebeuren is dat elke lichtere job zal gepaard gaan met loonverlies. De patroons eisen daarom dat 'andere criteria dan anciënniteit' de vergoeding bepalen. De regeringsverklaring van 12 oktober 2004 gaat dezelfde weg op. De regering wil 'afspraken mogelijk maken waarbij werknemers ouder dan 45 in ruil voor het laten vallen van hun loonopslag kunnen opteren voor betere voorwaarden inzake hun individuele arbeidstijd en -organisatie'. En overstappen naar een lichtere job moet kunnen 'waarbij het eventuele loonverlies bij zo'n verandering van job wordt ingeperkt'.

Je zal elke stap naar een 'ontspannen' eindeloopbaan cash zelf betalen. Het summum van deze logica is het aangekondigde 'tijdsparen'. Vervroegde uittreding? Ja, het kan, als je ervoor gespaard hebt gedurende je loopbaan. Je kan sparen in geld of in tijd. Je kan je eindejaarspremie en het dubbele vakantiegeld in een fonds storten om jouw eigen bruggpensioen mee te betalen of om er onderweg even uit te stappen. In plaats van bruggpensioen te krijgen kan je het kopen! Maar het kan nog straffer. Je kan ook je overuren 'opsparen' om ze te recupereren op het einde van de loopbaan.

Eerst blaast de regering de brug op naar het pensioen en dan biedt ze een uitweg aan wie nog wat harder werkt en wat meer overuren opstapelt. Het grenzeloze cynisme van de 'ontspannen' loopbaan.

Je moet voortaan sparen voor je eigen pensioen en nu ook voor je brugpensioen. In Vlaanderen spaar je ook al voor je zorgverzekering. En velen sparen voor hun hospitaalkosten en straks voor hun ziekteverzekering. Het ligt wel allemaal in de lijn van de 'actieve welvaartsstaat'. Actief in plaats van passief, individueel in plaats van collectief, eigen verantwoordelijkheid in plaats van solidariteit. Weg met de oud-linkse slogans, leve de 'derde weg' van Blair, Schröder, Stevaert en Di Rupo.

Het hangt ervan af aan welke kant je staat

Keren we terug naar het uitgangspunt van het verhaal. 'Vermits de mensen langer leven is het logisch dat ze langer werken.'

Brugpensioen is echt geen luxe

Het klinkt logisch, maar alleen voor wie helemaal geen benul heeft van hoe het er tegenwoordig in de bedrijven, kantoren, hospitalen, scholen en instellingen aan toe gaat. Het is ook helemaal niet logisch voor wie het bekijkt vanuit de sociale vooruitgang. Als mensen langer leven, zouden ze wat langer van een dikverdiend pensioen moeten kunnen genieten. Vroeger hadden arbeiders veel geluk als ze de pensioenleeftijd bereikten. Met de verplichting vijf jaar langer te werken voert de regering ons terug in de tijd.

Daarbij wordt een aspect van het probleem zelden of nooit in rekening gebracht: de levensverwachting heeft een klassedimensie. Arbeiders die zich 40 jaar hebben afgesloofd, leven minder lang. De levensverwachting is helemaal anders voor wie aan de band staat dan voor wie coupons knipt. Ook Frank Vandenbroucke moet toegeven dat 'gemiddeld gesproken één jaar langer werken een veel groter 'offer' is voor mensen met een lage opleiding dan voor mensen met een hoge opleiding'.²⁸ En hij verwijst terecht naar de studie *Gezondheidsverwachting volgens socio-economische gradiënt in België* van het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid: 'Op de leeftijd van 25 jaar mogen de 20% mannen met de laagste scholingsgraad 27,4 levensjaren in goed ervaren gezondheid en 15,8 levensjaren in slecht ervaren gezondheid verwachten. De 20%

mannen met de hoogste scholingsgraad respectievelijk 42,5 en 3,9 jaar. Voor vrouwen worden gelijkaardige verschillen vastgesteld.' Ook de conclusie die Vandenbroucke daaruit trekt is duidelijk en juist: 'Ik geloof dat dit verschil in kwantitatieve en kwalitatieve levensverwachting een van de belangrijkste redenen is waarom het zo moeilijk is een maatschappelijk draagvlak te ontwikkelen voor het pleidooi dat 'langer moet gewerkt' worden. Het is onrechtvaardig dat één sociale categorie een proportioneel groter "offer" moet brengen in het kader van een beleid van 'langer werken' dan een andere sociale categorie.'

Met andere woorden, een ongeschoolde arbeider van 25 jaar wordt gemiddeld 73 jaar oud, een man met een universitair diploma 78,5 jaar. Om even lang te kunnen genieten van zijn pensioen zou die arbeider dan 5,5 jaar vroeger moeten kunnen stoppen met werken. Maar volgens die studie is de gemiddelde ongeschoolde arbeider van 53 niet meer gezond, hij is opgebruikt. Terwijl de academicus gezond blijft tot zijn eenenzeventigste. Ongeschoolde werkende vrouwen leven wel tot hun tachtigste, maar zijn maar gezond tot hun vijftigste. Arbeiders en arbeidsters laten werken tot hun 65 jaar, is hen nog vroeger de dood injagen. Is dat de regeringsoplossing voor het probleem van de vergrijzing? Dit is onaanvaardbaar en daarom mag om te beginnen niet worden geraakt aan de bestaande systemen en regelingen wat betreft het brugpensioen.

Integendeel, het recht om brugpensioen te nemen op 55 jaar en op 50 jaar voor zware beroepen moet dringend ingevoerd worden. Uit de enquête die de PVDA hield bij 4.274 mensen kwam heel duidelijk naar voren: het recht om op 55 jaar met brugpensioen te gaan beantwoordt aan een brede verzoeking. Vanaf 55 zou iedereen het recht moeten hebben eruit te stappen wanneer hij kapotgewerkt is, zeggen velen, en voor nachtarbeid en zwaar werk zou het zelfs vroeger moeten kunnen.

In feite zou de regering dat moeten aanmoedigen. Want is dat niet de simpelste en goedkoopste methode om de werkloosheid terug te dringen? Een oudere staat zijn plaats af aan een jongere. De werkloosheidsuitkering wordt een brugpensioenuitkering en de patroon betaalt de bijpassing. Het kost de staat niets. Zo zien het in elk geval vele werkers die we raadpleegden. 'Wie uitgeblust is, zou kunnen stoppen en een jongere die nu met moeite een job vindt zou de plaats kunnen innemen.' Of: 'Waarom zouden wij ons nog kapotwerken terwijl er zoveel jonge mensen een job zoeken?'

Voor de jongeren zou het een volwaardige job betekenen en niet een snertbaan in het circuit van de dienstencheques of een interimjob. Het is een van de meest geciteerde klachten in de PVDA-enquête: 'Jongeren hebben geen uitzicht meer op een vaste job. Ze komen in flexibele of part-timecontracten terecht en raken nooit meer aan vast werk. Er zijn jongeren die op hun drieëntwintigste alle speciale banen hebben doorlopen.' Vandaag zijn er in België 330.000 mensen tussen 50 en 60 die werken. Als de helft van hen de komende vier jaar kiest voor brugpensioenen met verplichte vervanging, dan zijn dat 165.000 werkzoekenden minder. De maatregel geeft de jongeren veel meer uitzicht op een vaste job dan de belofte van Verhofstadt dat hij tegen 2007 voor 200.000 nieuwe jobs zou creëren.

Geld is er genoeg

In hun Open Brief van begin 2004 stelden Frank Vandenbroucke en Johan Vande Lanotte: 'Het is onmogelijk de beste pensioenen en gezondheidszorg van de wereld te willen en tegelijkertijd de kortste loopbanen. De verlenging van de loopbaan staat vandaag ter discussie.'

Vooreerst kan men serieuze vragen stellen bij de bewering dat wij het beste pensioenstelsel ter wereld hebben. Vandenbroucke zélf geeft toe dat de geschatte kostprijs (3,4% BBP) van de vergrijzing in 2030 bij ons relatief laag is in vergelijking met andere landen in Europa, waar hij soms oploopt tot 5 à 6%. De reden is dat zowel de regelingen van pensioenleeftijd, de lengte van de loopbaan en de berekening op de lonen van de hele loopbaan bij ons tot de minst gunstige van Europa behoren. Vele jaren permanente besparingsmechanismen op de pensioenen, zoals het loonplafond voor de berekening van het pensioen en de niet-toepassing van de welvaartsvastheid, hebben de kloof tussen loon en pensioen groter gemaakt. Het minimumpensioen voor een gezin en ook de Ouderen Inkomens Garantie (met inkomenstest) liggen nog altijd onder de officiële armoededrempel (60% van het mediaan inkomen).

En waarom zou men niet het beste pensioenstelsel en de kortste loopbaan mogen nastreven? Is dit niet een normaal streefdoel van de arbeidersbeweging? Een andere vraag is hoe het voor de maatschappij betaalbaar is. Er zijn drie mogelijkheden: 1. hogere bijdragen; 2. hogere staatstussenkomst; 3. verlaging van de uitkeringen, gepaard met privatisering van het stelsel.

Hogere bijdragen of teruggave van de patronale bijdragen die ontnomen zijn aan de sociale zekerheid, laten we buiten beschouwing. Niet dat we die transfers goedkeuren. Maar het eerste wat in de huidige omstandigheden moet gebeuren, is het stopzetten van elke verdere afbouw. De patroons willen bovenop de 5 miljard euro die nu al jaarlijks krijgen nog eens 11 miljard euro tegen 2010 en de regering is in elk geval van plan om op die weg door te gaan. Dat schrijft Johan Vande Lanotte in zijn Open Brief van 13 februari 2005.

Van de verlaging van de uitkeringen kan geen sprake zijn, integendeel. De welvaartsvastheid moet volledig hersteld worden, wat een bijkomende uitgave van ongeveer 250 miljoen euro per procent aanpassing vertegenwoordigt. Indien dit niet gebeurt, blijft de kloof tussen loon en pensioen vergroten en evolueren we automatisch naar een minimumpensioen. En dat is dan weer gesneden koek voor de tweede en derde pensioenpijler. We willen de afschaffing van de belastingvoordelen die nu worden toegekend aan de tweede pijler en de sommen die door de patroons aan de tweede pijler worden besteed, moeten naar de versterking van de sociale zekerheid gaan.

Blijft de staatstussenkomst. Zoals aangetoond, is die tussenkomst in de periode 1980-2003 gedaald van bijna 6% van het BBP naar 2%, waardoor het aandeel in de financiering is geslonken van 30 naar 12%. Wij willen dat de staat de sociale zekerheid herfinanciert en zijn tussenkomst optrekt om de noden van de vergrijzing te kunnen dragen. We gaan ervan uit dat de 3,4% van het BBP onderschat zijn, vermits een aantal hypothesen zoals welvaartsvastheid, hoogte van de uitkeringen, de kostprijs van het onderwijs en de ziekenzorg onderschat zijn. Laten we er eerder van uitgaan dat de globale bijkomende kost van de vergrijzing in 2030 rond de 5% van het BBP kan schommelen. Het is niet door bezuinigingen in de openbare diensten en de sociale sectoren dat men fondsen moet verzamelen voor het Zilverfonds voor de pensioenen, zoals de regering van plan is.

Wij komen op voor een herverdeling van het nationale inkomen in omgekeerde zin. In de voorbije 20 jaar is het aandeel van het bruto-inkomen uit arbeid in het BBP met 10% gezakt. Het aandeel van het inkomen uit kapitaal is met evenveel procent gestegen. Die evolutie gaat verder. De huidige regering heeft al 8 miljard euro belasting- en bijdragecadeaus uitgedeeld, bijna uitsluitend aan kapitaalbezitters. De

belastingshervorming die de schatkist 4,2 miljard euro kostte, kwam voor een vierde ten goede aan de 10% rijksten.

De staatsschuld en de betaling van rente aan de bezitters van staatsobligaties kost de staat nog elk jaar bijna één derde van de staatsbegroting. Een éénmalige radicale operatie 'staatsschuld' waarbij een vermogensbelasting van 5 à 10% op de vermogens boven 500.000 euro wordt geheven kan gebruikt worden om de staatsschuld drastisch te doen dalen.

Een jaarlijkse fortuinenbelasting van 1 à 2% op diezelfde vermogens boven de 500.000 euro kan de permanente staatstussenkomst in de sociale zekerheid terug op peil brengen.

Indien dit gebeurt, zal het niet nodig zijn langer te werken, zoals de Europese Unie uitlegt. En dan kunnen we zowel het beste pensioenstelsel als de kortste loopbaan benaderen.

Eerst een loopbaan, dan een eindeloopbaan

Er is nog een andere methode om de vergrijzing te betalen. Dat is de tewerkstellingsgraad boven de 70% halen. Niet door ouderen langer te laten werken maar door werklozen aan het werk te krijgen. We zijn het eens met het ABVV en het ACV: 'Eerst een loopbaan, dan eindeloopbaan'. We zijn het ook eens met Verhofstadt als hij 200.000 nieuwe werkplaatsen wil scheppen. Maar dan niet door cadeaus aan het patronaat of door te rekenen op een opflakking van de conjunctuur. Want het tweede fenomeen verdwijnt even snel als het opkomt en het eerste levert geen nieuwe werkplaatsen (tenzij van hoe dan ook geplande jobs) alleen verdringing van bestaande. We komen op voor het scheppen van echte werkplaatsen, geen jobs in de marginale sfeer van de goedkope dienstencheques, tijdelijke contracten of interim-arbeid.

Daarom moet de staat ophouden met het weggooien van geld door belastingvermindering 'in ruil voor werk' en zelf het initiatief nemen om werk te scheppen. In de openbare diensten, de scholen maar ook in de zorgsector. Ook in de cultuur- en sportsector kunnen vele werkplaatsen geschapen worden.

We zijn het ook eens met het ABVV-voorstel om patroons die afdanken te doen betalen in een collectief fonds voor het scheppen van werkplaatsen. Dat is ook de betekenis van het wetsvoorstel Decroly dat patroons wil beboeten indien zij niet voor vervangende werkgelegenheid instaan van hun afgedankte arbeiders.

Er moet ook dringend gesleuteld worden aan de werkdruk. Indien de regering werkelijk de werkomstandigheden van de oudere werkers wil verbeteren, dat ze dan aanwervingen verplicht maakt wanneer er duidelijk aanwijsbare tekenen zijn van onderbezetting.

Een arbeidsduurvermindering met compenserende aanwervingen de meest logische en juiste vorm van herverdeling van het beschikbare werk. Zo kunnen meer arbeiders en bedienden aan de slag en stijgt de tewerkstellingsgraad.

Ten slotte moeten de huidige systemen van brugpensioen behouden blijven en moet het recht op brugpensioen op 55 jaar worden ingevoerd, maar dan met de verplichting van vervangende aanwerving, tenminste wanneer het niet gaat over een herstructurering.

Discriminatie houdt tewerkstellingsgraad laag

Wat ten slotte met de migratie? Alle studies erkennen dat een hogere migratie een oplossing kan zijn voor het tekort aan arbeidskrachten. De migratie bestaat voornamelijk uit beroepsactieve jongeren (van 18 tot 35 jaar) en hun kinderen. Migrantten kunnen dus de ontbrekende arbeidskrachten uitstekend aanvullen. Deze piste wordt nu unaniem afgewezen door de regering en de politieke partijen, vooral omdat ze ingaat tegen de restrictieve immigratiepolitiek. Een netto-instroom van 60.000 in plaats van 15.000 migrantten zou de bevolking op actieve leeftijd op peil kunnen houden maar dat wordt als 'onrealistisch' voorgesteld. De Kamer schaarde zich wat dat betreft achter het betoog van professor Ron Lesthaeghe van de VUB: 'Met een dermate grote instroom zou het Belgische migratiesaldo per 1.000 inwoners hoger komen te liggen dan dat van traditionele immigratielanden zoals Australië of Canada. Een dergelijk beleid is dus niet realistisch. Evenmin is immigratie een mirakeloplossing. Ook de immigranten worden ouder en moeten dus worden vervangen door nieuwe immigranten. Aldus zou ons land volledig afhankelijk worden van immigratie. Via 'replacement migration' kan men alleen volumes (totale bevolking, totale actieve populatie) in stand houden, maar niet verhoudingen (ratio ouderen / werkenden, percent 65+, enz.) op hun huidig niveau constant houden.'

Verschillende landen, zoals Canada en Groot-Brittannië passen terzake een selectieve immigratie toe en laten alleen hooggeschoolde migrantten toe. Van een politiek van 'alleen politieke vluchtelingen en

geen economische' wordt hier overgestapt naar economische bloedtransfusie naar het rijke Westen. Alhoewel wij in principe voor open grenzen en vrije circulatie van personen zijn, is immigratie niet een specifiek antwoord op de vergrijzing. De tewerkstelling van de hier aanwezige migranten is in elk geval prioritair. Dertig procent van de migranten in Brussel hebben geen werk en dat geldt niet alleen voor de laaggeschoolden. Het opdrijven van de tewerkstellingsgraad passeert in de eerste plaats langs het verschaffen van werk aan deze bevolkingsgroep die nog altijd het slachtoffer is van schrijnende discriminatie op de arbeidsmarkt.

Een maatschappijkeuze

Het vergrijzingsdebat brengt een aantal fundamentele maatschappelijke keuzes aan het licht. De gehele problematiek wordt door de traditionele partijen behandeld als een kwestie van competitiviteit, kostprijs van de sociale zekerheid en loonlast van het patronaat. Het Vlaams Belang bekijkt het niet anders. 'Gedaan met prutsen in de marge (nepstatuten), volwaardig werk' zegt het VB. Hoe? 'Dit kan enkel door de lasten op arbeid in dit land drastisch te doen dalen.' Natuurlijk in een autonoom Vlaanderen, waar 'ondernemen opnieuw aantrekkelijk wordt gemaakt'. In dit autonome Vlaanderen zal de vergrijzing zwaarder wegen dan in Wallonië of Brussel en dus schaart het Vlaams Belang zich resoluut achter de patronale voorstellen. In zijn verkiezingsprogramma voor de Vlaamse Raad schreef het Blok: 'De loopbaan van de werknemers moet worden uitgebreid in plaats van systematisch verkort'. Volgens Vlaams Belang-senator Joris Van Hauthem kan het 'pensioenstelsel alleen maar gevrijwaard worden wanneer meer mensen aan de slag gaan en langer aan de slag blijven. Het fiscaal aanmoedigen van pensioensparen is een bijkomend element. Op termijn zal men moeten gaan naar kapitalisatiesysteem in plaats van een repartitiesysteem'.

De competitiviteit is het dogma van Lissabon. Het model van de Europese welvaartsstaat moet behouden worden maar 'mag zoveel niet kosten'? Dat is onmogelijk. De VS voorbijsteken zonder het wreedaardig karakter van de Amerikaanse maatschappij te kopiëren? Onmogelijk.

Alles moet plooiën naar de vernietigende marktlogica van het kapitalisme. En dat is een neerwaartse spiraal zonder einde. Terwijl de EU probeert het pensioenstelsel van de VS te imiteren, zit Bush al een sta-

dium verder in de privatisering. Die waanzinnige koers betekent ook dat alle gegevens op losse schroeven staan. Want de wrede concurrentie maakt een crisisvrije ontwikkeling onmogelijk.

Uw tien vragen over het brugpensioen

Wat zijn de patroons en de regering precies van plan met het brugpensioen? Zal ik nog wel met brugpensioen kunnen gaan? Kunnen ze me opnieuw aan het werk sturen, al ben ik met brugpensioen? De PVDA wil brugpensioen nog uitbreiden, maar is dat wel betaalbaar?

1. Wanneer kan ik met brugpensioen gaan?

Wie met brugpensioen wil gaan, moet eerst afgedankt worden. De algemene regeling zegt dat je op 60 jaar met brugpensioen kan op voorwaarde dat je een loopbaan hebt van minstens 20 jaar. In de meeste sectoren wordt die leeftijd door een sectorale of ondernemings-cao verlaagd tot 58 jaar mits een loopbaan van 25 jaar.

Een bijzondere regeling bestaat voor wie 20 jaar nachtarbeid achter de rug hebben en voor invalide bouwvakkers. Zij kunnen met brugpensioen op 56 jaar als ze een loopbaan van 33 jaar hebben. In bedrijven in moeilijkheden of herstructurering kan brugpensioen toegekend worden tussen 50 en 55 jaar aan werkers die een loopbaan van 20 jaar hebben.

2. Zal het brugpensioen volledig verdwijnen?

Ja, als we het patronaat en de regering hun gang laten gaan. Volgens de patroonsorganisatie VBO moeten alle systemen van vervroegde uitkering en ook brugpensioen op een termijn van 6 à 10 jaar afgeschaft worden. Ofwel werk je, ofwel ben je werkloos, ofwel ben je definitief op pensioen. Vervroegd pensioen kan ook, maar wie vroeger wil stoppen dan 60 moet er zelf voor sparen ('tijdsparen').

De regering wil de voorstellen van het VBO allemaal bespreken. Ze wil onder andere:

- De loopbaanvereisten om op brugpensioen te kunnen gaan, optrekken. Dit criterium kan progressief verhoogd worden. Men spreekt van 38 jaar loopbaan als beginvereiste.
- De verplichting invoeren zich beschikbaar te houden voor de arbeidsmarkt, ook ingeval van brugpensioen bij herstructurering.

- De criteria voor uitzonderingsregimes bij lagere leeftijd dan 58 jaar verstrengen.

3. Wat is het gemiddelde brugpensioen?

Het conventionele brugpensioen bestaat uit een werkloosheidsuitkering ten laste van de sociale zekerheid en een aanvullende vergoeding ten laste van de patroon die afdankt.

De werkloosheidsuitkering is gunstiger voor bruggepensioneerden dan voor werklozen, namelijk 60% van het loon voor de duur van het brugpensioen, ongeacht de gezinstoestand. Dat is minimum 860 euro en maximum 1.005 euro per maand. De aanvullende vergoeding is afhankelijk van het vroegere loon. De voordeligste formule voorziet in een vergoeding gelijk aan de helft van het verschil tussen het nettoloon en de werkloosheidsuitkering.

De regering wil op verschillende manieren het brugpensioen fiscaal minder aantrekkelijk maken.

4. Brugpensioen of vervroegd pensioen?

Naast het brugpensioen bij afdanking bestaat ook de vrije keuzemogelijkheid om met vervroegd pensioen te gaan vanaf 60 jaar. Dit sociale statuut is minder aantrekkelijk dan het statuut van bruggepensioneerde want de werkloosheidsuitkering wordt hier niet berekend op het laatste loon maar op de hele loopbaan. Wie vervroegd met pensioen gaat, heeft geen volledige loopbaan en trekt dus dikwijls geen volledig pensioen. Bij brugpensioen blijft de teller voor de loopbaan wel lopen tot aan de pensioenleeftijd.

De regering wil de 'gelijkgestelde periodes' herzien voor de pensioenrechten. Periodes van werkloosheid, ziekte, brugpensioen en tijdskrediet (gedeeltelijk) worden nu in rekening gebracht als gewerkte periodes en tellen dus mee als loopbaan voor de pensioenberekening.

5. Kunnen ze me terug aan het werk sturen?

Een bruggepensioneerde is nu een werkloze die niet ingeschreven is en niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Hij kan niet gesanctioneerd worden. De regering wil daar verandering in brengen: een bruggepensioneerde moet beschikbaar blijven voor de arbeidsmarkt.

6. Brugpensioen op 55 voor iedereen. Is dat wel betaalbaar?

Let wel: het gaat om een recht, niet om een verplichting. In feite kost deze eis de sociale zekerheid niet veel: hij vervangt de ene werkloos-

heidsuitkering (van een jongere) door een andere (van de bruggepensioneerde). De aanvullende vergoeding valt ten laste van de patroons. Die hebben al 5 miljard euro verlaging van hun sociale bijdrage gekregen om nieuwe banen te creëren. Maar de werkloosheid is helemaal niet verminderd.

Met het systeem van brugpensioenen met verplichte vervanging komt er een garantie dat het geld van de gemeenschap deels uitgekeerd wordt aan de bruggepensioneerden en voor een deel gebruikt om volwaardig werk te creëren voor jongeren.

Aan de andere kant moet de sociale zekerheid (en het pensioenstelsel) geherfinancierd worden met een vermogensbelasting van 1% op het deel van de grote fortuinen boven de 500.000 euro.

7. Na hoeveel jaren dienst kan ik op brugpensioen?

Na een loopbaan van 35 jaar, met volledig behoud van alle gelijkgestelde periodes (werkloosheid, ziekte, tijdskrediet).

8. Kan men na zware arbeid nog vroeger met brugpensioen?

Uiteraard moet al wie vandaag al een gunstiger regime kent (staal, nachtwerkers) dit voordeel behouden en al vanaf 50 jaar met brugpensioen kunnen gaan.

9. Hoeveel jobs kan die eis opleveren voor de jongeren?

Vandaag zijn er in België 330.000 mensen tussen 50 en 60 die werken: als de helft van hen de komende vier jaar kiest voor brugpensioen met verplichte vervanging, dan zijn dat 165.000 werkzoekenden minder. De maatregel geeft de jongeren veel meer uitzicht op een vaste job dan de belofte van Verhofstadt dat hij voor 2007 200.000 nieuwe jobs zou creëren.

10. Hoe kunnen we dat realiseren?

Door de strijd te ontwikkelen, door te werken aan andere krachtsverhoudingen. Vroegere generaties hebben (ook in tijden van crisis) de 8-urendag en de 40-urenweek afgedwongen. De studies van onderzoeksbureaus en van progressieve wetenschappers kunnen gebruikt worden om deze maatregel te becijferen, om te zoeken waar we de nodige middelen kunnen halen en om de patronale argumenten te weerleggen.

Een voorbeeld van zo'n beweging is degene die dokter voor het Volk Dirk Van Duppen op gang heeft gebracht rond de eis van goedkope geneesmiddelen.

Systemen: van vervroegde uitdreding

Toekenningsvoorwaarden	Conventioneel brugpensioen KB 7.12.92	Oudere werkloze KB 25.11.91 – KB 27.05.02	Canada Dry	Vervroegd pensioen
<p>CAO 17 of CAO's op bedrijfsniveau.</p> <p>1° Enkel voor werknemers die ontslagen worden.</p> <p>2° Leeftijd van 60 jaar bereikt.</p> <p>In nagenoeg alle sectoren is dit verlaagd tot 58 jaar.</p> <p>3° Minimum 25 jaar loopbaan.</p> <p>4° Werkloosheidsuitkeringen ontvangen.</p> <p>Soepeler voorwaarden boven 60 jaar en in ondernemingen in moeilijkheden of herstructurering.</p>	<p>Tot 1 juli 2002 stond statuut open voor werklozen > 50 jaar.</p> <p>Overgangsregeling tot 1 juli 2004.</p> <p>Tot 1 juli 2003: 56 jaar.</p> <p>Tot 1 juli 2004: 57 jaar.</p> <p>Vanaf 1 juli 2004: 58 jaar.</p>	<p>Vervroegde uitdreding à la carte. Bedrijfs-CAO of individuele regeling.</p> <p>Onbeperkte vrijheid op de helling na verstrenging toegang tot statuut 'oudere werkloze'.</p> <p>Zonder dat statuut blijft men deel uitmaken van de arbeidsmarkt.</p> <p>Blijft interessant als men om reden van ancienniteit niet in aanmerking komt voor brugpensioen.</p>	<p>Minimumleeftijd 60 jaar.</p> <p>Loopbaanvereiste van 30 jaar in 2002. Wordt opgetrokken tot 35 jaar in 2005.</p>	<p>Geen.</p> <p>Geen vervangingsplicht.</p> <p>Geen drie werkgeversbijdragen.</p>
<p>Verplichtingen werkgever</p>	<p>Drietal bijdragen voor SZ.</p> <p>Verplichte vervanging door werkloze. Behalve >60 jaar en ondernemingen in moeilijkheden of herstructurering.</p>	<p>Geen.</p>	<p>Geen.</p>	<p>Geen.</p>

Financieel statuut	<p>Werkloosheidsuitkering aan 60% van een begrensde loon (zeer laag) + aanvullende vergoeding gelijk aan ½ van verschil met vroegere netto-loon. Begrensde netto-loon. Twee bijdragen (3% en 3,5%) worden geheven.</p>	<p>Geen. Percentage van begrensde loon, afhankelijk van duur en gezinssituatie. Anciënniteitstoeslag mogelijk na 1 jaar werkloosheid en mits anciënniteit als loon-trekkende van 20 jaar.</p>	<p>Werkloosheidsuitkering en aanvullende vergoeding. Geen recht op de vaste berekening van de uitkering aan 60%. Er worden geen bijdragen geheven.</p>	<p>Minder aantrekkelijk dan statuut brugpensioneerde of zelfs oudere werkloze want werkloosheidsuitkering wordt berekend op laatste loon en pensioen op de hele loopbaan. Plus minder jaren loopbaan. Berekend aan 75 of 60%.</p>
Sociaal statuut	<p>Werkloze die niet ingeschreven is en niet beschikbaar arbeidsmarkt. Kan niet gesanctioneerd worden. Soepele regeling toegelaten arbeid maar geen betaalde arbeid. Gelijkgestelde periode voor pensioenrechten. Geen recht op vervroegde pensionering.</p>	<p>Dienen niet beschikbaar en niet ingeschreven te zijn als werkzoekende. Kunnen niet gesanctioneerd worden. Soepel statuut toegelaten arbeid. Geldt als gelijkgestelde periode. Recht op vervroegd pensioen.</p>	<p>Onderworpen aan gewone regels van werkloosheidsuitkering. Worden beschouwd als gewone werklozen of als 'oudere werklozen'.</p>	<p>Voordeliger statuut inzake toegelaten arbeid. Toegelaten binnen bepaalde perken. Maar pensioenbedrag ligt definitief vast.</p>

Regering en brugpensioen: de zeven wegen van afspraak

Toen de regering op 12 oktober 2004 dertig voorstellen formuleerde om langer te laten werken, haalde zij haar inspiratie bij het VBO, dat 3 maanden eerder exact dezelfde voorstellen deed. Onderstaande vergelijking maakt deze link tussen regering en VBO duidelijk. De eerste kolom bevat de verschillende voorstellen. In de tweede en derde kolom staat hoe die voorstellen respectievelijk door de regering en door het VBO werden geformuleerd. Het zijn letterlijke citaten.

	Regeringsverklaring 12 oktober 2004	VBO – Masterplan 7 juli 2004
<p>1. Strengere voorwaarden voor brugpensioen. Wil je met brugpensioen? Wachten is de boodschap.</p> <p>☐ Voor het gewone brugpensioen (cao's) moet je meer loopbaanjaren kunnen voorleggen: wie wil vertrekken op 58 jaar zal minstens 38 jaar moeten gewerkt hebben.</p> <p>☐ Voor de berekening van het aantal gewerkte jaren zullen gelijkgestelde periodes (zoals periodes dat je dopt, ziek bent of tijdskrediet neemt) niet meer volledig meetellen.</p> <p>☐ Voor systemen als het Canada Dry-systeem, een vorm van werkloosheid waarbij je een aanvulling krijgt op je werkloosheidsuitkering (zoals bij brugpensioen), wordt de vereiste leeftijd gewoon opgetrokken.</p>	<p>het aanpassen van de loopbaanvereisten en de berekeningsregels voor het samenstellen van de loopbaan en</p> <p>het aanpassen van de leeftijdsvereisten, met name voor wat betreft de Canada Dry-regelingen, zodat de gemiddelde duur van de loopbaan verlengd wordt</p>	<p>Op termijn alle systemen met bijzondere statuten vóór pensioen afschaffen in al hun aspecten: brugpensioen, oudere werklozen, werknemers in bijzondere omstandigheden.</p> <p>Om daartoe te komen moet op korte termijn vooral het accent worden gelegd op een verhoging van de leeftijdsvoorwaarde voor brugpensioen op lage leeftijd, de anciënniteitsvoorwaarden in de brugpensioenregeling</p> <p>en het optrekken op een geprogrammeerde wijze van de uitzonderingen beneden de leeftijd van 60 jaar (58 jaar).</p> <p>Vermindering van de assimilaties voor de pensioenberekening in geval van vervroegde uittreding.</p>

<p>2. Wie toch vertrekt krijgt minder geld.</p> <p>☐ Het bedrag en de duur van de aanvullende vergoedingen worden verlaagd.</p> <p>☐ De bijpassing van de patroon of de RVA wordt lager en je hebt er minder lang recht op.</p> <p>☐ Je zal op de koop toe ook meer belastingen moeten betalen op dit inkomen.</p> <p>☐ Oudere werklozen kunnen hun uitkering niet langer combineren met een aanvullend pensioen.</p> <p>☐ Wie voor zijn 65ste op pensioen gaat, zal nog minder mogen bijwerken.</p>	<p>het herbekijken van de fiscale en parafiscale behandeling van de vervroegde uittreidingsregelingen onder meer met het oog op het wegwerken van de bestaande discriminaties</p> <p>het aanpassen van het bedrag en de duur van de aanvullende vergoedingen</p> <p>het verhogen van de bijdragen verschuldigd op de aanvullende vergoedingen in functie van de leeftijd van uittreiding, het bedrag en de grondslag van de toegekende voordelen</p> <p>het beperken van aanvullende pensioenen tot een werkelijke aanvulling op een pensioen zodat de combinatie aanvullend pensioen en werkloosheidsuitkering onmogelijk wordt, daarbij dient ook de fiscale aftrek voor de financiering van aanvullende pensioenrechten die betrekking hebben op tijdvakken van vervroegde uittreiding beperkt te worden tot periodes waarin betrokkene beschikbaar blijft voor de arbeidsmarkten</p> <p>tenslotte kan ook de toegelaten arbeid van nieuwe vervroegde gepensioneerden worden afgeremd of onmogelijk worden gemaakt,</p>	<p>Concreet zal dus moeten onderzocht worden of wat de rechtstreekse spanning betreft, de brugpensioentoeslag moet afgeschaft worden.</p> <p>Daarnaast is de ganse problematiek van herstel van loonspanning in de uitgestelde vergoeding aan de orde: pensioenmalus volgens te bepalen modaliteiten.</p> <p>Duidelijke regels inzake toegelaten arbeid bovenop uitkeringen: voor de normale pensioenleeftijd (65 jaar): geen.</p>
--	--	--

<p>3. Wie op brugpensioenen is moet 'beschikbaar' blijven voor de arbeidsmarkt.</p> <p>Voortaan is het mogelijk dat je als brugpensioneerde terug wordt opgeroepen om opnieuw aan de slag te gaan. Bij je oude baas (zoals nu gebeurt bij Ford in Genk), bij een nieuwe baas of in het kader van een regionale tewerkstellingspool die aan verschillende bedrijven diensten verleent. Zo ben je dus nooit gerust en blijf je afhankelijk van de wil van de patroons.</p>	<p>een aanpassing van de regels inzake de beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt</p>	<p>Permanente beschikbaarheidstoets van alle werklozen ongeacht de leeftijd, met andere woorden afschaffing van de uitzonderingsstatuten inzake beschikbaarheid van alle oudere werklozen en brugpensioneerden.</p> <p>De monitoring nodig voor deze waakzaamheid betreft de invaliditeit en de controle erop, het overmatig gebruik van tijdskrediet en een effectiviteit van de beschikbaarheidstoets bij oudere werklozen.</p>
<p>4. Bij herstructureringen op je bedrijf is brugpensioenen geen verworven recht.</p> <p>Brugpensioenen is niet meer de eerste keuze bij herstructureringen, wel herplaatsingsprojecten, arbeidsherverdeling of 'outplacement'. Dat wil zeggen dat je naar een tewerkstellingscel gaat, die je dan doorverwijst naar vormings- en scholingsprogramma's en misschien naar een job.</p>	<p>de vervroegde uittreding, ook en met name bij herstructurering, niet als een 'eerste keus' of een 'verworven recht' te beschouwen, maar alternatieven zoals outplacement, herplaatsingsprojecten en arbeidsherverdeling eerst ten volle te benutten</p> <p>het creëren van een wettelijk kader dat toelaat om de talenten, expertise en vaardigheden van oudere werknemers optimaal te benutten door ze te delen met andere ondernemingen, dit om het verlies van expertise, inzonderheid naar aanleiding van herstructureringen tegen te gaan</p> <p>de doorbetaling van de aanvullende vergoedingen brugpensioenen en Canada Dry bij werkhervatting</p> <p>de vrijstelling van sociale bijdragen van de aanvullende vergoeding indien de werknemer een nieuwe job vindt bij een andere werkgever</p>	<p>Meer mogelijkheden en soepeler regels op terbeschikkingstelling en pooling van werknemers.</p> <p>Systemen voor een gemakkelijker overgang tussen verschillende sectoren (zelfstandigen, privé/publieke sector, enz.) en statuten:</p> <p>het creëren van een activerend rugzakje voor oudere ontslagen werklozen voor heraanwerving elders (verplicht outplacement, activering van een deel van de opzegvergoeding, heroriëntering activaplan, activering brugpensioentoeslag), zonder verhoging van de bestaande ontslagkosten.</p>

5. Je zal nog vroeger kunnen stoppen als je er zelf voor hebt betaald.

Vervroegde uitstreding kan enkel nog voor wie tijdens de loopbaan overuren zonder extra loon presteerde en voor wie dubbel vakantiegeld en/of eindejaarspremie omzette in extra verlofdagen.

een onderhandeld collectief kader te creëren waarbinnen oudere werknemers die dat wensen de kans krijgen om, indien de arbeidsorganisatie het toelaat, het dubbel vakantiegeld en/of de eindejaarspremie om te zetten in bijkomende vakantiedagen

het invoeren van meer ontspannen loopbanen, waarbij naast de bestaande vormen van tijdskrediet en binnen welomschreven krijtlijnen bijvoorbeeld extra-legale verlofdagen of uren die vrijwillig tijdens drukker periodes gepresteerd worden op een later tijdstip in de loopbaan opgenomen kunnen worden,

Op langere termijn streeft de regering in overleg met de sociale partners naar de invoering van een volwaardig systeem van tijdssparen dat op vrijwillige basis en met respect voor het arbeidsrecht en de bepalingen inzake de wettelijke arbeidsduur, de werknemers zal toelaten om hun arbeidstijd te beheren en over hun loopbaan te spreiden in functie van hun persoonlijke en gezinsnoden. Daarbij zal elke werknemer een tijdsspaarrekening hebben waarop werkdagen kunnen worden opgespaard

De bestaande rechten inzake tijdskrediet voor ouderen zijn derhalve niet uitbreidbaar tenzij er reglementaire garanties komen om de band te verankeren tussen enerzijds een meer ontspannen en anderzijds een langere loopbaan. Dit kan via de verplichte verhoging van brugpensioenleeftijd in verhouding tot opgenomen tijd in tijdskrediet.

Dit moet hen toelaten om via fiscale stimulansen een bepaald deel van het loon te reserveren voor activering op latere leeftijd, in het kader van hun persoonlijk beheer van de eindloopbaan (spaarloon, gefinancierd door bijvoorbeeld premies ten belope van een bepaald maximum percentage, te valoriseren vanaf bijvoorbeeld de leeftijd van 55 jaar, na x jaar effectieve arbeid in combinatie met tijdskrediet en/of verlof zonder wedde).

Verdere uitbreiding van onderbrekingsmogelijkheden – indien gewenst – moeten derhalve komen van geresponsabiliseerde mechanismen met eigen financiering vanuit de werknemer. Vormen hiervan zijn het verruimen van de mogelijkheden van deeltijds werk en onbetaald verlof voor 55-plussers en de opstart van een systeem van fiscaal ondersteund spaarloon, activeerbaar vanaf 55 jaar in het kader van eindloopbaan.

<p>6. Ouderen die aan het werk blijven, moeten goedkoper voor de patroons.</p> <p>☐ Voor anciënniteitspremie's en baremieke loonsverhogingen (voor bedienden) zullen andere factoren gelden dan leeftijd en anciënniteit, namelijk je rendement. Want de ouderen moeten goedkoper worden. Een loon en carrière plannen en opbouwen wordt onmogelijk.</p> <p>☐ Oudere werknemers kunnen lichtere jobs krijgen, als ze maar bereid zijn loonverlies te aanvaarden of loonopslag te laten vallen.</p>	<p>het creëren van een instrument, dat werknemers die zware arbeid verrichten voorbereidt op een lichtere en meer aangepaste job aan het eind van hun loopbaan en waarbij het eventuele loonverlies bij zo'n verandering van job wordt ingeperkt afspraken mogelijk te maken waarbij werknemers ouder dan 45 in ruil voor het laten vallen van hun loonopslag kunnen opteren voor betere voorwaarden inzake hun individuele arbeidstijd en organisatie</p> <p>het verminderen van de loonspanning tussen jongeren en ouderen door het gradueel integreren van criteria, andere dan leeftijd en anciënniteit, in loonbarema's en door het afbouwen van het gewicht van de factor leeftijd in het verloningsbeleid</p> <p>een herschikking van de lastenverlagingen ten voordele van de oudere werknemers en in het bijzonder van oudere werknemers die overstappen van een zware arbeid op een lichtere en aangepastere job of van oudere werknemers met lage lonen</p> <p>een kader te creëren dat een versoepeling van de mogelijkheden tot inplacment toelaat, met name om de overstap naar een meer aangepaste job op het eind van de loopbaan te vergemakkelijken</p>	<p>De loonkost aanpassen aan de wijzigingen in productiviteit via maatregelen tot afbouw van leeftijdsbarema's.</p> <p>De arbeidsrechtelijke bescherming vormt in een aantal gevallen een hinderpaal om ouderen in dienst te houden en/of te muteren naar andere functies.</p> <p>Deze arbeidsrechtelijke bescherming moet dan ook, met garanties tegen misbruiken, worden gemodificeerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een groter ius variandi tijdens de eindloopbaan waarbij mutatie naar een andere functie niet automatisch wordt beschouwd als een eenzijdige wijziging van de arbeidsovereenkomst. <p>Werknemer en werkgever toelaten in afwijking op hogere rechtsbronnen eigen keuzes te maken inzake arbeidsvoorwaarden en verloningsbeleid (cafetariaplannen).</p> <p>Loonkostverlaging voor nieuw aangeworven vijftig-plussers (geen brugpensioenrechten ten aanzien van aanwervende werkgever).</p>
--	---	--

7. Wie aan het werk blijft na zijn 65, krijgt een bonus.

de invoering van een bonussysteem dat eerder een lange loopbaan dan het werken op hoge leeftijd stimuleert

het aanmoedigen van wie na de wettelijke pensioenleeftijd, zonder van een pensioen te genieten, zijn professionele activiteit wenst verder te zetten met de bedoeling om hogere pensioenrechten op te bouwen

terwijl ook de plafonds van toegelaten arbeid van zij die de wettelijke pensioenleeftijd hebben bereikt verder stelselmatig kunnen worden opgetrokken en geleidelijk afgeschaft

Daarnaast is de ganse problematiek van herstel van loonspanning in de uitgestelde vergoeding aan de orde: de pensioenbonus – volgens te bepalen modaliteiten.

Duidelijke regels inzake toegelaten arbeid bovenop uitkeringen
– na de normale pensioenleeftijd (65 jaar): onbeperkt.

- 1 Prof. Mark Elchardus, VUB, Commissie Vergrijzing, Kamer, p.107
- 2 Kamer van Volksvertegenwoordigers, De vergrijzing van de samenleving, 2 september 2004, p.108-109
- 3 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, Verslag 2004, p.217
- 4 Die actieve leeftijd is volgens Europese maatstaven op 15 tot 64 jaar vastgelegd.
- 5 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, Rapport 2004, p.75
- 6 Gezamenlijk verslag van de Commissie en de Raad inzake toereikende en betaalbare pensioenen, 3 maart 2003, p.56
- 7 Europese werkgelegenheidsstrategie, Nationaal actieplan voor de werkgelegenheid 2004 België, September 2004, p.10
- 8 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, Rapport 2004, p.75
- 9 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, Synthese Verslag 2004, p.15
- 10 Kamercommissie vergrijzing, p.106
- 11 Nationaal Actieplan voor de Werkgelegenheid, België 2004, p.27
- 12 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, p.9, Synthese verslag 2004
- 13 ibidem, p.57
- 14 Jan Smets, *Alle hens aan dek voor werk*, Werkgelegenheidsconferentie, 19 september 2003
- 15 Gilbert De Swert, 50 grijze leugens, Van Halewijck, p.30
- 16 Het Masterplan eindloopbaan van het VBO, juli 2004, p.3
- 17 VBO, Problematiek van het loopbaaneinde, 2 december 2003, p.1
- 18 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, p.10, Synthese Verslag 2004
- 19 Jan Smets, Werkgelegenheidsconferentie 19 september 2003
- 20 VBO, Problematiek van het loopbaaneinde, 2 december 2003, p.8
- 21 Federale Beleidsverklaring, 12 oktober 2004
- 22 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, p.19, Synthese Rapport 2004
- 23 Prof. Mark Elchardus VUB, Kamercommissie vergrijzing, p.110
- 24 Nationaal Actieplan Werkgelegenheid 2004 p.11
- 25 De Financieel Economische Tijd, 2 september 2003
- 26 Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, Verslag 2004, p.102-103
- 27 Europese stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden, Tien jaar arbeidsomstandigheden in de Europese Unie,
- 28 Frank Vandenbroucke, Vergrijzing en het Belgische overheidsbeleid, terugblik en vooruitblik.

Vakbonden lopen warm voor een andere financiering van de sociale zekerheid

Is de Algemene Sociale Bijdrage (ASB) een valabele oplossing?

We gaan naar een confrontatie over de eindeloopbaan en over de financiering van de sociale zekerheid. Voor regering en patroons is de mirakeloplossing langer werken. Maar hoe kijken de vakbonden aan tegen de dreigende taal van de overkant? 'Langer werken, harder werken, minder verdienen, drie maal nee', zegt het ACV. 'Een loopbaan voor iedereen... vooraleer over een eindeloopbaan te spreken', zegt het ABVV.

Toch geven de vakbonden toe dat er een probleem is van 'vergrijzing' van de bevolking. Het aantal actieven die betalen voor de sociale zekerheid van de niet-actieven neemt relatief af. In een systeem van sociale zekerheid dat vooral gefinancierd wordt door bijdragen op het loon moet hier een oplossing voor komen. Zeker als de patroons hoe langer hoe meer beknibbelen op die bijdragen, omwille van de 'concurrentiepositie'.

In 2030, op het hoogtepunt van de 'vergrijzing' zal de sociale zekerheid 3,4% van het Bruto Binnenlands Product meer opslorpen per jaar. Dit komt neer op zo'n 9 miljard euro. Volgens regering en patroons moeten er onherroepelijk zware ingrepen komen in de sociale zekerheid om pensioenen en ziekenzorgen betaalbaar te houden. Hun oplossing: ouderen boven de 55 langer aan het werk houden, radicaal snoeien in de regelingen voor vervroegde pensionering. Zodanig dat er minder pensioen moet betaald. Hoe meer er aan het werk blijven, hoe meer de pensioenlast over de actieven wordt gespreid.

De vakbonden maken zich sterk dat ze harde weerstand zullen bieden. Maar het volstaat niet de patronale oplossing af te wijzen. Als men niet langer wil werken, moet er ook een antwoord komen op de financieringsvraag: wie zal de bijkomende kost betalen? Op die vraag komt uit vakbondshoek stevast hetzelfde antwoord: we moeten naar een Algemene Sociale Bijdrage (ASB).

Wat is een Algemene Sociale Bijdrage?

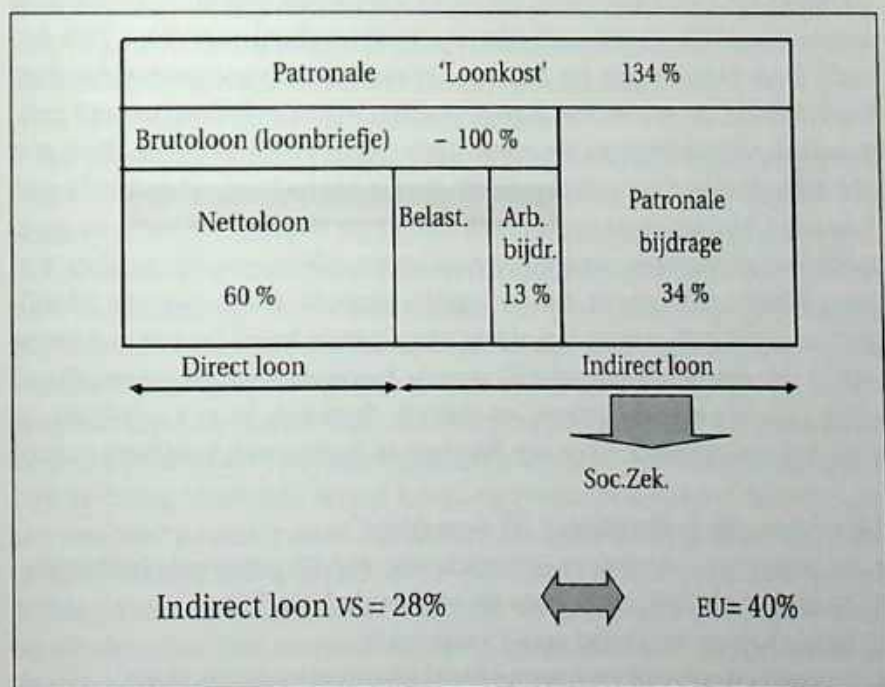
In Frankrijk werd onder president Mitterrand in 1991 een ASB ingevoerd. Het is een belasting die geheven wordt op alle inkomens. Niet alleen op inkomens uit arbeid, maar ook op inkomens uit vermogen, uit huren, uit kapitaal. De belasting geldt niet alleen voor loontrekkenden, maar ook voor uitkeringstrekkers, zelfstandigen en bedrijven. Er wordt éénzelfde aanslagvoet toegepast op lonen, uitkeringen, inkomens van zelfstandigen, rente, huur en winst. In Frankrijk bedraagt die belasting op dit ogenblik 7,6% op alle inkomens. Er is wél een belastingvrij minimum. Zoiets willen de vakbonden ook bij ons invoeren.

Om de ASB te plaatsen moeten we eerst een woord uitleg geven over de huidige financiering van de sociale zekerheid. De totale uitgaven van de sociale zekerheid, alle takken samen, bedragen ongeveer 20% van het BBP, iets meer dan 50 miljard €. Het grootste deel daarvan komt van bijdragen op het loon. Van het brutoloon dat op de loonfiche komt, gaat ongeveer 13% af voor de sociale zekerheid ('werknemersbijdrage'). De patroon betaalt er nog eens 34% bovenop, berekend op het brutoloon ('werkgeversbijdrage').

Bijdragen voor de sociale zekerheid	Werknemer	Werkgever
Kinderbijslag	-	7,00*
Geneeskundige verzorging	3,55	3,80
ZIV-vergoedingen	1,15	2,35
Werkloosheid	0,87	1,46
Pensioenen	7,50	8,86
Beroepsziekten	-	1,10
Arbeidsongevallen	-	0,30
Totaal van de globale bijdrage	13,07	24,87
Loonmatiging	-	7,48
Bijkomende werkloosheid	-	1,69
Tijdelijke werkloosheid, oudere werknemers	-	0,10
Totaal financiering sociale zekerheid	13,07	34,14

* In procenten van het brutoloon

Het onderscheid tussen werknemers- en werkgeversbijdrage is voor een stuk kunstmatig want eigenlijk is het allebei 'indirect loon', een integraal deel van het loon van de werkers, afgedwongen door de strijd van vele generaties. De sociale zekerheid is daarom in de eerste plaats een solidariteitsfonds van de arbeidersklasse. Voor de patroons is het een onuitstaanbare 'loonlast' waar ze niet langer willen voor opdraaien. Zij willen de 'loonkost' terugbrengen tot het brutoloon, met andere woorden ze willen uiteindelijk de gehele 'werkgeversbijdrage' liquideren. Sinds het begin van de jaren '90 hebben de opeenvolgende regeringen hen al flink op weg geholpen. In het totaal krijgen de patroons nu elk jaar al vijf miljard euro vrijstelling van patronale bijdrage. Zo ontstaat een 'gat' in de sociale zekerheid, dat wordt opgevuld met 'alternatieve financiering'. In het verleden werden verschillende 'crisisheffingen' ingevoerd, zoals de drie indexsprongen van het begin van de jaren '80, bijkomende accijnzen op benzine, een solidariteitsbijdrage op de pensioenen. Die heffingen worden naar de sociale zekerheid gesluisd, met andere woorden de werkers betalen in plaats van de patroons. Maar jaar na jaar duikt er een tekort op dat dan door de staat wordt opgevuld, want de uitkeringen moeten nu eenmaal uitbetaald worden.

Welke plaats heeft de ASB in dit debat?

De visies op de ASB van de twee vakbonden komen niet helemaal overeen. We bespreken hier het standpunt van het ACV uit de tekst Toekomstplan. Het geeft de meest gedetailleerde uitwerking en is ook al het langst in omloop. Het werd in 1993 als *Het ACV-plan voor de Toekomst* gelanceerd als een antwoord op het *Globaal Plan* van de regering Martens.

Het ACV heeft een plan in twee etappes.

1. 'Wij stellen voor de Sociale Zekerheid op te delen in twee vleugels. Aan de ene kant de arbeidsgebonden sectoren (pensioenen, werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, arbeidsongeval en beroepsziekte). Die blijven eigen stelsels voor werknemers, ambtenaren en zelfstandigen, gefinancierd met bijdragen op het arbeidsinkomen. Aan de andere kant de niet arbeidsgebonden sectoren, gezondheidszorg en kinderbijslag. Die worden éénzelfde regeling voor de hele bevolking, meebetaald door iedereen naar draagkracht.'
2. 'Daartoe bepleiten wij een Algemene Sociale Bijdrage op alle werkelijke inkomens van particulieren en ondernemingen die geleidelijk de financiering van de gezondheidszorg overneemt en die dus geleidelijk in de plaats komt van de bestaande bijdragen op arbeid.'

Gilbert De Swert van de ACV-Studiedienst geeft hierbij het volgende commentaar: 'De sociale zekerheid wordt vandaag voor 70 à 75% betaald door belastingen op arbeid. De rest komt van staatssubsidies. Kinderbijslag en gezondheidszorg worden historisch door arbeid gefinancierd. Dat heeft geen zin meer. Het is zelfs niet wenselijk. Best zou zijn dat iedereen daar recht op heeft. En als dat zo is, moet ook iedereen daaraan bijdragen naar draagkracht. Daarom denken we aan een algemene sociale bijdrage op alle soorten bruto-inkomens. We hebben berekend hoeveel dat moet zijn. In totaal wegen die twee sectoren 20 miljard euro. Wij stellen voor om al wat van de staat komt (in het algemene stelsel van de sociale zekerheid) over te hevelen naar de (afgesplitste) pijler van de persoonsgebonden risico's. Dan heb je al 11 miljard. Er blijft dus een Algemene Sociale Bijdrage te heffen van 9 miljard euro.'¹

We hebben vier bedenkingen bij deze piste.

1. Ze steunt op een verdere vermindering van de patronale bijdragen.
2. Ze brengt nieuwe lasten voor de werkende bevolking.
3. Ze biedt geen antwoord op de vergrijzing.
4. Ze stopt de eis voor een vermogensbelasting in de koelkast.

1. De ASB dient ter vervanging van patronale bijdragen

In het ACV-plan is de volledige logica de volgende: aangezien de ASB zal instaan voor financiering van kinderbijslagen en geneeskundige verzorging kunnen de patronale bijdragen wegvallen die nu worden betaald voor die twee sectoren. Zoals blijkt uit de bijdrage-tabel gaat het hier om bijna 11% bijdrage op de brutolonen (7% + 3,80%). Het plan gaat als volgt verder: vermits er minder 'lasten op arbeid' worden gelegd, kan er in ruil meer tewerkstelling worden gevraagd. Meer tewerkstelling betekent automatisch meer inkomsten voor de sociale zekerheid. Wat het ACV 'de gouden driehoek' noemt is daarmee uitgetekend: minder fiscaliteit, meer werk, betere sociale zekerheid.

De hele constructie vertrekt vanuit de basisstelling dat de loonkost het cruciale probleem is voor de tewerkstelling. En dat vermindering van patronale bijdragen meer werk oplevert. Het is erg verwonderlijk dat de vakbondsplannen vasthouden aan basisstellingen die zowel door AC als ABVV op andere plaatsen al veelvuldig zijn betwist. Het merkwaardige is dat het ACV-Plan zélf uitpakt met cijfers die aantonen dat ondanks miljarden cadeaus aan de patroons, de werkgelegenheid niet volgt: 'De schattingen gaan van 70.000 euro tot 20.000 euro per job. In elk geval veel lastenverlaging voor één job.' En toch blijft men de vermindering van de patronale bijdragen ernstig nemen als remedie tegen werkloosheid. Meer nog, het is de scharnier van het alternatief plan, want als het werk niet volgt, valt het hele plan in duigen.

De patroons lachen ermee. Voor hen zijn die verminderingen een wapen in de concurrentieoorlog en helemaal niet een middel om werk te scheppen, want dan doen ze er geen voordeel aan. Ze willen de loonkost 10% naar beneden en daaraan beantwoordt de 'alternatieve financiering' van kinderbijslag en geneeskundige verzorging, zoals het ACV-plan het voorstelt, wonderwel. Voor de patroons was de loonkost tien jaar geleden ook al 10% te hoog en dat zal hij blijven zolang het kapitalisme bestaat. Ondertussen hebben ze 10% vermindering van patronale bijdragen gekregen maar de loonkost is nog altijd 10% te hoog. Want het is een koers op leven en dood om de loonkost per eenheid product naar beneden te krijgen. Dat kan door de lonen te doen dalen, door sneller en flexibeler te doen werken, door dezelfde productie te doen met minder volk. Kortom door een aanval op alle fronten. Het is een illusie te geloven dat men met geschenken de patroons tot 'rede' zal brengen. Maar het is wél de grondslag van

het ASB-plan. De ASB dient om de ontberende patronale bijdragen te vervangen.

Wat met de sociale zekerheid?

De ASB is wellicht een alternatieve financiering die inderdaad niet alleen de werkers doet betalen, en in die zin rechtvaardiger is dan een verhoging van de BTW, maar het blijft een ondergraven van de sociale zekerheid. Er zit een tegenspraak in de verklaringen van verantwoordelijken. In het ACW-blad *Visie* schrijft ACV-voorzitter Cortebeek: 'Het gat van 1 miljard in de sociale zekerheid is het gevolg van de blinde politiek van lastenverlaging'. Men kan filosoferen over het woordje 'blind'. Wellicht bedoelt de voorzitter dat er ook een verstandige politiek van lastenverlaging kan zijn, mét engagementen vanwege de patroons. Maar het blijft een onmiskenbaar feit: de vaste financieringsbasis wordt ondermijnd. Bijdragen op het loon zijn de meest stabiele vorm van financiering en met de politiek van bijdragevermindering wordt een tijdbom gelegd onder het hele stelsel.

Vermindering van patronale bijdragen is loondiefstal

In het hele debat over de sociale zekerheid wordt door de patroons bewust en systematisch mist verspreid. De patronale bijdragen worden daarbij voorgesteld als 'last op arbeid'. Dit wekt de indruk dat vermindering van patronale bijdragen de arbeiders ten goede komt. Niets is minder waar. Patronale bijdragen zijn een last voor de patroons, maken deel uit van het loon van de werkende bevolking. Elke vermindering van patronale bijdragen is sociale achteruitgang, is inlevering van loon.

2. Een ASB zal nieuwe lasten opleggen voor de werkende bevolking

Kinderbijslagen en geneeskundige verzorging komen de hele bevolking ten goede en kunnen dus ook best betaald worden door de hele bevolking. Dat klopt. Maar dat is nog geen reden om de patronale bijdragen aan de sociale zekerheid af te schaffen. Want wie patronale bijdragen afschaft, pakt eigenlijk het indirecte loon af dat door de werkende bevolking voor de sociale zekerheid wordt opzijgelegd. Wie toegeeft aan de roep de loonkosten te verlagen door middel van bijdragevermindering voor de patroons, haalt één van de pijlers van de sociale zekerheid

onderuit. Dan blijven maar twee mogelijke oplossingen over: ofwel snoeien in de sociale zekerheid zoals de laatste twintig jaar al genereus is gebeurd. Ofwel zoeken naar andere inkomsten. Maar een Algemene Sociale Bijdrage als alternatieve financiering treft natuurlijk ook de werkende bevolking.

In het ACV-Plan betalen alle inkomens een deel van de rekening: 'Als in 2000 een ASB was ingevoerd, zou die toen geheven zijn op in totaal 120 miljard euro aan inkomens (dat is de helft van het BBP in 2000). Die brede bijdragebasis bestond toen voor 56,4% uit beroeps- en vervangingsinkomens, voor 3% uit onroerend en divers inkomen, voor 8,8% uit roerend gezinsinkomen en voor de resterende 31,7% uit ondernemingsinkomen. Ongeveer 40% van de bijdragebasis zou dus gevormd worden door ondernemingen en financiële inkomens. Nog 60% zou komen van arbeidsinkomens, in plaats van 100% bij bijdragen op loon.'

Op het eerste zicht oogt het aantrekkelijk: het lijkt een overdracht van last op arbeid naar last op kapitaal. In plaats van 100% betalen de werkers nog 60%, in plaats van niets betalen de inkomens uit kapitaal 40%.

Om te beginnen is het een verkeerde voorstelling dat vandaag de arbeiders 100% betalen. Het zijn wel degelijk de patroons die 100% betalen! Het is dus een vermindering van lasten voor de patroons, die maar voor een klein deel zullen gecompenseerd worden door wat de patroons voor de ASB zullen betalen.

En de arbeiders? Die zullen toch ook voor 60% instaan voor de ASB? De ASB-versie in het ACV-Plan probeert dat probleem te omzeilen. 'De inkomens uit arbeid zouden niet meer betalen want er zijn de inleveringen van de jaren '80 en '90 die nu nog bestaan: die vervang je door een algemene sociale bijdrage.'

Men stelt dat de inleveringen van de jaren '80 en '90 zullen worden 'omgewisseld' als het aandeel van de loontrekkenden in de Algemene Sociale Bijdrage. Het gaat hier onder andere over de drie indexsprongen uit het begin van de jaren '80. De patroons hebben toen drie indexaanpassingen van de lonen niet uitbetaald, maar die gestort aan de sociale zekerheid. Ze worden, zoals de tabel toont, nog altijd als 7,48% patronale bijdrage aangerekend (onder de rubriek 'loonmatiging'). Dit kan volgens De Swert als deelname van de arbeiders en bedienden in de ASB beschouwd worden. Dat is om te beginnen een rooskleurige voorstelling van zaken. Alsof regering en patroons deze logica zomaar zullen aannemen. Een ASB is van nature een 'bijkomende' belasting op iedereen, ook op de werkers.

Maar stel nu nog dat de ASB zo van start gaat, zonder nieuwe inlevering van de werkers. Wat indien de ASB in de toekomst wordt opgetrokken om nieuwe patronale bijdragen te vervangen? Zoals De Swert het uitlegt zal elke verhoging van de ASB in de toekomst voor 60% betaald worden door de werkers. Het Franse voorbeeld toont hoe het niet noodzakelijk daar moet bij blijven. In 1995 kwam 75% van de Franse ASB-opbrengst van de lonen, vandaag is dat al 88%!²

3. *De ASB biedt geen antwoord op de vergrijzing*

De vergrijzing wordt gebruikt als grote boeman om de bevolking schrik aan te jagen. Het zou vanzelfsprekend moeten zijn dat de voortdurende groei van de productiviteit ruimte schept om minder lang te werken, om vrije tijd te creëren en om meer werkers langer van het pensioen te laten genieten. Dit zou vanzelfsprekend zijn in een maatschappij waar de mens eerst komt en niet de winst. In een kapitalistische maatschappij is het echter een voortdurend gevecht om de verworven rechten niet te laten afbreken en om een betere verdeling van de beschikbare fondsen ten voordele van de werkende bevolking te bekomen. In de huidige situatie betekent het, het gevecht aangaan om nieuwe fondsen aan te boren voor het betalen van de pensioenen en de ziekenzorg.

Maar vermits het hele ASB-project dient ter vervanging van patronale bijdragen levert het geen nieuwe, bijkomende inkomsten op. Het acv-plan is daar heel duidelijk in: het gaat om verschuivingen. De afsplitsing van de twee sectoren kinderbijslag en geneeskundige zorgen gaat gepaard met vrijstelling van patronale bijdragen en vervanging door een ASB. Het is een andere vorm van 'alternatieve financiering', geen bijkomend geld. Minder door de patroons, meer door de 'gehele bevolking'. Maar nieuwe centen levert het niet op. Hoe zal men dan de bijkomende kost van pensioenen en ziekenzorg opvangen? Tenzij men ervoor pleit in de toekomst de aanslagvoet van de ASB gevoelig te verhogen. Dat gebeurde in Frankrijk, niet om de kost van de vergrijzing te dragen, maar om de toenemende verlaging van de patronale bijdragen te compenseren. Toen de ASB-belasting in 1991 werd ingevoerd, bedroeg de opbrengst 4,2 miljard euro. Nu is die al opgelopen tot 33,9 miljard euro, een vermenigvuldiging met acht, of meer dan de opbrengst van de personenbelasting!³ Ondertussen krijgen de patroons 20 miljard euro vrijstelling van bijdragen en werd ook in

Frankrijk een hervorming van de personenbelasting doorgevoerd. Die kostte de Franse staat 5 miljard euro en kwam vooral ten goede aan de rijkste bevolkingslagen.

Als de ASB alleen maar dient om vervangende inkomsten te garanderen voor de cadeaus die aan de andere kant kwistig aan patroons worden uitgedeeld is het een maat voor niets. Als de ASB wél zal dienen om de vergrijzing te betalen, dan zullen de werkers volgens het ACV-plan minstens 60% uit eigen zak betalen...

4. ASB of vermogensbelasting?

'Vermogensbelasting, de juiste koers.' Met die slogan, ondersteund door het beeld van een luxeplezierjacht lanceerde het ACV op 25 oktober 2000 een campagne voor een meer rechtvaardige fiscaliteit. In juni 2001 werd een petitie met 120.000 handtekeningen overhandigd aan de eerste minister. De petitie kwam op voor een vermogensbelasting, voor de opheffing van het bankgeheim en de invoering van een vermogenskadaster. 'Een jaarlijkse vermogensbelasting van bijvoorbeeld 1% op de vermogens boven de 15 miljoen BEF zou 150 miljard BEF kunnen opbrengen', schreef het ACV toen.⁴ De campagne werd beschouwd als een concrete invulling van het ACV-plan voor de Toekomst, met name van het luik fiscaliteit. Dat luik wordt vandaag ingenomen door de Algemene Sociale Bijdrage.

Het ACV heeft ten onrechte de campagne vermogensbelasting bevroren en vervangen door de ASB. De drie kritieken die we hierboven maakten op de Algemene Sociale Bijdrage worden perfect opgevangen door een vermogensbelasting.

Herverdelen van rijkdom door een vermogensbelasting

In het ACV-plan worden sociale zekerheidsinkomsten (patronale bijdragen) gebruikt om werk te scheppen. Het is de omgekeerde wereld. De sociale zekerheid dient niet om werk te scheppen maar om de inkomsten uit de productie te herverdelen over diegenen die geen inkomen uit arbeid hebben.

De deelname van de staat in de financiering van de sociale zekerheid drukt oorspronkelijk die idee uit van 'solidariteit' van de gehele bevolking met diegenen die van een vervangingsinkomen moeten leven, die kinderen grootbrengen (reproductie van arbeidskracht) of die bijzondere kosten hebben door ziekte. De staatsbijdrage is dus niet

alleen bestemd voor kinderbijslagen en ziektezorgen, maar voor alle takken van de sociale zekerheid. Die staatsbijdrage is sinds het begin van de jaren '80 systematisch afgebouwd omwille van besparingen en omwille van de normen van Maastricht. Eerst is de staatstussenkomst geblokkeerd op een maximum van 192 miljard BEF, een som die daarna alleen aan de index werd aangepast. Dit heeft het aandeel van de Staat in de financiering van de sociale zekerheid doen dalen van 30% in 1980 naar 12% in 2004.

Wij willen een herstel van de oorspronkelijke principes waarop de sociale zekerheid gebouwd is: wanneer de uitgaven van de sociale zekerheid om goede redenen (zoals de vergrijzing) stijgen dan is het perfect logisch dat de rijkste lagen van de bevolking een deel van hun rijkdom afstaan 'uit solidariteit'. De vergrijzing zal. Iemand zal dat moeten betalen en dat kan alleen door een andere verdeling van het nationaal inkomen. En daar moet de staat tussenkomen om de sociale zekerheid te beschermen, de uitkeringen leefbaar te maken en de meerkosten van de vergrijzing te dragen.

Waar moet de staat die bijkomende fondsen halen? Er is een duidelijk verschil tussen de ASB en de vermogensbelasting. De ASB is geen belasting op vermogen, maar een belasting op inkomsten, ook op lonen, sociale uitkeringen, kinderbijslagen. Het is absoluut niet logisch dat die een deel van de meerkosten moeten dragen, zeker niet als het alleen dient om de patroons te ontlasten. Een vermogensbelasting daarentegen is een belasting op rijkdom die door de rijkste bevolkingslagen is opgestapeld. De ongelijkheid in vermogens is wraakroepend groot omdat er klassen zijn in de maatschappij. Alle rijkdom is afkomstig uit de arbeid, de productie. Maar die productie is in privé-handen en het privé-bezit van de productiemiddelen garandeert dat de rijken steeds rijker worden. Vermogens worden van generatie op generatie overgedragen door erfenissen. Het is logisch dat die opgestapelde rijkdom het geld wordt gezocht om de bijkomende kost van de sociale zekerheid te betalen en meer 'gelijkheid' te brengen.

Een vermogensbelasting treft alleen de 10% rijksten

In plaats van een ASB die ook de werkende bevolking laat bloeden, kan men beter een belasting heffen die uitsluitend de allerrijksten treft. Wie geloof hecht aan de bewering dat de pensioenen onbetaalbaar worden

kan beter een oog werpen op de statistiek van de fortuinen. De Commissie voor Inventaris van het Vermogen van de Staat heeft een schatting voor 1999 gepubliceerd. De gezinnen hebben een totaal vermogen van 1.530 miljard euro. Dat is een verdubbeling sinds 1992 (op 7 jaar tijd!) en een verdriedubbeling sinds 1985 (op 14 jaar tijd!).

De Commissie stelt vast dat de schuld van de overheid over dezelfde periode met 94 miljard euro groeide en noteert hierbij het volgende: 'Men kan hieruit besluiten dat er tussen 1986 en 1999 een overdracht van rijkdom in absolute termen heeft plaatsgevonden van de overheid naar de particulieren.' Het zijn niet de particulieren, maar vooral sommige particulieren die hiervan hebben genoten. Meer dan de helft van dit vermogen is in handen van 10% rijksten. Dit betekent dat die 10% beschikt over een gemiddeld fortuin van of 9 miljoen euro. Is het niet meer dan logisch dat aan hen een bijzondere bijdrage wordt gevraagd voor het redden van de sociale zekerheid, voor de verbetering, voor de opvang van de vergrijzing? In het licht van de verdubbeling van hun fortuin op 7 jaar tijd is een jaarlijkse vermogensbelasting van 1% op het deel van de fortuinen boven 500.000 euro en van 2% op de fortuinen boven 750.000 euro een peulschil. Maar voor de sociale zekerheid betekent het 5 miljard euro per jaar nieuwe inkomsten. Daarmee kan de sociale zekerheid worden gered en kunnen de uitkeringen worden opgetrokken tot een redelijk en leefbaar minimum.

De vermogensbelasting is een antwoord op de vergrijzing

In tegenstelling met de ASB maakt de vermogensbelasting wél vers geld beschikbaar. Om de bijkomende kosten en van de vergrijzing op te vangen, heeft de regering het Zilverfonds opgericht. Maar niemand kan garanderen dat dit Fonds tijdig gespijst wordt. De regering wil het spijzen met de opbrengst van privatiseringen en door te besparen in de staatsbegroting. De vermogensbelasting is een veel simpeler, doortastender oplossing. Ze vindt haar inspiratie in een idee dat in 1995 door professor Frank werd gelanceerd. Hij stelde voor de staatsschuld drastisch te doen dalen en zodoende ook de rentelast van de staat drastisch te verminderen door het heffen van een éénmalige, uitzonderlijke vermogensbelasting van 5% à 10% op alle vermogens boven een bepaald bedrag. Het is een operatie 'woekerbelasting', zoals de operatie Gutt na de oorlog de woekerwinsten afschuimde die tijdens de oorlog waren gemaakt. Dat de 10% rijksten hun gemiddelde fortuin zagen verdubbelen van 4,5 naar 9 miljoen euro, hebben zij onder meer te danken

aan de staatsschuld. Zij zijn de bezitters van het grootste deel van de staatsschuld. De staat betaalt zich blauw aan intrestlast (een derde van de jaarlijkse staatsbegroting!) aan de rijkste bevolkingslagen. Met een éénmalige vermogensbelasting van 5 à 10% kan de staatsschuld met 50 miljard euro dalen, waardoor de jaarlijkse intrestlast op de staatsbegroting met 2,5 miljard euro krimpt. Als deze som in het Zilverfonds wordt gestort, is er geen enkele reden tot ongerustheid over de toekomst van de sociale zekerheid en van de pensioenen.

1. www.indymedia.be
2. *Le Monde Diplomatique*, juli 2004, 'Sécurité sociale, des propositions pour une autre réforme'.
3. Idem
4. *ACV-Vakbeweging*, 25 oktober 2000, p.14

De vermogensbelasting

De vermogens in België en hun spreiding

Het bedrag van de vermogens

Het vermogen (of patrimonium) is het geheel van goederen in het bezit van een gezin, een onderneming, een gemeenschap. Terwijl het inkomen een stroom is, berekend over een bepaalde periode (per maand, per jaar), is het vermogen een stock, een vaak langdurige accumulatie van rijkdommen die men evalueert op een bepaalde datum (de laatste dag van het trimester of van het jaar).

In België is de verhouding tussen het nationale vermogen en het nationale inkomen (Bruto Binnenlands Product) bijzonder hoog: 648%¹. Volgens Eurostat is België zelfs koploper in Europa inzake de verhouding tussen het financiële vermogen en het BBP.² En de belastingsadministratie merkt in dit verband op dat de verhouding vermogen/inkomen minder groot is in landen die het vermogen belasten³.

De Evaluatiecommissie van de Staatsactiva heeft berekend dat het vermogen dat in 1999 in het bezit was van de gezinnen, de ondernemingen en de Belgische staat (na aftrek van de schulden) 1.526 miljard euro bedroeg (zie tabel 1).

Tabel 1
Vermogens van België (netto activa, 1999, in miljarden euro)⁴

Staat	-94
Ondernemingen	+92
Gezinnen	+ 1529
Totaal	+ 1526

De Belgische gezinnen bezitten dus een globaal vermogen van 1.529 miljard euro, voornamelijk samengesteld uit onroerende goederen en financiële activa (zie tabel 2). Deze financiële activa worden op hun beurt bewaard in de vorm van baar geld en bankrekeningen (33 %), aandelen en andere deelbewijzen van vennootschappen (14,6 %), beveks en andere effecten van collectieve beleggingsinstellingen (15,6 %), andere effecten, zoals obligaties (17,7 %) en verzekeringsfondsen (19,9%).⁵

Tabel 2

Vermogens van de Belgische gezinnen (1999, miljarden euro)⁶

Onroerende goederen	+ 758	49,6%
Financiële activa	+ 740	48,4%
Niet-financiële roerende goederen	+ 136	8,9%
Schulden	- 105	-6,9%
Netto activa	+ 1529	100,0%

In 1986 bedroeg het vermogen van de gezinnen 466 miljard euro.⁷ Tussen 1986 en 1999 is het dus meer dan verdrievoudigd (+ 228%). Van 1980 tot 1997 stegen de op de markt verhandelbare financiële activa (aandelen, obligaties), zelfs met 1.085%.⁸ Ter vergelijking: van 1981 tot 2001 stegen de lonen van de bedienden met... 0,8% (na aftrek van inflatie).

Na het uiteenspatten van de financiële luchtbel in 2000, is de waarde van de financiële activa inderdaad lichtjes gedaald. Zo bedroeg zij op 30 juni 2004 707 miljard euro⁹, hetzij een daling met 4,5% ten opzichte van 1999. Maar aangezien de prijs van de onroerende goederen de laatste jaren veel sterker is gestegen¹⁰, kan men stellen dat het patrimonium van de gezinnen sinds 1999 nog is toegenomen.

De verdeling van de vermogens

De Nationale Bank van België stelt vast dat 'het vermogen, in het bijzonder het financiële, ongelijk verdeeld is binnen de bevolking, in veel grotere mate dan de inkomens uit arbeid, ongelijker zelfs dan in de Verenigde Staten waar het bezitten van aandelen nochtans veel couranter is.'¹¹

Dat is een understatement. Journalist Ludwig Verduyn publiceerde in 2000 een boek over de 200 rijkste families van België.¹² In een update van oktober 2004, wijst hij erop dat de toptien van deze families alleen al goed is voor een vermogen van 12,22 miljard euro (bijna 500 miljard

BEF).¹³ Vier jaar eerder bezaten deze tien families nauwelijks de helft van die som: 6,21 miljard euro.

Terwijl u onfatsoenlijk veel geld neertelt voor een vermageringsprogramma van Weight Watchers, vetten de families Ullens de Schooten en Wittouck, Belgische aandeelhouders van het Amerikaanse bedrijf, nog wat aan: zij vormen het grootste vermogen van het land (2.671 miljoen euro).

Als u uw pint weer eens duurder betaalt, schuimt het vermogen van de families de Spoelberch en de Mevius, aandeelhouders van de belangrijkste internationale biermultinational (Inbev, ex-Interbrew) overvloedig: zij vormen respectievelijk het tweede (1.772 miljoen euro) en achtste (822 miljoen euro) vermogen van dit land.

Wanneer u zich blauw betaalt aan huisbrandolie, swingen de Total-aandelen van Albert Frère de pan uit. En mocht u met gas of elektriciteit verwarmen, niet getreurd: Albert is immers ook aandeelhouder van Suez, moederhuis van Electrabel: hij bezit het vijfde vermogen van het land (1.030 miljoen euro).

Economici van de Université Libre de Bruxelles hebben de spreiding van het vermogen over het geheel van de gezinnen berekend, op basis van een raming van het aandeel in bezit van elk deciel (een deciel verte-

Tabel 3
Verdeling van het vermogen van de gezinnen¹⁴

Deciel	Aandeel vermogen	Totaal bedrag	Per gezin
1	0,5%	7.645 miljoen €	17.366 €
2	1,1%	16.819 miljoen €	38.205 €
3	1,8%	27.522 miljoen €	62.517 €
4	2,6%	39.754 miljoen €	90.303 €
5	3,7%	56.573 miljoen €	128.508 €
6	5,0%	76.450 miljoen €	173.659 €
7	6,8%	103.972 miljoen €	236.176 €
8	9,3%	142.197 miljoen €	323.006 €
9	14,2%	217.118 miljoen €	493.191 €
10	55%	840.950 miljoen €	1.906.775 €
Totaal	100,0%	1.529.000 miljoen €	

genwoordigt 10% van de gezinnen). Boeiend. Het eerste deciel, met de minst vermogende gezinnen, bezit bijvoorbeeld maar 0,5% van het nationale vermogen. De eerste vijf decielen, de helft van de gezinnen dus, komen samen nog niet eens aan 10% (9,7%) van het vermogen. De 10% meest vermogende gezinnen (het tiende deciel) happen echter meer dan de helft weg (55%). En elk van deze gezinnen staat aan het hoofd van een gemiddeld patrimonium van 1,9 miljoen euro (zie tabel 3).

De ongelijke verdeling is nog frappanter als we de centielen bestuderen, d.w.z. de groepen die een honderdste van de gezinnen vertegenwoordigen. We merken inderdaad op dat het rijkste procent van de gezinnen (centiel nr. 100) alleen, goed is voor een kwart van het totale vermogen. En dat elk van deze gezinnen gemiddeld bijna 8,8 miljoen euro – bijna 354 miljoen Belgische frank – bezit (zie tabel 4). Nochtans betalen zij geen euro belastingen op dit vermogen.

Tabel 4

Verdeling van het vermogen van de 10% rijkste gezinnen

Centiel	Aandeel vermogen	Totaal bedrag	Per gezin
91	2,0%	30.580 miljoen €	694.636 €
92	2,2%	33.638 miljoen €	764.099 €
93	2,2%	33.638 miljoen €	764.099 €
94	2,4%	36.696 miljoen €	833.563 €
95	2,5%	38.225 miljoen €	868.295 €
96	3,1%	47.399 miljoen €	1.076.685 €
97	3,9%	59.631 miljoen €	1.354.540 €
98	4,3%	65.747 miljoen €	1.493.467 €
99	7,1%	108.559 miljoen €	2.465.957 €
100	25,3%	386.837 miljoen €	8.787.143 €
Totaal	55,0%	840.950 miljoen €	

De vermogensoverdrachten sedert 1981

De flagrante ongelijkheid van de vermogens op zich volstaat al om een belasting op de grootste vermogens te rechtvaardigen. Maar deze belastingheffing blijkt nog noodzakelijker als we een analyse maken van de vermogensoverdrachten sinds 1981. Dat jaar valt ongeveer samen met het begin van een ononderbroken spervuur van sociale aanvallen die tot vandaag voortduren. Er waren natuurlijk ook vóór 1981 al sociale

aanvallen, maar in dat jaar kregen zij een nieuwe dimensie, na het uitbreken van de diepe crisis die het wereldkapitalisme sinds het midden van de jaren 70 treft.

Hoewel deze crisis wel degelijk reëel is, raakte hij niet iedereen op dezelfde manier. Het zijn vooral de werknemers die ervoor opdraaiden, als gevolg van de patronale en regeringsaanvallen, zowel op het vlak van looninleveringen en fiscaliteit als van de ontmanteling van de sociale zekerheid (het indirecte loon). Terwijl de kapitalisten zich nog sneller dan voorheen verrijkten.

Wat volgt is een – zeker niet volledig - overzicht van de aanvallen van de laatste 25 jaar en hun impact op de verdeling van de rijkdommen.

De aanvallen op de lonen en op de loonmassa

1. Loonblokkeringen en loonnorm: vanaf 1981 blokkeert de regering de lonen. In 1983 en 1984 blokkeert zij de lonen in de openbare sector. In 1985 keurt ze een eerste wet op het concurrentievermogen goed, gevolgd door andere in 1989 en vooral in 1996. Deze laatste wet zal de fameuze loonnorm invoeren, die vandaag nog altijd van toepassing is. Die loonnorm komt bijna altijd neer op een loonblokkering, maar het principe is subtieler en wordt automatisch om de twee jaar onderhandeld; de lonen van de privé-sector mogen niet sneller stijgen dan in de buurlanden. Aangezien die dezelfde logica toepassen, kan het Belgische, Duitse, Franse en Nederlandse patroonaat een soort eindeloze loonblokkering opleggen.
2. Aanvallen op de index: in 1982 trekt de regering ten strijde tegen de indexering van de lonen. Ze zal eerst verschillende opeenvolgende jaren indexsprongen opleggen. Het principe is: de prijzen stijgen maar gedurende een bepaalde periode volgt de indexering van de lonen niet. Heel bijzonder aan een indexsprong is dat het effect ervan verder blijft spelen, zelfs na het herstel van de index. De huidige lonen lopen nog altijd achter door de indexsprongen van toen. In 1994 legt de regering, krachtens het Globaal Plan, de gezondheidsindex op: een index waaruit producten die zwaar op het gezinsbudget wegen, zoals petroleumproducten en tabak zijn weggehaald. Vandaag swingen de olieprijzen de pan uit en worden zowel tabak als brandstof zwaar belast, maar blijft de gezondheidsindex van toepassing.

3. Minder jobs en flexibiliteit: sinds 25 jaar vermindert het patronaat de tewerkstelling in de ondernemingen voortdurend, soms als antwoord op een dalende vraag, soms om te delocaliseren, maar meestal om evenveel en zelfs meer te produceren met minder personeel. Het gaat dus om een andere manier om de loonmassa te verminderen, een andere manier om de uitbuiting van de werknemers te vergroten. Voor het personeel uit zich dat in ritmestijgingen en/of een verhoging van de arbeidstijd en/of een toegenomen flexibiliteit.

De regering heeft nooit een maatregel genomen om dit proces tegen te houden, integendeel. In 1982 lanceerde ze de formule 5-3-3 : in ruil voor een arbeidsduurvermindering met 5% en een loonverlies van 3%, moeten de ondernemingen 3% bijkomende personeelsleden aanwerven. Maar van deze drie maatregelen was alleen het loonverlies effectief. Het globaal plan van 1993 zwenfelde het aantal nepstatuten aan en 'versoepelde' de organisatie van de arbeid: de patroons kregen toelating om meer opeenvolgende contracten van bepaalde duur te geven, annualisering van de arbeidstijd in de KMO's.

De 38-urenweek dateert uit 1981. Gedurende jaren heeft de vakbondsbeweging de 32-urenweek met gelijk loon geeist. Vandaag werken wij in realiteit meer dan de wettelijke 38 uren. En droomt het patronaat van een overgang naar 40 uur met gelijk loon. Onlangs verkreeg het patronaat van de regering de toelating om de flexibiliteit nog te vergroten, via een verhoging van het toegelaten aantal overuren. Overuren die bovendien gefinancierd worden door de belastingbetaler.

De aanvallen op het indirecte loon: de sociale zekerheid

4. Verminderingen van de zogenaamde patronale bijdragen: daar waar de regering bijna nooit een maatregel heeft genomen om het verlies van jobs tegen te gaan, voerde ze om de tewerkstelling aan als excuus voor tal van maatregelen waaruit vooral haar grote waardering voor het patronaat blijkt. Het meest typische geval: de vermindering van de zogenaamde (maar verkeerdelijk genoemde) patronale bijdragen aan de sociale zekerheid. Die bijdragen vormen in werkelijkheid het indirecte loon van de werknemers.

In 1981 voerde de regering het Maribelsysteem in, dat patronale bijdrageverminderingen toestaat in sectoren die aan sterke concurren-

tie onderhevig zijn. In 1993 breidde het Globaal Plan deze verminderingen uit tot alle industriële sectoren. En van 1993 tot 2004 heeft de regering de zogenaamde patronale bijdrageverminderingen met 6 vermenigvuldigd, namelijk van 0,75 miljard euro naar 4,5 miljard. Nog steeds in naam van de tewerkstelling. Welnu, het aantal werklozen is nooit echt gedaald. Het ligt vandaag zelfs nog hoger dan in 1993. Het effect is daarentegen voelbaar in de kas van de sociale zekerheid, die al even snel leegstroomt als die van de ondernemingen (nog meer) volloopt.

5. Verminderingen van de sociale uitkeringen: de aanvallen van de regering tegen alle sectoren van de sociale zekerheid sinds 1981, zijn niet meer bij te houden: kinderbijslag, werkloosheid, pensioen, ziekte... Om hun omvang te meten volstaat het de twee volgende evoluties in overweging te nemen.
 - De evolutie van het remgeld: het niet terugbetaalde gedeelte van gezondheidszorgen bedroeg 1 frank op 10 in het begin van de jaren 80. Nu is dat 1 euro op 4.
 - De evolutie van de sociale uitkeringen: in vergelijking met hun 'historisch maximum', is het niveau van de verschillende sociale uitkeringen tegenover het gemiddelde loon aanzienlijk gedaald.
 - pensioen: van 38% (1980) naar 28% (2003) van het gemiddelde loon;
 - invaliditeit: van 41% (1982) naar 29% (2003) van het gemiddelde loon;
 - werkloosheid: van 48% (1976) naar 20% (2003) van het gemiddelde loon;
 - bruggpensioen: van 52% (1984) naar 32% (2003) van het gemiddelde loon.¹⁶

6. Andere overdrachten via de sociale zekerheid: als we de twee voorgaande punten plaatsen in een schema dat alle bewegingen van de inkomsten en uitgaven van de sociale zekerheid toont, stellen we vast dat alle maatregelen die de regering heeft genomen neerkomen op een eenrichtingsoverdracht van de rijkdommen (zie tabel 5).

Tabel 5

Genomen en niet genomen maatregelen inzake financiering en deficiëntie van de sociale zekerheid

Maatregelen	Gevolg voor de sociale zekerheid	(On)gunstig voor...
Alle sociale prestaties ondergingen herhaaldelijke aanvallen (zie hierboven)	Vermindert de uitgaven	Ongunstig voor de werknemers
Er werd geen enkele maatregel genomen om de prijs van de geneesmiddelen te beperken	Doet de uitgaven stijgen	Gunstig voor de farmaceutische multinationals
De overheidssubsidie aan de sociale zekerheid daalde van 30% (1980) naar 12% (2004) van de inkomsten van de sociale zekerheid	Vermindert de inkomsten	Ongunstig voor de werknemers
De dalingen van de zogenaamde patronale bijdragen stegen van 0,75 miljard (1993) naar 4,5 miljard euro (2004)	Vermindert de inkomsten	Gunstig voor de werkgevers
Het aandeel van de sociale bijdrage van de werknemers steeg van 10 naar 13% van het brutoloon; de loongrens is opgeheven ¹⁷	Doet de inkomsten stijgen	Ongunstig voor de werknemers
De «alternatieve financiering» van de SZ (eigenlijk een stijging van de BTW en de accijnzen) steeg van 3 miljard (1995) naar 6,3 miljard euro (2004)	Doet de inkomsten stijgen	Ongunstig voor de werknemers

De fiscale overdrachten

7. Coördinatiecentra: opgericht in 1982 bij volmachtbesluit, is dit fiscaal systeem voorbehouden aan multinationals die over een coördinatiecentrum beschikken (een soort bank en dienstencentrum van de groep) in België. Een bijzonder aantrekkelijk systeem vermits de 207 centra in 2002 gemiddeld slechts 1,36% belastingen hebben betaald. Enkel en alleen voor dat jaar gaat het om een cadeau van twee miljard euro aan de multinationals.
8. Bevrijdende roerende voorheffing: sinds 1 januari 1984 zijn de personen die roerende inkomsten ontvangen (dividenden van aandelen, intresten op obligaties, enz.) niet meer verplicht die te vermelden in hun belastingsbrief. Het volstaat dat zij de roerende voorheffing

hebben betaald (die aan de basis wordt ingehouden door de banken), van 15% of 25% naargelang het soort roerend inkomen. Daarom is deze voorheffing zogenaamd 'bevrijdend'. Dit is natuurlijk veel interessanter dan deze inkomsten toe te voegen aan de beroepsinkomens en te belasten aan een percentage dat, voor de hoogste belastingschijf, 50% bedraagt.

9. Immuniteit van de beursmeerwaarde: een wet uit 1991 stelt de meerwaarden gerealiseerd op de herverkoop van aandelen en effecten vrij van belastingen. Voor een jaar als 1999 (instorting Beurs), bereikten de gevrijwaarde meerwaarden een bedrag van 30,9 miljard euro. Als men de minderwaarden aftrekt die fiscaal onaftrekbaar zijn geworden (4,7 miljard) maakt dat samen een bedrag van 26,2 miljard dat ontsnapt aan enige vorm van belasting.¹⁸
10. Aanvullende crisisbelasting: van 1994 tot 2003 verhoogde een 'aanvullende crisisbelasting' (ECB) de personenbelasting met 3%. Het is waar dat ook de vennootschapsbelasting aan deze verhoging werd onderworpen, maar gelet op het zwakke aandeel hiervan in de fiscale inkomsten, zijn het vooral de natuurlijke personen (met name de loontrekkenden) die de ECB hebben betaald.
11. Niet-indexering van de fiscale barema's: in 1999 stopte de regering voor verschillende jaren de indexering van de fiscale barema's. Dat betekent dat de belastingschijven niet meer parallel met de lonen zijn gestegen. De lonen, vermits zij de index volgden, werden dus zwaarder belast. Het ging dus om een verdoken verhoging van de percentages. Bovendien heeft dit, zelfs na de afschaffing van de maatregel, nog gevolgen. We zullen de niet-geïndexeerde periode nooit meer inhalen.
12. Belastinghervorming 2001: een gemiddelde werknemer betaalt gemakkelijk 30 à 40% belastingen op zijn loon. Maar de belastinghervorming die de stempel draagt van minister Reynders, heeft de aanslagvoeten niet veranderd, behalve de twee hoogste belastingschijven, die afgeschaft werden. Dus alleen wie meer dan 42.000 euro verdient, profiteert van deze maatregel. Een kader of een vrij beroep met het equivalent van een ministeriële wedde (200.000 euro bruto per jaar) betaalt voortaan jaarlijks 6.671 euro (269.107 BF) belastingen minder.

13. Hervorming van de vennootschapsbelasting: de hervorming van 2002 heeft de nominale aanslagvoet van 40,17% verminderd naar 33%. Maar, omwille van een reeks fiscale verminderingen, schommelt de reële aanslagvoet (de verhouding tussen de aangegeven inkomsten en de te betalen belasting) rond de 26%.¹⁹ In 2004 vertegenwoordigden de belastingen van de ondernemingen nauwelijks 6,5% van de inkomsten van de overheid.²⁰
14. Uitblijven van investeringen in de strijd tegen de fraude: indien de regering echt iets wou doen tegen de grote fiscale fraude, zou ze bijkomend personeel aanwerven voor het ministerie van Financiën. Bijvoorbeeld om de rekeningen van de grote bedrijven te controleren, wat nu bijna nooit gebeurt. Voor 1997 schat Max Frank de fraude tussen de 13,2 en de 16,1 miljard euro. Dat betekent dat elk gezin 2.876 tot 3.471 euro per jaar belastingen meer betaalt om deze fraude te compenseren.²¹

Andere maatregelen

15. Privatisering van de overheidsbedrijven: in 1991 laat de regering een wet stemmen op de autonome overheidsbedrijven, een andere op de openbare kredietinstellingen. Deze wetten hervormen de openbare bedrijven om ze beter te privatiseren. Dat zal voor de meeste onder hen ook gebeuren, in één of meer fazen: ASLK (1993), SNI-Distribuz (1994), Belgacom (1995), Sabena (1995), NMKN (1995), NILC (1995), Bank van de Post (1995), Gemeentekrediet (1996), CBHK (1999), Biac (2004) en, volgens de plannen van minister Vande Lanotte, de Post (2005). Zonder de privatiseringen van de Waalse regering (Cockerill Sambre) en de Vlaamse regering (GIMV) te vergeten.

Voor de privé-overnemers zijn die privatiseringen een gouden zaak. Die worden met name op zak gestoken door een paar van de grootste fortuinen van het land, zoals de Lippens (ASLK, Bank van de Post) of de Boëls (Belgacom). Zo rijfden de privé-aandeelhouders sinds de privatisering van Belgacom in 1995 tot het bedrijf in 2002 op de Beurs werd genoteerd, 6,07 miljard euro binnen, voor een inzet van 1,82 miljard, wat neerkomt op een fabelachtige winst van 4,25 miljard. Deze winsten komen van ergens. Het is de wereld van de arbeid die ervoor opdraait, onder verschillende vormen: inkringing van de tewerkstelling in de geprivatiseerde ondernemin-

gen, beperking van de dienstverlening aan de gebruikers, prijsverhogingen, vermindering van de inkomsten voor de overheid.

16. Overheidsconsumptie en intresten op de staatsschuld: van 1981 tot 1997 daalde de overheidsconsumptie (lonen, goederen en diensten betaald door de Staat) van 19,2% naar 14,2% van BNP.²² Dat komt bijvoorbeeld tot uiting in de daling van de loonmassa (effectieven en lonen) van de leerkrachten en de ambtenaren, en dus ook in hun dienstverlening aan de bevolking. De intresten die de Staat betaalt, en die in 1971 slechts 3,7% van het BBP vertegenwoordigden, nemen daarentegen gigantische proporties aan (ondanks een vermindering in de jaren 90): 8,3% van het BNP in 1981, 11,4% in 1991, 6,6% in 2001. Alleen al voor 1991 gaat het om een bedrag van 17,7 miljard euro. En in 2004 vertegenwoordigden de 5,4% schuldenlasten 22.101 miljard euro.²³ Dat betekent dat de terugbetaling van de staatsschuld sinds 1981 een ongehoord bedrag aan rijkdommen heeft overgedragen van de meerderheid van de bevolking naar de banken en de renteniers.

Gevolgen van deze maatregelen: elk gezin verliest elk jaar een auto

Naarmate zij de rijkdom van de kapitalisten vergroten, hebben alle aanvallen die sinds 1981 de lonen, de sociale zekerheid en de fiscaliteit hebben getroffen, de actieve werknemers en de uitkeringstrekkers verarmd. Voor sommige jaren en voor sommige categorieën is deze verpaupering absoluut: hun reële inkomen (na aftrek van de inflatie) is gedaald. Maar de meeste werknemers worden getroffen door een aanzienlijke relatieve verarming: hun inkomen is heel wat minder snel gestegen dan het bruto binnenlands product, het geheel van de rijkdommen die zij hebben geproduceerd. Met andere woorden, de taart is groter geworden, maar het deel van de taart dat zij krijgen, is kleiner geworden.

1. Absolute verarming

Bij het lezen van tabel 6 stelt men vast dat de brutolonen in reële waarde, dit wil zeggen na aftrek van de inflatie, na 1981 gedaald zijn. De lonen hebben hun dieptepunt bereikt in 1987. Dat jaar lag het uurloon van de arbeiders 5,33% lager dan in 1981, en de maandlonen van de bedienden 7,28% lager dan in 1981. In 2003, dus in 22 jaar tijd, de lonen van de bedienden met nauwelijks 3,18% en die van de arbeiders met 10,06% gestegen.

En dan gaat het nog over de brutolonen. Wij beschikken niet over cijfers van de nettolonen (die zijn erg veranderlijk naargelang de gezins-toestand van de belastingplichtige), maar gelet op het aantal antisociale maatregelen op fiscaal en parafiscaal vlak (sociale bijdragen), is de kans groot dat de nettolonen nog ongunstiger geëvolueerd zijn voor de werknemers.

Wat de sociale uitkeringsgerechtigden betreft, is het vermoeden sterk dat een groot aantal van hen in absolute cijfers verarmd zijn. Zoals we eerder zagen, daalde hun inkomen met 10% (gepensioneerden), 12% (gehandicapten), 28% (werklozen) en 20% (bruggepensioneerden) in vergelijking met het gemiddelde loon.

Tabel 6

Evolutie van de reële brutolonen (buiten inflatie)

1981 = index 100

Jaar	Arbeiders Gemiddeld uurloon	Bedienden Gemiddeld maandloon
1981	100,00	100,00
1982	99,09	98,52
1983	97,46	96,66
1984	96,55	95,19
1985	95,01	93,52
1986	95,47	93,66
1987	94,67	92,72
1988	95,56	93,21
1989	96,04	94,07
1990	97,64	95,65
1991	99,53	96,83
1992	101,75	98,60
1993	102,49	99,54
1994	102,79	99,87
1995	103,13	100,12
1996	102,59	99,75
1997	103,34	99,74
1998	104,44	100,42
1999	105,42	100,59
2000	105,61	100,45
2001	106,63	100,80
2002	109,28	102,98
2003	110,06	103,18

2. Relatieve verarming

In relatieve termen, dit wil zeggen wanneer we kijken naar de evolutie van het deel van de taart (nationaal inkomen) dat terecht komt bij de loontrekkenden, is de verarming flagrant.

Tabel 7

Verdeling van de primaire inkomens in 1981 en 2002

In miljoenen euro en in %²⁴

1. Inkomens- categorie	2. 1981 mio EUR	3. 1981 %	4. 2002 mio EUR	5. 2002 %	6. 2002 Verdel. 1981	7. Over- drachten (kol. 6-4)
Lonen	53.867	60,06 %	142.069	53,26 %	160.214	- 18.145
Kapitaal	24.393	27,20 %	62.592	23,46 %	72.550	- 9.958
Bedrijven	8.081	9,01%	41.664	15,62 %	24.036	+ 17.628
Staat	3.347	3,73%	20.428	7,66 %	9.953	+ 10.475
Totaal	89.688	100,00 %	266.753	100,00 %	266.753	0

Tabel 7 toont de spreiding van de primaire inkomens, dit wil zeggen, vóór betaling aan de Staat van diverse belastingen en sociale bijdragen. Tabel 8 toont de spreiding van de beschikbare inkomens, dit wil zeggen na betaling van deze belastingen en bijdragen.

Men stelt vast dat het aandeel van de lonen in de primaire inkomens geëvolueerd is van 60% in 1981 naar 53% in 2002. Dat is een stevige daling. De werknemers produceerden meer maar ontvingen minder, met andere woorden: hun uitbuiting neemt toe. Mochten zij hun aandeel van 60% behouden hebben, zoals in 1981 (tabel 7, kolom 6), dan beschikten zij nu over 160 miljard euro in plaats van 142. Zij hebben dus 18 miljard verloren (kolom 7), die overgedragen zijn aan de andere categorieën.

Het wordt nog duidelijker bij het bestuderen van het aandeel van de lonen in het beschikbare inkomen, dat evolueert van 62% in 1981 naar 41% in 2002. Het verlies in vergelijking met 1981 bedraagt hier 56 miljard euro (tabel 8, kolom 7). Dat kan verklaard worden door het feit dat de primaire inkomens vooral af te rekenen hebben met aanvallen tegen de lonen en de beschikbare inkomens daarnaast ook met fiscale en parafiscale aanvallen. Dit bedrag van 56 miljard euro vertegenwoordigt een jaarlijks verlies van 14.712 euro (593.381 BF) per gezin. Men steelt dus het equivalent van een auto per jaar van elk gezin.

Tabel 8

Verdeling van de beschikbare inkomens in 1981 en 2002

In miljoenen euro en in %²⁵

1. Inkomens- categorieën	2. 1981 mio EUR	3. 1981 %	4. 2002 mio EUR	5. 2002 %	6. 2002 Verdeling 1981	7. Over- drachten (kol. 6 - 4)
Lonen	55.578	61,97 %	108.706	40,75 %	165.302	- 56.596
Kapitaal	17.154	19,13 %	57.855	21,69 %	51.020	+ 6.835
Ondernemingen	5.900	6,58 %	34.726	13,02 %	17.547	+17.179
Staat	9.965	11,11 %	62.929	23,59 %	29.639	+ 33.290
Wereld	1.091	1,22 %	2.537	0,95 %	3.245	- 708
Totaal	89.688	100,00 %	266.753	100,00 %	266.753	0

Naar wie gaan deze overdrachten? Voor wat de primaire inkomens betreft, vooral naar de ondernemingen (17,6 miljard euro), wat tot uiting komt in een stijging van de door de ondernemingen gerealiseerde en overgehouden winsten. Merk op dat deze verdelingen de inkomsten betreffen en niet het vermogen. Welnu, een stijging van de inkomsten van een onderneming betekent normaal gezien dat de waarde van de onderneming stijgt. En leidt dus tot een toename van het vermogen van haar aandeelhouders.

Inzake beschikbare inkomens gaat de overdracht van de loontrekken- den zowel naar de inkomsten uit kapitaal, de inkomsten van de on- dernemingen en, vooral, naar de Staat. De verhoging van het aandeel van deze laatste stemt overeen met de vermindering van de openbare schuld. Herinner u dat het primaire saldo (staatsinkomsten - staats- uitgaven, buiten de terugbetaling van de intresten op de schuld), in percentage van het BBP negatief was voor -7,4% in 1981 terwijl het in 2002 positief was voor +6,1%²⁶. Men kan daaruit dus afleiden dat het de loontrekken- den zijn die de terugbetaling - die grotendeels bij de banken terechtgekomen is - van de staatsschuld financieren.

De jaarlijkse vermogensbelasting

Heel wat Europese landen passen een vermogensbelasting toe : Frank- rijk, Spanje, Zweden, Finland, Griekenland, IJsland, Noorwegen en zelfs Luxemburg en Zwitserland. België niet. Nochtans pleit professor Max

Frank (ULB) al sinds de jaren 70, op basis van studies, voor de invoering van dergelijke belasting in ons land. In een artikel uit 1997 toonde hij aan dat een belasting van 1% op de grote vermogens zelfs niet volstond om de fiscale fraude door dezelfde rijken te compenseren.

Andere voorstanders van de vermogensbelasting zijn organisaties zoals de Federatie van Franstalige studenten (om het onderwijs te herfinancieren), de Sociale Beweging van de ouderen (om de pensioenen te herfinancieren), door de Oproep van de 600, Attac, de vakbonden ACV (die in 2002 117.545 handtekeningen inzamelde voor deze eis) en het ABVV, enz.

De Partij van de Arbeid van België (PVDA) heeft steeds de invoering van een vermogensbelasting geëist. In 2004, na een brede raadpleging van haar leden, maakte ze er één van haar drie centrale eisen van. Wij bekijken nu de praktische uitwerking van deze eis.

Welk tarief?

Om het bedrag van de vermogensbelasting te bepalen, spelen twee belangrijke elementen : de hoogte van het belastingtarief en de belastbare basis waarop deze percentages worden toegepast.

Het tarief van een vermogensbelasting kan natuurlijk niet hetzelfde zijn als het belastingtarief toegepast op de inkomens, vermits inkomens regelmatig zijn terwijl het vermogen een accumulatie van rijkdommen is in de loop van jaren.

In de Europese landen waar een vermogensbelasting wordt toegepast, zijn de tarieven zeer uiteenlopend. Sommige landen hanteren één enkel tarief, zoals Finland (0,9%), Zweden (1,5%), IJsland (0,6%) of Luxemburg (0,5%). Ander werken met verschillende belastingschijven, zoals Frankrijk (0,55% tot 1,8%), Spanje (0,2 tot 2,5%), Griekenland (0,3 tot 2,5%) of Noorwegen (0,6 tot 1,1%).

Voor België werkt professor Max Frank (ULB) zijn hypothese uit op basis van een tarief van 1%. Het ACV heeft heel breed met een petitie gewerkt die eveneens een vermogensbelasting van 1% eist. De PVDA baseert haar voorstel ook op een belastingtarief van 1%, maar heeft er een tarief van 2% aan toegevoegd op de hoogste schijven van de vermogens.

Welke belastingsbasis?

Om het vermogen waarop de belasting wordt toegepast te evalueren, telt men de roerende goederen (wagen, boot, kunstwerken) op bij de onroerende goederen (huizen) en de financiële goederen (bankrekeningen, aandelen, obligaties) van het gezin.

Het doel van een vermogensbelasting kan niet zijn dat het magere vermogen waarover de meerderheid van de bevolking beschikt nog meer wordt belast. De grens waarboven de belasting wordt toegepast, moet dus hoog genoeg liggen. Het voorstel van het ACV bijvoorbeeld is een belasting van 1% op de vermogens hoger dan 375.000 euro (15 miljoen BF). In Frankrijk ligt de eerste belastingschijf tussen 720.000 en 1.160.000 euro, maar die wordt slechts met 0,55% belast, één van de oorzaken waarom de opbrengst van de Franse belasting eerder mager is.

Het voorstel van de PVDA laat de vermogensbelasting ingaan vanaf 500.000 euro (20 miljoen BF), aan een tarief van 1%. Zoals wij verder aantonen, zou dat maximum 10% van de gezinnen raken. Maximum, want de huidige spreiding van de vermogens is zeker nog heel wat ongelijker dan de al oudere spreiding waarover wij beschikken om de impact van de belasting af te meten. Bij wijze van vergelijking, de vermogensbelasting treft in Frankrijk amper 1% van de gezinnen (voor een belastingsbodem van 720.000 euro tegenover 500.000 in het voorstel van de PVDA).

Naast deze eerste schijf belast aan 1%, wil het PVDA-voorstel het deel van de vermogens boven de 750.000 euro aan 2% belasten (zie tabel 9).

Tabel 9

Jaarlijkse vermogensbelasting die de PVDA eist

Belastingschijf	Tarief
Van 0 tot 500.000 euro	0%
Van 500.000 tot 750.000 euro	1%
Boven 750.000 euro	2%

Geval 1. Volgens dit voorstel zou een gezin dat twee auto's bezit van 20.000 euro, een huis van 150.000 euro en financiële middelen voor 110.000 euro, dit is een totaal vermogen van 300.000 euro, geen vermogensbelasting betalen.

Geval 2. Een gezin met een vermogen van 600.000 euro zou 1% betalen op 100.000 euro (600.000 – 500.000), hetzij een belasting van 1.000 euro per jaar.

Geval 3. Een gezin zoals dat van Albert Frère, met een vermogen van 1.030.000.000 euro, zou 1% op 250.000 euro (750.000 – 500.000) en 2% op 1.029.250.000 euro (1.030.000.000 – 750.000), hetzij een jaarlijkse belasting van 20.587.500 euro.

Welke opbrengst ?

Het ACV schat dat zijn voorstel voor belasting op de fortuinen (1% op de fortuinen boven 375.000 euro) 3,75 miljard euro zou opbrengen. Volgens onze simulatie (zie tabel 10) zou de totale opbrengst 4,66 miljard bedragen. Twee tegengestelde bewegingen spelen in op het theoretische rendement:

Naar boven: zoals eerder gesteld, is deze verdeling van het vermogen al redelijk oud; de huidige verdeling is nog ongelijker. Daarom zal het deel van het belastbare patrimonium groter zijn dan in de simulatie.

Naar beneden: de impact van de fiscale fraude. Maar daar hangt veel af van de wil ze te bestrijden. Als de arbeidersbeweging de belasting op de fortuinen kan afdwingen, zal het gevecht beginnen voor een correcte toepassing ervan.

Tabel 10

Simulatie van een jaarlijkse vermogensbelasting

Centiel	Vermogen per gezin	Belasting Schijf 1	Belasting Schijf 2	Belasting per gezin	x 44.023 gezinnen
91	694.636 €	1.946 €	0 €	1.946 €	85.684.606 €
92	764.099 €	2.500 €	282 €	2.782 €	122.471.430 €
93	764.099 €	2.500 €	282 €	2.782 €	122.471.430 €
94	833.563 €	2.500 €	1.671 €	4.171 €	183.631.333 €
95	868.295 €	2.500 €	2.366 €	4.866 €	214.211.284 €
96	1.076.685 €	2.500 €	6.534 €	9.034 €	397.690.993 €
97	1.354.540 €	2.500 €	12.091 €	14.591 €	642.330.604 €
98	1.493.467 €	2.500 €	14.869 €	17.369 €	764.650.455 €
99	2.465.957 €	2.500 €	34.319 €	36.819 €	1.620.889.000 €
100	8.787.143 €	2.500 €	160.743 €	163.243 €	7.186.440.198 €
Totaal					11.340.471.334 €

Welke aanwending?

Waarvoor zouden de fiscale inkomsten uit de vermogensbelasting moeten dienen? Aan sociale noden ontbreekt het natuurlijk niet. Maar in het begrotingsalternatief van de PVDA is deze belasting één maatregel onder vele (betere vennootschapsbelasting, herziening van de barema's in de personenbelasting). In dat kader zou de vermogensbelasting specifiek voor twee sectoren worden aangewend.

- De sociale zekerheid: de SZ is een reservekas voor moeilijke dagen, wanneer we oud, ziek of werkloos zijn. De grote fortuinen hebben een immense kas opgebouwd, buitensporig in vergelijking met de sociale noden van de bevolking. En zij hebben dat onder meer gedaan door te putten uit de kassen van de SZ. Het is dus logisch dat de vermogensbelasting moet dienen om de SZ te herfinancieren.
- Het onderwijs: net zoals de SZ is het onderwijs het doelwit geweest van herhaaldelijke aanvallen, nu al 25 jaar lang. Terwijl het budget voor onderwijs in de jaren zeventig 7% van het BBP bedroeg, ligt het nu nog maar tussen de 4 en 5%. De nood aan herfinanciering van het onderwijs is even dringend als die van de SZ.

De buitengewone vermogensbelasting

Wij hebben gezien dat een groot deel van het staatsbudget gebruikt wordt om de banken te verrijken, via de intresten op de staatsschuld. In 1983 overschreed de staatsschuld zelfs het BBP. In 1993 bereikte zij haar historisch maximum op 136,7%. Ten koste van enorme offers voor de bevolking, daalde zij opnieuw tot 100% in 2003 en tot 95,4% in 2004.²⁷ Maar dat vertegenwoordigt nog steeds een gigantisch bedrag van 271 miljard euro.²⁸

Er zijn ook de gehanteerde tarieven: volgens het Jaarverslag (2002) van de Schatkist, stemde de 14,7 miljard euro intresten overeen met een tarief van 5,48%, terwijl de intrestvoet op de spaarboekjes gemiddeld rond de 2% draait.

Om deze schuld en op die manier ook de intrestlast te verminderen, stelt professor Max Frank al sinds heel wat jaren voor om een buitengewone (eenmalige) vermogensbelasting te heffen.

Welk tarief?

Professor Frank wijst erop dat de jaarlijkse vermogensbelasting 'niet toelaat om het niveau van de openbare schuld op betekenisvolle wijze te doen dalen'.²⁹ Daarom is het nodig een niet wederkerende belasting toe te passen, aan een hoger tarief. Hij ziet twee mogelijkheden: die van een eenmalig tarief van 7,5% en die van een progressieve belasting aan een tarief van 5%, 6%, 7,5% en 10%. De PVDA van haar kant heeft de idee van een eenmalig tarief van 5% weerhouden.

Welke belastingsbasis?

In tegenstelling tot de jaarlijkse vermogensbelasting, zou de buitengewone belasting die de PVDA verdedigt, niet alleen toegepast worden op het vermogen van de gezinnen (boven de 500.000 euro), maar ook op het vermogen van de ondernemingen.

We merken op dat de buitengewone belasting, voorgesteld door professor Frank, een veel groter aantal gezinnen treft: die van de 8ste, 9de en 10de decielen, of één gezin op 3, tegenover één gezin op 20 in het PVDA-voorstel.

Tabel 11

Simulatie van een buitengewone vermogensbelasting van 5%

Centiel	Vermogen per gezin	Belasting 5%	x 44.023 gezinnen
91	694.636 €	9.732 €	428.422.569 €
92	764.099 €	13.205 €	581.322.326 €
93	764.099 €	13.205 €	581.322.326 €
94	833.563 €	16.678 €	734.222.083 €
95	868.295 €	18.415 €	810.671.961 €
96	1.076.685 €	28.834 €	1.269.371.232 €
97	1.354.540 €	42.727 €	1.880.970.259 €
98	1.493.467 €	49.673 €	2.186.769.887 €
99	2.465.957 €	98.298 €	4.327.366.251 €
100	8.787.143 €	414.357 €	18.241.244.245 €
Belasting op het vermogen van de gezinnen			=31.041.683.137 €
Belasting op het vermogen van de ondernemingen : 92.000.000.000 x 5%			+ 4.600.000.000 €
Totale belasting			=35.641.683.137 €

Welke opbrengst?

De buitengewone belasting die de PVDA voorstelt, zou 31 miljard euro opbrengen op het vermogen van de gezinnen en 4,6 miljard euro op dat van de ondernemingen, dit is 35,6 miljard euro in totaal (zie tabel 11). Wat overeenstemt met 13,15% van de openbare schuld.

Welke aanwending?

De buitengewone vermogensbelasting dient, zoals gezegd, om het bedrag van de overheidsschuld te verminderen en zodoende ook het jaarlijkse bedrag van de intresten op die schuld. In plaats van de banken te verrijken, kunnen deze sommen dan aangewend worden om een fonds te spijzen om de pensioenen van de 'papy boom' te betalen (2010-2050).

Aan een intrestvoet van 5% zou de buitengewone belasting die de PVDA voorstaat, het mogelijk maken jaarlijks een bedrag van 1,87 miljard euro in dit fonds te storten.

De toepassing van de vermogensbelasting

Is de vermogensbelasting realiseerbaar in België? Twee specialisten van de Algemene belastingadministratie hebben een studie³⁰ aan deze kwestie gewijd en hun antwoord is positief. Maar dat impliceert dat er bepaalde maatregelen genomen worden, zoals het opstellen van een vermogenskadaster. Hier volgen de maatregelen die noodzakelijk zijn om een vermogensbelasting te kunnen heffen.

Het immobiënkadaster

Een vermogenskadaster bestaat reeds in België, maar het betreft slechts een deel van de vermogens, namelijk het deel dat het minst voorbehouden is aan de elite: de immobiënen. De administratie van het kadaster, een onderafdeling van de federale overheidssdienst Financiën, beschikt immers over een gedetailleerd overzicht van alle gebouwen van het land. Dat kadaster wordt goed bijgehouden: elk nieuw gebouw, elke belangrijke wijziging aan een gebouw, moet gesignaleerd worden aan het kadaster, dat er rekening mee houdt in zijn schattingen.

De administratie kent een kadastraal inkomen toe aan elk gebouw: een theoretische waarde van de inkomsten die het zou kunnen opleveren (het is in functie van dat kadastraal inkomen dat bijvoorbeeld de onroerende voorheffing wordt bepaald die elke eigenaar betaalt). Op dit ogenblik worden de kadastrale inkomens zwaar onderschat in vergelijking met de huren en de reële verkoopprijs van de gebouwen, want zij refereren naar de huurgelden van 1975. Maar zij bepalen wel tamelijk goed wat de waarde is van een gebouw ten opzichte van andere gebouwen. Het zou dus volstaan om, op basis van de gemiddelde marktprijzen, een coëfficiënt te bepalen die, op basis van het kadastraal inkomen, zou toelaten de waarde van elk gebouw via een eenvoudige vermenigvuldiging te bepalen.

Het vermogenskadaster

Om de vermogens te belasten, moet het kadaster uitgebreid worden naar de roerende vermogens. Om de inkomens te belasten, beschikt de belastingsadministratie nu reeds over informaticabestanden met de gezinssamenstelling, de ontvangen lonen, de gebouwen die men bezit, de wagens, de hypothecaire terugbetalingen, de gegevens betreffende levensverzekeringen, enz. Volgens dit model kan men zich probleemloos een informaticabestand voorstellen dat uit verschillende bronnen put om een profiel van het roerende en het onroerende vermogen op te stellen. De vermogensbelasting, net zoals de inkomstenbelasting, zou het voorwerp moeten vormen van een jaarlijkse aangifte die de administratie kan vergelijken met de gegevens waarover zij beschikt.

De eerder vermelde studie van de algemene belastingadministratie stelt, in verband met de invoering van een vermogenskadaster, dat 'de te realiseren opdracht niet onoverkomelijk is, aangezien we niet van nul moeten vertrekken voor de meeste elementen die het vermogen vormen'.³¹ En de auteurs besluiten hieruit dat 'alleen de verplichting tot aangifte ingevoerd zou moeten worden voor de banksector en de betalers'.³² En dat veronderstelt natuurlijk de opheffing van het bankgeheim.

Over elementen van het vermogen zoals kunstvoorwerpen, juwelen enz., zijn al tal van discussies gevoerd toen de vermogensbelasting in Frankrijk werd ingevoerd. Er zijn oplossingen voor gevonden, met

name via de verplichting voor maatschappijen die deze voorwerpen verzekeren om de contracten en hun bijlagen over te maken.

De opheffing van het bankgeheim

Op dit ogenblik zijn de Belgische fiscale wetten onderworpen aan een bankgeheim. Inzake directe belastingen bijvoorbeeld vermeldt artikel 318 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen dat 'de administratie niet gemachtigd is om, met het oog op de belasting van derden, inlichtingen in te winnen in de rekeningen, boeken en documenten van bank-, wissel-, krediet- en spaarinstellingen.' Het artikel vermeldt verder een procedure die, indien fraude wordt vermoed, kan gevolgd worden om het bankgeheim op te heffen om het onderzoek over de vermoedelijke fraudeur te vervolledigen. Maar voor deze procedure is het gezamenlijke akkoord van de directeur-generaal, de administrateur-generaal van de belastingen en de adjunct administrateur-generaal van de belastingen nodig. Alleen de minister en de koning ontbreken in dit lijstje. Onnodig te vermelden dat deze procedure maar zelden wordt gevolgd.

We hebben dus enerzijds de gewone loontrekkende, van wie het inkomen bijna in real time gekend is bij de belastingen via de regelmatige aangiften van zijn werkgever aan de bedrijfsvoorheffing. En anderzijds, instellingen die blijvend uitzicht bieden op witwasserij en fraude, instellingen die overigens zelf tot de organisatoren zijn van de grootste fraudeoperaties behoren (cf. affaire KB-Lux, de zaak QFIE, het Gemeentekrediet...), die een absoluut bankgeheim genieten.

Niet alleen zou dit bankgeheim opgeheven moeten worden, maar de banken zouden bovendien verplicht moeten worden ambtshalve een aantal inlichtingen mee te delen ter ondersteuning van de vermogensbelasting. En de personeelsleden van het ministerie van Financiën zouden een permanente controle moeten uitoefenen op de informaticabestanden van de banken, om na te gaan of zij zich wel degelijk schikken naar de verplichtingen die zij moeten nakomen.

Neem bijvoorbeeld de aandelenrekeningen. Vandaag zijn de meeste aandelen niet meer materieel in het bezit van hun eigenaars: zij worden ingeschreven op een aandelenrekening, net zoals u, wanneer uw loon op een bankrekening wordt gestort, niet materieel de bankbiljet-

ten in handen krijgt. Dat betekent dat de bestanden van « aandelenrekeningen » op zich alleen al bijna een vermogenskadaster vormen. De banken kunnen naar believen putten uit dit bestand om gegevens op te sporen die nuttig kunnen zijn voor deze of gene commerciële politiek. Maar de fiscus heeft niet het minste inkijkrecht.

Op Europees niveau is het perfect mogelijk alle stromen tussen banken te controleren, vermits die allemaal passeren via twee private clearinginstellingen, dit wil zeggen, compensatiekamers die dagelijks berekenen hoe hoog de overdrachten van elke bank naar alle andere zijn. Deze twee instellingen zijn privé-bedrijven: Clearstream in Luxemburg (waarvan de voormalige CEO in beschuldiging werd gesteld wegens witwassen) en Euroclear in Brussel. Er zou minstens één openbare instelling moeten zijn in de Europese Unie die al deze overdrachten van nabij controleert.

De maatregelen die genomen moeten worden om een vermogensbelasting in te voeren, zouden bovendien een efficiëntere strijd tegen de fiscale fraude en tegen andere vormen van financiële delinquentie mogelijk maken. Professor Max Frank heeft overigens aangetoond dat juist bij de hoogste inkomens en vermogens het fraudeaandeel veruit het grootst is.

Aandelen op naam

Parallel met de opheffing van het bankgeheim moeten de aandelen nominatief worden. Indien u een huis bezit, is de fiscale administratie daar perfect van op de hoogte en zult u jaarlijks de onroerende voorheffing moeten betalen en uw toekomstige erfgenamen de erfenisrechten. Bent u daarentegen de (gedeeltelijke) bezitter van een naamloze vennootschap, dit wil zeggen dat u een deel van de aandelen van deze vennootschap bezit, dan blijft u perfect anoniem. En ontsnapt u dus bijvoorbeeld aan de erfenisrechten. Het is trouwens om die reden dat de eigenaars van heel grote onroerende eigendommen deze in een vennootschap onderbrengen. Zij zijn dan niet meer de eigenaar van een gebouw maar van de maatschappij die het gebouw bezit. In zekere zin vormen zij hun onroerend goed om tot roerend goed.

Om de grootste vermogens te kunnen belasten en tezelfdertijd de eigenaars van onroerende goederen en van roerende goederen op gelijke

wijze te kunnen behandelen, is het dus noodzakelijk de vennootschappen te verplichten om al hun aandelen op naam te zetten. Ook het witten van geld zou hierdoor bestreden kunnen worden. In een recent interview erkent de liberale minister van Financiën, Didier Reynders, overigens dat, omwille van die reden, de internationale tendens 'is om de aandelen aan toonder strenger te bestraffen.' 'Maar', voegt hij eraan toe, 'in België bestaat er een lange traditie van aandelen aan toonder die we niet mogen verstoren.'³³ Het is alsof de minister van Justitie die zou verklaren: 'De internationale tendens is dat pedofiele misdaden bestreden worden. Maar er bestaat in België een lange traditie van ontvoeringen van kinderen die we niet mogen verstoren.'

Een paar dagen na deze verklaring van Reynders, kondigt de socialistische minister van Justitie, Laurette Onkelinx, nochtans een wetsvoorstel aan om de aandelen nominatief te maken.³⁴ Het is niet zeker dat deze maatregel op zich, zonder opheffing van het bankgeheim, echt effect kan hebben, behalve voor eventuele flagrante gevallen van financiële misdaden.

Maar de regering zou deze maatregel laten samenvallen met een tegemaatregel die gunstig is voor het patronaat: de goedkeuring van een principe genaamd 'virtuele intresten'. De regering wil de ondernemingen de mogelijkheid geven om een fictieve intrest fiscaal af te trekken van hun autofinanciering, met als argument dat zij de intresten van hun externe leningen, van de banken bijvoorbeeld, wel kunnen aftrekken. Dit principe werd onlangs uitgedokterd door de regering om te verhelpen aan de Europese dreiging op de coördinatiecentra. Het zou deze centra niet alleen toelaten hun fiscale privileges onder een andere vorm te behouden, maar deze privileges nog verruimen naar andere bedrijven. Globaal gezien dreigen we dus te evolueren naar een nog grotere overdracht van de wereld van de arbeid naar de wereld van het kapitaal.

Bovendien is het argument dat dit nieuwe geschenk onderbouwt, bijzonder twijfelachtig.

De regering vergelijkt de eigen fondsen met de schulden, en bevestigt daarbij dat enkel de intresten op de tweede fiscaal aftrekbaar zijn. Welnu, eigen fondsen zijn zelf een schuld ten opzichte van de aandeelhouders. En deze aandeelhouders worden vergoed via de dividenden. De dividenden zijn dus in zekere zin voor het eigen kapitaal, wat de intres-

ten zijn voor bankleningen. En krachtens artikel 202 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen, kunnen ondernemingen de dividenden die zij uitdelen fiscaal aftrekken. Het is dus natuurlijk mogelijk dat een onderneming maar weinig dividenden verdeelt, om een maximaal deel van de winsten opnieuw in de onderneming te injecteren. Maar het is een verplaatsing in de tijd van dividenden die de aandeelhouders op termijn nog hoger verhoppen.

De aangifte van de vermogensbelasting

Net zoals voor de inkomstenbelasting, moet de vermogensbelasting jaarlijks aangegeven worden door de betrokken belastingplichtigen. Die vermelden het onroerende en roerende vermogen dat zij op 1 januari van het jaar in bezit hebben, alsmede hun eventuele schulden, die afgetrokken kunnen worden. De administratie kan op die manier de aangegeven elementen vergelijken met de inlichtingen waarover zij elders beschikken. En sancties toepassen in geval van onjuiste aangiftes. Kortom, zij volgt alle controlemodaliteiten die al door de wet op de inkomstenbelasting zijn vastgelegd. De grote vermogens worden gecontroleerd zoals de inkomens van de gewone burgers.

Antwoord op enkele tegenargumenten

De vermogensbelasting is een utopie

De vermogensbelasting is helemaal geen utopie om de eenvoudige reden dat zij al in heel wat Europese landen bestaat : Frankrijk, Spanje, Zweden, Finland, Griekenland, IJsland, Noorwegen, Luxemburg, Zwitserland (in Nederland is ze vervangen door een belasting op het fictieve inkomen uit het vermogen, wat technisch gezien neerkomt op het berekenen van een belasting op het vermogen). Zelfs in België heeft de overheid na de Tweede Wereldoorlog een vermogensbelasting van 5% geheven.

Het instellen van dergelijke belasting impliceert natuurlijk dat de hierboven beschreven maatregelen aanvaard worden. Deze maatregelen moeten toegepast worden en daarvoor is personeel nodig. Het ministerie van Financiën heeft de specificiteit dat zij een administratie is die geld verdient naarmate zij personeel aanwerft (op voorwaarde natuurlijk dat zij dat personeel de nodige middelen wil geven om hun werk

efficiënt te kunnen uitvoeren). De maatregelen en het personeel die ingezet worden voor de vermogensbelasting zullen zichzelf dubbel en dik opbrengen: enerzijds door deze belasting zelf, anderzijds door de effecten op de fraudebestrijding en de strijd tegen andere vormen van financiële criminaliteit.

De vermogensbelasting kan alleen op Europees niveau goedgekeurd worden

Wanneer men de beslissingen van de Europese Unie bestudeert, stelt men vast dat de opbouw van het antisociale Europa goed op gang is, terwijl de sociale maatregelen worden doorverwezen naar het nationale niveau met als argument dat er moet gewacht worden op hun hypothetische goedkeuring op het niveau van de Unie. De arbeidersbeweging mag natuurlijk haar eisen niet laten vallen in naam van deze logica: zij moet die verdedigen op alle machtsniveaus.

Meer nog. Dergelijk argument zou misschien nog een greintje geloofwaardigheid hebben indien België terzake een voorhoedestandpunt zou innemen en de andere landen volop zouden afremmen. Maar het omgekeerde is waar: België sjokt achter vele Europese landen aan. En speelt zelfs een nefaste rol inzake de goede inning van belastingen in deze landen. Volgens een rapport van de Franse Senaat is België immers de eerste bestemming (14% in 2002) van de vermogens die vluchten voor de vermogensbelasting in dat land. Vóór Zwitserland, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië.

De krant *La Lanterne* vermeldt dat, in het dorp Néchin (gemeente Estaimpuis, nabij Doornik), men grote vermogens tegenkomt uit het Noorden van Frankrijk. 'De rue Reine-Astrid is door de bewoners van die straat herdoopt als la rue des Mulliez. Alle grote villa's van de straat zijn opgekocht door vijf gezinnen van de Mulliez-clan, eigenaar van de winkels Auchan, Saint-Maclou, Leroy-Merlin, enz.'³⁵ De Parijse vermogens zijn dan weer eerder in Brussel gevestigd, op slechts 1u25 per TGV van Parijs.

De vermogensbelasting zal de kleinste vermogens raken

Professor Max Frank heeft aangetoond dat, er veel meer fraude voorkomt bij de meest gefortuneerden. Maar men kan moeilijk zeggen van een belasting die alleen wordt toegepast op vermogens groter dan 500.000 euro,

dat ze de "kleine" fortuinen zou raken. Temeer daar een gezin dat net over die drempel zit, bijna niet belast wordt. Indien dat gezin bijvoorbeeld 600.000 euro (24 miljoen FB) bezit, zal het slechts 1% van 100.000 euro, of 1.000 euro (40.000 BF) betalen.

In werkelijkheid zullen de echte kleine vermogens, dit wil zeggen de grote meerderheid van de gezinnen, die ten hoogste een gezinswoning en wat bescheiden spaargelden bezitten, van de vermogensbelasting profiteren, in die zin dat zij niet meer als enige zullen bijdragen aan de staatsinkomsten.

Er zijn andere vormen om het kapitaal te belasten

De tegenstanders van de vermogensbelasting voeren aan dat er al andere vormen van belasting op het kapitaal bestaan, zoals de erfenisrechten of de roerende voorheffing. Zo bijvoorbeeld minister van Financiën Didier Reynders, voor wie de vermogensbelasting 'al bestaat rekening houdend met de hoge registratierechten voor onroerend goed en de erfenisrechten'.³⁶ Dit argument houdt geen steek omwille van verschillende redenen.

Ten eerste zijn de gezinnen van de meest vermogenden degene die het meest frauderen in deze vormen van belasting. De maatregelen die genomen moeten worden om de vermogensbelasting toe te passen (vermogenskadaster, opheffing van het bankgeheim, aandelen op naam, enz.) zullen het juist mogelijk maken te vermijden dat alleen de minst vermogenden eraan onderworpen zijn.

Ten tweede is het hele fiscale systeem een accumulatie van belastingen en taksen die eenzelfde vermogen meermaals treffen. Neem nu het loon van een werknemer. Aan de basis wordt op dit loon bedrijfsvoorheffing en een sociale bijdrage ingehouden. Nochtans kan een werknemer niet zeggen: 'Kijk, de staat heeft het zijne gekregen'. Want met wat er van zijn loon rest, zal hij nog de BTW moeten betalen, accijnzen, ecotaks, opcentiemen, gemeente- en gewestbelastingen, betalende vuilniszakken en een hele reeks voorheffingen voor eender welke vraag aan de overheid die hij reeds gefinancierd wist door zijn belastingen.

Ten derde genieten de grote vermogens, tegenover deze toename van taksen en belastingen voor de werknemers, veeleer een toename van

geen-belastingen : geen belasting op het vermogen, geen belasting op de beursmeerwaarden, bevrijdende roerende voorheffing, geen (of bijna geen) belasting op de winsten van de coördinatiecentra van de multinationals, enz.

De vermogensbelasting zal de kapitaalvlucht in de hand werken

Eén van de meest voorkomende kritieken op de vermogensbelasting: de kapitaalvlucht zal toenemen. Maar in Frankrijk, waar de patroonsorganisatie Medef en bepaalde parlementairen dit argument gebruiken om deze belasting af te schaffen, heeft het Rekenhof een rapport gepubliceerd dat aantoont dat deze afschaffing economisch niet gerechtvaardigd is.

Dit rapport stelt vast dat nauwelijks 300 à 400 gefortuneerden per jaar het land ontvluchten, dit is 0,13% van de belastingplichtigen. Tussen 1997 en 2001 heeft op die manier bijna 250 miljoen euro kapitaal Frankrijk verlaten om te ontsnappen aan de vermogensbelasting. Tegelijkertijd genereerde de inning van de belasting 10,3 miljard euro inkomsten.

Naast deze cijfers voegt het rapport nog een belangrijk element toe: 'Het argument dat men vaak hoort, namelijk dat het om een verlies aan kapitaal zou gaan voor Frankrijk, houdt geen steek, want de investeringen (ondernemingen, Beurs) van deze belastingplichtigen, zijn niet gebonden aan hun woonplaats.'³⁷

Met andere woorden, het is niet omdat de familie Mulliez zich vestigt in het Belgische dorpje Néchin, dat zij de 119 gigantische hypermarkten van Auchan die zij in Frankrijk bezit, gaat sluiten. Wanneer de Mulliez het land uitvluchten, stemt het verlies voor de Franse staat overeen met de vermogensbelasting van dit gezin. Maar indien de vermogensbelasting niet bestond in Frankrijk, zou de Franse staat dit bedrag in elk geval niet innen.

Dat stelt evenwel de vraag naar de politieke wil om efficiënt te strijden tegen elke poging om de vermogensbelasting te ontwijken. De wet moet maatregelen voorzien tegen de grote vermogens die zich gaan domiciliëren in een land zonder vermogensbelasting of in een land waar deze belasting lager is. In verband met de inkomens bestaan er

internationale overeenkomsten die waarborgen dat iemand die inkomsten heeft in twee landen effectief belast wordt, maar geen twee keer. Men kan dus gelijkaardige overeenkomsten sluiten inzake de vermogensbelasting.

De vermogensbelasting doet de intrestvoeten stijgen

Tegenstanders van de vermogensbelasting beweerden een paar jaar geleden dat dergelijke belasting een stijging van de intrestvoeten dreigt te veroorzaken. Dat lijkt erg onwaarschijnlijk vermits die vandaag vooral internationaal worden bepaald. Vooral sinds België deel uitmaakt van de eurozone. Zoals voor vele valse argumenten die tegen de vermogensbelasting worden aangevoerd, volstaat het trouwens vast te stellen dat in de landen waar ze wordt toegepast, deze apocalyptische voorspellingen niet zijn uitgekomen.

Bovendien had professor Max Frank toen al geschat dat zelfs met een stijging van de intrestvoeten, het negatieve effect voor de betaling van de staatsschuld aanzienlijk lager zou zijn dan het positieve effect gezien: de mogelijkheid om het bedrag van deze schuld (en dus van de intresten) te verlagen dankzij een buitengewone vermogensbelasting. Economici van de UNCTAD gaan nog verder. Zij leggen uit dat de intrestvoeten in de hoogte worden gedreven door de omvang van de openbare schuld. De inkrimping van deze schuld via een buitengewone belasting zou dus juist leiden tot een daling van de intrestvoeten.³⁸

De vermogensbelasting gaat de economische groei afremmen

De vermogensbelasting gaat het vermogen van de kapitalisten (lichtjes) beperken. Gaat het om geld dat niet in de economie geherinvesteerd wordt en dus plots de economische groei zou verminderen? Totaal niet. Laten we een sociale uitkeringstrekker (werkloze, gepensioneerde) en de kapitalist Albert Frère (Total, Suez, Bertelsmann...) vergelijken. Indien de inkomsten van de vermogensbelasting ten goede komen aan de sociale zekerheid, waardoor de koopkracht van de sociale uitkeringsgerechtigde verhoogt, zal zich dat vertalen in een stijging van de consumptie, wat niet schadelijk kan zijn voor de economische groei.

Wat zou Albert Frère gedaan hebben, mocht hij dit bedrag voor zich gehouden hebben? Zijn persoonlijke consumptie verhoogd? Het lijkt ons onwaarschijnlijk dat hij nog meer zou kunnen uitgeven dan vandaag al doet. Indien zijn vermogen van 1,03 miljard euro hem jaarlijks 10% opbrengt, is dat een theoretisch inkomen van 282.192 euro (11 miljoen BF) per dag. Daarmee zijn zijn persoonlijke behoeften ruimschoots bevredigd, lijkt ons. Temeer daar zijn passie voor de grote wijnen of de kunst hem niets kosten. Integendeel, wanneer hij de Château Cheval Blanc (het nummer één van de Saint-Emilion) overkoopt of schilderijen van Magritte, valoriseert hij die en vergroot hij zijn vermogen nog.

Dat illustreert goed hoe de enige obsessie van een kapitalist is steeds meer winst maken. Alleen stoot deze winstzucht op een fundamentele tegenstelling van het kapitalisme: de winsten verhogen betekent dat de kapitalisten de werknemers steeds meer moeten laten produceren terwijl ze steeds minder verdienen, maar dat zij uiteindelijk ook niet meer de middelen hebben om de grotere productie die zij hebben voortgebracht, te kopen. In dit verband schreef *La Libre Belgique* in verband met de GBL, holding van Albert Frère: 'Deze ondernemingen kennen problemen van de rijken'.³⁹ Namelijk, waar zullen we de opgestapelde winsten investeren.

De invoering van een vermogensbelasting gaat natuurlijk de tegenstelling binnen een kapitalistische maatschappij niet oplossen. Maar dankzij de verhoging van de koopkracht van de sociale uitkeringstrekkers, zou zij een weldoend sociaal effect hebben en in ieder geval geen negatief effect op de groei.

De opbrengst van een vermogensbelasting is verwaarloosbaar

Vaak wordt naar Frankrijk verwezen om te bewijzen dat een vermogensbelasting weinig opbrengt en maar beter niet overwogen wordt, als men rekening houdt met de negatieve effecten. Maar zoals we gezien hebben, hebben die zogenaamd negatieve effecten meer weg van een ideologisch-mystieke bezweringsformule dan van een economische analyse. Het Rekenhof in Frankrijk is dan ook van mening dat de vermogensbelasting economisch gerechtvaardigd blijft (lees hoger), zelfs als het rendement ervan inderdaad tamelijk laag is. Beter een lage opbrengst dan helemaal geen opbrengst.

Toch moeten we antwoorden op deze –voorgewende of reële- ongerustheid over het te lage rendement van de vermogensbelasting. De eerder vermelde studie van de Belgische belastingsadministratie wijst erop dat in Frankrijk 2000 personeelsleden met deze belasting bezig zijn (logistieke diensten inbegrepen). En ze besluit: 'De toepassing van een proportionele regel toont aan dat er, met gelijkaardige kwalificatie en bekwaamheid van het personeel van de Belgische administratie, ongeveer 250 bijkomende personeelsleden zouden moeten komen.'⁴⁰ We kunnen stellen dat dit, in vergelijking met de 40.000 ambtenaren van het ministerie van Financiën, geen buitensporige toename van het personeelsbestand vormt.

De studie becijfert de meerkost (lonen, logistiek en infrastructuur) € 10 miljoen euro. Zij voegt daar een bedrag van maximum 25 miljoen euro aan toe, nodig voor het invoeren van een vermogenskadaster (lonen en informaticakost), waarbij gepreciseerd wordt dat dit kadaster het eveneens mogelijk zal maken de fiscale fraude te verminderen. Welnu, zelfs zonder rekening te houden met dit laatste element, zou het rendement van een vermogensbelasting, volgens onze berekeningen, 5 miljard euro bedragen.

Het is waar dat in Frankrijk, voor een bevolking die zes keer groter is, de vermogensbelasting in 2003 slechts 2,335 miljard euro heeft opgebracht. Maar we mogen onszelf niets wijsmaken: de Franse regeringspartijen verschillen niet fundamenteel van die van de Belgische. En zij stellen zich heel erg tevreden met een 'symbolische' belasting op de grote vermogens (zelfs als met een bedrag van meer dan 2 miljard, toch moeilijk over symbolische waarde kan gesproken worden).

Tabel 13

Barema's van de Solidariteitsbelasting op het vermogen in Frankrijk

Tarief	Belastingsschijven
Niet belastbaar	< 720.000
0,55%	720.000 tot 1.160.000
0,75%	1.160.000 tot 2.300.000
1,00%	2.300.000 tot 3.600.000
1,30%	3.600.000 tot 6.900.000
1,65%	6.900.000 tot 15.000.000
1,80%	Meer dan 15.000.000

Indien men de Franse belasting bestudeert (zie tabel 13), stelt men vast dat de tarieven en belastingschijven hier heel wat gunstiger zijn voor de grote vermogens dan in het voorstel van de PVDA. Bovendien voorziet de Franse wet een reeks vrijstellingen (de aandelen van een vennootschap waarvan de aangever effectief de leiding heeft, antiek, kunstvoorwerpen enz.) en een systeem van plafonds waarvan het effect in 1996 wel beperkt werd, maar dat nog steeds bestaat (principe: de belastingplichtige moet geen vermogensbelasting betalen waarvan het bedrag een bepaald percentage van zijn jaarlijkse inkomsten zou overschrijden). Deze plafonneringen en vrijstellingen wijzen erop hoe uiterst fijngevoelig en voorzichtig men tewerkgaat ten opzichte van de rijken, bekommernis die niet bestaat ten opzichte van de overige 99% van de bevolking.

Tot besluit, de vermogensbelasting moet een goed evenwicht vinden: enerzijds vermijden dat vermogens belast worden die al te gemakkelijk onder grote vermogens geklasseerd zouden kunnen worden en, anderzijds, erop toezien dat het rendement van deze belasting meer dan symbolisch is.

- 1 In 1999. *De Tijd*, 13/7/04.
- 2 Cijfers van Eurostat voor 2002, geciteerd door *L'Echo*, 12/5/004.
- 3 Delporte Jean-Marc, Moreau Alain, *L'impôt sur la fortune est-il réalisable en Belgique ?*, nota van de algemene belastingsadministratie, p. 6.
- 4 *De Tijd*, 13/7/04.
- 5 Belgostat online (Nationale Bank van België), Rekeningen van het financieel vermogen van de particulieren op 30/6/2004.
- 6 *De Tijd*, 13/7/04.
- 7 *De Tijd*, 13/7/04.
- 8 Dossier *ACV*
- 9 Belgostat online (Nationale Bank van België), Rekeningen van het financieel vermogen van de particulieren op 30/6/2004.
- 10 De Nationale Bank verstrekt de waarde van het onroerende vermogen niet elk jaar (in tegenstelling tot het financiële vermogen), maar zelfs zonder rekening te houden met de nieuwbouw, zijn de prijzen van gebouwen de laatste jaren minstens 4% per jaar gestegen.
- 11 B. Eugène B., Jeanfils Ph., Robert B., *La consommation privée en Belgique*, Working Papers van de Nationale Bank van België, 2003, p. 15.
- 12 Ludwig Verduyn, *Onze 200 families*, Ed. Luc Pire, 2000.
- 13 *La Dernière heure*, 28/10/04.
- 14 De percentages (kolom 2) zijn afkomstig van de berekeningen van Praet P, Walravens J., Frank M. en Vuchelen J., «De spreiding van het vermogen van de particulieren», *Cahiers économiques de Bruxelles*, n°79, Editions du Dulbéa, 1978. Deze tamelijk oude verdeling is een onderschatting van de huidige ongelijkheid van de

- vermogens: aangezien de ongelijkheid van de inkomens toegenomen is, heeft die van de vermogens noodgedwongen dezelfde tendens gevolgd. De bedragen per deciel (kolom 3) worden berekend door de percentages op het totale vermogen van 1999, zoals geschat door de Evaluatiecommissie van de overheidsactiva, toe te passen (*De Tijd*, 13/7/04). En de bedragen per gezin (kolom 4) zijn die van kolom «3 gedeeld door het aantal gezinnen (4.402.307) vastgelegd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek, voor 2004. Omwille van de afrondingen, komen de totalen in de tabel niet exact overeen met de som van de lijnen.
- 15 Zelfde bronnen als tabel 3.
 - 16 Brochure *De l'argent pour la sécu*, uitgegeven door het FGTB.
 - 17 Onlangs heeft de regering eveneens verminderingen van de werknemersbijdrage toegestaan voor de laagste lonen. Maar met het perverse effect dat de werkgever gemakkelijk zal kunnen weigeren het brutoloon te verhogen, met als argument ten opzichte van zijn werknemer dat dergelijke stijging zou betekenen dat hij zijn bijdragevermindering zou verliezen en dat zijn nettoloon dus niet zou stijgen.
 - 18 Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 192 van het Wetboek op de inkomstenbelasting, voor wat betreft de vrijstelling van belastingen van vennootschappen voor de meerwaarden gerealiseerd op aandelen en effecten (ingediend door Jean Cornil en Jacky Moraël), Senaat, 24/5/02.
 - 19 *Trends/Tendances*, 03/06/04.
 - 20 Nationale Bank van België, *Jaarverslag 2004*, p. 175.
 - 21 Dossier ACV, p. 14.
 - 22 Nagels Jacques, *Eléments d'économie politique*, Brussel, 2000, p. 221.
 - 23 NIS, http://statbel.fgov.be/figures/d45_fr.asp.
 - 24 Berekend op basis van de jaarverslagen van de Nationale Bank.
 - 25 Berekend op basis van de jaarverslagen van de Nationale Bank.
 - 26 NIS, http://statbel.fgov.be/figures/d45_fr.asp.
 - 27 Agentschap van de schul, http://treasury.fgov.be/interdette/fr_data_public_finances.htm.
 - 28 Nationale Bank van België, *Jaarverslag 2004*, p. 177.
 - 29 Max Frank, *Dette publique, Plan global et impôt exceptionnel sur le patrimoine*, Courrier Weekblad van het CRISP, n°1490, 1995, p. 10.
 - 30 Delporte Jean-Marc en Moreau Alain, *L'impôt sur la fortune est-il réalisable en Belgique ?*, Algemene belastingadministratie.
 - 31 Delporte Jean-Marc en Moreau Alain, *L'impôt sur la fortune est-il réalisable en Belgique ?*, Algemene belastingadministratie, p. 10.
 - 32 Delporte Jean-Marc en Moreau Alain, *L'impôt sur la fortune est-il réalisable en Belgique ?*, Algemene belastingadministratie, p. 11.
 - 33 *Le Soir*, 22/2/05.
 - 34 *La Libre Belgique*, 3/3/05.
 - 35 *La Lanterne*, 11/04/01.
 - 36 *Trends-Tendances*, 3/3/05.
 - 37 *Le Monde*, 28/9/04.
 - 38 Geciteerd in «De chacun selon son patrimoine ?», *Le Bulletin des six cents*, juin 1997, p. 18.
 - 39 *La libre Belgique*, 11/10/03.
 - 40 Delporte Jean-Marc en Moreau Alain, *L'impôt sur la fortune est-il réalisable en Belgique ?*, Algemene belastingadministratie, p. 11.

Vijftig jaar geleden lag de gemiddelde leeftijd van de mannen een paar maanden onder de wettelijke pensioenleeftijd. Vandaag kunnen ze gemiddeld nog twintig jaar van hun oude dag genieten.

Wat een blijde boodschap zou moeten zijn, verkrampt vandaag in de mond van politici tot een rampmelding. Een tsunami-golf van ouderen komt op ons af, heet het. Die zal onze welvaart wegspoelen en de pensioenen en de gezondheidszorg onbetaalbaar maken. In heel Europa slaat de 'langer werken' koorts toe.

Twee maatschappijvisies botsen. Kan en moet de maatschappij méér mensen tijdig een menswaardig pensioen of brugpensioen verzekeren. Kan deze maatschappij de miljoenen jongeren aan en baan helpen? Of moeten we met zijn allen langer werken, tevreden zijn met lagere pensioenen terwijl de jongeren werkloos aan de rand van de maatschappij worden geduwd?

Wat is de omvang van het zogenaamde vergrijzingsprobleem? Wist je dat de bron van de huidige hervormingen van de sociale zekerheid en de pensioenstelsels in het Chili van Pinochet ligt? Maar indien niet met Pinochet's model, hoe dan wel de vergrijzing te lijf gaan?

Iedereen die met de eindeloopbaanproblematiek begaan is zal in dit nummer van Marxistische Studies ongetwijfeld heel wat hulp vinden voor de verdediging van het recht op rust na een leven van hard werken.

Jo Cottenier schrijft artikels rond sociaal-economische vraagstukken. Is samen met Kris Hertogen de auteur van *De Tijd staat aan onze kant. Vakbondmilitant in de jaren negentig*. Lid van de nationale leiding van de PVDA. (jocott@skynet.be)

Tino Delabie is de auteur van *Voor meer rechtvaardigheid in het Belgische fiscaal paradijs* (Marxistische Studies nummer 53, maart 2001, EPO-IMAST). (tino.delabie@pandora.be)

Marco Van Hees is licentiaat politieke wetenschappen en redacteur van het weekblad *Solidair*. (marcovanhees@swing.be)